DÁVID ANTAL

A KOLOZSVÁRI FUTÁR

MÓRA

DÁVID ANTAL
A KOLOZSVÁRI FUTÁR

DÁVID ANTAL

A KOLOZSVÁRI FUTÁR

REGÉNY

MÓRA FERENC KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 1972

GYŐRY MIKLÓS RAJZAIVAL

© DÁVID ANTAL, 1972

I.

A lovas észak felől érkezett. Tegnap szerencsésen átjött a Szamoson, és Csákiborgó határában éjszakázott. Volt még az iszákjában egy kis ennivaló, a lovának asztalt terített a májusi bőség. A nagy és idétlen mecklenburgi lovat béklyóba verte. A nyerget a fűbe, s megveregette, mint a puha párnát, aztán ráhajtotta a fejét, s a kopott mentéjével betakarózott. A csillagokat se nézte meg, elnyomta az álom. Több mint egy hónapja utazik, s legalább az itthoni, régi lován jött volna, de azt elkunyerálta egy német gróf valahol a Rajna mentén. Adta helyette ezt a nehézkes mecklenburgit, amit nem is lehet tisztességes szóval Fecskének, Rárónak nevezni, mert hátasnak igavonó, marhának mégis csak ló.

Később arra ébredt, hogy a ló nyugtalankodik.

Sötét volt, a hold és a csillagok betakaróztak.

– Ki jár itt?

Senki nem válaszol.

De a füzek mögül hangokat hallott. Odament, s egy férfi meg egy asszony cipekedik, viszi a hátára vett rőzsét.

– Maguk hová? – kérdi a lovas álmosan.

– Csak ide, a házunkhoz – mondja a férfi. – Hát kegyelmed, uram? Itt éjszakázik?

– Az én házam messze van.

– Kastélyod, ugye?

– Ha abba hívnak, kastély. Ha nem: kunyhó. Ami akad.

A cipekedők megállnak, s az asszony le is roskad a terhe

mellé. A férfi beszélget az idegen úrral, aki csak úgy egyszerűen szóba áll velük.

– Biztosan az urunkhoz mégy, Pusztakamarásra – vélte a férfi.

– Oda biz én s még azon is túl. Tudják-e, ki lakik ezen a részen?

– Hogyne tudnók. Ez itt a Kemény-birtok. Kamaráson van a kastély s minden. Félnapi járás ide. Ha oda mégy, u-am.

– Dehogy megyek – nevetett a lovas. – Éppen beszélgetek.

– Tréfás kedvű.

– Ráérek, nem hajt senki. Hát kend? Mi dolog, hogy éjszaka lopakodik a füzesben?

– Nincs még éjszaka, alig lehet fél tíz.

– Olyan keveset aludtam volna?

– A lóról is látható, uram, még mindig legel. Úgy nézem, idegen ló.

– Ez igen, Szepinek hívják.

– Engem csak Istvánnak. Borgói István. Ez itt a feleségem.

– Engem Árva Jánosnak – nyújtotta kezét a lovas.

A férfi bátortalanul elfogadta, az asszony szabódott, nem szokás férfival parolázni.

– Nem akartam magukat megijeszteni.

– Nem ijedős – bökött fejével az asszony felé Borgói. – Én pedig csak afféle nyomorú vagyok. Aztán úgy tudja meg az úr, hogy nem járunk tilos dolgokban, csak rőzsét viszünk az erdőből. Este későn végeztünk a szénagyűjtéssel, s reggel jókor kinn kell lenni. Az asszony még reggelit főz a gyermekeknek, kell a tüzelő.

Hogy így lerakta magáról a lelki terhet, nagyot fújt. Őt ne nézze senki sötétben lopakodónak. Itt a háza a falu szélén, nem is akármilyen, mert egésztelkes. Aki jól dolgozik, meg is él. Ha meg is döglött a lova, s maga viszi a terhét.

– Aztán ez a báró se olyan – teszi hozzá hangosan. – Emberséges. Az öreg nagyasszony keresztanyja minden gyermeknek, s ad is hozzá vég vásznat. Amíg az asszony gyermekágyban fekszik, tejfelt, túrót, miegymást. Csak be kell járni érte a kastélyhoz, minden van. Bezzeg a másik báró, az olyan, hogy meg se állhat előtte a jobbágy.

Árva János a másik lábára állt.

– Miért mondja ezt nekem, Borgói István?

– Azért, mert látom, hogy olyanfajta maga is, mint a báró.

– A fenét! Olyanfajta se vagyok, mint maguk.

– Hát?

– Csíkról hallott-e?

– Igen.

– No. Ott is a legszegényebb faluban születtem. Se apám, se anyám. A föld alig terem valamicskét. Eljárnak dolgozni.

– Hát a földesúr?

– Ott nincs jobbágyság. Mindenki úgy tengődik, ahogy tud. Így aztán Árva János vagyok. Egy kicsit elmentem volt háborúzni, s most hazajöttem.

– Jól tette. Merre járt?

– Csak itt, Franciaországban.

– Hallod-e, asszony? Ez az úr még a burkusokon is túl járt. Eridj, gyújts tüzet, főzzél valamit! Az úr pedig jöjjön velünk! Szállás van s harapnivaló is. No, jöjjön! Hát

abban a faluban csakugyan olyan irtóztató nyomorúság van?

– Az. Eljárnak szolgálni, gyűjtögetik a gombát, gyümölcsöt, fát vágnak, s befuvarozzák kétnapi járóföldre a fűrészmalomhoz, ha van lovuk.

– Hát maga most oda megy?

– Nem, mert magukhoz! – nevetett a legény. A lóról leoldotta a béklyót, s ment a férfi után. De előbb a rőzsét feltették a Szepi hátára.

– Nem nagy dicsőség hadilónak – vélte Borgói.

– Ez otthon is vizet hordott vagy sört. Nem volt ez katonaló. Úgy kaptam útközben.

– Csakugyan? Olyan jó népek laknak arrafelé?

– Olyanok.

„Nem hiszem" – gondolta Borgói, de nem szólt. Ha már meghívta ezt a vándorlegényt, aki Árva Jánosnak mondja magát, akkor nem szólhat ellene. Messziről jött, azt mondja, amit akar. A felét se hidd el.

Az asszony előresietett. Mire ők bevezették Szepit az udvarra, s levették róla a terűt, odabent pislákolt a tűz. János gondosan átlépte a magas küszöböt, s szép jó estét kívánt.

– Adjon isten!

Az ágy teli gyermekkel, a padkán mutatnak helyet. A gazda beköti a lovat a szárnyék alá. Hitvány, girbegörbe fákból van tákolva, de áll. Bezzeg Csíkban! – gondolja János, aztán előveszi a dohányoszacskót, s kínálja. Leül a házigazda is, csendes pipaszóval múlatják az időt.

– Csak puliszka lesz egy kicsi tejjel.

– Az jó, ha van.

Több puliszkát evett életében, mint a császár csirkehúst.

Ez a szegénység étele. Kevés munka van vele, s ehető tejjel, juhtúróval, zsírban pirított hagymával, még ünnepi tokány mellé is. Ha más nem akad, magára is eszik, akkor a legjobb. Mert ez legalább van.

– Hát a kormányszékiekről mi hír járja?

– A kolozsváriakról? Csupa idegen.

– Járnak-e a vidékre?

– Szedik az adót, és szimatolnak.

– Mit éreznek?

– Szegénységet – mondja Borgói. – De ők valami kátét keresnek mindegyre. Pedig itt szegény a nép, a kátét a tiszteletes úr is csak könyv nélkül veri a fejükbe vasárnaponként.

– Jakobinusokat keresnek? – kérdezi János.

– Valami affélét. Nem tudom, mi az.

– Jöjjenek s tessék! – teszi az evőszékre az ételt az asszony, s ő maga félreáll. A két férfi hozzálát. Jólesik Jánosnak a friss, forró puliszka, ahogy a kanalával vág belőle, s merít hozzá a hideg tejből. Amióta tavaly elment az inszurrekcióval, nem evett ilyent. No végre, hogy itthon van, Erdélyben! Egyszerre tízfélét is kérdezne, de nem szól. A zsebében lapuló levélre gondol s hallgat. Megszokta. Pedig ezek jó és tisztességes emberek. Azt se kérdezték, éhes-e, csak elébe tették. Hogy van-e pénze, csak meghívták. Ebből láthatja, hogy itthon most is úgy van, mint eddig. Istené a szállás. Övé a levegő, a fű, az erdei fa, s mindenki annyit használ belőle, amennyi kell.

Amikor letették a kanalat, nekilátott az asszony is, de csak állva evett.

– Mikor indult el hazafelé? – kérdezi Borgói, ahogy pipára gyújtanak apró parázzsal.

– Vagy két hónapja is lehet.

– Olyan messze van?

– Kivált ha szegény az utas. Váltott lovakkal hamar meg lehet járni. De így... Ha kifogy az ember az élelemből, pénzből, dolgozni kell, míg újat szerez.

– S maga szegény – mondja Borgói, mintha kérdezné is. Közben a csizmáját nézi. Ő bocskorban jár, ez meg a csizmában is szegény.

– Én az.

– Miből él?

– Most éppen puliszkából. – S jót nevetnek.

– Azt látom, hogy nem pap.

– Miből?

– Abból, hogy keveset beszél.

– Pedig a mai világban azt fizetik a legjobban. Ahol én eddig jártam, kevésre mentek, akik tettek. Csak a beszélők. Okosan, fülbe súgva, aztán nagy nép előtt kiáltva, hogy azt higgyék, ők a mennydörgés. Az igen. Az ilyen nem este viszi a rőzsét.

A férfi nézte a vándorlegényt. A pislákoló tűzben villogott annak a szeme. Vajon mitől?

– Olyan világ az a csíki?

– Az nem. Ott csak nyomorogni tudnak. Elátkozták őket vagy kétszáz éve.

– Kik?

– Az egyház.

– Hát azt hogy?

– Úgy, hogy valami Ördög Balázst felbiztatott a moldvai vajda, hogy öljék meg Endre fejedelmet, aki bíboros is volt. Tudja, olyan nagy rangú pap. Aztán megölték.

– Nem féltek az Istentől?

– Azt hitték, akkor jobb lesz Erdélyben. Mert a Báthoriak mindenütt akasztófát ültettek, hogy virágozzék. A vajda azt ígérte, hogy ő boldogságot és szabadságot szerez a székelységnek. Bécs biztatta. Aztán az ígéretből semmi sem lett, de az egész falut száz évi böjtre ítélték a nagy és nyilvános bűn miatt.

– Örökké böjtölnek?

– Azok addig is böjtöltek, mondom, hogy szegények. De azóta egy héten kétszer van péntek.

– Hogy hívják a falut?

– Szentdomokos.

– Nono! Én, amikor még növendék legényecske voltam, a parádés kocsis mellé osztott be a tiszttartó úr. A kocsis éppen odavaló volt. Szigorú, sovány ember, olyan arcú, amilyen én is vagyok, napvilág. De hogy tudott az dolgozni! Ha szénát hánytunk fel a padlásra, egy lendítéssel akkorát hajított a magasba, amekkorát csak egy jó kemény szúrással fel tudott rá venni. Nem kímélte az erejét. Lehet, hogy mind olyanok a szentdomokosiak?

– Olyanfélék – mondta csendesen János, mert úgy gondolta, elég volt a beszédből, ideje lenne kimenni a szénába. Az asszony bennebb lökdöste a gyermekeket, s felkucorodott az ágyra. Hanem Borgói nem volt még álmos. Látszott, hogy sok mindent kérdezne. Igazgatta a lábait, kóstolgatta a pipát, aztán mégis megszólalt:

– Az mikor volt?

– Vagy kétszáz éve.

– Ühüm. Aztán még most is tart a böjt?

– Lehet, hogy megszűnt. Én kicsi voltam, amikor elhoztak onnét. Szép hely. Olyan hegyek s fenyvesek vannak, hogy csuda! Nem mondom, magasabb hegyeket lát-

tam, de olyan szép szál fenyőt sehol. Gyermekkoromban még a bokrot is tudtam, ahol fejbe vágta Ördög Balázs a fejedelmet. Azt a részt úgy hívják, Pásztorbükke.

– Egyben meghótt?

– Küzdött az életéért. De ezek többen voltak, s levágták a fejét, mert a vajda úgy követelte.

– Hogy hívták?

– Mihály vajda.

– Rosszat akart a magyaroknak?

– Felbiztatta a császár. Hogy cserében neki adja Erdélyt. Aztán így.

Ültek.

– Maga sokat tud.

– Semmiség. Csak amit lehetett, megtanultam. Vannak olyan tudós emberek, hogy azokhoz én nem érek fel.

Az asszony már mélyen aludt. Borgói bátrabban beszélt, hogy nincs más, aki hallja.

– Úgy gondolja-e, hogy a császár most is felbérel valakit?

– Kit?

– Mondjuk, hogy engem.

– Kendet? Aztán hogy? Tán idelátogatott a császár?

– Az nem, csak akik a sast viselik.

Jánost érdekelte a kérdés, de Borgói hallgatott.

– Mondja tovább!

– Nincs mit.

– Dehogy nincs. Hát azok a császáriak magát felbujtották?

– Nem mondhatnám.

Hirtelen eldugult a pipája, s egy szeggel olyan figyel-

mesen szurkálta, mintha nem is volna más a világon. Se gondolni-, se tennivaló. János látta, hogy begubózott.

– Én sokat elmondtam.

– Sokat.

– Mégis hallgat, ha én kérdem.

– Jobb így. Földön lakó vagyok. Akárki meglel. Csak a szél fújja a híremet, rögtön itt vannak. Maga továbbmegy. Azt se tudom, merre.

– Ha nem beszél tovább, hogy válaszoljak a kérdésére, hogy felbérel-e valakit ma is a császár, például kendet? Na, megyek aludni. Rég abbahagytam.

Felállt, hogy kimenjen a házból. De Borgói megfogta a karját.

– Ne menjen, mert a szégyen megölne, hogy vendégnek hívtam, s az ég alatt vesz szállást. Elfér itt a padkán, én meg subán. Még az apámé volt, de szegényt eltettük a földbe a tavaszon, s immár nem használja.

Ültek tovább, de Borgói nem kérdezett, János is állta. Aztán végignyúlt a padkán, s jó éjszakát mondott. Hajnalban arra ébredt, hogy Borgói igyekszik kifelé. Ő is felült, kidörzsölte az álmot a szeméből, nyújtózott. Az asszony szólt:

– Már reggel van?

S hogy a férfi nem válaszolt:

– Akkor fel kell kelni.

Ásított, rosszkedvű. A gyermekek fészkelődtek, ahogy leszállott az ágyról. A legényt nézte.

– Felébredt?

– Fel – pallotta le magáról az éjszakai port János. – Köszönöm a szállást.

– Ne köszönje. Inkább ügyeljen!

– Mire?

– Sokan járnak. A kastélyt kerülik, mint az erdőt.

– Hogy el ne lopja valaki?

– Lehet.

Az asszony nem szólt egyebet, hozzálátott, hogy tüzet rakjon. János ellátta a lovat, megveregette a nyakát.

– Német ló vagy, de jól szolgáltál.

– Várjon, mert eszünk valamit reggelire! – jött elő Borgói a szárnyék mögül.

János sietett, mégis maradnia kellett. Amikor megtörülte a száját, s rápipáltak, felállott.

– A ló itt marad.

– Minek?

– Gyalog megyek tovább.

– Hát aztán? Én nem tudom megvenni, jó uram! – ijedezett Borgói.

– Majd egyszer visszaadja, ha erre jövök. Addig használja!

A ló nagy dolog, hátasló még nagyobb. De ez munkára is jó, mondta is a legény, hogy vizet vagy sört hordott valamikor. Még szántani is lehetne. De ha megkérdezik a kormányszékiek, hogy kitől szerezte, hogy jutott hozzá, nem kötötte-e el valahonnét, akkor mit válaszol? Mindegy, azon majd akkor gondolkodik. Most jó, hogy itthagyja a lovat, nehány hétig biztosan nem jön vissza.

– Mikor jön érte?

A legény gondolkodott.

– Karácsony előtt nemigen. Ha akkor se, soha. A maguké.

Azzal elindult. Nem jön ő többet errefelé, maradjon

Borgóinak a Szepi. Hívták, marasztalták, etették. Ez jól esett, s nem tudott másképp fizetni érte.

A mezőről akkor szállt fel a hajnali köd. A szürke foszlányok szeszélyesen lobognak, mint a lidércláng. Szegények reggele. A nap még nem dugta ki a sugarait, csak a derengés válik átlátszóbbá. Egy madárijesztő fején nagy holló. Néha rebbenti a szárnyát, hogy egyenesen üljön az aprócska, tavalyi tökön. A csőre sárga, tollai feketék, s csillognak, mint a szurok.

II.

– Ön külföldet járt, sok mindent látott. Hogy vélekednek rólunk?

– Nem értem, méltóságos uram.

– Úgy gondolom – folytatta a báró –, hogy például Franciaországban mit mondanak, miért mentünk ellenük háborúba?

– Mert a császár alattvalói vagyunk. Természetesnek veszik.

– Úgy... Itthon azt terjesztik, hogy a magyarok a világhódító Bonapartét akarták megsegíteni. Tehát megfordítják a dolgot: az inszurrekció nem a császárért indult, hanem a világ meghódításáért. Egy másik idegen uralomert, de hogy abban részünk legyen.

– Nehéz ezt megérteni. Ha jól gondolom, azért mentünk...

– Ugyan! – legyintett Kemény. – Azért mentünk, mert kellett. Nekünk, főnemeseknek, nemeseknek. Önnek is.

– Én nem vagyok nemes – mondotta János.

– Nem? Akkor hogy került oda?

– Nevelőapám, Berde kapitány úr helyett. Ő tett a fiává, nemességének örökösévé.

– Értem. Egyébként odajuthatott volna mint lovászlegény vagy patkolókovács is. Mi ezen az erdélyi részen mások vagyunk, mint a külső magyarországiak. Nem a születés, hanem a műveltség számít. Én nem tudnék más népnek kedvezni, ha a magamé bajba jut.

Izgatottan járt alá s fel, a kezével hadonászott.

– Én is megjártam egy-két harcot. Volt úgy, hogy nem tudtam, ki mellett küzdök, csak azt, hogy a mellettem álló lovast védjem, mert az én társam. Később derült ki, hogy német volt. Nem bántam. De megvédtem három magyar huszárt, amikor azokat a császáriak, sajátjaink bekerítették. Mert akkor a magyar volt veszélyben. Érti?

– Értem – válaszolt János.

– Érti a fenét! Ez emberség dolga és a fajtámé.

– Testvériség.

– Jó. De melyik az erősebb? Két gyermek fulladozik a Szamosban. Én ott fürdöm mellettük. Az egyiket meg tudom menteni. De csak az egyiket, mert egyforma távolságra nyelik a vizet tőlem, s bármelyik felé úszom, a másik addig meghal. Melyiket fogom megmenteni? Nos? Nem felel? Amice, gondolkodjék! Ha az egyik kölyök a sajátom, azért úszom először. Csak azután a másikért.

– Nagy dolgok. Beavatkoznak az emberiességbe – mondja János.

– Beavatkoznak? Ostoba, aki azt hirdeti, hogy nekem drágább a szomszéd fia, mint az enyém! Hallgasson ide, amice! Mit gondol, jobb-e a magyarnak külföldön? Megbecsülik-e?

– Fogság az, nagyuram, ha szabadon is járhatunk.

– Egyenlőség van-e?

János rápillantott.

– Van. Egyenlőség van. – És megnyomta a szót.

– Akkor hát nincs más hátra, mint hogy a szabadságot említsük, amice!

– Vagyis . . .

– Igen. Maga említette a testvériséget, azzal kezdtük.

Minden világos. Úgy szólt a megbízás, hogy beszélgetés közben a szabadság, egyenlőség, testvériség kiejtéséről – de fordított sorrendben – ismeri fel, kinek szól a levél. A belső zsebéhez nyúlt.

– Ezért jöttem. – És átadja a levelet.

A házigazda zsebébe süllyeszti.

– Ismeri a tartalmát?

– Nem, nagyuram. Azt nem bízták rám.

– Hogy van Domokos István?

– Úgy él, mint a többiek. Sátorban. Eszik is, ha van mit. Várják, mikor jöhetnének haza.

– Abból az emberből még lesz valami, ha ismét országgyűlést tartunk – mondta Kemény, aztán meghúzta az ajtó mellett függő, díszesen hímzett csengőszalagot.

– Jöjjön, barátom, egy kis reggeli nem fog ártani. Gondolom, alig evett mostanában.

– Amit útközben kaptam. De az este az ön egyik jobbágya megvendégelt. Derék ember. Ha ismeri a báró úr, Borgóinak hívják. Borgói István. Éjszaka jár a feleségével rőzséért.

– Miért kell a rőzsét lopni? Az övék a kidűlt fa, annyit vihetnek, amennyi kell. Aztán a fa akkor is kiszárad, ha jó mélyen beróják a törzsét. Tavasszal gondoskodik az

okos jobbágy a fáról. Kiszemel nehányat, amire szüksége van, és befűrészeli.

– Ez tilos, báró úr!

Kemény nevetett.

– Hát az nem tilos, amit mi ketten csinálunk? Jólesik az embernek, ha nemcsak korlátok között tapogatózik, hanem arra fut, amerre akar. De hogy visszatérjek a rovásra, meg kell adni, hogy az én jobbágyaim tisztességesek. Csak olyankor rónak, ha egy új vendégoldal, szekérrúd vagy létra kell a ház körül. Különben elég nekik, amit a vihar kitördel. Nagy az erdő, fel egészen Szatmárig. De ha az a Borgói éjszaka gyűjti a rőzsét, akkor a tiszttartót megvallatom. Tiltja a rőzseszedést, az erdő mégis tiszta. Ezek szerint a tiszttartó úr eladja a fát, s gyűjti magának a vagyont az embereim bőrén. Apám eleget húzta-vonta őket, valamit legalább tegyek jóvá. Úgyis bolond bárónak hívnak.

Átmentek az ebédlőszobába, s a barnára füstölődött arcképek alatt hozzáültek a zömök tölgyfa asztalhoz. János feszengett a faragott székben, a házigazda töltött.

– No, egy korty szilvóriumot, hogy jólessék!

Sárgára érett, zamatos szilvapárlat. Jánosnak megtölti a testét, mint az erő. Utána füstölt szalonna, hideg hús, zsenge zöldhagyma, orda, vaj és sajt. Pirosra sült cipó egy kosárban. Evőeszköznek szokás szerint a saját késüket használták. Közben egy-két pohárka szilvórium.

– Hát a bort szereti-e, amice?

– Igen, ha van, de most sok lenne.

– Jól van, nem erőltetem. Én se szoktam napvilág inni, még a reggeli papramorgót is elhagytam az utóbbi években, csak most szegtem meg. De egy pipát azért elszív? Jöjjön!

Visszamentek az előbbi szobába, amelynek a sarkában íróasztal állott, rajta papirosok, irományok, könyvek. Látszik, hogy a házigazda literátus ember. A falon kétszárnyú pipatórium. Abból válogatnak. János nem szerénykedik, egy közepes öblű, szépen faragott pipát kiválaszt és nézegeti.

– Jó gusztusa van, éppen az apámuram kedves pipája volt.

Szitában a dohány, lassan megtömik és rágyújtanak. Kényelmes díványon ülnek, s János küzd az álmossággal. A jóllakás, az ital és a kényelem egyszerre rátelepedik a szemhéjára, le-lecsukódik. A házigazda nézi, s amikor a vendég szájából kiesik a csutora, a pipa meg füst nélkül unatkozik, feláll, és az asztalhoz ül. Kibontja a levelet, és többször elolvassa. Nagyon figyelmesen, mint aki tanul. Akkor maga elé néz, és elismétli, most már olvasás nélkül. Nehány lépést sétál. A vendég nyugodtan alszik, a feje hátrabillent, izmos, fiatal nyakán duzzadnak az erek. Kemény újra az asztalhoz ül, és levelet ír latinul. Anno Domini 1810. Aztán lepecsételi, és a másikat a gyertya lángjában meggyújtja, bedobja a nagy cserépkandallóba. Vajon vállalkozik-e a legény, hogy újra visszamenjen Franciaországba a levéllel?

Jó lenne, mert megbízható, s tudja már, hogy kicsoda. Ha a Berde kapitány nevelése, nem talál benne hibát. A szétvert jakobinus klubok rejtőző tagjai ne várják hiába az erdélyi híradást. A magyarokat ki lehet végezni, de az eszme más. Apjaura megcsapatná, de ő szereti a lázadó gondolatokat.

Amikor János felébredt, ijedten húzta ki magát. Szem-

ben, az íróasztalnál ült Kemény, és őt nézte. Lehet, hogy ettől a nézéstől riadt fel.

– Grácia, báró úr. Elszunnyadtam egy kicsit. Igazán szégyellem.

– Egyet se bánja, öcsém! Meghúzta a nagy út.

– A szilvát is inkább zölden ettem eddigelé.

– Akar még egy kortyot?

– Köszönöm, attól egész nap aludnám. Pedig indulnék már, ha kegyelmednek nincs kifogása.

– Indulhat, csak ebédelünk. Nemsokára itt az idő.

A kandallón tizenegyet csendít egy óra, amit karcsú nőalak tart. A mutatók szépen kiverve aranyból, s villog a sétálója is. Az ablakok kitárva, s a kertből a frissen kaszált sarjú illata elönti a szobát. Tehén kolompol az istállók felől, egy férfihang torokhangon kiált valamit, majd vágtató ló hangja. János felugrik.

– Ki az?

– Ettől ugyan ne tartson!

Karcsú lábú, hosszú nyakú, szép fejű csikó nyargal.

– Ejnye, de szép! – csodálkozik a legény. – Telivér? Harmadfű lehet.

– Angol! Ezt kellene honosítani, mert sok jó tulajdonsága van. Hát a lovashoz mit szól?

Szőrén üli a csikót egy pöttöm legényke, anyaszült meztelen. A ló sörényébe kapaszkodik, kis térdeivel szorítja, s könnyedén egyensúlyoz. Beillenék vásári mutatványnak.

– Ez aztán gyermek! Hány éves?

– Májusban múlt hat. Huszár lesz.

A ló elvágtatott, csak a felrúgott por száll utána.

Még beszélgetnek egy órácskát. János újra kap egy levelet.

– Berde uram elengedi?

– Nem tudom, báró úr. Ha jó egészsége van, igen. Nem szokott ellene szólni, ha valamit teszek.

– De erről a levélváltásról ő se tudhat!

– Majd elintézem valahogy.

– Úgy tudom, öcsémuram gyalog jött. Adnék egy jó lovat, amivel megjárja ismét Franciaországot.

– Ne adjon a báró úr, van nekem lovam, csak otthagytam valahol kosztra s kvártélyra. Ez a levél sürgős-e?

– Nem nagyon. Csak ahogy lehet.

– Meglátom, mi van Kolozsvárt, s indulok, ha nincs baj.

– Jól van, csak vigyázzon. Sok a főkormányszéki. Szimatolnak. Saurau gróf azt hiszi, még arathat a Martinovicsék sírján.

– Járnak erre is?

– Járnak. Gondoltam, azért riadt meg a lódobogástól. Azok nem vágtáznak. Loppal jönnek, inkább kegyes barát képében. – Itt elkomorodott a báró. – Egyik atyámfiát rajtakaptam, hogy nekik dolgozik. Elfajzott a magyar, öcsém. Ezért kell a nemzetet más lelkiséggel megtölteni. Különben végünk. A sok benősült, magyart játszó német és cseh kevés hasznára van a nemzetnek. Nagy a hálózatuk, senkiről nem lehet biztos az ember. Csak ha a jelszót tudja, vagy más bizonyosságot ád. Ügyeljen magára! A bárók s más főnemesek közül sokan szeretik a császárt. No, én ugyan . . .!

– Köszönöm, megvan a magamhoz való eszem. Holnap estére a városban leszek.

– Üljön lóra, küldök egy lovászfiút csatlósnak, az visszahozza. Ne járjon gyalog.

– Engem úgy teremtett az Isten, báró úr. Gyalogszékelynek. Aztán meg is fogadtam, hogyha még egyszer láthatom Kolozsvárt, leszállok a lóról. Aki messziről jön, az bolond egy kicsit. Megzavarja a fejét a honvágy, s jó lesz, ha érzem talpam alatt a földet.

Vajon csakugyan gyalog akar bemenni Kolozsvárra, s ezt a honvágy diktálja? Vagy csak kiszaladt a száján, hogy magyarázatot adjon? Úgy gondolta, jobb ha nem másodmagával lovagol, mert egy kopott gyalogosra kevésbé figyel a becirker, a besúgó s a finánc. Az este óta jó érzés töltötte el, attól a pillanattól kezdve, hogy Borgóiék behívták magukhoz. Érezte, hogy itthon van. Azért változott adakozóra is a különben furfangos természete, otthagyván a Szepit, hadd húzzon ekét, szénásszekeret. Ki kérné tőle számon? Akinek a lován berukkolt, az már keresztet vetett rá is, nemcsak a lovára. Ha pedig újra menni kell, ahogy Kemény mondotta, akkor tőle kap hátaslovat. Könnyebbet, jól futót, nem olyan mecklenburgi medvét.

Megvonta a vállát, kicsit feljebb az üres tarisznyáját, és szaporázta a lépteit. Toronyiránt haladt Kolozsvár felé. Kiszáradt patakok medrén, gödrökön át. A vetés között sok a pipacs, búzavirág meg az egyéb gyom. Néhol füzesek, nehány nyomorgó akácfa égnek tartja görcsös ágait. Kútágas is ágál, falu lapul az alkonyatban. Mert a nap már hanyatt vágódott, s igyekszik a hegyek mögött elbújni. Ha jól számít, a megtett kerülővel éppen a Hóstátba érkezik, a Külmagyar utcán fog végigmenni a szép földészlányok szeme láttára. Akkor érnek haza azok is a mezőről, amikor ávéra harangoznak.

Az eddigi sorsán nem sokat töprengett. Nyomorult gyermekkorától fogva megszokta, hogy örüljön annak, ami van s ami jó. A kollégiumban tanult, nyáron dolgozott Berdénél, s a jövővel nem gondolt. Húszéves ember szívesen tesz olyan szolgálatot, amiért a nyakára hághatnak, nem is kérdezi, mi a bére. El se fogadná. Nem ígértek neki semmit. Amikor először találkozott egy jakobinussal, még nem tudta, hogy köze lesz neki is ahhoz a levelezéshez, amit a párizsi klub folytat a külfölddel. Olyan ez az egész, mintha összekapcsolná az országokat. A királyok s császárok ellen, testvéri, egyenlő szabadságban. Mikor lesz belőle valóság? Érdemes fáradni, veszélyt is tűrni, fizetség nélkül?

A főtéri nagytemplom keresztje ragyogott a visszatűző nap fényében. Lent, a házak között mély árnyékok bújtak elő a sarkokból, s lassan elnyelték a köveket, az út porában vonuló keréknyomot, a lovak és marhák lába nyomát. Ez már Szentpéter. A sarkon düledező ház, csak a kémény s egy részeg ember támasztja, hogy össze ne rogyjék. Valami rigmust mond, megnyomja jól a szavakat, és hegyesen csuklik. A ház sarkán kitárt ajtó, a két vaspánt a földig lóg. Bent kecskelábú asztal, s a kármentő rácsa mögött a csapláros töltöget. Ki tudja, hogy válik enyedi borrá a hitványnak tartott házsongárdi bakator s rózsamálivá az alvinci máslás?

Az ajtóban a szavaló részeg:

Itt nyugszom én,
olvasod te,
olvasnám én,
nyugodnál te.

Furcsa sírfelirat, ő is látta már valahol, s elgondolkodott rajta. De mit akar ez a részeg az örök nyugodalommal? Alig gondolja ki, már szól a másik:

– Szegény vándor vagy, ugye?

– Elég szegény.

– De egy kortyot csak nem sajnálsz tőlem?

– Ha mindenáron akarja. Mert úgy látom, több nem fér magába. Kiömlik a tetején.

Három alak ugrik elő, megfogják, hátracsavarják a kezét. Az egyiket lábszárcsonton rúgja, mire az elengedi. Orron vágja a másikat. A kocsmában senki, a kármentő mögött szuszog a vénember. A harmadik támadó is elmenekül, s ottmarad a kántáló részeg. Bárgyún néz, a fejét ingatja. Talán nem is részeg. János bemegy, és vesz egy fél messzely bort.

– Kiizzadja – szól a kocsmáros.

– Már megvolt.

– Meleg idő van – toldja a másik.

– Különösen lágy embernek. Maguknál így fogadják a vendéget?

– Így. De nem ártalmasok. Látom, maga jó verekedő.

– Kik ezek?

– Tudja a Jézus. Úgy vetődtek ide. Nem merek szólni senkinek. Becirker nincs, semmi sincs erre. A város urai nem törődnek a szegény külvárossal. Elrontják ezek a kocsmám hírét, nem jár ide senki azóta.

– Hát a szentpéteriek?

Nem olyan nép a hóstáti, hogy idegent megtűrne az utcáiban, nemhogy efféle útonállókat. De a kocsmáros nem válaszol. János iszik, a felét otthagyja, s szól a részegnek:

– Ihat, ott van.

– Az jó. Mert a hóstátiaktól nem kapok, pedig semmi közöm ehhez a tetves csapláros hoz. Úgy tudd meg, hogy besúgó! De én nem, istenemre! A másik hármat is azért tűri.

János elindul.

Fiatal férfi jön szembe, a vállán kasza.

– Te vagy-e, Márton?

– Ez én. S te Árva Jani?

Megállnak egy percre. Márton még idejében hazajött, pedig őt is vitte az egyik zászlósúr az inszurrekcióba. Hanem ő okosabb volt. Elmondják egymásnak, mi történt, amióta nem találkoztak.

– Gyere be hozzánk, szusszanj egyet! Édesanyám kenyeret sütött, van borsos lepény.

– Sietek, Márton. Lám, mi van Berde kapitányéknál?

– Úgy hallom, bántja a köszvény. – Aztán összehúzza a kicsi, fekete szemét, mégis mosolyog vele. – Látom, a kocsmából jössz.

– Híres hely.

– Mondják. Téged is megkérdeztek-e, hogy ki volt a keresztapád?

– Meg is mondtam. Kik azok?

– Kormányszékiek – mondja lenézőn Márton. – A kocsmáros is az ő emberük. Ott isznak egész nap, aztán aki gyanús, azt megmotozzák. Nem éppen úgy, ahogy illenék, de dolgozik bennük a bor.

– Hát ilyen világ van Kolozsvárt?

– Gyanús ma mindenki.

– Tán ellopták a császári koronát? – nevet János.

– Vagy csak akarják. De ezek úgy meg vannak ijedve, mintha megtörtént volna. Vallatnak, motoznak.

Akkor jobb, ha siet hazafelé. Berde kapitányéknál is baj lehet.

– No, Isten áldjon, Marci!

Ballag a város felé. Bent gyújtogatják az utcai lámpákat, s a főtéren, a lábas ház előtt gyülekezik a sok ember. Ott van a teátrum, de most nem érdekli a színház, sem a szépen öltözött nők és férfiak. Megy a szőlők felé egy szűk utcán.

Vajon az útonállók nem követik? Jó lesz vigyázni, mert Márton nem hazudik.

III.

Berde Mihály kemény, katonás ember volt. Bajuszát hegyesen kipödörte, hosszú pipaszárával csapkodta a csizmaszárát, mint a gyakorlótéren. Pedig rég otthagyta a kincstári életet. A császár hibát talált a házasságában. Hogy a felesége nem elég gazdag és előkelő. Akkor vállat vont, és lemondott a rangjáról. Hazajött gazdálkodni. A szomszédai tisztelettel beszéltek róla, mert igazságos ember.

Még a színházi bizottmányba is beválasztották, amióta az aktorok állandóan játszanak a főtéri Rhédei-házban. Mégse volt nyugovása. Ferenc császár megharagudott rá, amikor a nemesi felkeléskor nem vonult be.

– Kiöregedtem én már az efféléből – mondta a civil kapitány, és oda se hederített az inszurrekciónak. – Ebgondolat, hogy Napóleont a bécsi császár afféle népfelkelőkkel akarja megveretni!

– Micsoda népfelkelők? – kérdezték sértődötten a grófok, mert tudták, hogy a népfelkelő fáradt, kivénült a ha-

dászatból. A nemesség is. Ha az egészet mozgósítják, az se ér semmit olyan hadsereg ellen, mint a franciáké.

Berde megkutyálta magát, s nem ment. Az összeszedett nemesi had aztán hónapokig élt táborban, s ette az ország kenyerét anélkül, hogy elindult volna. Ő csak nevetett rajta, és bosszankodott.

Aztán megindultak a külső magyarhoni hadak. Tavaly június 14-én szét is verte őket Napóleon Győrnél.

Ez betette az ajtót itthon is. A grófok sehol, mintha ők is elmentek volna, s most hősi halottak a Duna mellett. Pedig otthon kuksoltak. Berde naponként körülsétálta néhányszor a nagytemplomot, amit a mennyei Szent Mihály vitézről neveznek. Köszönt s beszélgetett, mint mindig. De valahogy jobban vigyázott. Újabban sok a német. Eddig a városházát megkímélték, csak a laktanyákban voltak otthon. De most a Házsongárd oldalán a kis házakban sok szobaúr lakik, és mind a főkormányszékhez jár hivatalba. Ott ülnek reggel egy fél órát, azután elindulnak a városba. Nem szereti ő az efféle sétafikáló tisztviselőket, mindig rosszat hoznak a városra.

Mondják, hogy mindenütt fülelnek, az ember a saját házában is körülpillant, ha valami olyat szól, ami a sajátja s nem császári parancs.

De ezenkívül is van morognivalója Berde uramnak. Már három éve, hogy a leányát beadta egy lyoni zárdába. Inkább tanuljon franciául, mint németül. Azt úgyis érti már, jobb, ha nemcsak Bécs felé tud fülelni az erdélyi ember. A tavaly nyáron nem látogatta meg a zavaros viszonyok miatt, s az idén . . .

Nagyot ütött pipaszárával a csizmájára.

Most már hazajöhetne a leány, elvégezte az iskolát. Tud

zongorázni, hímezni, franciául beszélni. Ismeri a földrajzot s egyéb tudományokat, nemcsak az antikot, amit itthon tanult, hanem az újakat is. Alig egy éve, hogy a magyarok a bécsi császárt védték. Pedig Napóleon kiáltványát olvashatták, amit Batsányi János fordított magyar nyelvre: „Magyarok! Eljött az a szempillantás, melyben visszanyerhetitek régi függetlenségeteket..." Nincs aki útnak eredne a leányért, annyi táboron, hadi vonalon keresztül. Ő maga még csak körbesétál Kolozsvárt, de lóra ülni nem tud, és ha Tordáig elhajtat kocsin, a derekát már elfűrészelték, úgy beléáll a köszvény.

Más nincs a házban, csak a feleségével ketten meg a cselédség. Nem szeret otthon lenni, mert minden a lányára emlékezteti, s az asszony nem állja meg, hogy naponként elöl ne kezdené a siralmait.

– Jaj, lelkem Krisztina! Egyetlen leányom, még megszakad a szíved a távolban! Miért is engedtem, hogy elszakítsanak tőlem!

Ez az „elszakítás" az urának szólt, s ő jól értette.

Ilyenkor felhozatott egy kancsó rózsamálit, mert jóban volt a gyulafehérvári püspök pincemesterével, s jutott neki is a mennybe vivő italból.

Most is az ablakmélyedésben ül. A kisasztal előtt karosszék, karnyújtásnyira a polcon néhány könyv, az asztalon dohányszita, kancsó és pohár. Tornácos, szépen rakott háza a Házsongárdra néz. A szőlők felől rákezdtek esti dalukra a madarak. Az orgonabokrokon az utolsó virágok hintáznak.

A kertben a felesége kézimunkázik.

– Ma nem vacsorálunk? – veti Berde úr, s az asszony felkapja a fejét.

– Már megéhezett?

– Aki él, éhes! Te kóstolgatsz egész nap a konyhában.

– Úgy beszél, mint egy strázsamester!

– Kifogásod van?

– Az egész világ ellen, ha tudni akarja! Én otthon nem szoktam olyan élethez, hogy gyávának nézzen a fél város.

– A másik fele tudja, hogy nem vagyok az! Éppen azért kell óvatosan élni. Öreg vagyok, elmúltam negyvenöt! Persze a te famíliádban minden nagyszerű. Ott csupa tudós és erkölcsös ember volt, olyan finomak, mint egy udvarmester, s a nők szárnyon lebegő angyalok! Erélyes szót is akkor hallottál először, amikor megkértem a kezedet.

Ávéra megszólalt a főtéri harang, s ráfelelt a barátoké az óvárban. Ilyenkor bezárják a boltokat, s a polgárok összetalálkoznak a Szentegyház utca sarkán, hogy elmenjenek a csizmadiaszínbe egy jó borsos tokányra, fél liter enyedi borra.

A szóváltás elcsitul, de Berde uram nem hagyja a nótáját.

– Nem tudtok kávét se főzni. Úgy kell azt leforrázni, hogy a fekete levesből, ahogy a régiek hívták, illatos kávé legyen. Bezzeg a Kärtnerstrassén a szép Körnerné milyent főz! Meg a párizsi kávéházakban!

Az asszony visszavágna, hogy menjen a franciákhoz kávézni, s egyúttal a lányát is hozza magával, de különös dolog történik. A csendes alkonyatban valaki énekelni kezd a kapu felől, s csak fújja:

Hej rózsa, rózsa, ékes vagy,
hajnali csillag fényes vagy,
egyenes vagy, rózsám, mint a nád . . .

Berde úr kétfelé simítja bajuszát, és nyögve feláll.

– Ferenc!

A gazdasági udvarban az öreg udvarosgazda az esővizes káddal bajlódik.

– Megyek!

De az úr elébe jött.

– Mi ez a kántálás, Ferenc?

Juhász kanyarított egyet a levegőbe.

– Valami vándorlegény lehet, hogy így nekibúsult.

Boriska, a Juhász leánya éppen fejt. Ahogy meghallotta a nótaszót, kirúgta maga alól a fejőszéket, s a kapu felé futott. Ez János, senkinek nincs ilyen hangja az utcában, megismerné száz közül is. De ne kurjongasson, mert a házban csend van, amióta ordas idők járnak. Még baj lehet belőle, ha a kapitány urat felbosszantja a nagy énekszóval.

Árva János panyókára vetett zekében benyit a kapun.

– Ez maga-e, János?

– Ez én, talpig. Nem is örülsz, Boriska?

– Jaj, örvendek biz én, csak azért ne legyen olyan nagy hangja!

Ujját is a szájára tette, hogy nagyobb nyomatékot adjon a figyelmeztetésnek.

– Mi a baj? – kérdezte a legény. – Tán meghótt valaki?

– Nem halt meg senki, csak jöjjön csendesen! A kapitány úr . . .

– Beteg?

– Beteg is, mérges is. Úgy fáj a köszvénye, hogy örökké csak embert enne mostanában.

A legény vigyázva lépett, Boriska csendesen becsukta mögötte a kaput, amely faretesszel záródott. Juhász Fe-

renc az esővizes csebret állította a csorgó alá, mert borul Feleknél. Esti vendég reggelig marad, lesz ideje a kádnak megtelni friss vízzel, hogy legyen mosáshoz. Ő is észreveszi, hogy valaki jött. A leányka s János már bent vannak az udvarosgazda konyháján.

Juhászné is jajgat, mert a gazda köszvénye mindenkinek fáj. De már kihúzta az asztal mély fiókját. Piros szőttes abroszt és kenyeret vesz ki.

– Hozzál vagy hat tojást, Bori! Üljön le, Jánoska! Hát honnan s hogy?

A leányka forgolódik, gyors ennivalóval kell fogadni a hazatérő legényt. Juhász is megjelenik az ajtóban.

– No, ki a vendég?

– Én vagyok, Ferenc bá! – ugrik fel János, és elébe megy az udvarosgazdának. Kézfogás, lapogatják egymást.

– Hát hazajött?

– Elég volt.

– Honnan?

– A franciáktól.

– Jó messze – bólint Juhász. – Üljön le nálunk!

– Meguntam a fogságot. Itthon mi van, Ferenc bá?

– Itthon?

Az öreg kanyarít egyet a kezével, hogy minden el van rontva. A felkeléskor azt hitték, az a tömérdek ember valami hasznot csak hajt a kicsi országnak, még tán a németet is kikergeti, de csalódtak. Azóta még több az adó, a hivatalnok.

– Majd lesz jobban is! – mondja a diák, aki fiatal, s tudnivaló, hogy az ilyennek reményen s vigasztaláson él a szíve. Az öreg ingatja a fejét.

– Addig is jó lesz, ha nem veri fel a házat, mert a kapitány úrnak rossz kedve van.

A fiú nevet.

– Jól van, csendben maradok. De nem vagyok már Árva, hanem Berde.

– Berde? – kapta fel a fejét az öreg. – Hát mikor adoptált a kapitány úr?

– Muszáj volt, Ferenc bá.

– Muszáj?

– Az, az, muszáj. Mit csodálkozik? – tette le a serpenyőt Juhászné az asztalra. – Hagyja szegényt, hogy egyék előbb!

Alig hogy befalta a rántottát, az ámbitusról a kapitány hangja hallszik.

– Ha Jancsi jött, hol van?

Bebocsátották a vándort Berde uram elé. Amikor ketten maradtak, csak akkor szólt.

– Hát te vagy az?

– Én, kapitány uram.

– Azt hivém, meghaltál.

– Mondták.

– De élsz.

– Csak az arcom változott s a nevem. – Körülnézett, s halkan hozzátette: – Ha nem veti meg, tekintetes uram, felvettem a Berde nevet. Most már Berde János vagyok.

Az öreg pillogtatott, nézte a szeme sarkából a szíjas, kemény tartású legényt. Mit akar ez? Megbolondult? Csak úgy előkerül a nagy felbolydulásból, s azt mondja, felvette az ő nevét. Ki fogadta örökbe? Mert ő nem.

– Tovább!

– Tekintetes uram tudja, hogy senkim sincs a földön, csak a kapitány úrék.

– Ha hálálkodni akarsz, eridj a templomba!

– Csak mondom. Hogy a falu árváját felnevelte, azért köszönettel tartozom. De az inszurrekció miatt...

– Ütközetben voltál? Elestél, felgyógyultál, s most itt vagy? Isten hozott hát. De hiszen az erdélyi hadak nem vonultak ki.

– Nem olyan egyszerű ez, tekintetes uram! Tetszik tudni, hogy Győrnél milyen veszedelem volt. Én itthon, a Bethlen kapitány úr századában, csupa nemes között. Csak olyan másodnemes, kegyelmed után. A régi nevemen, ahogy otthon szólítottak, hogy Árva János. No, de tudtam deákul s németül egy kicsit, ismertem a históriát, és jól énekeltem, sok éjszakát átdaloltunk a táborban – még itthon Erdélyben – az elindulás előtt. A mi századunk kiment Magyarországra, s csatlakozott az ottani sereghez. Olvastam volt a Napóleon felhívását a magyarokhoz. Gondoltam, minek háborúzunk mi a német miatt, jobb, ha Napóleonnal tartunk. Átmentem a franciákhoz.

– Megszöktél!

Ezt úgy mondta Berde, hogy a karosszék fáját megszorította, a keze görcsös.

– Elszöktél a zászló alól!

– Engedelmet, kapitány uram, igaz. Így volt és szánombánom. Azt hivém, hogy tudok valamit segíteni. Mert Győrnél olyan veszedelem volt, amit nem lehet tagadni. Jenő, az olasz alkirály negyvenkétezer gyalogossal és tizenháromezer lovassal, ahogy csak tudott, úgy támadott. Mellettünk a bécsi János főherceg tizennyolcezer gyalogosa

és kétezer lovasa, a József nádor tízezer gyalogkatonája és kilencezer lovasa. Az ellenség tizenhatezerrel több!

– Erre megfutottál! No, fiam, maradj csak Árva Jánosnak halálodig! A Berde név nem arra való, hogy csak úgy kótyavetyéljék!

– De, tekintetes uram . . .

– Megmondtam. Eridj, kérj valami ételt, tarisznyáltass, aztán isten hírével! Az én portámon ne lássalak többé!

A fiú sarkon fordult. Csak az ajtóból nézett még vissza.

– Krisztina kisasszony jól van.

Aztán kiment.

Berde fel-alá járt, töltött egy pohár bort, kiitta.

Mi van Krisztinával? Mit mondott ez a szökevény? Hiszen a leányáról egy éve semmi hírt nem kapott. Biztosan kikérdezi a felesége, s addig fog könyörögni, amíg újra szóba nem áll a legénnyel. Márpedig akkor jobb, ha saját elhatározásából teszi.

– Jánost hívjátok vissza!

Odakint nagyban folyt már a beszélgetés. Felismerték a legényt, bár a bajusza nagyobb lett. Hát csakugyan ő az, valóság, hogy hazajött Kolozsvárra? Mi szél hozta? Hol járt? Mit csinált annyi ideig, hogy elment volt a nemesi hadakkal?

A fiú nem sokat felelt, s amit mondott, abból se tudtak kiokosodni. Hanem amikor meghallotta a Berde hangját, sietett vissza.

– Itt vagyok, tekintetes uram!

– Mit szólottál a leányomról?

– Azt, hogy jól van, s szeretne hazajönni.

– Ezt honnan tudod?

– Egyiket onnan, hogy fiatal, s a másikat, hogy ott nem jó lenni. Most jövök Franciaországból.

– Most?

– Most. Tavasszal indultam. Fát vágtam, lovat vakartam, szántottam, hol amit kellett. Így vergődtem hazáig.

– Mit kerestél te a franciáknál? Vagy igaz, hiszen oda szöktél. Jó dolgod lehetett, szépen megbecsülik az árulót a franciák is, látom! – szúrt a szavával Berde.

– Megkövetem, kapitány uram. Átmentem csakugyan, ahogy mondtam. De amikor láttam, hogy milyen nagy erőben van az ellenség, s hogy én egyedül úgyse tudok javítani a dolgon, még akkor éjszaka visszaszöktem. Bethlen kapitány uram akkor már a bal szárnyon volt, és sokan elestek. Bekerültem a Forgách-ezredbe. Onnan vittek fogságba a franciák, miután szétverték a magyar s osztrák csapatokat. Még most is felveszik a kosztot helyettem az egyik francia táborban. Van ott egy nagyevő, neki adtam a jussomat s a nevemet is. Ezentúl őt hívják Árva Jánosnak.

– Hogy jöhettél haza?

– Szöktem.

Az öregember mérges lett.

– Szeretsz szökdösni, János.

– Immár nem szököm többet. Megbántam.

– Ha én most elvitetlek, a főkormányszék örülne.

– Annak igen.

Egyet hátralépett, nehogy utolérje egy nyakleves. Egy ideig hallgattak. Az öregben ülepedett a méreg. Végül megtörte a csendet.

– Jól van. Egy hétig még itt maradhatsz, amíg kipihened magad, aztán menj haza Csíkba!

Másnap megint Krisztinára került a szó s Győrre. Hol a leánya, hol a hadászat érdekelte Berde Mihályt. Az az egy nem ment a fejébe, miképpen lehet, hogy egy fiatalember azt képzelje, hogy egyedül megváltoztatja a világ folyását, s ezért még szökni is képes. De ha a bécsi Ferenc császár az apánk, akkor Napóleon sem idegen. Van ebben valami. Úgyis rokonságba keveredtek, az idén áprilisban Napóleon elvette a Ferenc leányát feleségül.

– Tudod-e jól az utat Franciaországig?

– Jól megtanultam, volt rá időm.

– Krisztinát haza kellene hozni.

– Szívesen visszamennék érte. – S nyelt egyet, nehogy meglássák az örömét.

– Majd éppen reád bízom a leányomat!

Azzal megint elbocsátotta.

Este a derekát jobban fájlalta. Ő már nem tudna Európa másik végéből gyalog hazajönni. Gyorspostán se, váltott lovak után fogott kocsin.

A felesége egyre sírt, hogy a leányát többé nem látja, annyira gyengül és öregedik, hogy amire Krisztina hazajön, ő már fogatlan bába lesz. A férfit mérgesítette a jajgatás. Rácsapott a takaróra, s csendet parancsolt. Aztán később azt mondta:

– János aratásig itt maradjon! Adjátok vissza a régi kamráját az udvaros házában, ahol eddig lakott. De te ne ríj tovább, mert azt nem állom! Hazajön a leányod, csak hallgass már! Megbolondítja az embert ez a sok fehérnépsírás.

A főkormányszék szelíd és jóakaratú hivatal volt. Amióta Erdélyt bekebelezték a Habsburg-ház birodalmába, ez vette át a polgári igazgatás dolgát. Az országot fenn kell tartani, ehhez adót szednek, bíráskodnak, rendet csinálnak a városokban és falvakban. Postajáratok, az utak javítása s minden más közös dolog a kormányszékre tartozik. Se a kolozsváriak, se Erdély nem tehetett róla, hogy Bécsben a titkos tanács olyan intézkedéseket tart szükségesnek, amelyeket csak rendőrökre lehet bízni. A régi tisztviselők hasas, pipás magyarok, egyik barátja a másiknak, rokona mindenki a fél világnak, az ilyen nép nem alkalmas arra, hogy fenntartsa a birodalom szent rendjét. A polgári közigazgatás táblája volt a kapun, de a rendőrminisztérium emberei is ott dolgoztak. Nem nagyon mutatkoztak, de a fülük hosszú és éles, a szemük, mint a sasé. A magyarok azzal csúfolták őket, hogy a kétfejű sasnak három szeme van, mégis kancsal. Az egyik német, a másik cseh, a harmadik labanc.

Jöhet még olyan idő, amikor fegyveres katonáknak kell parancsolniuk, egyelőre csak rendőri eszközökkel dolgoztak. Kihallgatnak, kilesnek mindent, elővigyázatosan megtapogatják, amit lehet, s ha valaki gyanús volt, utcai verekedést rendeztek, hogy elvihessék. Éjszaka házkutatás, s a magyar közjog megszállottjai hiába tiltakoztak: ha eredményes volt a házkutatás, nem lehetett szavuk. Az okos Kentzel tanácsosnak az a módszere, hogy ahol kutatni akart, ott közben eldugott egy jakobinus kátét vagy más bűnös dolgot. Ha nem volt elég a tiltott iratokból, hitelben elkészítette valamelyik nyomda. A jezsuitákat is rávet-

ték, hogy készítsenek száz példányt, különben nem engedik kinyomni az orvoslásról írott könyvüket. Ma sem fizették meg a számlát, a papok majd leimádkozzák.

Kentzel tanácsos úr hegyesre faragott lúdtollal a fogát piszkálta, s elmerülten vizsgálgatta, hogy a kézelőjén elég fehér-e a csipkefodor. Kopogtak.

– Mi van?

– Én vagyok, tanácsos úr! – nyitott be az első kancellista. Derék, megbízható ember. Wenzelnek hívják, s osztráknak vallja magát, pedig cseh. Mindegy, a tanácsos úr nem vette ezt zokon, s a pontosságot és megbízhatóságot értékelte Wenzel úrban.

– Sürgöny? Nem hallottam lódobogást.

– Nem, tanácsos úr, más ügyben bátorkodom. Méltóztatott parancsolni, hogy ma három órakor tanácskozni méltóztatik az urakkal. Itt vannak.

– Most nem méltóztatom, várjanak!

Wenzel visszavonult.

Kentzel tovább piszkálta a fogát, és újra megállapította, hogy a nép annyi hálát se mutat a császári ház iránt, mint egy mákszem, de a kolozsvári káposzta igen jó étel. Eleinte viszolygott tőle, s azt hitte, éget, mint a sült húshoz adott paprikamártás megborsozva. Aztán rájött, hogy igen kívánatos dolog, ha a megfőtt, apróra vágott káposztát ujjnyi vastagon szétterítik az edényben, rá egy réteg vagdalt hús rizskásával, borssal, aztán újra káposzta, s így váltogatják, közben sült szalonnaszeleteket és füstölt kolbászt is csempésznek bele. A végén leöntik tejföllel, s ha jól összerotyogott, betakarják frissen sült, ropogós malachússal, disznóval, borjúval.

Egyed, Kentzel!

A buta, de jóindulatú Wenzelt Karlsbadban ismerte meg, amikor a gyomorbaját kúráltatta. Úgy látszik, a magyar konyha jobb, mint a gyógyvíz, mert amióta nem bécsi csonthúson él, vízbe főtt burgonyával meg a tizenkétféle knédlin, semmi baja nincs a pocakkal.

Méltóságán aluli dolognak tartotta, de lustán felállt, a zsebéből előkotort egy finom kulcsot, és kinyitotta a berakásos szekreter ajtaját. Szépen metszett üvegben sárgállt a rózsamáli, amit a gyulafehérvári püspök pincéjéből kapott. Töltött egy pohárkával, és gondosan becsukta az ajtót. Visszament a karosszékéhez, vigyázva letette a poharat, és kedvteléssel nézte. Néhány gyöngyszem forogva feljött a színére, s megtelepedett a kristálypohár szélén, majd szétpattant. A tanácsos úrnak szép gondolatai támadtak arról, hogy mégis jó ilyen nagy birodalom fiának lenni, ahol kolozsvári káposzta meg a rózsamáli terem. Helytelen, hogy nem Donaumelknél szűrik ezt a bort, és hogy a Rathauskellerben nem főznek erdélyi módon. Pedig milyen jó például a tordai pecsenye! Úgy sütik a városba vezető út szélén, hogy a malachúst megpácolják a tordai kutak sós vizében, aztán bedobják a fortyogó zsírba, s amikor pirosra sült és omlós, mint a kalács, ráteszik egy karéj szép fehér kenyérre. Ezek mind hordanak kést maguknál, de anélkül is meg lehet enni. Egyszer Wenzel úgy harapta, hogy kétoldalt lefolyt a zsír a szája szélén, és a csipkekézelőjével törülte le. Igaz, hogy éppen Enyedről jöttek haza, ahol megkóstolták a híres szürkebarátot. Most is nevetnie kell.

Kortyolt és merengett.

Ilyenkor jönnek a legjobb gondolatai. Egész élete a gyomra körül forgott, az irányította az érzelmeit, s ha éhes

volt, ostobaságokat tett. Most, a jó ebéd után, a kiváló bor hatására feléledt a munkakedve.

– Wenzel!

– Igenis!

– Jöjjenek be!

– Igenis, az urak jöhetnek.

– Ha neked urak, hát urak – legyintett a tanácsos úr, mert mélységesen lenézte a rendőri munkát, minden mesterfogásával együtt. Szerette, ha nem emlékeztetik a foglalkozására, azért is használta az egyszerű, mást sejtető tanácsosi címet, pedig egész Erdélyre kiterjedő hatáskörű Landeshauptmann volt. Csinálják mások a szennyes munkát, ő csak irányító, a háttérben marad, és igyekszik úr maradni.

Bevonul hat ember. Van köztük fodros, parókás, csizmás, cipellős, minden. A tanácsos úr szereti, ha embereiről nem látszik, hogy nála dolgoznak. Körülmutat a teremben álló, selyemmel borított ülőalkalmatosságokra, s a jövevények sorra leülnek.

– Halljuk!

– Herr Landeshauptmann, én kezdeném – szólt Klause, a kerületi parancsnok.

– Tanácsos! – mordul Kentzel.

– Igen, Herr Hofrat, udvari tanácsos úr. A szálak felgöngyölítése folyik. Amint múlt heti beszámolómban bátorkodtam megemlíteni, Erdély különböző pontjain veszélyes gócok alakultak ki.

– Milyen kézzelfogható bizonyítékai vannak?

– Kell-e több, mint egy Wesselényi, Zsibón, Jósikáék s még a marosvécsi Kemények is? A pusztakamarásiról nem is beszélek, ő már a kezünkben van. A Bethlenek . . .

– Ne sorolja fel az összes erdélyi főnemest! Ezek parasztlázadástól félnek, nem rebellisek. Vagy talán tud valamit?

– Mindent. Azaz sok mindent. Ezek a várak, vagy kastélyok, jobban mondva a lakóik mind összeköttetést tartanak fenn bizonyos külföldi körökkel.

– Ezt honnan veszi? A párizsi konvent bezáratta a jakobinusok fészkeit. Ezek a mágnások különben is hűségesek. Nem gondolja?

– Egyikük Londonból kap levelet, a másik Brüsszelből. Párizsból csomag jött, tanácsos úr, csomag!

– Kinek?

– El se képzelné kegyelmességed, a szomszéd házban lakó Bánffy komtesznek. Ennyire kell vigyázni a mai időben, ennyire merész a forradalmi hangulat, ennyire okosaknak kell lennünk! – lelkesedett a kerületi parancsnok.

– Mi volt a csomagban?

– Még nem tudom. Ugyanis a legnagyobb elővigyázattal kell felbontani. Egyrészt ugyebár azért, hogy a zsineg, a pecsét meg ne sérüljön, nehogy ránk fogja a címzett, hogy felbontottuk. Másrészt biztonsági okokból.

– Hogy érti ezt, Klause úr?

– Úgy, hogy lőpor is lehet benne, attól meg levegőbe repülnénk. Ezért a legügyesebb tüzértisztre bíztam a dolgot. Most bontogatják, hátul, a laktanyaudvar végében.

– Úgy. Ki az a tűzértiszt?

– Mentovich kapitány.

– És nem részeg?

– De igen, tanácsos úr. Éppen ezért egy újoncra bízta a feladatot. Ha felrobban, mégse olyan nagy kár, mint egy századosért.

Kentzel gúnyosan bólintott.

– Maga használható, eszes ember, kapitány úr. Legközelebb előterjesztem . . .

– Mély hálával, kegyelmes uram, igazán olyan csekélység . . .

– Előterjesztem – folytatta a tanácsos – lefokozásra. Menjen ki a város szélére fogdmegnek! Érti?

Előbb piros, aztán lila lett a tanácsos úr nagy tekintélyű arca. Mindenki láthatta, hogy az erdélyi koszt és ezek a mérgezett borok nem tesznek jót az egészségének. De ő már ilyen, ahol lakik, azoknak a főztjét eszi, s még szereti is. Klause ezért megrótta magában a főnökét, mert ő soha nem tudja elfeledni azt a tiroli gombócot, amelyben főtt tüdődarabkák vannak szilva helyett. Ilyent errefelé nem tudnak főzni. És még sértegeti is ilyen helyzetben, amikor elégtételt se vehet magának. Bár kikérhetné finoman, egy-két diplomatikus szóval, hogy annak a csomagnak a felbontásáért így megrótta.

– És mikor tudja meg, mi van a csomagban? – kérdezte fagyosan a tanácsos úr.

– Amint felbontják, idejönnek a jelentéssel.

Kopogtak, és mindenki az ajtóra nézett. Vajon egy robbanástól széttépett újonc testét hozzák-e vagy a részeg Mentovichot? De csak Wenzel úr volt.

– Bezirkshauptmann úrnak hozták ezt.

Átad egy papírba göngyölt csomagot Klausenak.

– Távozhat! – int Kentzel.

Amikor becsukódik az ajtó, Klause az asztalra teszi a holmit, és feszült figyelemmel kicsomagol egy parfőmös flakont. Meg kell adni, nagyon szép darab, ezerfelé szikrázik róla a besütő napfény. Kihúzza a csiszolt üvegdugót,

nárciszillat. A tanácsos úr is konstatálja. Egymás után többen.

– Ki a chiffre-olvasó? – kérdezi Klause.

– Én – mondja egy cipellős úr, és ő is megszagolja a dugót.

– Titkosírásban mit jelent a nárciszillat?

– Ez nem chiffre. Nem titkosírás. Honnan tudjam? – És nevet.

Klause dühös, a másik alacsonyabb beosztásban van, mint ő, most valamit továbbadhat neki a kapott gorombaságból.

– Még ennyit se tud? Magát se ártana leváltani!

Kentzel a szekreterben levő borra emlékezik, és már jönnek a gondolatok.

– Levél nem volt mellette?

– Itt van. Méghozzá magyarul. „Hódolattal küldi M."

– Ki az az M?

– Fogalmam sincs róla.

– Jellemző. Nos, hagyjuk ezt a kis incidenst. Szeretném, ha úgy juttatnák el a grófnőnek a parfőmöt, hogy ne legyen belőle botrány. Ismerem én a Bánffyakat, hevesvérűek, és nem szeretik az indiszkréciót. Most pedig lássunk munkához! Kinek van komolyabb jelentenivalója?

– Még nekem – mondja Klause. – A pusztakamarási Keményékhez futár érkezett.

– Honnan?

– Nem tudom. Azóta a nyomában vagyunk. A legjobb emberemet küldtem utána. Ahogy lehet, meg fogják motozni.

– Csak semmi botrányt a kastélyban! – inti Kentzel, és egy remek kacsapecsenyére emlékszik, amelynek a zsír-

jával véletlenül leöntötte a felszolgáló. A szegény inas halálos zavarba jött, s ő erre azt mondta, semmi baj, fiam, nagyon szeretem a kacsazsírt. Ezen még a bárónő is jót nevetett, aki a világ legszebb háziasszonya. Jó, jó, nem kell mindig az emlékeken rágódni. Kissé bosszúsan mondja: – Folytassák a nyomozást!

– Az a tervünk, hogy megfigyelés alatt fogjuk tartani a futárt. Lehet, hogy valamelyik ellenséges kormány embere és . . .

– Ne gyártson elméleteket, Klause! Figyeljék, aztán majd meglátjuk. Ha szükséges, a legjobb emberét ültesse lóra, batárra, szánkóra, mit bánom én! Megfelelő iratokat készíttessen számára. Wenzel majd mindent elintéz.

– Igenis, tanácsos úr.

Úgy látszik, mégse haragszik annyira a parfőmös csomag miatt.

– Uraim, elővigyázatosság, de semmi gyanakvás! Különben egymásban is felforgatót fogunk látni. Nekünk nem az a dolgunk, hogy rémüldözzünk, hanem hogy óvatosak legyünk!

A tanácskozást befejezték, mert Kentzel vacsorára volt hivatalos a főbíróhoz, s ilyenkor aludni szokott néhány órát.

V.

Másnap Berde nem tudott felkelni a medvebőrrel leterített hársfa ágyról. Derekába úgy beleállt a fájdalom, hogy csak sziszegett a foga között. Hajtotta a feleségét, az egész ház népe lótott-futott. Mi lesz most, hogy az úr

nyomorékká vált? Az asszony a kezét tördelte. Meleg sót, kukoricalisztet a beteg derekára, de az annál jobban vicsorgatja a fogát.

– Hívassátok el Szávát a medvével!

– De...

Az asszony ellenvetését félbeszakította, hogy mindenki reszketett, kiváltképpen a cselédség.

– Dixi!

Ha megmondta, úgy van, az ellen nincs fellebbezés. Olyant még nem hallott kincses Kolozsvár, hogy Berde uram visszavonta, amit egyszer szólott. Az egyik leánycseléd futott az istállóba.

– Jánoska, nyergeljen, s el kell hívni Szávát a medvével!

– Mi a fene! – fordult vissza a legény, kezében a lóvakaró szerszámmal. – Vajon itthon van-e? Búcsúkba s vásárra jár.

– Az úr parancsolta!

Az más. Akár itthon van a medvetáncoltató, akár nincs, el kell nyargalni érte Monostorra. Egy perc múlva már csikordult a kapu, s a lovas elvágtatott. Egy félóra se telt, újra itthon volt. Jön Száva, de amíg idecammog a medvéjével, lesz addig dél is.

Keserves délelőtt.

János a kert végében ül, kezében könyv. Tacitus *Annales*eit olvassa, de nem fogja a betű. Inkább faragott valami botot, amit már tegnap úgy-ahogy kihányt virágokkal, de most a virág közé nehány madár is került. Azon vette észre magát, hogy az egyik figura nem sikerült. Át kell alakítani valamivé, mert ez nem madár, inkább tengeri állathoz hasonlít. Belemetszett a fába, s kipattintotta

a forgácsot. Aztán a másik oldalán is, és egyszerre valami keserűséget érzett. Az ábra olyan, mint a Báthori-sárkányfog a varrottasokon.

– Sárkányfog!

A szőttes a keserves falut juttatja eszébe. A nyomorult családokat, a szegénységet. A babonát, félelmet. Mindentől, állattól, főképp Istentől való félelem fojtogatja az embereket, s ezt ő is elhozta magával. Akár Kolozsvárt a kollégiumba, akár a hadakkal Győrnél, ez a félelem mindig vele volt.

Alaktalan, homályos sejtésekből áll. Mégis megköti a szentdomokosi lelket. Sötétté, mogorvává, szegénnyé züllesztve. Letelt a száz év szerdai böjt, amit egy pap a községre mért. Mégis benne élnek a bűn állapotában, mintha mindenki fogta volna a kardot, amellyel Ördög Balázs fejét vette a bíborosnak és fejedelemnek. Böjtölt a falu. Emberek, állatok, még a csecsszopó gyermek se lakott jól az egyházi átok alatt, hogy vezekeljen az András pap haláláért. Mihály vajda nem segített rajtuk, még Ördög Balázsékon se, pedig így fizettek a Báthori családnak. Az egyházi átoktól feketévé vált a lelkük. Nem került nagy lemondásukba, hogy megtartsák a böjtöt, mert a föld kevés és sovány, alig terem zabot s valami hitvány rozsot. Az évszázados bélyeg azonban beléjük égett. János ott tanult éhezni, szegények koldusává lenni. A szakadékokból előjövő Fekete Ember az ördög volt, a zivatarban ő csattogtatta iszonyú ostorát, s minden rosszat az hozott a falura, a szegény Szűz Mária megszomorítására. Így hallotta gyermekkorában. Később, hogy a tanulás kinyitotta eszét az igazság előtt, a babonáktól is megszabadult. Tudta,

hogy nem a Fekete Ember, hanem a középkor kísértett a szörnyű anatémában, amit a falura mondottak.

Kigyógyult a babonákból, de gyűlölte a bosszút, s mindegy volt, Napóleon vagy a bécsi Ferenc, egyformán irtózott tőlük. Ha az egyiket fel lehetne használni a másik ellen, miért is ne tennők? – gondolta, s ezért ment át a franciákhoz.

Keserű dolog szemben állni a saját véreinkkel, s ezért vissza is szökött. Ezt a császáriak se vették jó néven, és börtönbe zárták volna, ha nincs elég esze. De akkor került a Forgách gróf zászlója alá. Leborotválta a szakállát, bajuszát rövidre nyírta, és más lett az arca, mint ahogy azelőtt ismerték. Így vált Árva Jánosból Berde Jánossá.

A sárkányfog izzott a szeme előtt. Kettétörte a pálcát, messzire hajította. Fogta a könyvet, és felballagott a ház felé. Szent Mihály templomában akkor húzták meg a harangot, s ráfeleltek a többiek. Az utca felől egyenletesen meg-megismétlődő lánccsörgés hallatszott. Száva közeledett a medvével. Hatalmas nagy állat, nem lenne jó vele négyszemközt, fegyvertelenül találkozni. De itt csak cammogó, elégedetlen vén pojáca az erdei király. Orrába vaskarikát fűztek, azon a lánc, a másik vége a Száva kezében. Az ember fején hosszú, csúcsos bárányból süveg, a derekán széles tüsző, ami összefogja az ingét. Vállig érő haját avas vajjal keni, vászoninge faggyútól vízhatlan. Bocskora lappog az utca porában, s kicsi felhőket kavar. Nagy, szakállas ember, mély hangú.

A legény kinyitotta előttük a kaput.

– Hívtak.

– Hozott Isten.

– Isten. Beteg az úr?

– Beteg. Te meggyógyítod?

– Ha lehet. Ha megsegít a Dumnezeu. – S felfelé bökött az ujjával.

– Ügyelj, mert mérges.

– A medve is az volt. Megszoktam, ahogy kell.

Bejöttek az udvarba, s Száva leült az egyik lépcsőfokra, ami felvezetett a konyhába. A medve is le a két hátsó lábára, halkan csörgött a lánc. Berdéné bement az urához.

– Itt van Száva.

– A medvével? – jajdult fel a férfi.

– Azzal, hogy az isten tegye el!

– Tegye, csak előbb várja meg, amíg elvégzem a kúrát.

– Jaj, édes uram, ne tegye! Hiszen ha az a nagy állat megnyomja a derekát, egyben eltörik, nemhogy meggyógyulna tőle! – tördelte kezét az asszony. – Elhívattam az öreg Ugron Jánost, az majd megkeni magát.

– Jöjjön be Száva a medvével!

– Hogy megtöltse bolhával s ki tudja még milyen féreggel a házat? Azt már nem! Ki hallott ilyen kúrát, amikor itt van a tudós kenőember, aki minden bajt meg tud orvosolni? A főkormányszéki urakat is ő hozza helyre.

– Elég kár! – nyögte Berde, aztán valahogy lekászolódott a fekhelyéről, s a bútorokba kapaszkodva elvánszorgott az ajtóig.

– Diák!

A legény odaugrott.

– Segélj!

Emelte, segített a nagy testet kikormányozni az ajtón.

Ott aztán Száva is nyújtotta két nagy kezét, és levitték a lépcsőn.

– A gyepre! – vezényelt Berde.

Hátravitték, ahol selymesen ütközött a fű, s a libák, tyúkok, egyéb szárnyas jószág nem csipkedte le. Ott letették.

– Hozd a medvét! Hengergesd meg a derekamon, mert kiakadt!

Száva elballagott. A lépése, mint a medvéé. Sok éve együtt járnak, s mindig medvét táncoltat. Megszokta az egyforma lépést az állattal. A medve nyalogatta a szája szélét. A férfi megrántotta a láncot.

– Kulkete! – mondta, s az lefeküdt.

– Magyarul nem érti? – szólt a legény, mire dörmögött Száva:

– Nem, csak így. Ezt tanulta. No, isten segélj!

Biztatta az állatot, míg az lustán lehengeredett a fűre.

– Vigyázzon a tekintetes úr!

Valamit mondott az állatnak, s szelíden rángatni kezdte a füle botját, mire az fordult egy felet, a négy lába égnek állt. Már közvetlen Berde mellett volt.

– Háj! – biztatta Száva, s a súlyos test ráfordult Berdére. Annak ropogtak a csontjai, s elbődült iszonyú fájdalmában. A medvetáncoltató meghúzta a láncot, s az állat engedelmesen feltápászkodott. Elvezette, s a láncot rácsavarta egy vastag diófára, aztán a keresztvasat átdugta a szemek között. Visszament a földön hempergő kapitányhoz.

– Jó?

– Az isten... – Nem tudta folytatni.

A román fohászkodásnak vette, s így folytatta:

– Az Isten mindig jót tesz, uram. Úgy, úgy. Ő irgalmazzon nekünk!

– Menj a feleségemhez, Száva! – morgott még mindig Berde úr, mert a medve megnyomta ugyan, de mégis lehet, hogy az asszonynak volt igaza, s jobb a kenőember, mint ez a rettentő nyomkodás.

Száva egy ezüstöt kapott, ennyi volt a megszolgált díja a medvekúrának. Elcammogtak. A kapu előtt mezítlábas, kis bakancsos, csizmás fiúk és leánykák vegyesen. Maszatosak, úti portól, papsajt levétől, uzsonnára majszolt mézes kenyértől. Táncot jártak a medve körül. Az egyik legényke megszólította Szávát, de csak illendő távolból:

– Bácsi, mikor táncol a medve?

– Ha én akarom.

– Maga mikor akarja?

– Ha érdemes.

– Most nem érdemes?

– Ha van pénzetek, táncol.

– Táncoltassa, azután meglátjuk...

– Ez nem olyan medve, hogy hitelbe táncoljon. Megérzi a gyermekszagot, s tudja, hogy az nem a pénztől van. Menjetek játszani!

Ez már haragos beszéd volt, morgásféle, kissé idegen hangsúllyal, s így nagyobb a hatása. A gyermekek szétfutottak.

Berde uram nem tudott már négykézláb se mászni. Megérkezett az öreg Ugron. Keszeg, sovány ember volt, zsinóros dolmányban, rogyott csizmás lábát könnyedén rakta. Bajusza lekonyult, vékony, ősz szálú. A kezében rózsafa bot cifra bunkóval, egy copfos török fej kifaragva belőle. A török feje sima és fényes. Kis átalvetőjében egy hályo-

gos üvegben folyadék, néhány darab szappan, bárányfaggyú. Hasra fektette Berdét, aztán nekiállt, és előbb az üvegből öntött a markába, bedörzsölte a derekát. A beteg kegyetlenül szenvedett. Ugron újra ráöntött, és szappant kevert hozzá. Mikor ezzel is kész, következett a faggyú. Nem a szerekben volt a tudománya, hanem az ujjaiban.

– Érezni kell azt, hogy az inak hol futnak, s úgy tapintsa az ember, mintha helyre akarná tenni. Mert azok egymás mellett feküsznek, és ilyenkor összegubancolódtak, az a baj.

– Honnan tudja kend?

– Tanultam. Apámtól s azután tudományosan is nagy, híres orvosoktól.

– Meglátom, mennyit ér a tudománya... Jaj!

A kenőember a kúra után elszívott egy töltés pipát, várta, hogy mi lesz a hatás. A fájdalmak enyhültek, mintha harapófogóval húzták volna ki az izmok közül a sajgást. Aztán magára hagyta a beteget.

– Kapitány uram, három napig ne keljen fel, utána egy kicsit már sétálhat.

– De nekem hosszú utam lesz, Ugron!

– Milyen hosszú?

– Franciaország.

– Azt nem! Még egy hónap múlva se. Esetleg a jövő tavaszon. Nem ajánlom, hogy megpróbálja, mert útközben jön a kórság, aztán mi lesz?

Otthagyta a pipaszagot, és a beteg megütközve nézett utána. Micsoda szigorú vénember, hogy neki megtiltja az utazást! Meg meri tiltani!

– Diák!

– Tessék, kapitány uram! – lépett be János.

– Ha őszig meg akarjuk járni, indulni kell. Messze van Franciaország. Hogy is mondtad, mekkora járóföld?

– Lóháton másfél hónap. Szekéren több. Ha nincs forspont, vagyis cserepostaló.

– Nincs. A magunkéval megyünk végig.

– Kapitány uram is?

– A kenőember azt mondja, hogy nem mehetek. De majd csak elleszek valahogy az úton. Egyedül nem hozhatod haza Krisztinát, de én az apja vagyok. Te mutatod az utat, s beszélsz a franciákkal, mert én csak deákul s németül tudok. Készülj, fiam, hogy mihamarabb indulhassunk!

János kiválasztott két lovat, s megmondta az udvarosgazdának, hogy jól tartsa őket, mert nagy útra készülnek. A vasas szekeret saját kezűleg kente meg sűrű, fekete degettel, amit a románok földjéről hoznak nagy hordókban, szekéren az árusok. Úgy jön az fel a föld alól, ezt égetik fáklyában is. Közben azon töprengett, hogy mit fog mondani Krisztinának, ha találkozik vele. Egyszer találkoztak itthon, amikor ő ide került az öreg Berde jóvoltából. Krisztina akkor tizenkét-tizenhárom éves leányocska volt. Emlékszik rá, hogy szép barna szeme s haja, nevető arca van, kétoldalt kis gödröcskével. Most milyen lehet, s vajon emlékszik-e még a szegény diákra? Mert ő sokszor gondolt rá. Még órák alatt is, amikor Pataki professzor úr a poétika titkairól beszélt, vagy Nagy Dezső rektor, ha a történelmet boncolgatta előttük, hogy mi s miért történt a magyarokkal az elmúlt nyolcszáz év alatt. Megpróbálta lerajzolni az arcát, de csak tökéletlenül sikerült.

A Berde állapota napról napra javult, már felkelt, és

botra támaszkodva járt. Csak a grádicson nem tudott lemenni.

Lassan beletörődött, hogy nem utazhat.

– Diák! Helyettem Juhász megy veled.

– Igen, kapitány uram.

– Mit helyeselsz? Nem gondolkozol? Hát hogy képzeled, hogy Krisztina veled meg az udvarossal fog utazni hat hétig? Jártasd az eszed egy kicsit, mert megpókosodik, mint a ló lába! Hívd be Juhászt!

Az udvarosgazda fekete szemei csillogtak, s mutatták, hogy az esze is jól vált.

– Mehetünk, tekintetes uram. De fehérszemély is kellene vagy valami papféle, a kisasszony miatt.

– Pap? Mit gondol kend, Ferenc? Miféle papra bíznám én a leányomat?

– Márpedig az asszonyt nem vihetjük. Annak is szaggat a dereka, tekintetes uram.

– Szaggat! Vénasszony, ráfér – zsörtölődött Berde. – A leánykának is szaggat?

– Borinak nem.

– Akkor menjen ő!

– Megpróbálhatjuk – vakarta a fejét Juhász. – Majd megkérdezem tőle.

– Aha. Szóval Boriska magának az apja, s ő határoz? – gúnyolódott a kapitány.

– Nem, csak szájas.

– Intézzék, de most menjenek, aludnám egyet – intett Berde.

Odakint kacsintott Juhász.

– Jöjjön velem, Jánoska!

Bementek az udvarosgazda lakásába. A fiatal, piros

arcú leányka éppen kenyeret dagasztott. A feje menyecskésen hátrakötve, a homlokán veríték.

– Megcseppent a gerenda? – kérdezte az öreg.

– Még nem, csak akar.

– Akkor még dagaszthatod, leányom. No, de a diák úr akar valamit kérdezni tőled.

– Én? Hát ugyan megkérdezhetem. Arról van szó, Boriska, hogy megyünk Krisztina kisasszonyért Franciaországba.

– Jaj, be jó maguknak!

– Eljössz-e velünk?

– Én? Jaj istenem!

– Nem akarsz?

– Dehogynem ... ha szabad. Ha édesapám elenged.

– Nem engedlek! – szólt szigorúan Juhász. – Én is megyek.

Boriska kiszakított egy jó darabot a tésztából, aztán úgy odacsapta a többihez, hogy csattant, mint egy lövés.

– Ihajja! Mikor indulunk? Hej, hogy fog örvendeni nekem Krisztina!

– Krisztina kisasszony! – nyomta meg a szót az apja.

– Kisasszony, kisasszony! Őt is édesanyám szoptatta volt, testvérek vagyunk, tejről. Nem is tagadta meg soha a barátságot, amíg itthon volt. Hát a franciák olyan nagy dámát csináltak belőle, hogy ezentúl nekem kisasszony?

– Jól van, többet ne papolj! Úgy készülj, hogyha anyád hazajő, kezdjétek összekészíteni az útravalót!

VI.

Juhászné úti kenyeret sütött. Rozsot, ami sokáig eláll, és nem szárad meg. Boriska a padlásról hordta le a füstölt szalonnát, sonkát, száraz kolbászt. Fából vájt szilkébe sót, mázatlan korsót víznek. A szekérláda megtelt a holmival. Egy zsákban málélisztet, hogy puliszkát főzhessenek, hozzá juhtúrót, amit Kalotaszegről hozattak. Végül a hátulsó láda került sorra. Ide a váltó fehérneműt, egy-egy pár lábbelit és az ünneplő ruhákat tették. Arra is számítottak, hogy visszafelé eggyel többen lesznek, de az első láda addig kiürül. Ott majd elfér a Krisztina holmija.

– Jaj, csak már indulnánk! – sóhajtozott Boriska.

– Ne űzd az eszedet! Hiszen még új patkó kell a lovakra!

– Édesapám dolga, én a magamét elintéztem.

De nem lehet nyugodtan szót se váltani a mai világban. Az utcán nagy kiabálás, egy csomó gyermek szalad lefelé a Házsongárdról, s csúfolkodik valakivel.

– Lipickei, Lipickei!

A kapujuk felé tart egy hivatalnok. Az egyik lábára biceg. Őt csúfolják a kölykek. Na, majd megkapják a magukét Boriskától, aki hirtelen a kapuba szalad.

A jövevény megszólítja:

– Berde úr?

– Minek?

– Beszélni vele.

– Beteg.

– Akkor megyek én be, szép leány – szól a bicegő, s megcsípi a Boriska arcát.

Annak meg gyors a keze, s pofon vágja.

– Ne nyúljon hozzám, maga Lipickei!

– Mit, hogy én? Ez van gyalázat, így bánni hivatalos emberrel!

– Én csak jó embert ismerek s rosszat.

Akkor jött a kapuhoz János. A császári bemutatkozott.

– Jochel Waclaw, császári főtiszt.

– Berde János.

Jól megszorította a kezét.

– Valóban? Ön egy Berde?

– Mit kíván?

– Beszélni Berde úrral.

– A kapitány úr beteg, nincs beszélhetnékje.

– Velem majd lesz.

– No, akkor csak befelé! Majd meglátjuk.

Beszólt az ajtón, hogy itt egy császári. Berde Mihály intett, hogy elmehet, és megnézte a jövevényt.

– Waclaw. Jochel Waclaw – hajoldosott.

– Nem baj. Fogjon helyet az úr! Mi járatban?

– Hogy tudniillik van-e önnek fia, kapitány uram?

– Nincs! Ha nem tudná, kettő is volt, mind a kettő elesett a Ferenc védelmében.

– Őfelsége védelmében!

– Úgy is lehet mondani.

– Ha szabad megjegyeznem, így kell mondani. De van egy bizonyos Berde János?

– Láthatta.

– És azelőtt volt egy Árva János.

– Volt.

– Most a kettőből egy lett.

– Az. Tán a másikat keresi?

– Nem, csak szeretném tudni, hogyan lehet valakiből Berde, aki azelőtt Árva volt.

– Úgy, hogy örökbe fogadtam. Tehát nem árva többé. Érti már? Mit akar még?

– Egy bizonyos katonaszökevényt keresnék. Úgy hívták, hogy Árva János. Na?

– Azt ugyan hiába keresi. Csatába ment a császár oldalán, s elfogták a franciák.

– Aha, aha. De mégis itthon van. Na?

– Itthon. Vagy úgy gondolta, hogy örökké ott marad?

– Ó, dehogy. Csak érdekes, hogy valaki hirtelen nevet változtat, és közben lenyírja a szakállát. Pedig én tud, hogy a szakáll önöknél a rebellió, a békétlenség jele. Ugye, Berde uram?

– Hogy minek a jele, azt maguk találták ki. Az embernek azért nő a pofáján szőr, hogy úgy viselje, ahogy akarja. Vagy ezt is előírja a császár?

– Őfelsége!

– Úgy gondoltam. No, amice, van-e még valami dolga? Ha nincs, akkor volt szerencsém. Ha pedig van, akkor mutasson nekem procurát arról, hogy joga van engem faggatni.

– Még csak egy kérdést, Berde uram. Nagyon jó van illata ennek a dohánynak. Na?

– Gyújtson rá!

– Köszönök, én nem dohányozni. Csak érdekes nekem.

– Sárga. Látja? Szép, sárga muskotály. Sajnos, kevés van belőle, mert maguk miatt nem lehet behozni külső Magyarhonból. Pedig ott terem ez, Szabolcsban.

– Áhá, igen, Szabolcsban – hümmögött a másik, és Berde úr búcsút intett neki, hogy távozzék. Amíg kiment

az ajtón, fürgén körülnézett, hogy jól emlékezetébe vésse a szobát. Ki tudja, egy ilyen magyarnál mi minden rejtőzik a falak mögött.

Berde Mihály nyomban hívatta Jánost.

– Felőled érdeklődött.

– Csak nem?

– De igen, hogy katonaszökevény vagy.

A legény elpirult.

– Csak voltam. Egyszer az életben.

– Jól van – legyintett Berde. – Ezt már nem disputáljuk többet. Tudod-e, mit mondtam neki? Azt, hogy a fogadott fiam vagy. Szoktam hazudni?

– Soha, tekintetes uram!

– Nahát! Hogy álltok a készülődéssel?

– Délután visszük a lovakat a kovácshoz, és hajnalban indulhatunk.

– Tedd be az ajtót, fiam! Úgy. Aztán hallgass ide! Ha ezek téged kurrentálnak, akkor jobb, ha eltakarodol a háztól, de minél gyorsabban. Vedd a mentédet, s indulj, aztán Magyarfenesnél felvesz a szekér. Patkolás után Juhászék is induljanak rögvest! De ha a leányom nélkül jössz vissza, akkor jobb, ha nem is látlak!

– A kisasszony velünk jön, kapitány uram! A határokon meg átmegyünk, mert van valamennyi eszünk, nemcsak a németnek!

– Jól van, fiam!

János még szót váltott Juhásszal, aztán kiment a kapun, mintha csak sétálni indulna a városba. Úgy tett, mint akinek semmi dolga, s időtöltésből állingál minden utcasarkon. Megnézi a lábas ház új tetejét, elcsodálkozik a főtér forgatagán, amely annyira népes, hogy mindig lehet látni

szépen öltözött fehérnépet, divatos gavallért. A Szentegyház utcából idáig hallszik az árus kiáltása, amint kínálja a friss Szamos-vizet. Két kiáltás között egyet ordít a szamara is, amely a káddal felszerelt kicsi szekeret húzza. Jánosnak eszébe jut a bakter története, aki esténként minden órában elkiáltja az órát. Egyszer aztán minden kiáltásra ráfelel a szamár, s a bakter megmérgelődik: „No, ha te jobban tudod, akkor fújjad egyedül!"

A főtérről bekanyarodott a Mester utcába, s a Búza utca sarkán hirtelen visszafordult. Megint látja azt a tímárinast, aki útközben a kutyák fehér színű véleményét szedegeti. Úgy látszik, inkább ő érdekli, mint a cserléhez való kutyavoks.

– A malomárok mellett több csemegét raknak a kutyák! – mondja neki, mert a tímárinasok legnagyobb szégyene az ilyen gyűjtögetés. Mindenki megmosolyogja, a kölykek csúfolják érte. Ez nem haragszik, megfelel:

– Ott a Tímársor. Ahogy elpottyan, már felveszik. – És nevet.

– Jókedvű vagy. Kinél dolgozol?

– Györgypál Sándor uramnál. A legjobb mester.

– Ő a gazdád?

– Személyesen.

János szembefordul.

– Akkor te boszorkánymester vagy. Melyik ördöggel cimborálsz? Csak nem éppen Belzebúb tanít?

A másik megfordul, mintha indulna tovább a Kötő utcába. Vállat se von, csak rakja a csámpás lábait. János tisztába jött a dolgokkal, nem tímárinas ez, hanem kormányszéki, és őt követi. Györgypál Sándor híres tímár volt, de három éve meghalt. Megy ő is a Kötő utcán vé-

gig, hogy mihamarabb a Monostori útra vergődjék. A csámpás lábú visszafordul, s hogy mentse a helyzetet, sértődötten szól:

– Nem kell azért csúfolkodni a tímárokkal.

– Hasznos mesterség. Kivált, ha emberbőrt is cserez!

Fütyörészve ballag tovább, mint akinek a világon semmi célja, csak időtöltésből sétál. Elhagyja a régi várfalat, s szembe megy a lenyugvó nappal. Estig eléri Magyarfenest.

A Berdéék kapuját megzörgetik.

– Ki a?

– Hatóság!

Juhászné halkabban mondja:

– Ess a Szamosba! – Aztán lassan kinyitja a kiskaput. Két fegyveres, cifra csákós, kétfejű sasos férfi.

– Mit akarnak?

– Mi vagyunk a finánchivatal tisztjei!

Juhászné összecsapja a kezét, s jó hangosan lelkendezik, hogy odabent is meghallják, miféle vendégek jöttek.

– Jé, hát maguk azok a híres finánccok? Nahát, hogy ekkora megtiszteltetés! Ferenc! Hol a nyavalyába tekereg az a vénember? Ferenc! Jöjjön már, né, kik jöttek látogatóba!

– Ne óbégasd, engedjen be udvarba!

A két jövevény félretaszítja az útból az asszonyt. Az udvar közepén áll a szekér, amit előkészítettek az útra. Csak azt a zsák dohányt meg ne találják, amit az előbb hozott Juhász nagy titokban. De mindig ilyen útjai vannak, pedig hányszor kárpált ellene, mégse hallgat a szóra. Szabolcsi muskotály dohány, amit a tekintetes úr szív.

Azt mondta Ferenc, hogy fele az övé, elég lesz egy álló esztendeig. Majd felvágja apránként, amikor lesz ráérő ideje. No, most itt a dohány, de itt a két finánc is, kész a világ vége! Legalább dugta volna el, de itthagyta a saroglyában!

Az ura akkor fordul ki a konyhából, éppen egy vastag palacsintát eszik. Friss, forró, kelt tésztából van, savanykás lekvárral töltötték. Ahogy megpillantja a két finánccot, lenyeli a falatot, s rákiált az asszonyra.

– Te, Ilcsa! Nem is kínálod a vendégeket?

Az asszony észbe kap, hogy a tésztával elvonhatja a figyelmüket.

– Tessenek, egy kicsi szerény palacsintával szeretném megtisztelni az urakat! Igazán olyan friss, most vettem ki a kemencéből. Tessenek beljebb kerülni!

Azok csak méregetik a szekeret s a zsákot a saroglyában. De az asszony ráncigálja őket a konyha felé, ahonnan étvágygerjesztő illatok szállnak. A tornácon párnák szellőznek.

– Megvizsgáljuk szekeret, Seppl!

– Jó. De előbb egy kis lángos. Az nagyon jó magyar étel!

– Előbb a kötelesség!

Huzakodnak egy ideig, azután győz a gyomruk. Jól megfigyelték az egész szekeret, még azt a kisebb zsákot is a saroglyában, ráérnek később megnézni, hogy mi van benne. Az egyik mohón belecharap a palacsintába, s a lekvárral megégeti a száját. Ordít. A másik sajnálja. Nagy a felfordulás. Juhásznénak megígérik, hogy akasztófán fogja végezni, amiért rászedte őket.

– Császár embereivel nem szabad tréfálkoz!

Amíg tart az ordítozás, Juhászné égre-földre esküdözik, hogy ő csak jót akart, esze ágában se volt megtréfálni a tiszt urakat.

Azalatt Juhász egy üres zsákba belegyömöszölt egy párnát, ami ott szellőzött a tornácon. Lelöki a dohányt a szekér mellé, s ezt teszi a helyébe. Int a leányának, Boriska most jön a felső házból, megérti, mit akar az apja, s viszi a dohányt. Akkor megjelenik az ajtóban a két vitéz, s egyenesen a szekér felé.

– Mi van benne? – És rámutat a saroglyára.

Juhász nem válaszol, csak felnyalábolja a párnával tömött zsákot, és ódalog vele a kert felé, mintha el akarná tüntetni. Rémülten vissza-visszanéz a finánccokra.

– Megállni!

– Szökik a dohány!

Egymást túlkiabálják, futnak Juhász után. De ez túl van már a kertbe vezető ajtón és szalad a májusi pompában viruló bokrok, meg fák között. A két finánc a nyomában.

Boriska közben a dohányt átdobja a szomszéd kertbe.

Juhász fut, de nem nagyon. A két fegyveres utoléri, keményen megragadják, rázzák, ordítoznak.

– Ha mondom halt, megállni, mert lelövök!

– Tolvaj, csempész, mind megfékez. Mi vagyunk a két legfőbb finánctiszt. Tegnap is tömlöcbe csukat három csempészt! Majd ottan megtanulod, mi a törvény!

– Igenis – mondja ártatlanul Juhász.

– Mi van a zsákban?

– Nézzék meg! – És lehajtja a fejét.

Az egyik kihúzza a gyíklesőjét, beleszúr a zsákba. Fehér libapehely ömlik belőle, a játszi szél behavazza vele

a fákat. Lebegnek az ágakon a pihék, lobognak a finánc csákóján. Vörösek a méregtől. Kárpótlásul visszalökdösik a szekérhez Juhászt, és mindent lerakatnak vele.

– Gyere, Bori, segíts! – kiált a leányának, s az lisztes kezét törülgetve a kötényébe, mint akit főzés közben zavartak meg, előjön a konyhából. Kibontják a ládákat. A ruhákat egyenként kirázzák a finánc. A nagy kocsiládában a sok kolbász, sonka, szalonna illatozik.

– Hová ti készülnek?

– Debrecenbe – süti le a szemét Boriska.

– Minek?

– Lakodalomba. Férjhez megyek – rázza magát jobbrabalra szemérmesen.

– Oda viszitek ezt a sok disznóság? Debrecenben nincs?

– Nincs, lelkem tiszt uram, tudja, azok ott olyan szegények . . .

Minden szavuk játékos csúfolódás. Apjával nem is néznek egymásra, de tudják, hogyan csavarják a szót. A motozás eltartana estig, de Juhásznénak több esze van, ebédelni hívja őket. Odabent terített asztal és egy kancsó bor. A finánc morognak.

– Magadat hogy hívnak?

Juhászné úgy tett, mintha nem hallaná a kérdést. Az ő neve nem „magad". Tette-vette a födőket, a nyitott tűzhely lángja felcsapott, ahogy kicsurrantott egy kis zsírt. Mutatta, hogy milyen nagy főzésben van. A finánc csak nem hagyta, barátkozni akart.

– Kérdeztem, minek hívják tégedet?

Ilona asszony megfordult. A kanál a kezében, azzal akkurátusan csapkod a levegőbe, a másik kezét csípőre teszi. A haja hátrakötve menyecskésen, senki nem nézné

negyvennek. Piros arcú, szépen duzzadnak az ajkai, fekete haja kacéran kihúzva a kendő alól. A hangja réztrombita.

– Hogy engemet hogy hívnak? Előbb te mondd meg, ha tudod. Mert elmulasztottad beajánlani magad, te anyaszomorító.

A finánc megmondja, hogy Vencel, s a kardos asszony előtt meg is hajtja magát.

– Az más! Így már beszélhetünk, te nyűves.

– Micsoda mondod, hogy nyűves?

– Mondom. Az ilyen mind az. Úgy áll rajtad a nadrág, mintha a kútágast öltöztetnék gatyába. Az én nevem meg udvarbíróné asszony. Érted-e?

– Udvarbíróné?

– Az.

– Nem udvarosné?

– Nem. A régi, tisztességes világban errefelé úgy hívták az olyan embert, mint az én uram, hogy udvarbíró. Ha nem tetszik, válassz más nevet.

– Válasszak? Tiédet név akarom tudni. Róza? Mariska?

– Róza a szemed világa! Ilona a tisztességes nevem. Igaz, hogy leánykakoromban csak Ilcsa voltam. De ha úgy szólítasz, rosszul jársz. Ezt csak annak szabad, aki engem ölel s csókol. Mit kapkodsz? Az uramról beszéltem!

Nagyot csapott a finánc kezére, s éppen akkor fordult be az ajtón Juhász.

– Nono, csak nem békétlenkedsz, asszony?

– Én? Nem is tudok békétlenkedni, csak ismerkedünk a tiszt urakkal.

Juhász a kemencéhez ment, s egy szem parazsat kotort

ki, hogy a pipájába tegye. Közben énekelt, mintha nem érdekelnék a vendégei.

Fáj a szívem halálig,
mért vettem el Kalárit,
mért nem vettem Ilonát,
szívem vigasztalóját.

– Hiszen elvette! – szólt most a rangosabbik finánc.

– Elég baj. De mit csináljak, ha így szól a nóta?

Szerencsére Ilona asszony éppen a poharakba töltött, s ezzel abba lehetett hagyni a kérdést, mielőtt baj lett volna belőle. Legalábbis a finánccok így gondolták. A házaspár összevillantotta a szemét.

– Tálalhatnál. Van-e mit?

– Van, hála istennek! Tessék, tiszt urak, üljenek le!

Elkezdődött az ebéd. Végtelen kínálgatások, erőszakoskodás, kedvesség, amiből senki nem becsült egy petákra se semmit. De a vendégek elhitték, hogy a Berde kapitány udvarosáék nagyon boldogok, hogy őket vendégül láthatják.

– Minket nem tudsz az ebéddel veszteget!

– Egyék még ebből a jó tyúkhúslevesből! Drága tiszt úr, egyem a zúzáját.

– Kutatás folytat utána!

– Jó, csak tessék! Egy kortyot a gerendiből! – kínálja Juhász, és tölt.

Szelídülnek az ábrázatok, s elhangzik a „pros't".

– Prosztó a vak apád!

– Mit mondtad nekem?

– Jó étvágyat kívántam.

A kancsó kiürül, s Boriska fut a pincébe, hogy újra töltse. Már lefelé hajlik a nap, amikor degeszre tömött hasán megigazítja Vencel a derékszíjat, a másik felteszi a csákóját, kissé könnyedén, félrecsapva.

– Majd holnap folytatjuk kutatás! – adják ki a parancsot, és elindulnak.

– Isten tartsa meg az elvivő lábatokat!

Juhász gyorsan befogja a lovakat, Boriska is elkészül, s mennek a kúriára búcsúzni.

– Vigyétek el a Bundást!

Az jó lesz. Éber és erős kutya. Állat, ember, minden megtámadhatja őket. Nem mindig fogadóban, vetett ágyban hálnak, hanem Boriska a szekérben, a két férfi a földön.

Bundást hosszú láncon a saroglyához kötötték, s ő kísérte a menetet, mint az országot járó cserepes, borvizes, deszkás fuvarosokat. Amint kiérnek a városból, elengedik, úgyse hagyja el őket. Hadd futkározzék kedvére, kutassa fel a nyulat, vakondot, mezei pockot. A kutya hároméves, izmos, fürge és vitéz, éppen kísérőnek való.

– Hová, Bori? – kérdezi egy szomszéd leány.

– Csak ide Bánfihunyadra.

Sietni kell, hogy még napvilág találkozzanak Jánossal.

A szekér a Szent György téren át megy, elkerüli a főtér kevély házait. Rátér a monostori útra, és a levegőben pattan az ostor. Az egyik kapu előtt ül Száva, és az alkonyi napban fürészti hosszú szakállát. Juhász odakiált:

– Adjon isten!

Klause körzeti kapitány rosszkedvű volt. Mindenütt hibát talált, felforgatta az íróasztalokon tornyosuló aktákat, s az irodavezetőt a kétségbeesés kerülgette. A legényeivel gorombáskodott, a tisztekkel gúnyos és lenéző hangon beszélt. Itt ő volt a főnök.

Egy alacsony, boltíves helyiség a rezidenciája, csak deszkafalakkal választották le egyik sarkát, hogy neki külön irodája legyen. Lábát elnyújtva szétterpesztette, úgy ült az asztala mellett. Kezében a porozó, s azzal nagyokat döndít az előtte fekvő iratokra. Minden szavát megtámasztja egy döndüléssel, és aki hallgatja, annak most nincs jókedve. Az irodavezető, szerény és kákabélű, fonnyadt ember, idegesen kapkodja a fejét, írni is alig tud, mert bentről egyre zuhognak a porzó ütései. Tudja, hogy napok óta valami Berde kapitány miatt vannak megvadulva, s ő ezt helyesli is, hiszen azért kapja a fizetését, hogy rendben tartsa a hivatal iratait, s ha ő nem volna, a körzeti rend is felborulna. A rend pedig maga a nyugalom. A kenyér biztonsága meg az esti fél liter borocska attól függ, hogy ő hűséggel végzi-e a dolgát. Tudja, hogy a finánccok is megbízást kaptak a nyomozásra, az előbb meg ez a tímárlegény kopogtatott be, s azóta áll a bál a kis irodában.

– Ez disznóság! Ilyen Schweinereit nem tűrök! – dörgött a főnök hangja, és az asztal kontrázott. – Maguk mind tökéletlen hülyék. Értette?

– De...

– Nincs de! Maga beballag ide, és elmondja, hogy Árva János, akiről végre megállapítottuk, hogy külföldről vető-

dött haza, s a minap a pusztakamarási kastélyban járt, éppen most megy ki a városból. Ahelyett, hogy követte volna!

– Alázatosan jelentem, a finánccok tudják, hogy a Berde kapitány udvarosgazdája is útra készül, a lovakat frissen vasalták.

– Kivel utazik az az udvaros vagy micsoda?

– Udvaros. Olyan tiszttartóféle. Hát a leányával. Debrecenbe mennek.

– Kit érdekel az a vén paraszt meg a leánya? Az a mi dolgunk, hogy Árva Jánost szemmel tartsuk. Mármost ha a monostori úton várja egy forradalmár lova, és arra felül? Akkor ugyebár elnyargal az az Árva János. Mi meg nézzük a nyomát, jajgatunk, hogy igenis, kapitány úr, nem tudtuk nyomon követni!

Azt akarta mondani az alkalmi tímárlegénynek, hogy mars ki, de meggondolta, és finoman szólt:

– Majd gondolok önre a legközelebbi előléptetésnél.

– Igazán köszönöm, Herr Hauptmann!

– Köszönjön is! Majd ha ott találja magát egy postakocsi bakján! – Most már kiengedte a hangját Klause, és az nem volt annyira finom. – Menjen ki! A tanácsos úrhoz kell mennem!

Nehány perc múlva ott állt Kentzel előtt. Továbbadta az áltímárlegénynek, amit tőle kapott.

– Árva tehát elindult. Miután a szentpéteri kocsmánál nem tudták megmotozni. Ki tudja, milyen iratokat hozott! Azonnal menjen hat ember Pusztakamarásra, és kutassák át a Keményék házát! Ugyanakkor egy nagyon tehetséges ember, egy nagyon megbízható ember . . . Mondja csak, van nekünk egyáltalán ilyen emberünk?

– Bátorkodom jelentkezni, Herr Hofrat.

Kentzel végigmérte Klauset. Mosolyogni akart, aztán diplomatikusan így szólt:

– Ön elég magas rangú. Ezt majd tisztázzuk. Egyszóval eléggé rangos ahhoz, hogy túljárjon egy vándorlegény eszén. Ha nem akarja, hogy a múltkori ígéretemet beváltsam, üljön lóra és utána! De vissza ne jöjjön Árva János meg a bizonyítékok nélkül, mert felköttetem! Érti?

– Igen.

– Vegyen magához pénzt és ami kell. Legyen elővigyázatos, az ilyen küldetés nem könnyű.

– Ha nem találok elég bizonyítékot, mit tegyek?

– Kövesse a birodalom határáig, ha kell, azon túl is. Ezt magára bízom. Most majd meglátjuk, mit ér egy Bezirkshauptmann, ha igazi szolgálatba megy, és nem csak az asztalát veri az irodában. Lehetőleg ne kövessen el baklövéseket, Klause! Lelépni! Várjon!

– Igenis!

– Van magának egyáltalán fogalma arról, miért kell kézre keríteni ezt az embert?

– Mert a birodalom ellensége.

– És ezt miből gondolja?

– Mert el kell fogni.

Kentzel tanácsos úr szomorúan sóhajtott.

– Maga butább, mint gondoltam volna. Pedig nem volt nagy véleményem eddig se a körzeti kapitány úrról.

– Kérem, én a parancsot híven teljesítem. Nekem a birodalom és a császár őfelsége . . .

– Meg a Fellegvár alatti szajhák, kedves Klause!

– Mire gondol az udvari tanácsos úr?

– Amire maga. Hát figyeljen rám, megpróbálok egy kis rendet csinálni a fejében. Hová valósi? Ugye, tiroli? Nem?

Akkor csak stájer lehet. Ott termesztenek olyan nagy tököt, amilyen az ön fejére esett. Egyszóval: jakobinusmozgalom van még mindig szerte Európában. Hiába végezték ki Martinovicsékat, dugták Kufsteinba Szentjóbit, a pécsi püspökkel a jobbágyokért perlekedő prókátort, meg a társait. Valahol ma is létezik a jakobinus klub, és onnan irányítják a lázadókat. Ha nem tudná, én cenzúráztam Szirmai Antal könyvét, a *Jacobinorum Hungaricorum Historiát*. A szervezkedés titkos, nem kötik a maga orrára, hogy ki a párthívük, ki nem. Csendben dolgoznak. Érti?

– Igen. Ezért kell elfogni Árva Jánost.

– Elfogni, de csak akkor, ha bizonyítékuk van, hogy valóban futárként jött haza. Ki tudja, esetleg Budán bujkált vagy a Bakonyban, amióta vége az inszurrekciónak. Most egyszerre feltűnt Kamaráson, annál a Kemény bárónál, aki régóta gyanús. Érti már, miért kell házkutatást tartani? Miért kell Árvát követni? Miért kell bizonyítékot szerezni ellene? Azért, mert ha anélkül elfogják, akkor szégyent vallunk. Ezek a magyarok nem fogják be a szájukat, hanem kiabálnak. Csak az kell, hogy az egész erdélyi nemességet felbőszítse egy ostoba rendőrtisztviselő!

Őméltósága felállt, elővette a nevezetes, finom művű kulcsot, kinyitotta a szekreter ajtaját, és töltött magának egy kortyot. Megitta, aztán újra a beosztottjára nézett.

– Tehát: okosan, művelten! Ön egy nagyhatalom rendőrtisztje nem viselkedhetik úgy, mint valami bugris. Költekeznie nem kell, de ne egyék paprikás szalonnát! Tartsa nyitva a szemét, s ha szüksége lesz, bármelyik helyőrségben mutassa fel ezt a papírt.

Azzal visszaült az asztalához, és néhány sort írt, lepecsételte, megporozta, és a kezébe adta.

– Ezt csak nagy szükség esetén láthatja bárki. Minden segítséget megadnak, ha felmutatja. Most menjen! Remélem, lefokozás helyett mégiscsak előléptetés lesz ennek a dolognak a vége!

Barátságosan megveregette a kapitány vállát, és elbocsátotta. Amikor becsukódott az ajtó, újra töltött a pohárba, s mosolygott.

– Hülye szegény, de jobb, ha biztatást kap útravalóul, mint fenyegetést. Az ember maradjon úr!

Klause azt gondolta, hogy egy kis kirándulás nem fog ártani. Kentzel még azt is kilátásba helyezte, hogy az előléptetés nem marad el, ha sikeresen végrehajtja a feladatát. Tehát itt az alkalom. Az előlépés azt jelenti, hogy áthelyezik Nagyszebenbe, s onnan az egész keleti rész rendőrigazgatását fogja intézni. Lesz alkalma nehány elvadult hegyilakóval is szembenézni s megtanítani a székelyeket a császár és a törvény tiszteletére.

Visszament az irodájába, zsebében az Offener Befehl valósággal melegítette. Nyílt parancs arról, hogy ő, Franz Herman Klause, őfelsége kolozsvári körzeti rendőrkapitánya jogosult bárhol a kincstár lovai, más eszközei és emberei közül a számára szükségeset igénybe venni, s különmegbízatásához az összes császári alakulat az államveszély elhárításában nyújtson segítséget.

Ez az!

Akkor fog lovat cserélni, mundért váltani, enni-inni, amikor akar. Átvonuló tisztiszállások kényelme, csodás vidékek, nagyvárosok fénye, előkelő személyiségek bizalmas barátsága, minden előtte áll, csak okosan viselked-

jék. Először is elhozatja a szabótól azt a civil ruhát. Majd kifizeti, amikor hazatér. Új csizma, ingek, divatos nyakravalók, borotválkozó-készlet bécsi késsel. A csomag ne legyen nagy, de azért... Ha minden készen van, hajnalban kilovagol a városból. Vagy utoléri a gyalogos Árva Jánost, vagy az rég túl van árkon-bokron. Akkor pedig napokba fog telni, amíg a nyomát leli. Biztos, hogy nyugat felé szökik, ezt bizonyítják azok a hírek is, amelyeket a finánccok hoztak a Juhászék készülődéséről. Debrecen? Jó. De ha Budára tartanak, ott is nyakon csípheti. Bizonyíték? Majd az is lesz, ha vallani fog. Érti ő a módját, hogy szóra bírjon gyanús alakokat. Bécsi módszer, tehát tökéletes.

Bőséges vacsorát rendelt, és olyan ünnepélyesen ült az asztalnál, hogy a felesége nem győzte a Klause csemetéket rendre inteni. Tudta, hogy amikor az ura ilyen fennkölten viselkedik, valamit forgat a fejében, és a legkisebb rendbontásra is nyaklevest ad. A két gyermek már iskoláskorban volt, sajnos csak itt tanulhattak, Kolozsvárt, ahol még a levegő is kuruc. Ezért néha olyan nótákat s kuruclabanc játékokat tanulnak a bennszülöttektől, hogy még a felesége lágy anyai szíve is pofont sugallna. De ártatlanok, nem tudják, mit cselekszenek. Ki tudna haragudni a gyermekekre? Az asszony arra gondolt, hogy ez a konok, egyenes derekú, most olyan előkelő férje tud.

Az előbb is csak úgy félvállról elmondta, hogy útra kel. Nem tudja még, mikor jön haza, titkos küldetés.

– Jaj, Istenem!

– Rendőr vagyok!

– De éppen magát...

– Főbenjáró dolog. Rendkívül fontos ... Ausserordentlich ...

Szeme fölött a forradás pirosan égett.

Az asszony sír, mert mi mást tehetne. Ezzel együttérzését, bámulatát, félelmét, mindent kifejez. Úgyse művésze ő a szónak, szegény kékfestő volt az apja Szentjakabon, vagy ahogy mondják, Óbudán. Talán azért is támad fel benne valami ellenkezésféle, amikor a kis Franz megkapja az első pofont búcsúzóul.

– Énekelsz még ilyesmit? Nesze!

Itt kezdődött. Akkor a nagyobbik folytatta a tilos éneket, s Klause úr annak is adott egy nyaklevest. A két fiú önérzetesen bőgött. Tudták, hogy az apjuk hivatalból verekedik. Nem értették, de az olyan nóta, amelyben sem csúnya szavak nincsenek, se a császárt nem szidják, nem érdemel verést. Hát magukra vették a mártírságot, s fájdalmas arccal, egymást bőszítve ordítottak, ahogy a torkukon kifért.

Az anyjuk valami ürüggyel kiment hozzájuk, s mézzel kínálta őket, hogy megvigasztalja. Az igazat megvallva, ő se érti, mit mérgelődik az ura azon, hogy valakinek selymes lódingja van, inni hívja a barátait, s azt mondja, hogy táncoljanak a jegyesükkel. Amália Weber, a kékfestő lánya nem talált ebben semmi rosszat. Meg is mondta az urának, de az nem hajlott a szóra. Hogy kurucnóta. Hiszen ezt a nevet is a németek adták csúfságból.

Klause, miután fiai emlékezetébe véste az apai tekintélyt, megnyugodott. Nehány korty lecsillapította, aztán a csomagolás után nézett. Amália lefektette rebellis fiait, és ki-be járt a kapitány szobája és a konyha között. Hol

egy kis sót, hol kést, kiskanalat hozott, és titkon bedugta a csomagba.

– Elvihetne egy kis bort apámnak.

– Terem ott elég a budai hegyeken.

– De nem ilyen!

Klause úgy vélte, hogy ő nem postáslegény, és azt mondta, nem is lesz ideje meglátogatni Weberéket, még ha Budára vinné is az útja. De az egyáltalán nem biztos. Lehet, hogy már Nagyváradról visszajön, esetleg ott délre kanyarodik, ki tudná azt előre.

– És a parancs? Hát hová küldték magát?

– Az orrom után! – intette le a kapitány. – Valakit követek. Honnan tudnám, hogy merre megy?

Amália elgondolkodott.

Hát mégse minden úgy történik, ahogy az ő ura és társai elképzelik, ahogy Bécsből rendelik? Vannak még olyanok, akik a maguk útján járnak? Igaza volt az apjának, s nem hiába építtette körül a kaput otthon, Óbudán. A magyarokkal nem jó barátkozni. Ezeknek az se számít, ha Bécs megtilt valamit. Azért is csinálják! Mint az ő fiai. Mennyi pofont kapnak még szegények emiatt!

VIII.

Az út emelkedni kezd. A férfiak leszálltak a szekérről, s gyalog mentek. Boriska aludt. Csak később vette észre, hogy egyedül van, akkor ő is kedvet kapott a sétához. Délfelé egy szűk völgybe érkeztek. Kétfelől meredek oldalak. Az üstökük fenyő. A sziklás suvadáson is úgy kapaszkodik, mint a falba vert szeg. Az út kanyarog s egyre

feljebb. Ez már a Király-hágó. A hegyoldalról kis csermelyek futnak. Az út szélén facsatornába vezették a vizet, és itatóvályúba csorog. Boriska odafut, hogy megmossa az arcát, mert melegen tűz a nap. Ahogy belémártja a kezét, el is kapja.

– Hű, de hideg!

Később ebédhez láttak. Egy ércüstben vizet hozott János, addig Juhász tüzet rakott. Boriska elővette a hozzávalót. Szolgafára akasztották az üstöt, s amikor a víz már párolgott, sót vetett belé. Zubogni kezdett: csorgatta az aranysárga kukoricalisztet, a másik kezével a tisztára súrolt rudacskát forgatta, keverte a puliszkát. Amikor már egyforma sűrűségű volt, a liszt sehol se csomós, a fortyogó anyag közepébe, az üst fenekéig nyílást készített a rúddal. Ebben összefutott a víz. Várta, amíg elfő, akkor kész.

Lapítódeszka híján csak egy tiszta kendőre borították ki, össze sem keverték a juhtúróval, hanem egyik kezükkel a puliszkából vettek, másikkal a túróból. Utána a csorgó vizéből ittak. A két ló hosszú pányvára kötve legelt. Kimosták az üstöt, a kendőt, s mindent vissza a kocsiládába, aztán lehevertek egy rövid időre. Mielőtt indultak volna, megitatták a lovakat, amelyek már megpihentek, lehűltek a legelés közben. Aztán tovább, fel a hágón, ahonnan be tudnak nézni Erdélybe s ki Biharba.

Az égen alig egy-két fehér hab, de az egyik kanyarnál elébük tűnt a gomolygó szürke felhő. Néhány perc és megzendül az ég. Hirtelen szél. A fenyők mélyen s átható hangon suhognak, a lombos fák borzolódnak, hajladozik minden. Itt a zivatar. Behúzódtak a kóber alá, s a hajlított fával bordázott, gyékényből szőtt szekérsátor meg-

védte őket az esőtől. Mert egy nagy csattanással eleredt a zápor. Úgy pergett az erdő fáin, mint a riadódob. A felvert por elült, az úton folyt lefelé a hirtelen patak. A föld felszínén s távol a hegyoldalon, a csúcsokon mindenütt mintha köd feküdne. Odáig ereszkedett a felhő, vagy a szétrobbanó esőcseppek szitálják teli fehér vízporral az erdőt. A mennydörgés sűrűbb és hangosabb. Amint villan a fény, már hallszik a csattanás. Ott csapkod körülöttük. Egyenesen zuhan le a szürke semmiből, mint egy kék nyíl, és kettéhasít egy fenyőt. A fáklya kigyúl, és lobogva világít. Egy újabb villám a szekér előtt vág az erdőbe. Az ember elvakul a fényétől, a lovak két lábra álltak, szinte felfordították a szekeret. Hőköltek, zavarodott bolondul táncoltak.

– Kifogjuk őket – mondta Juhász, és a két férfi leszállt. A lovakat egy fatörzshöz kötötték. – Még befordítnak a szakadékba.

Alig másztak vissza a kóber alá, éles, rövid csattanás, és egy fénylő, sebesen forgó láncszem gurult lefelé a fa törzsén. Az alsó ágnál szökkent egyet, és sziporkázva ugrott a ló fejére. Az állat összeesett. A karika tovább gurult, s eltűnt egy kidöntött fa csutakjában, de előbb szétrepesztette, s a környéket teliszórta apró forgáccsal.

Bundás a szekér alatt lapított.

Boriska nagyot sikoltott, s a férfiak is rémülten nézték a borzasztó játékot. A másik lónak nem történt baja, csak a kötőféket akarja mindenáron elszakítani. Érzi, hogy a fa tövében nincsen biztonságban. János újra leszállt, s el is oldotta. Nem csaphatta el, mert az állat rémülten kapkodta a fejét, és elszaladt volna. Inkább a szekérrúd végéhez kötötte.

A csattogás nem szűnt meg, de kissé távolodott. Mint az ágyúdörgés. Mindketten jártak csatában, János a francia ágyúkat is hallotta, s ahhoz hasonlították a dörgést, a robajt, két villám között az iszonyú morgást s a hegyoldalakon le-fel gördülő visszhang üvöltését.

– A Fecske megmaradt – szólt János. – Váradon vehetünk másikat.

Az égiháború lassan elvonult, már csak az eső esett, de már nem patakokban, hanem csak csepegve. A két férfi megvizsgálta a lesújtott lovat. Négy lábát úgy megfeszítette, mintha a görcs fogná, s ahol a tüzes karika a fejét érintette, nagy égett seb tátong. A párja – bár elcsendesült már minden – újra két lábra állt, s a rövid kötőfékkel az egész fát oda akarta húzni. Juhász megértette.

– Látni akarod, Fecske?

Eloldozta. Fecske megszagolta a párját, s mintha nem hinné, körüljárta az egész testet. Aztán megállt, magasra szegte a fejét, s nyerített. De most nem volt szenvedélyes a hangja. Különös, a szokottnál simább. Mint a jajgatás. Azután kapálni kezdett, hogy induljon.

Befogták a rúd mellé. Juhász a kötőféknél fogva vezette, a többiek gyalog mentek a szekér után, aztán újra megálltak. A férfiak visszamentek, hogy elássák a lovat.

– Jó lett volna a bőre a cigányoknak.

Aztán elindultak.

János nagyokat lépett, hogy minél kevesebb vízbe tegye a csizmáját. Az úton még mindig folyt a sok kis patak, néhol egész árkot vájt. Az útra kiborulva villámsújtotta fák feküsznek, úgy kell félrevonszolni, hogy továbbjussanak. A szürkeség felszakadozik, s a szomorú emberek vigasztalására nyugat felől kisüt a nap. Éppen

akkor érnek a tetőre, s a távolban megpillantják a várost. A vár, a Rédei kapitány maradékainak nagy háza és a székesegyház messzire csillog a napfényben.

Bundás is elfelejti már a csattogást. Fürgén, de viháncolás nélkül szaladgál ide-oda. Az eső összemosta a szagokat, ezért közelről kell megtapasztalni, hogy a vakondtúráson érzik-e a lakója, s egy odvas fa mögött elbújt-e a sündisznó. A friss levegőben sokféle illat jön a fák közül, s a kutya egyre izgatottabb. Rókák, farkas, talán medve is van a közelben. Egy óriási bagoly, nagyobb, mint ő, lassan, kiterjesztett szárnyakkal leveti magát egy nagy tölgy ágáról, és suhogva vitorlázik egy másikra. Sötétedik. Ahol homokká őrölték a szekerek az utat, s a port elsimította a víz, most vékony, szeszélyesen görbe vonalak kelnek. Giliszták és más férgek nyomai, amint elindultak a hirtelen támadt csendességben.

Az ítéletidő után halkan pityegnek a madarak, az alkony befödi az erdőt, egybemossa a millió levelet. Az emberek is hallgatnak. Van mire gondolni ilyenkor. Lépegetnek, s a ló szomorkodik. Bundás egy ideig mellette megy, néha fel-felnéz rá. Aztán hirtelen megmerevíti az első lábait, megtámaszkodik, nehogy tovább menjen, mert itt sürgős dolga van. Orrát felemeli, hegyezi a fülét. Újra szakadék mellett vannak, arra szimatol. A füle időnként megrándul. Aztán ugat, és beveti magát a sűrűbe. A hangja egyre távolabb, majd sokáig csend. Végül diadalmas csaholás, halkan zörren a nedves avar, s ő kidugja fejét az egybeszürkült lombok alól. Rákiált a gazdáira, és visszamegy a bokrok alá. Onnan ismét előbújik, és hívja őket.

– Kusti!

Juhász rámordul, és ballag tovább. De Boriska megáll.

– Hallgassa csak, édesapám!

Megállnak, s hó! A szekérzörgés megszűnik, Bundás örül, mert az emberek is rájöttek végre, hogy itt valami titok van.

– Hallod-e? – kérdezi János a leánytól, s az rábólint.

– Sírás, vagy nyüszít valami.

– Gyere, Bundás!

A legény átlép egy tócsát, és hosszú nyelű, ágazó fejszéjének a fejét fogva, a nyelével utat választ magának az ágak között.

– Leányka, te jobb, ha itt maradsz – intette Juhász, de Boriska ment János után.

A szakadék oldala meredek, alig tudnak a nedves, csúszós páfrányon, keserűlapún, kutyatejen leereszkedni. Bundás lent van, és feléjük csahol, sürgeti őket. A farkával integet. Odalent mély repedés egy sziklafalban, s az állat egyre izgatottabb. János figyel, nem tudja felismerni, micsoda hang. Néha megerősödik a vinnyogó, mélybe süllyedő, gurgulázó zaj. Boriska keresztet vet. Lába megtorpan, és már néz visszafelé, hogy tudna felmászni a meredek oldalon. Odafent eltűnt az út és a szekér, se az apja, se a ló nem látszik.

Bundás toporzékol a nyílás előtt. Bedugja a fejét, s mindannyiszor szörnyű izgalommal húzza vissza. János odaérkezik, és lehajtja a fejét, bekémlel. A hang most erősebb, de még nem tudja megállapítani, hogy miféle. A szeme lassan kiveszi a körvonalakat. Egy ember nyöszörög a kis barlangban. János a karjára veszi és kiviszi. A kutya körültáncolja őket, Boriska szájára szorított kézzel áll, nem mer sikoltani. Az öreg Juhász meggyújtotta

a bádogból készített, kupás nagyságú viharlámpát, amelyben fekete nafta ég. A lobogó, sárga fény ugrál, táncolnak az árnyékok. János ügyelve, nagy figyelemmel lépeget, lábát oldalazva teszi, hogy megkapaszkodjék a csúszós marton. Aztán felér az útra. Juhász odatartja a fáklyát.

Hosszú szakállú, vén ember fekszik a legény karján. Kezei erőtlenül lógnak. Alig lélegzik, csak panaszos, nyöszörgő hang jön ki a száján. Szemei beesve, kék-zöld foltokkal teli. A ruhája szakadozott, de látszik, hogy rövid idővel ezelőtt még tisztességes volt. Mezítláb van, nadrágja a bécsi polgároké. Kiéhezett, összevert roncs.

Egy korty pálinkát töltenek a szájába, ettől kinyitja a szemét, és megszólal.

– Jaj... Köszönöm – mondja németül.

– Miféle nemzetbéli? – kérdezi a leányka.

A szekérderékba fektetik, kenyeret, szalonnát adnak neki. A rongyos ember mohón fal.

– A szalonnát vedd el! – mordul Juhász a leányára. – Ha nagyon kiéhezett, meghal tőle.

Tanakodnak, de nem lesznek okosabbak.

Elindulnak.

Az ég kiderült, lent a mély lapályon csillog a holdfény.

A levegő tiszta, mint a megtörült pohár, ellát benne az ember egészen addig, ahol kicsit domború a síkság, a látóhatáron.

– Ugye, édesapám, este Váradra érünk?

– Holnap délre. Messze van még!

– Ma is a szekérben alszunk?

– Vagy a fogadóban.

– Hol?

– Ha jól haladunk, Élesden.

Tíz óra felé jár, a csillagok állásából így gondolta Juhász, de megerősítette János is, hogy alig egy negyedórát tévedett, előhúzván kulcsra járó zsebóráját. A falu végén apró putrik, mindenik sötét. Beljebb faházak s középen, ahol a vásártér van, az egyik házon boltajtó. Vaspánt van rajta és jó nagy lakat. Megkerülik a házat, s hát odabent világosság van. Egy asztalon sokkarú gyertyatartó, az asztal mellett egy szakállas férfi, a homloka átkötve, csíkos kendő a nyakán s szíjjal körültekerve a karja. Egy nagy fekete könyvből valamit olvas, vagy talán imádkozik. Illik-e ilyenkor megzavarni?

János a körmével gyengén megkocogtatja a karikás ablakot, amelyen belesett. A férfi felpillant a könyvből, azután folytatja az imádkozást. Az asztal körül mások is ülnek, nehány gyermek is. A konyhaajtón egy rés nyílik.

– Ki az? – szól egy női hang.

– Utasok, szállást kérünk.

– Várjanak egy kicsit!

Azután egy kulccsal újra megjelenik. A haja borzas, feketék a szemei. A kendőt fázósan összehúzza magán, mert a májusi éjszaka nem olyan meleg.

– Hányan vannak?

– Négyen s egy ló.

Bevezeti őket egy szobába, alighanem ez az ivó. Hosszú kecskelábú asztal kétoldalt, mellettük lóca. Letesz egy gyertyát.

– Gyújtsák meg, nekem nem szabad.

– Miért?

– Ünnep van! Maguk égethetik, de ebből a szobából

sehová nem vihetik a házba! – szól szigorúan. – Van vacsorájuk?

– Van. A lovat beköthetem?

– Ott az istálló.

János ellátja a lovat, aztán a jászolba szénát tesz, a szekérből abrakos tarisznyát hoz.

Az asszony nézi.

– Egyes?

– A villám leütötte a párját.

– Itt vehetnek holnap, majd az uram megmondja, kihez menjenek. Na, jó éjszakát!

– Egy kupa bort meginnánk a hosszú út után.

– Majd küldök.

Később egy fiatal leányka hoz egy kancsó bort, aztán köszönés nélkül elmegy. A szekérből behoznak egy nagy csergét. Hosszú szőrű gyapjútakaró. Könnyű, de olyan meleg, mint a kályha. Tudják a csíkiak, mit készítenek szép csíkos-tarkára. Az úton felvett ember alszik, őt otthagyják a szekérben.

Falnak egy kis szalonnát, elterítik a szalmát, és lefeküsznek mind a hárman, középen Juhász. A falon túl még hallszik valami csendes duruzsolás, az ajtó alatt a gyertyafény is belopakodik. De törődötten mély álomba merülnek az utasok.

Reggel korán keltek. A háziak ünnepelnek, mert a korcsmát nem nyitották ki, és a gazda hosszú szakállát simogatva a tornácon ült, süttette magát a nappal. Amikor János kiment, köszöntötték egymást. A szekérben akkor ébredt fel a rongyos ember. Néhány szót váltott vele is, de amit hallott, édeskevés volt. Az ismeretlen olyan gyenge,

hogy alig tud szólni. A legény bekopogtatott a konyhára, ahol a háziasszony tejet forralt.

– Van egy szegény betegünk. Nem adna egy csupor forró tejet?

– Tejet?

– Nem adhatunk neki füstölt kolbászt reggelire.

– Itt meg se próbálja! Hagyják csak kint a szekérben az ételt, de a házba be ne hozzák! Még az kéne, hogy az uram meglássa! Nagyon vallásos ember.

– Akkor maguk mózeshitűek, ugye?

– Azok. Ünnepünk van éppen.

Az asszony egy jókora bögrébe tejet öntött, kalácsot is készített melléje, odaadta Jánosnak, hogy vigye.

Később lovat vettek. A házigazda magyarázta, hogy ezen a soron lakik a kupec, akihez csak a minap hajtottak be néhány jóvérű állatot.

– Jó lesz az arannyal szűken bánni – vélte Juhász, amikor hazavezették a lovat. – Hazáig ki kell tartson, s még messze van Lyon!

Bekötötték a lovat a másik mellé, s a szénát neki is a jászolba vetették, hogy közösen egyék, szokjanak egymáshoz. Aztán újra a szekérhez mentek, hátha mondana valamit a barlangi ember. Az éppen azzal foglalkozott, hogy a szakállát simogatta. Olyan vékonyak s átlátszóak az ujjai, mint aki a pincében csírázott ki. A forró tej jót tett, egy kissé vidámabban nézett rájuk.

– Önök derék emberek.

– Mi történt?

– Marháért jöttem Bécsből. Vásárolni. Megtámadtak. Se kocsi, se ló. Kiraboltak. Majdnem megöltek.

János látta, hogy még nem lehet lábra állítani. Így se

hagyhatják. Juhász és a szakállas házigazda is odaállt a szekér mellé. A fején kicsi fekete sapka.

– Ezt itt kéne hagyni, hogy épüljön fel – mondja Juhász.

– Maga emlékszik-e, Ferenc bá, hogy egy kalmárt vérében fagyva lelt a szamaritánus?

– Én igen. De se olajunk, se borunk, hogy békenjük.

– Ezt nem szurkálták meg, csak összeverték. Majd elmúlik róla, csak feküdjék, s etesse valaki.

– Ühüm – bólintott Juhász.

– Az kell neki! – helyeselt a nagy szakállú is.

– Maga-e a fogadós?

– Az vagyok.

– De úgy, mint az evangéliumban?

– Az hogy volt?

– Az irgalmas szamaritánus béfizetett a kalmárért kosztra-kvártélyra.

– Maga a szamaritánus? – csillant meg tréfásan a szeme a házigazdának.

– Belőlem kitelik.

– Akkor jó, mert testvérek vagyunk. A szamáriai is zsidó. Salamon a nevem.

– Na, helyben vagyunk! – rikkantott a diák. – Mennyit kérne, hogy ezt a szegényt istápolja vagy két hétig? – És elmondta, miképpen vezette őket Bundás a szerencsétlenül járt ember nyomára. Feküdnie kell, egy kicsit borogatni és etetni, hogy felépüljön.

– Lehet, lehet – ingatta a fejét Salamon. – Egy arany.

A két utas egymásra néz. Új lovuk már van, legyen jótétemény is mögöttük. A pillantásuk elfogadja az árat.

– Akkor vihetjük is bé, mert mi indulunk,

Salamon mutatta az utat, és egy kicsi szobába vitték a beteget. A fogadósné vállalkozott, hogy ápolja.

– Köszönöm önöknek, uraim – hálálkodott németül a bécsi.

– Istené a köszönet és a Salamon úré – búcsúztak tőle, aztán az aranyon felül húsz krajcárt vettek elő, mert az asszony annyit kért a szállásért.

– Tegyék le, mert én ma nem nyúlok pénzhez.

– Kicsihez se? – kérdezte János, aztán elindultak.

A nap már hegyesen sütött, s délre Váradon lesznek. Innen végig lefelé megy az út. Fel a szekérre s neki a nagy Alföldnek, ahol nem olyan rövid a nappal, mint a hegyek között.

IX.

Lankás dombok, kanyargó patak és a szélben borzongó vetés között húzódik a tábor. Valami majorság volt itt, mielőtt Napóleon császár lett volna. Férfiak művelték a földet, a domboldalon szőlőt kapáltak, a vetés is sűrű volt, kevesebb a pipacs és a búzavirág. De a háború elfogyasztotta a férfiakat, s a nők nem tudják úgy gondozni a földet, ahogy megérdemelné. Azt mondják, Franciaországban már csak nők és papok élnek. Aki sánta, nyomorék, beteg itthon maradt, az húzza az igát, amíg bírja. A többi szélhámossággal kapaszkodott meg a civil életben. Vagy nagyurak, felfuvalkodott hivatalnokok, pénzhamisítók. Divat a bankóprés, minden francia városban van egy-kettő belőle. Így aztán senki se tudja, melyik a valódi papírpénz, s annak sincs értéke. Csak az arany számít, de az ritkaság.

A majorság épületei üresek, lovak, marhák nincsenek, s a tiszttartó házában is pók tanyázik. Itt jelölték ki a táborhelyet. A magyarok, valami kétszázan lehetnek, inkább saját sátraik alatt laknak, mint a nagy, közös hodályban, az állatok helyén. Hozzászoktak a tábori élethez, otthon is hónapokig tartott, amíg végül felülhettek.

A telet csak áthúzták valahogy az épületekben, de ahogy eltakarodott a hó, ismét felütötték a sátrakat. Hogy mit akarnak velük a franciák, azt senki sem tudja. Voltak olyan hírek, hogy ismét lóra, s harcolni kell Napóleon alatt. De nem igaz, az egykori ellenségben nem bízott a korzikai. Inkább vendégül tartotta őket. Szabadon járhattak-keltek, lovukat megtartották, kaszálták a füvet. Aki akart, segített a környékbeli parasztoknak. Dolgozott, s könnyebben telt a nap. De estefelé, ha nézték a tábortűz csavarodó füstjét, s előkerült a török síp vagy a citera, erőt vett rajtuk a honvágy. Minden vidékről voltak itt huszárok. Baranyából, a Bánságból, Partiumból s Erdélyből. A Kisalföld és a Pilis, Sárospatak és a Maros mente fiai tengették itt az életüket.

– Mi lenne, ha elindulnánk haza? – mordult fel Balog Anti közhuszár, és megrángatta a nadrágszíját, mintha attól jóllaknék.

– Elment az eszed? Hiszen elfogat a császár!

– Miért fogatna el? Nem ettem meg a kását előle!

– De fogságba estél, ahelyett, hogy egymagad ezer franciát levágtál volna.

– Ők sincsenek már olyan nagy haragban. A két császár. Minket egymásra zúdítanak, de azért Mária Lujzát hozzáadta Napóleonhoz, mondta a hadnagy úr.

– Ők jóba lettek, de nekünk rosszabb. Ha elindulunk, elállják utunkat a franciák. Megmondták a hadnagy úrnak,

a becsületére bízzák, hogy nyugton maradjunk. Még itt is verekedni akarsz? Alig vagyunk kétszázan.

Egy tavalyi kövér szakaszvezető, akin már csak lötyög a huszárnadrág, Antinak ad igazat.

– Itt éhen veszünk. Egyék a rosseb csigát! Kifordulna a belem. Haza akarok menni Somogyba, mert érik a búza, s aratni kell.

Anti kacagott.

– Ha nem tetszik a csiga, ehetsz békát is, hogy kurutytyoljon a hasadban. Vagy tedd a szépet egy menyecskének, az ellát ennivalóval.

– Nekik sincs! Nézd meg, milyenek a földek! Istenszámában minden!

Morgolódtak, éhesek. A semmittevés, a türelmetlen várakozás, a bizonytalanság ingerültté teszi az embert. Hiszen még azt se tudják, csakugyan foglyok-e vagy vendégek. Vendégnek szűkös élet, fogolynak nem elég szoros. Alig néhány gránátos cirkál a közelben, mintha őket őrizné. Ők ugyan egy ezredtől se ijednének meg az effajta legényekből. De senki se tud kiokosodni.

– Hívjuk a hadnagy urat!

– Eridj, Anti, szólj a gazdádnak!

Balog Anti feltápászkodott, s elment Domokos Istvánhoz. Hogy az emberek beszélni akarnak, jöjjön ki egy kicsit. A hadnagy közéjük ment, leült középen.

– Hát mi van, legények?

– Csak annyi, hogy meguntuk.

– Én is.

– Azt mondják, hogy menjünk haza.

– Nem lehet. Szavamat adtam, hogy amíg nem tisztázódik a jogállásunk, senki se mozdul. Az osztrák sereghez

tartoztunk, de Napóleon szabadságot ígért a magyarságnak. Nem tart ellenségnek, hiszen a hadak egy része meg sem ütközött Győrnél. De szépen beléestünk a csapdába, s most itt vagyunk.

Csend. Valaki fát vet a tűzre, hogy mégis történjék valami. A szikra száll felfelé, a füst is elindul, vacsorafőzés illata. Ettől még keserűbb az este.

– De meddig, hadnagy uram? Ki tudja, mikor mit egyezkedik a két császár? De hogy nem a mi bajunkat hányják-vetik, az biztos.

– Induljunk!

– Menjünk, s ha baj lesz, kivágjuk magunkat. Aki hazaér, legalább ősszel magyar kenyeret eszik. Mert itt nem lehet kibírni. Ha meg itthagyjuk a fogunkat, legalább nem éhezünk tovább!

– Ha a hadnagy úr felül, mi is fel. Hajnalban indulhatnánk. Útközben szerzünk ennivalót s abrakot a lovaknak.

– Ne bolondozzatok, legények! Értsétek meg, hogy az adott szó . . .

Pedig neki is nagy mehetnékje van, de mit tegyen?

Egyesek arra gondolnak, hogy a hadnagy bejáratos a szomszéd kastélyba, ahol szép fiatalasszony van, s ott jól telik. Azért beszéli le őket az indulásról? Meg is mondják.

– Nekünk nincs menyecskénk . . .

Domokos feláll.

– Ezt ki mondta?

– Ezt én! – ugrik elé egy barna képű legény. – Nagymihály Béla a Széleshát-pusztáról, Kevi mellől. Most nem vagyunk katonák, s a hadnagy úr sem parancsol. Egyformán éhezünk!

Lobog a szeme, a keze ökölbe szorul. Sűrűvérű,

– Hej, te Nagymihály Béla! Hát olyannak ismersz, hogy a kastélyban hancúrozom, s titeket itt tartalak? – kérdezi Domokos. Aztán kiált. – Balog Anti!

– Parancs!

– Mondd el, hogy egy hét óta mit eszünk!

– Igenis. Merthogy elcseréltem a hadnagy úr jobbik csizmáját, kaptam érte vagy két font szalonnát s egy kenyeret. Még van belőle egy kicsi, de azt csak holnap eszszük meg. Minden második napra jut.

– Úgy no. Hát te, Nagymihály, mit ettél?

– Főtt tésztát.

– S tegnap?

– Gombát.

– Hát azelőtt?

– Egy csomó salátát egy kis pirított szalonnával – felel a barna képű kun, és lesüti a fejét.

Domokos nyugodtan mondta:

– Mégis engem tömnek a fehérnépek?

– Ezt a hengért jóltartja a molnárné – teszi hozzá Balog Anti, s nevet. Erre a többinek is oldódik a kedve. Megnyugodnak, és már lehet okos szót váltani. Domokos újra leül közéjük.

– A helytartó úrhoz a múlt héten is küldtem egy instanciát, hogy valamiképpen oldja meg a helyzetünket. Leírtam, hogy mi nem csatáztunk a franciák ellen, s nem a mi fejünk fájt akkor, amikor Bécsben Napóleon kiadta a felhívást a magyarokhoz. Még nem jött válasz. De ha megjön, én se maradok egy percig, ezt akárki elhiheti!

– Sürgesse meg a választ a hadnagy úr, vagy menjen el a helytartóhoz!

– Nem dönthet a saját szakállára ő sem. Párizsból várja

az intézkedést, de úgy látszik, ott is más dolga van a kancelláriának, semhogy kétszáz magyarral verje a fejét. Hanem kitaláltam azért valamit, s ha okosan lehet szólni veletek, elmondom.

Mind köréje gyűltek, összedugták a fejüket. A kevi legénynek csillog a szeme. Megbékült, s tiszteli a hadnagyot, hogy így beszél. Mégis jó az okos emberre hallgatni. Különösen ha teli a gyomrunk főtt tésztával.

– Van egy kisasszony Franciaországban, egy kolozsvári kapitánynak a leánya. A lyoni apácazárdában tanult. Tudom, hogy a generális leányával igen jó barátságban volt. Ha őt megkérjük...

– Hű, a nemjóját! – lelkesedtek.

– Csak az a baj, hogy nem tudom, hol a leány. A zárdát kiürítették, ott nincs. Messzire nem utazhatunk. De egy francia urat a múltkor megkértem a kastélyban, hogy járjon utána, hová mehetett a magyar leányka Lyonból. Éppen oda készült, s ezekben a napokban kell visszaérkeznie. Ha tőle hírt kapok, akkor eljuttatunk egy újabb instanciát hozzá. Ő azzal elmegy a generálisékhoz, s a többi az ő dolga.

– Ez már igen! Hazamegyünk, hazamegyünk! – kiáltoztak. Balog Anti hátba vágta a kunsági legényt.

– Még azt mondod, hogy menyecskézni jár a hadnagy úr a kastélyba, te!

Közeledő léptek s bosszús kiáltozás.

– Micsoda lárma ez itt késő este? Miért nem tart rendet és fegyelmet a hadnagy úr?

Pálffy óbester érkezett, kardjára tett kézzel, vitézül s nagyon mérgesen. Egyedül a hadnagy állt fel üdvözlésére. A többinek labanc, s nem tisztelik.

– Óbester úr, beszélgetünk.

– Ez nem hang! Jelentsen!

– Fogolytáborban nincs sok értelme, hogy katonásdit játsszunk – mondja Domokos.

Az ezredesnek vörös a képe, a nyaka feszül, úgy érzi, itt a gutaütés. Jobb híján ordítani kezd, hátha így visszanyeri a tekintélyét.

– Ezt a hangot megtiltom! Egy huszár hadnagy nem beszélhet úgy, mint egy kutyamosó paraszt. A szubordináció s a tisztelet a katonaság talpköve!

– Tökéletesen igaz, óbester uram. De a legénység éhezik. Nincs emberi ellátása. Nincs hadikötelék, azt sem tudjuk, hogy foglyok vagyunk-e vagy csak ittfelejtett vendégek. Ezért beszélgetünk, és tervezzük a hazamenést.

– Önt többször látom a kastély körül ólálkodni! Megtiltom, hogy oda betegye a lábát!

– A háziasszony meghívására tettem s teszem ezután is, óbester úr!

– Hallatlan! Na, majd én gondoskodom önről és erről az egész csürhéről!

Azzal hátat fordít, és elmegy a szállása felé.

A legények is szétszélednek. Holnap majd megbeszélik, hogy ki merre megy, mindenütt érdeklődni kell, nem tudnak-e a környéken valamit a zárda lakóiról.

Domokos és Balog Anti bemegy a sátrába.

– Be mérges az óbester úr!

– Nem akar hazamenni.

– Miért, hadnagy uram?

– Úgy mondják, a hadipénztár körül valami hibázott. A kastély közelében akar maradni. Megtetszett neki a márkiz. Az meg csak ugratja az öreget. Annyi udvarlója

lehetne, hogy minden ujjára kettő... Így szoktak játszani az úri dámák, ha ráérnek.

– A fene a jó dolgukat! – fohászkodott Anti, s lefeküdt a priccsre. – Hát így állunk?

Másnap a táborlakók felkerekedtek, s mindenütt tudakozódtak a lyoni zárda felől. Hiába.

Az óbester frissen borotválkozott, kicsípte magát, kellő mennyiségű rizsport szórt a parókájára, és bekopogtatott a kastélyba. Delacroix Persolant-Duval márkiné, a szép Margó rövidesen maga elé bocsátotta. Finom bútorok között, napfénytől ragyogó, arany cirádás falburkolatú szalonban üldögélt. Mellette egy selyempincsi, a kalitkában kanári. Az egyik karosszékben, odakészített párnán nagy sziámi macska dorombol, mint egy bosszús és kövér szakácsné.

– Ah, mon colonel! – nyújtotta kezét a szépasszony. – Ilyen korán? Délután szoktam fogadni a vendégeimet!

– Ezer bocsánat és hódolatom, márkiz – bókolt az óbester. – De rendkívül fontos és kényes ügyben szeretnék önnel beszélni.

A nő kacér s kicsit gúnyos.

– Csak nem akarja felajánlani a kezét, ezredes úr?

– Kérem, engedje meg, hogy amennyire tőlem telik, érthetően elmondjam jövetelem célját. Ön nagyon jól ismeri az érzelmeimet. Tudja, hogy az életemet adnám önért, a nyugalmáért és azért, hogy senki ne háborgassa, szépséges őrgrófnő. De ez az ügy kivételesen fontos.

– Ugyan?

– Ne értsen félre, de ön a környék úrnője, tehát a segítségét kell kérnem.

– A katonatiszt egy gyenge nőbe kapaszkodik? Egyék egy bonbont, nagyon jó. Nemrég hozták Párizsból. Képzelje, az Oiseau cukrászda újra megnyílt, és már kaphatók a készítményei. Nem hiszem, hogy maguknál Bécsben ilyen jó bonbont tudnának készíteni.

– Egyszóval . . .

– Egyszóval egyék, azután elmondja.

– Hogy tudniillik a táborban zendülés készül.

– Micsoda?

– Zendülés. Ki akarnak törni a foglyok, haza akarnak menni.

– Isten velük. Azt hiszi, megsiratom őket? Úgyis elég szegénység van Franciaországban, legalább jobb ellátásban fognak részesülni ott, ahová mennek.

– Ezt önnek meg kell akadályoznia!

– Nem tudom felfogni, miért?

– Mert ezek nem katonák. Ezekben annyi becsület sincs már, mint egy jól szervezett rablóbandában. Ezek fosztogatni és gyújtogatni fognak!

A márkiz egykedvűen majszolta az édességet, de most figyelni kezdett.

– Komolyan mondja?

– Katonatiszti becsületemre, márkiz!

– Tehát mit tegyek?

– Önnek jó összeköttetése van a hatóságokhoz. Azt ajánlanám, közölje velük sürgősen, hogy mi készül a táborban, és kérje a gránátosok megerősítését. Hiszen alig lézengenek néhányan. Csak vannak, hogy lássák őket. De kardja, lova minden magyarnak, s akkor teszik ártalmat-

lanná a francia őrséget, amikor kedvük tartja. Az se ártana, ha komolyan körülzárnák a tábort, és mindenképpen gondoskodnának az ön biztonságáról. Még jobb lenne, ha elszállítanák őket valamelyik erődítménybe. Higgyen nekem, márkiz!

Az asszony csodálkozott.

– Hát ön nem akar hazamenni? Én azt hittem, hogy minden hadifogolynak leghőbb vágya, hogy otthon legyen.

– Az én hazám nem Magyarország.

– De hiszen magyar!

– Igen, de Bécsben nevelkedtem, s minden emlékem, a hűség és a becsület oda köt. Higgye el!

– És ha kinevet engem a hatóság? Ha nem ad az asszonybeszédre?

– Esküszöm, hogy minden szó igaz.

– Honnan tudja?

– A saját fülemmel hallottam. Vége a fegyelemnek, nincs tisztesség, ez egy banda. És a felkelést a leghatározottabban tervezik!

– Hát jó – mondta a márkiz. – Majd gondolkodom.

– Könyörgök, ne gondolkodjék! Tenni kell, mégpedig azonnal. Ha méltóságod megírná a levelet, még ma el tudnám küldeni a tartományi székhelyre.

– Kivel?

– Van nehány hűséges, megbízható ember a táborban.

– Nem tudom elhinni, amit mondott. Olyan becsületes arcúak.

– Márkiz, az életemre, hogy minden szó igaz, amit elmondtam.

– És ide is betörnek?

– Elsősorban a kastélyt szemelték ki, ez természetes.

Volt, aki már alaposan körülnézett az épületben. Egy hadnagy.

– Mit beszél? Domokos? Az a rokonszenves fiatalember? Hiszen az nemes!

– Igen, kurtanemes, ahogy Magyarországon mondják. Kolozsvár környékén van egy kis birtoka, nehány katonájával került ide, egyébként rebellis, meggondolatlan és bosszúálló természetű. Ismerem őket, hiszen – sajnos – a fajtám.

– Menjen, ezredes, nem is hallgatom tovább! Maga megőrült! Kitalált valami mesét, és most ezzel akar engem megijeszteni. De mi oka van arra, hogy lakat alá csukassa a magyarokat?

– Csak az ön és a francia nemzet iránti csodálatom. Meg akarom akadályozni, hogy valami végzetes történjék. Ám ha nem kívánja, én nem erőszakoskodom. Ha majd égni fog a kastély, ha kidobálják a drága bútorait, ha kedvenc állatai megfulladnak a füstben ...

– Ó, ne mondja tovább! – sikoltott az asszony, és megrángatta a csengőzsinórt.

Bejött az előkelő lakáj.

– Írni akarok!

Hallgattak, amíg a kis íróasztalt behozták. Papír, toll, tinta, porzó, pecsétviasz. Az óbester felállt.

– Nem akarom zavarni. – És mélyen meghajolt.

– Délben jöjjön a levélért! Addig megírom.

Csókra nyújtotta a kezét, és leült a kis asztalhoz.

Az óbester útközben bekiáltott egy gazda udvarára:

– Árva, Schlegel!

– Igenis!

– Jawohl!

A két legény előmászott a szénacsűrből, ahol valamit dolgoztak.

– Délben mindketten nyergeltek.

– Jawohl!

– Te is, Árva János, Na! Nem hallod? Árva!

– I-igenis, óbester úr!

Ijedten vigyorgott, mert neki jószerivel csak a szülőföldje Árva, a nevét úgy kapta ajándékba egy legénytől, aki a tél végén megszökött. Azóta se áll rá a füle. Alig hallja, akkor se tudja, hogy neki szól. Pedig jobb, ha letagadja a régi nevét, ha már akkor vetődött ide, amikor a másik útra készült. Behízelegte magát az óbesternél, hogy jó dolga legyen. Otthon keresték holmi zsiványságért, most éppen jó, hogy egy ilyen szedett-vedett táborba került, ahol az emberek alig ismerik egymást.

– Kaptok egy levelet, s azzal lóhalálában a helytartóságra! De a táborban egy szót se! Értitek? Titkos küldetés, haditörvényszék jár érte, ha elárultok valamit!

A hadnagy se fog többé a kastélyban legyeskedni.

Balog Anti kora délután érkezett vissza körútjáról. Bejárt két falut, megkérdezett mindenkit, akivel csak szót tudott érteni. A francia nyelvben elég járatos volt, s arról igazán nem tehet, hogy a falusiak nem értik a szavát. Annyit mégis megtudott, hogy a zárdáról az abbénál kellene érdeklődni, aki a másik faluból szolgál ide. Átment az öreg plébánoshoz, s előadta a kérését. Az se nagyon értette. De helyet mutatott, és borral kínálta. Kérdezte, ismerős-e Erdélyben, s tud-e valamit a pusztakamarási Keményekről. Két-három pohárka után már könnyebben megértették egymást. Kiderült, hogy a zárdát csakugyan ki-

ürítették, de a lakóiról nem tud semmit. A kolostor főnöknője bizonyos Benigne nővér volt, de hogy merre lehet, azt csak az égi magasságok tudják.

Az ebédre ivott bortól Anti szórakozottan dudorászva bandukolt a tábor felé. Máskor mindent észrevett. Most nem látta, hogy két lovas vágtat vele szemben, csak az utolsó pillanatban tudott félreugrani. De a lovasokat felismerte.

– Mi van, pajtások?

Azok nem válaszolnak, csak sarkantyúba kapják a lovukat. Hova vágtatnak ezek?

Ez az Árva is különös ember! Volt azelőtt is egy Árva János, jókedvű, csipkelődő diák, kolozsvári. Aztán egyszer csak eltűnt, s azóta ez jelentkezik a levesért.

Balog Anti vállat vont, és betért a molnárnéhoz, hogy elvigye az utolsó kenyeret, ami még a csizmáért jár. Minek férficsizma egy özvegynek? Nem bánja, de jó nagy kenyeret adjon, mert a csizma finom volt, a talpa is majdnem új.

A malom állott. A vitorláin meglátszik, hogy a gazda rég nem javította, itt-ott foszladozik, s az enyhe szélben lobognak rajta a cafatok. A malom alatt nehány szekér, őrlető asszonyok, fiatal leányok trécselnek. Egyik a molnárnéval veszekedik a vámon.

Hordták a malomból a lisztet. Odabent valaki zsákol, és nagyokat kurjant. Ismerős a hang. Nagymihályt látja, derekasan dolgozik, mintha ő volna a gazda. Anti odaintette. Nagymihály a magas pad szélére jött és lehajolt.

– Mi van?

– Árva és Schlegel hová lett?

– Nem tudom. Honnan tudnám?

– Ide hallgass, Nagymihály! Tudom, hogy az este itt jár-

tak mind a ketten. Mielőtt a beszélgetés volt a hazamenésről. Ittatok is. Barátkoztok. Csakugyan nem tudod?

– Nem. Lehet, hogy ...

– Micsoda?

– Hogy csak elmentek portyázni. Ételért vagy csókért. Ki tudja?

– Ne hazudj, Nagymihály! Vigyázz, mert úgyis kitudódik, ha valami rosszban töritek a fejeteket. Tudom, hogy ellensége vagy a hadnagy úrnak.

– Tegnap óta nem. Azt se tagadhatom, hogy jól élek a molnárnénál. Inkább befogom a számat.

Fekete, apró szemei megvillantak.

– És a kastély? – kérdezte Anti.

– Csak annyit mondtam, hogy a gazdád odajár. A márkizhoz. Szép fehérnép, meg kell adni!

Balog újra rácsap a kérdéssel:

– Hová ment Schlegel és Árva?

– Értsd meg, nem tudom! Hagyjál dolgozni!

Anti háborogva és nyugtalanul ment a táborba a kenyérrel. Ez az utolsó részlet, amit megkapott. Ameddig ebből tart, a déli levesen kívül megélnek rajta. Azután ...

Jelentette a hadnagynak, hogy kikkel találkozott.

– Tudom. Az óbester úr küldte el őket. Valami szépítőszert hoznak. Így mondták.

Rövid idő múlva a két lovas a tartományi kormányzóság előtt leszállt a nyeregből. Árva kantárszáron tartotta a lovakat, Schlegel az őrségnél jelentkezett, hogy fontos levelet hozott.

X.

A szolnoki kompnál megálltak, s egy lovas is odaérkezett. Úgy tett, mintha nem törődnék velük. Egykedvűen nézte a Tiszát, de lopva rájuk is pillantott. Boriska a szekérben szunyókált, a két férfi pipára gyújtott, s vajon a füstöt merre kapja el a szél?

– Megjött a kapitány.

– Melyik?

– Hát a becirker. A kolozsvári.

János felkapta a fejét.

– Melyik az?

Juhász intett a pipájával.

– Nem ismerem. Jó, hogy szólt.

– Beajánlhatom, Jánoska – fogta tréfára az öreg.

– Engem ne! Ha kell, úgyis megismerkedünk. Lehet, hogy utánam jött.

– No fene!

Az ilyen beszédre jobb nem felelni. Amit Juhász bá nem tud, azt nem kell letagadnia, s neki különben se szokása, hogy mindenről beszámoljon. Egy kapitány! Ilyen értékesnek számít ő itthon? Egy kicsit büszkébb lett, s kihúzta magát.

– Két éve került oda. Azt mondják, igen akkurátus ember. A gyermekei magyarul tanulnak az iskolában. Ő is jól tud – magyarázta az öreg. János a lovat figyelte, a mellette üldögélő férfit, s pontosan megjegyezte minden mozdulatát, ahogy oldalról nézte, az arcát is. Baloldalt, a szeme fölött van egy sebhely, más különös nem látszik rajta.

Nemsokára jött a komp, s áteveztek a vízen. A városban éppen vásár volt. Sokféle ember. Cserepek, vég vász-

nak, ágyak, asztalok, csizmák. Üstfoltozó cigányok, zöldséget, gyümölcsöt áruló falusiak, még csepűrágók is. Az egyik éppen tüzet nyelt. Letáboroztak, hogy etessenek. János körülnézett, de a kolozsvári lovast nem látta. Az egyik sátorban lacipecsenyét vásárolt, két nagy, fehér búzakenyeret, s azzal tért vissza a szekérhez.

– Ilyen kenyeret nem sütnek sehol!

Boriskának is megmutatta a vásárt. A leányka mindent megcsodált, és sokáig nézegette a hódmezővásárhelyi gölöncsérek cserepeit. János vett neki egy cifra tányért, a pántlikásnál szalagot. Boriska olyan büszke volt, alig fért a bőrébe. A szalagot nem merte befonni, előbb jóváhagyást kér az apjától. Különösen azért, hogy a múltkor duzzogva szólt, amiért még nem adja férjhez. A János kezét elkapta egy cigányasszony, s mindenáron jósolni akart, amikor Boriska oldalba bökte.

– Nézze, Jánoska!

Klause kapitány hat fegyveres katonával arra igyekezik, ahol a szekerük áll.

– Gyere!

Húzta a leánykát, s az csak úgy szaporázott mellette a nagy porban és hőségben. A sípok, lónyerítés, alkudozás, nevetés között nem hallotta, hogy mit mond János, csak érezte, hogy ez most fontos. Sietni!

A szekeret már körülvették. A vágott homlokú sehol. János meghúzódott a vargák sátrai között.

– Te csak menj apádhoz, hátha segítség kell!

– Leszállni a kocsiról! – ordított az egyik.

– Minek, vitéz uram? Ég a ház?

– Mondtam, lefelé! Ne okoskodjék, hatan vagyunk.

– S látom, puskával. Tán félnek tőlem?

Az öreg lekászolódott a kocsiról. A pandúrok nekiestek, kiraktak mindent. Belekotortak a zabos, lisztes zsákokba, megtapogatták a szalonnát, kongatták a kicsi üstöt. Szekerládát, mindent kikutattak.

Egyikük cserépmalacot talált, amelyben Boriska gyűjtötte a krajcárt. Zörgette, hallgatta, csóválta a fejét.

– Hiába hallgatózik, nem mondja meg, mennyi van benne – mondta Juhász, és egykedvűen nézte a rendetlenséget. Csak arra figyelt, nehogy eltűnjön valami a csendbiztosi zsebekben.

Az egyik hetyke, fekete bajuszú legény elébe állt.

– Azt mondja?

– Azt.

– Engem ismer-e?

– Ismeri a szegedi hóhér.

– Ezért bekísérhetném, tudja-e?

– Nem, mert erdélyi vagyok. Ott a szegedi hóhérnak annyi becsülete sincs, mint a macskámnak. Hát maga kiféle ember, hogy ilyen hatalmas?

– Csendbiztos! – húzta ki magát a másik. – És az ilyen beszédet nem állhatom!

– Nem?

– Nem! – És szúrósan nézte az öreget.

– Mi nem tetszik rajta?

– Az, hogy magának a nyelvét nagyon felvágták. Nem volt még pandúrkézen?

– Nem is leszek, ha az úristen megsegít.

– Márpedig most lehet. Jó, ha segíti.

Juhász elgondolkodott.

– Már segít.

– Honnan tudja?

– Mert még mindig nem vagyok a kezén. Ejsze, nem is férnék el rajta!

– Vén bolond maga.

– Ha Szolnokon így mondják az adjonistent, akkor igen.

A fegyveres kézbe vette a cserépmalacot, a Juhász orra elé tartotta. A többiek már befejezték a kutatást, csak a csizmájuk orrával turkáltak a szanaszét heverő holmik között.

– Ezt hogy hívják?

– Sehogy.

– S miféle?

– Néma.

– De a jó szagú, keserves istennyilát kendnek! Nem tud becsülettel szólni?

– Megtanultam volt.

– Ez mi?

– Néma. Nálunk úgy hívják. Mert csak csörög, locsog, fecseg, mégse mondja meg, hány krajcár van a hasában.

A fekete bajuszúnak villámlott a szeme, mellbe lökte Juhászt.

– Tisztességet arrafelé nem tanítanak?

– Annyit igen, mint e helyt – mondta Juhász, és hátrább lépett, nehogy újra meglökje a pandúr. – Aztán parancsnok van-e, mert attól megkérdezném, hogy maga miért lökdös engem?

– Balázs, hozzám! – kiáltott akkor egy díszesebb ruhájú, s a pandúr felkapta a fejét, odament. Valami parancsot kaphatott, mert elvegyült a többiek közé, nem ment vissza az öreghez. Akkor érkezett Boriska. Nagy sivalkodást csapott, látva a széthajigált holmit. Szidta őket; istenverése, minden kijutott a pandúroknak.

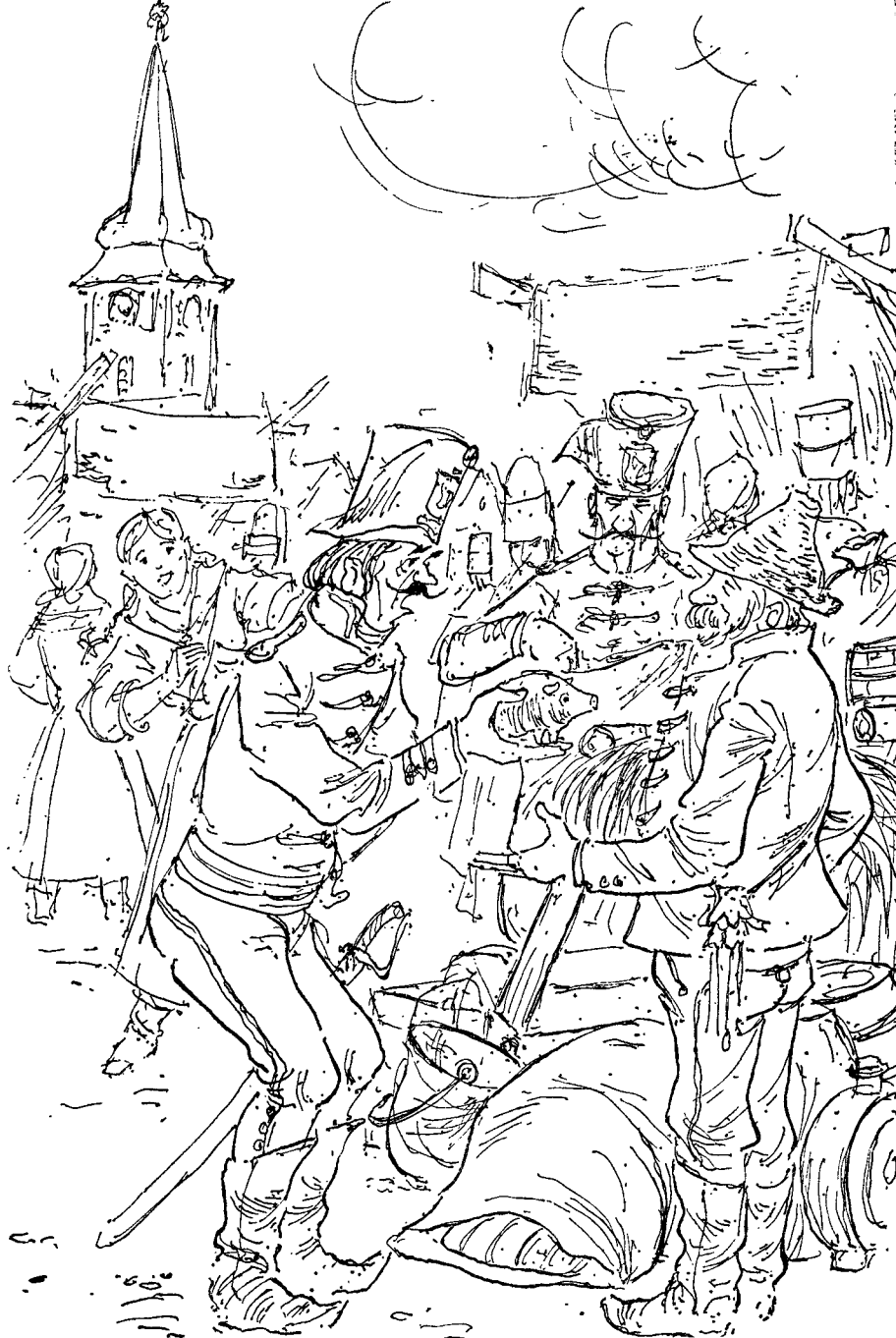

– Hadd el, ilyen a szolgálat.

– Hát az is szolgálat, hogy édesapámat mellbe taszigálják? Hát lopós kend vagy szökevény? De az atyaúristen ne adja, hogy egyszer a házunk tájára kerüljenek, mert megtanítom én ezt a nagy rakás férfit!

– Jobb, ha nem tanítod. Tudnak eleget – súgta Juhász s hozzátette: – Te még nem vagy anyád, hallgass! Nem vittek el semmit.

– Akkor jó. De a némámat mit forgatta az a fekete?

– Forgatnak ezek mindent, s csend legyen!

– Édesapám se hallgatott.

– Azért taszított mellbe. Mert nem tudta, hogy a cserépmalacot, amibe pénzt gyűjtenek a gyermekek, otthon némának hívják. Azt hitte, csúfolkodom.

A fegyveresek elmentek, nem szóltak egy szót sem. A következő pillanatban János megérkezett.

– Mit mondtak, Juhász bá?

– Azt, hogy Erdélyben nem tudnak tisztességet.

– Hát arról nem szóltak, hogy kinek a parancsára kutattak?

– Nem. Jobb, ha hallgatunk. Inkább rakodjunk vissza, s ahogy lehet, erről a barátságos helyről induljunk, jó-e?

Hát a szekeret már átkutatták. A levél nem lesz jó helyen a zsebében. Még szerencse, hogy őt nem fogták közre. Az a kolozsvári kapitány, úgy látszik, nem jól oktatta ki őket!

– Gyi, Fecske, Ráró!

XI.

A lovakat bekötötték az istállóba, aztán egy szolgálóleány odavezette őket a fogadóshoz. Szépen megtermett, derék bajszú ember, aki úgy mozog, mintha egy hordót cipelne az ölében. A karjait könyöknél behajtva felemeli, pedig csak a hasán fogja össze a kezét, mint egy ájtatos barát. Végignéz rajtuk.

– Jó napot kendteknek!

– Magának is, ha ráér – feleli Juhász, aki zokon veszi a megszólítást. De porosak, falusiak, hiszen Kolozsvár hol van Budától! János nem ennyire finnyás.

– Megszállnánk vagy két napra.

– Azt lehet, pénzért.

– Csakugyan? Azt hittem, ingyen – bosszantja Juhász.

– Ez nem Tabán, ahol mindenki sátrat verhet. Ez vendégfogadó! – húzza ki magát a bajuszos barát. – Két szoba kéne, ugye? – hunyorít hamiskásan a szemével. – Egy a fiataloknak s egy a kocsisnak.

– Kocsist nem hoztunk, de jó lesz a két szoba. Egyik nekem s a másik Juhász Ferenc tiszttartó uramnak és a leányának – mondja erélyesen János.

– Ó, az más. Ha tiszttartó uram ... az egészen más. – S kezét dörzsöli a fogadós. Amikor erdélyiek jönnek, sohase tudja, kit kendez le. Az itteni urak adnak magukra, de a múltkor is járt itt egy erdélyi, ő kendnek szólította, s csak másnap hallja, hogy az egyik Széchenyi gróffal tegeződik a vendég. Bolondok ott a hegyek között, hogy nem adnak a rangra? Így elhiszi, hogy Juhász tiszttartó, s Boriskát helylyel kínálja, az uraknak is két széket ízibe, s Fánika, hozzál egy kis étvágycsinálót az uraknak!

Tölt, és rájuk köszönti:

– Remélem, méltóságtok jól fogják magukat érezni szerény házamban.

Ha már ilyen nagyra nőtt az uraság, Juhász kirúgja a lábát, és szétterpeszti az asztal alatt. Boriska irul-pirul, de az már így van a kisasszonyoknál is, ha tizenhat évesek. Hanem a fiatalúr, az egészen más. Mintha külföldi lenne, mindjárt a tárgyra. Nem ér rá beszélgetni, pedig a magyar embernek az a jó szokása, hogy előbb ismerkedik. Így tanulta a fogadós, és a mesterségéhez tartozik, hogy mindenkiről megtudjon valamit.

– Hát milyen volt az út nagyuraiméknak?

– Hosszú. De most itt vagyunk – mondta János. – Van-e szoba?

– Van, lesz, hogyne, biztosan. A tiszttartó úréknak már van is egy, éppen az előbb ürült. Igazán finom úri népek szálltak benne, Komáromból. Hosszú volt az út, ugye? Honnan is?

– Ahonnan elindultunk. Ha nagyon akarja tudni, Erdélyből.

– Ó, Erdély, az nagyon szép. Mondják, hogy ott még a hegyek is nagyobbak, mint itt. És honnan, ha szabad kérdeznem?

– Hazulról – vágja el a szót János. – Tehát a tiszttartó úréknak van szobájuk. S nekem?

– Majd elrendezzük azt is, egy ilyen finom úrnak, persze. Délután megürül egy kisebb kamra a földszinten. Addig méltóztassanak valamit ebédelni. Vagy megmosakodni, lepihenni egy kicsit, harangszókor kész az ebéd. De szabad-e tudnom uraságtok nevét?

– Szabad. Én Juhász Ferenc vagyok. Ez a leányom, az úr pedig Berde János.

– Igen tiszteletreméltó nevek. És honnan?

– Mondtam már, hogy hazulról. Mit kérdezi annyit? Tán a policájnak kell a lakóhelyünk?

– De isten őrizzen ilyen gondolatoktól! Viszont az én fogadómban csak nagyon finom urak szállnak.

– Most igen, hogy mi itt vagyunk – büszkélkedett Juhász. Aztán bevitték a személyes holmijukat a szobába, János meg leült az udvaron egy eperfa alá. A szolgáló arrafelé ment, hozatott vele egy kupa sört, azt iszogatta. Nemsokára megjött Juhász is, megborotválkozva, tiszta ing villogott rajta, a csizmája ragyogott, legényesen. Ő is kért egy italt, s nézték egymást. Akkor János felkerekedett. Keresett egy borbélyt a Ponty utcában, s onnan tiszta ábrázattal jött ki. A Szent Anna-templom két tornyában megszólalt a harang. Az utcán városi öltözetű asszonyok s férfiak jártak, sokan keresztet vetettek, egy-egy kapumélyedés elnyelte őket. Nehány papot is látott, amint lapos léptekkel átmentek az utcán, s besirültek egy szelíd kapun, amely fölött szépen kifaragott kőszent állott, hogy őrködjék az ebédlőház békéje fölött.

„Harangoznak délre, s fut a pap a lére" – mosolygott a gyermekkori vers emlékén. Egy fiatal leány, kosarat vitt a fején, az arcába mosolygott. Utána fordult, nézte, ahogy ringó léptekkel, hullámzó szoknyával az is eltűnik egy polgárház kapujában.

Juhászék már kanalazták az aranyszínű, sáfránnyal ékesített húslevest, finomra vágott laskával. János is odatelepedett, s a nagy tálból megtöltötte a tányérját.

– Jó, ugye?

– Amióta eljöttünk, ez az első jó étel.

– Mit csináljak, ha üstben, minden nélkül nem lehet jó levest főzni? – pattogott Boriska, de Juhász rápillantott és csend.

– Magyar a szakácsné.

– Honnan tudja, Ferenc bá?

– Onnan, hogy ilyen levest másfajta nem főz. Lehet, hogy a fogadós is magyar.

– Az effélének nincs nemzetisége – evett tovább János, és neki el kell hinni, mert sokat járt-kelt a világban.

– A fogadós mindig szolgál valakinek. Ha nem ebéddel, akkor szóval. Jó lesz ügyelni, nehogy még grófnak nézzen, mert annyi pénzt kér a végén, hogy zálogot kell hagyjunk – rémítette tovább János.

– Akkor Boriska ittmarad – kacsintott Juhász, aki már megbékélt a húslevestől.

Második fogásnak főtt tehénhúst ettek mártással, aztán sült libát. Zsírban pirult krumpli, párolt vöröskáposzta hozzá. Boriskának almabefőttet is hozott a szolgáló. A férfiak salátát ettek, mint az urak. Amikor ez is megvolt, odajött a bajuszos, barátképű fogadós.

– Kielégítő volt-e méltóságtoknak?

– Azoknak igen – mondta halkan Boriska, de az apja rázendített:

– Jó volt, fogadós uram. Most aztán, tudja-e, mit kívánnék? Olyan bőrszivart, amilyent az az úr füstöl ott.

A fogadós elkacsázott, János kérdőn nézett Juhászra.

– Ne csodálkozzék! A tiszttartó úr szivarozni fog. Hátha jobb, mint a pipa? Látom, a fiatal urak mind azt szívják errefelé. A pénzzel nem kell törődni, hoztam én a maga-

méből is, aztán ha tiszttartó lettem, fizetek. Magának is egy olyan szivart, Jánoska.

Uraskodtak, s élvezték, mint három gyermek a játékot.

Ebéd után sétáltak, s ismét megnézték a hajóhidat, amin átjöttek volt a Dunán. Boriska csak most csudálkozott, hogy milyen hosszú és hogy inog, amikor a szekerek, hintók rámennek. Aztán nekiindultak a Várhegynek, s amíg útjukat nem állták valami fegyveresek, mászták az utat. Akkor lejöttek a Vízivárosba, édességet vettek Boriskának. Felfelé sétáltak a parton, s egy helyen fürdőházat találtak, amiből gőz szállt. Megtudták, hogy ez a Felhévíz, és itt kúráltatják magukat a köszvényesek.

– A szegény Berde kapitány urat ide kellett volna elhozni.

Elhatározták, hogy másnap kipróbálják a fürdőt. Alkonyatkor már a lámpagyújtogatók jártak hosszú karókkal, amikor ők elindultak a fogadó felé a Fő utcába. Vacsorát rendeltek.

– A lovag úrnak, ha meg nem sértem, egy kiváló és tiszta ágyat tudok adni. Csak annyi hibája van, hogy abban a szobában van egy másik ágy is – mondta a fogadós.

– Engem nem zavar.

– De abban az ágyban is alszik majd egy uraság.

– Az lehet, hogy zavarni fog. Horkol-e?

– Az? Kizárt dolog, az egy nagyon finom úr. Szintén egy vidéki földesúr, ha jól tudom, a Nyírségből. Ha uraságod fáradt, akár le is fekhet nyomban. A másik úr később jön haza, a teátrumba ment, nagyon kedveli a színjátékokat.

A kis szobában jókora mosdótál volt, s János lelke nyugodalmára nekiállt, hogy az út porát lemossa magáról. El-

használt vagy négy kancsó vizet, s a falból kiálló bádogedénybe öntötte, ahonnan az lefolyt valami föld alatti vezetékbe. Aztán lefeküdt. A másik ágyon ott volt valakinek a hálóköntöse. Elfújta a gyertyát, s alig tudott néhány pillantást végiggondolni a mai napból, elaludt. Csak éjfél felé hallott halk zörgést. Valaki bejött, égő gyertyával a kezében. Nem nézte, újra elaludt. A szolnoki vásárban járt, s a bal szeme fölött vágott homlokú embert látta. Rengeteg tükör volt, mézeskalács, és közöttük lángot fújt egy tűznyelő. Majd a szekérben feküdt, és a lovak lassan mentek, szépen himbálózott a szekér, s ő mélyen aludt. Nem tudott semmiről, ami a szobában történt.

Három órakor felébredt, amikor a nyitott ablakon bejött a hajnali fény. Megfordult, szembe a szobatársával. Az mélyen aludt. A szája nyitva, s azon szuszog. Ismerősnek találta az arcát. A hálósipka mélyen a szemébe húzva, a homloka nem látszik, de János megesküdne, hogy valahol már látta.

Egyszerre felült, s érezte, hogy valami baj van. Nem véletlen, hogy egy szobába kerültek. A dolmánya belső zsebében hordta a levelet. Odanyúlt a dolmányhoz, de a levél sehol. A zsebe mellett finom metszés. Kutattak a bélésben. Hej, a keservit!

Kiugrott az ágyból, hogy visszavegye a zsákmányt.

Akkor eszébe jutott valami, a keze lehanyatlott, és halkan nevetni kezdett.

A másik felébredt, pislogott.

– Hogy aludt, uram?

– Köszönöm, uram. És ön? Látom, korán kelő – pislogott a másik, még jobban szemére húzva a sapkát, mintha zavarná a fény.

– Néha nem tudok aludni.

– Talán a kutyák lármáztak? Mondtam is a fogadósnak, hogy ne tartson ilyen lármás kutyákat, elijeszti a vendégeit.

– Nem – mondta János –, a kutyákat nem hallottam. Engem a szél zavar.

– Szél? Hiszen nincs is szél, uram! Már megengedjen . . .

– Szívesen elhiszem önnek, hogy nem fúj a szél. De engem a huzat is bánt. Ha valahol egy kis nyílás van. Nézze, uram, nem csodálatos? A dolmányomon mekkora nyílás van!

– Valóban! Mintha kimetszették volna. Hol járt ön tegnap? Nem a Tabánban? Ott mindenféle alja nép tanyázik. Sátorosok, gyalogosok. Jönnek, eltűnnek, senki se tudja, kicsodák.

– Igaz, még mi se tudjuk egymásról, hogy kicsodák vagyunk!

– Ejnye, igaza van. Bocsásson meg! Előbb ön volt a szobában, udvariatlanság, hogy nem mutatkoztam be – mondta a másik, és kikelt az ágyból, daliás hálóingben, a fején hálósapka. – Nyiri Boldizsár vagyok Adonyból.

– Én a domokosrendi apát Fehérvárról.

– Ne mondja! Szerzetes, bajusszal?

– Ha ön Nyiri Boldizsár bajusz nélkül . . .

– Kétségbe vonja a kilétemet, a szavamat? – pattogott a másik.

– Eszem ágában sincs. Legalább tudom, kinek tiszteljem az urat.

Azzal visszafeküdt, és egyhuzamban hat óráig aludt. Még amikor felébredt, akkor is azon derült, hogy a hálótársa mekkorát csalódott a dolmányával. Amit keresett, az Szolnok óta a zabos zsákban lapul.

XII.

Szerencsésen átvergődtek Bécsen, és bejutottak a nagy hegyek közé. Egyik nap Juhász vette a tejesköcsögöt, és bement egy tanyára.

– A háziasszony maga-e? – kérdezte a kútnál álló öregasszonyt.

– Én. Mit akar?

– Úton vagyunk, s vennék egy kis tejet.

– Tejet?

– Igen.

– Nincs.

– Hiszen ott legel két tehén!

– De azok nem magának adják. Mit eszünk, ha maguknak adom?

– Voltam én katona is ezen a vidéken. Bezzeg akkor a leányok megfordultak utánunk.

– Én nem vagyok lány.

– Éppen gondoltam.

– Honnan jöttek?

– Kolozsvárról. Alig egyhónapi járás. A leányom megszomjazott, tejet inna.

– Mondtam, hogy nincs tej.

– Fizetek érte.

– Mivel?

– Amivel akarja. Száz kupáért adok egy aranyat.

– Maga bolond – mondta az asszony, haragosan pillantott Juhászra, aztán vette a vödröt, s elindult a ház felé. A férfi utána.

– Ne jöjjön be!

– Vendégszerető ház! – dicsérte az öreg.

– Nincs beszélnivalóm koldusokkal. Mi is szegények vagyunk. Alig eszünk valamit.

– Ó, istenem! – billent félre a Juhász feje, s elnézte az öregasszony fertályát, amely igen tekintélyes volt. – Akkor éppen jól fog a pénz a háznál. Itt van, ni! Nézze csak!

Tenyerében megtáncoltatott egy aranyat. Az asszony szeme szinte felszippantotta.

– Mennyit?

– Ebbe a köcsögbe.

Az asszony elvette a köcsögöt, bement egy kamrába, s megtöltötte. Aztán nyújtotta s a tenyerét is az arany után.

Juhász elővett egy krajcárt, s odaadta.

– Ez nem arany.

– Én se vagyok bolond, szépasszony! Csak nem gondolta?

Nem gondolta. De hallott ő már olyant, hogy a magyar urak szórják a pénzt, s Bécsben minden kocsis, lakáj, pincér őket dicséri. Hát ez, úgy látszik, nem afféle. Ez az ár is tisztességes, különösen, ha számításba veszi, hogy a tejnek a fele író. Összeöntötte odabent, meg ne ártson annak a leánynak a zsíros tej.

– Mást nem vesz?

– Krumplit.

– Az még nincs.

– Pedig kivirágzott. Nézzük meg a fészkeket!

– Azt már nem! Ilyenkor nem bontjuk fel az újat. Tavalyit meg nem adok, alig van nekünk is. Olyan szegények vagyunk.

– Hála az istennek! – fohászkodott Juhász, aztán hozzátette: – Éppen vasárnap prédikálták, hogy mindenért hálát kell adni az Úrnak.

A vénasszony mogorván nézett rá, s beszélni kezdett bizonyos idegenekről, akik kieszik az embert, de Juhász nem hallgatott oda. Visszaballagott a szekérhez. János ezalatt a fák alá vezette a lovakat, s Boriska hozzálátott, hogy főzzön valamit. A kicsi üst alatt tűz lobogott, s ő a lisztes zsákot bontogatta.

– Mit hozott, édesapám?

– Tejet. Olyan jó szívvel adták, hogy azt se csodálnám, ha megsavanyodott volna – tette le a köcsögöt, és nagyot fújt mérgében. – Ezek azt hiszik, hogy csak ők vannak a földön.

– Főtt-e a tej? – kérdezte Boriska.

– Kóstold meg!

Boriska kortyintott és kiköpte.

– Ez összement, édesapám. Csupa savó.

– Gondoltam, igen jó szívvel adta. No, ha összement, a kutya megeszi.

– Pedig jó lett volna. A lisztünk is apad.

– Amihez nem teszünk, az elfogy – bölcselkedett az öreg. – Vettem volna pityókát, de nem adott. Hogy ők ilyenkor még nem bontják meg a fészket. Mondtam, hogy áldja meg az Isten.

Evés után továbbindultak. Nehány lépés után János megállította a lovakat.

– Várjanak, mindjárt jövök.

Azzal eltűnt az út menti fák között.

– Vajon hova ment János, édesapám?

– Ne törődj vele, leányom, lehet, hogy rókát fog.

– Azt minek?

– Hogy a rák a vetésre ne menjen, s ha odamegy is, visszajöjjön.

Boriska felhúzta az orrát, s nézte a felhőket. Éppen úgy kavarognak, gomolyognak, mint otthon, s mégis milyen más itt minden. Még az apja is rideg, ezt a gyermeki kérdezősködést elvágó mondókát is úgy ejti, hogy érzik a bosszúsága. Ő is megunta a szekerezést. Meg azt a sok bajt, amibe keverednek útközben. János se beszél, ha igen, abban sincs köszönet. Valamit forgat a fejében, s neki nem mondja. Pedig ha mondaná . . .

Ez nem jó gondolat, hiszen János már a Berde kapitány úr fia s különben is tanult ember, vitéz, világot látott, sok mindent tud. Nem olyan egyszerű leány való őhozzá, aki csak a Szenczi Molnár uram zsoltárait tudja, s nem is hallott Tacitusról. Hangosan felsóhajtott, hogy vajon mikor jön el az ideje, hogy guzsalyosba jöjjön hozzá egy legény!

A reszkető sóhajtásra az öreg felütötte a fejét.

– Tán a galambodat láttad?

– Bár láttam volna!

– Arra még ráérsz.

– Én rá, ha valaki észrevesz.

– Jánosra ne is gondolj – mordult az apja, mintha csak kitalálta volna a gondolatát. – Fiatal vagy.

– Öregen nem jó férjhez menni.

– Próbáltad-e?

Erre nem tud válaszolni, s nem is akar. Ilyenkor a leányka hallgat. Hadd zuvatoljon az öreg, s rá is kezd.

– Tizenhat se vagy még. Mit sietsz? Anyád tizennyolc is elmúlt, amikor elvettem. De az más világ volt.

Már megint ott tartunk, hogy akkor más világ volt. Az öregeknek mindig más világ volt, az nem jó, ahogy a fiatalok gondolkodnak, csak az ő egykori életük.

Éppen mondana valamit, de meglát egy szép epercsomót.

Ahogy kinyújtja a kezét, a lombok között egy borzasztó hang:

– Buhurrú . . . !

Boriska sikolt, és menekül a szekérhez, de az apja nem tudja az anyai jóságot pótolni. Szereti-e a gyermekét az olyan ember, aki ilyen nagy veszedelemben hahotázik?

A leány végre hátranéz. A lombok közül akkor bújik elő János. Az egyik vállán duzzadó zsák. Nevet, s zeng az idegen erdő a hármuk jókedvétől. A kutya ott ugrál közöttük, s most egyszerre megfogna három mezei nyulat is, olyan fürge az örömtől.

– Az miféle? – kérdezi Juhász.

– Az aludttejhez újkrumpli.

– Vette? – kíváncsiskodott Boriska.

– Hát persze.

– Hogy adták?

– Szívesen.

– Ne bolondozzék! Maguk nem veszik komolyan a szegény leányt. – S elfordul, görbül a szája.

– Üljünk fel s menjünk, mert ebédre nem érünk a franciákhoz! – biztatja őket az öreg.

János a szekér derekába rejti a zsákot.

– Tiszteltetí magát a háziasszony, s kérdezi: jó volt-e a tej?

– Az övék?

– Volt. Csak kipróbáltam tíz fészekalját – nevet a legény. – Úgyis megfizettük a savót. Hát hogy ne örüljön olyan nagyon, elhoztam emlékbe ezt a nehány szem pityókát.

– Súlyos bűn – feddi az öreg.

– Elbírják a lovak!

Ha minden kákán csomót keresne, nem ő volna. Az ő lelkiismerete annál könnyebb.

A lovaknak még volt zab, legelni itt az erdei fű, mindenféle illatos virággal. Az ivóvíz friss és üdítő. Boriska úgy látta, hogy ez az idegen világ nagyon finom és gazdag. Nem úgy, mint otthon. Sok katonát lehet látni, mindenik magas csákóval, tarkán, sárga-fekete címerrel, kétfejű sassal kihányva.

– Ezek gazdagok! – mondta.

– A mi búzánkat eszik. A göbölyöket Debrecenből hajtják a bécsi vásárra. Meg Erdélyből. Az aranyat Körmöcön bányásszák és Nagybányán. A sót Marosújváron, Désaknán, Parajdon – hűtötte le János.

– Hát a vasat, János bácsi? – adta meg a tiszteletet a leány.

– Azt Hunyadból.

– Itt semmi nem terem?

– Dehogynem. Mundér meg parancs.

– Kegyelmed bolondozik!

– Lehet, de a német nem. Vagy mit gondolsz, miért szeret úgy minket, mint a macska a verebet, hogy nem akar elengedni?

Lassan Boriska is megérti a dolgokat. Hiába, a leányok nem járnak iskolába, elég ha megtanulták a betűvetést, hogy el tudják olvasni a zsoltárt. Ennyit már csak egy olyan világjáró férfiú tudhat, mint Berde János. Az isten tudja, hogy miért Berde ez a János, ez a kapitány úr dolga. Valami nincs rendjén vele, hogy gyalog ment Fenesig. Szolnokon se mert közel jönni, amikor a pandúrok vallatták az apját.

Kérdezősködni nem mer, minden férfidolog. Ilyen a világ.

A lovak lassan poroszkáltak az egyre magasabbra vivő úton. Sötét fenyőerdők, szakadékok szegélyezik. A nap hamar lemegy, jó lenne szállás után nézni.

Mintha a közös gondolat mondatná, Juhász megszólalt:

– Az éjszakát födél alatt is kibírnám.

– Csak lenne valami fogadó.

– Hát te, leányka?

– Nekem úgy jó, ahogy maguk akarják.

Mielőtt bealkonyodott volna, az út szélén tanyaféle épületet láttak. Előtte nagy tűz lobog. Emberek.

– Minket várnak – szólt az öregember.

– Nem biztos, hogy megsütnek – tréfált vissza János. – De nagyon szép neve van a fogadónak!

– Hogy szól?

– Fogadó a kétfejű sashoz.

– Nézzük, mit fogott a sas! Jánoska, beszéljen velük!

A legény leszállt. A fogadó udvarán a tűznél nyárson forgattak egy megnyúzott, kibelezett őzet. Nehány katona ácsorgott a tűz körül. Egyik a nyársat kezelte, a másik zsírral locsolta a húst. A többiek nagy kupákból iddogáltak. János bement a házba, s kért egy pohár bort a jobbikból. Különösen világos színe volt.

– Ez bor?

– Na ja!

Megkóstolta.

– Hiszen ez almalé!

– Na ja! Almabor!

Ha ilyet vedelnek a katonák, nem lesz tőle hangos a kedvük. Szállást fogadott s a lovaknak is az istállóban.

Nem volt bizalomkeltő a házon kívül, hiszen a vadak éjszaka bejöhetnek, ha kialszik a tűz.

– Maga magyar? – kérdezte a fogadós. – Nem hozott valami jó bort?

– Ilyen nálunk nincs – intett az almamustra János, és kiment, ellátta a lovakat. Az ivóban úgy helyezkedett el, hogy a fél szemével láthatta a szekeret. Falatoztak, azután jó éjszakát, s végignyújtózott a szekérben, egy ponyvával elöl befödte a kóber nyílását, és kizárta a külvilágot. Juhászék a vendégkamrában feküdtek le.

Egy ideig hallgatta a lakomázó katonák fecsegését, aztán leragadt a szeme. Később arra ébredt, hogy a saroglyánál valaki motoszkál. Hallotta a széna halk roppanását. Mereven feküdt a szekérderékban, meg se moccant, nehogy elriassza az éjféli látogatót. Tisztán kivehető volt, hogy szuronyt döfnek a saroglyába, keresnek valamit. A szurony hegye koccan egy fémtárgyon.

A bográcsot.

Az idegen azt hiszi, vaskazetta. Tapogat a szuronnyal, aztán kézzel bontogatja a saroglyát. Pénzt keres vagy ez is a Klause embere?

Akkor Bundás nekiugrott, és megfogta a lábát. A másik ordított, kirántotta a gyíklesőjét, és beledöfte az állatba. Bundás elengedte a katona lábát, felfordult. Még belerúgott, aztán szitkozódva, részegen tovább kutatott. Egy mozdulatnál, amikor már könyökig vájkál a szénában, János kiugrik, és hátrafut a szekér farához.

– Wer ist da? – mordul rémülten.

– Én vagyok, sógor! – És megragadja a torkát.

Már a földön vannak, tépik egymást. János szorítja, de nem bír vele. Kétméteres, hatalmas fickó, fürge is. Ráne-

hezedik fordultában, s igyekszik elérni az eldobott puskát. Annak kemény az agya.

János védi a fejét, megérti a szándékot, és elrúgja a fegyvert. Egyik keze megint a német torkán, s hüvelykujját rányomja az ádámcsutkára. Az felordít a fájdalomtól.

– Lass mich!

– Dehogy hagylak! Mi kéne?

Meglazul a szorítás, és a másik tele torokból üvölt segítségért. Az istálló felől dobogás, három társa érkezik futva. Nehány szót váltanak, rávetik magukat Jánosra, s négy ellen hiába, megkötözik.

– Ferenc bá! Jöjjön hamar, Juhász bácsi!

A kiáltozásra feltápászkodik az öreg, futva jön, s német szóval rivall a katonákra:

– Ti mit csináltok? Hagyjátok békében!

Odaugrik, s kezdi oldozni a kötelet a fekvő János csuklójáról. De egy katona a puskatussal félrelöki.

– Orgyilkos magyar! Haramia!

– Haramia a vak apád, te almalészopó! – kiált az öreg, s olyan mély a felháborodása, hogy lihegve ejti a szót. Pedig jól megtanulta a nyelvet, fiatalkorában tizenhat évig vitte a manganétot, hogy befogták kötéllel határőrnek.

– Ez a tolvaj valamit keresett a saroglyában, s egy kicsit megtéptük egymást – szólt János.

– Ki a parancsnok?

– Én! – áll elő a kétméteres. – Feldwebel Halske.

– Én meg Juhász Ferenc vagyok, ha nem is őrmester.

– Hová mész, paraszt?

– Elég nagy paraszt vagy, s én az orrom után megyek. Azt nem kötöm a tiédre, hogy hová! Felsőbb parancs, követségi szolgálat.

– Mit? – hahotázik az őrmester. – Diplomáciai paraszt? Gyerünk! – Felnyalábolják Jánost, és bedobják az istállóajtón, csak úgy nyekken. Egyikük őrt áll az ajtóban szuronyosan, elzavarja Juhászt. A többi bemegy, és a lovak jó melegében végignyújtózik a dikón.

Az öreg mérgelődik.

– Ha reggel ötre nem engeditek ki, akkor reátok szabadítom Bécset!

Hátha elhiszik. De azok nem szólnak egy szót se, csak alusznak. Az őr áll az istállóajtónál, és Juhászra emeli a fegyverét. A fogadós se lát, se hall, Boriska is alszik. Juhász látja, hogy hiába töltené itt az éjszakát. Megigazítja a saroglyát, s befekszik a szekérbe, a János vackába. Ahogy feljön a nap, majd megpróbál okosan beszélni a németekkel. Ruhájában megtapogatja az aranyakat.

Boriska felébredt. Idegen helyen nem könnyű folytatni az álmot, körülnézett. Felült, s kereste az apját, aki a szoba közepén feküdt az este. Most csak a cserge sötét foltja látszott, de hortyogás nincs. Várt egy ideig, azután felvette a rokolyát, és lábujjhegyen kiment. Odakint csend, az apjának nem látja nyomát. A szeme már hozzászokott a sötéthez. Nézi az eget, éjfél után lehetnek vagy két órával. Nincs kedve visszamenni a házba. Hallgatja a fenyők suhogását, a mélyben a patak csörtet lefelé, s fent a hegy tetején egy vár komor árnyéka rajzolódik az égre. Kufstein vára. Eleget hallott róla, itt szokták vendégül látni a magyarokat a császárok, ha valami nem tetszik a felségüknek. Összehúzta a mellén a kendőt.

Az istállóban a lovak szaga összekeveredett a katonák almabortól, zabálástól bűzös leheletével. Nehéz levegő. A dikókon elnyúlva hortyognak. János magához tért. Egy já-

szol alatt feküdt, amint behajították, nagyon megüthette a fejét, mert attól a pillanattól kezdve semmire nem emlékszik. Most tájékozódni próbál. Látja a lovakat, felismeri a a szagukról. A hortyogó emberek szuszogását is hallja. Keze-lába összekötözve. Felemeli a két karját, és a jászol alján valami éles tárgyat érint. Kitapogatja a keze hátával: kovácsszeg. Megörvend, mert az ilyennek a feje éles, ezzel elvághatja a béklyókat. Óvatos mozdulatokkal dörzsölni kezdi. Néha lecsúszik a keze a szegről, s olyankor az éles perem a bőrét vágja. Nem baj, vágja a kötelet is.

Az egyik katona hangosan sóhajt és csámcsog. Egy másik ráfelel, mélyen alusznak. Odakint silbakol a negyedik. Néha elsétál az ajtó előtt, bedugja a fejét, hallgatózik. János lélegzetvisszafojtva figyel. Csend. Az őr megnyugszik, és leül az ajtó küszöbére, két kezébe támasztja a fejét, puskáját maga mellé állítja a falnak.

Újra kezdődik a reszelés. Aztán elfoszlik a kötél, a két keze szabad. Óvatosan felül, és kitapogatja zsebében a bicskát. Halkan nyitja, és elvágja a bokáján is a kötést. Dörzsöli a lábfejét, a csuklóit, s lassan elmúlik a zsibbadás. Fülel. A németek hortyognak, Halske a leghangosabb, mert őrmester, s az efféle még álmában is tartja a tekintélyt.

János feláll. Lassú simogatással félreállítja a lovat, amely miatt nem tud kibújni a jászol alól. Ahogy az állások közül kimászik, a nyitott ajtóban meglátja az őrt. Mellette nem tud kimenni. Átugorhatná, de zajt csap és felébreszti. Az istálló másik falán egy magasan vágott ablak. Felkúszik, és már kint van a szabad levegőn. Kerülővel az udvarra ér. Szekerük a helyén. A széna megigazítva a saroglyában s bent szuszogás, az Juhász bá. A ház előtt valaki megmozdul. Odamegy hozzá, szájára tett ujjal mutatja, hogy csend!

– Apádnak mondd meg, hogy én felmentem a várba. Bezáratom magam, hogy ezek a pribékek békén hagyjanak. Holnap gyertek fel. Teréznek szép szava van.

– Mit beszél, Jánoska?

– Ejnye, hát nem érted? Engem megkötöztek a németek. Apád a szekérben alszik. Mondd azt neki, hogy Teréz szépen beszél.

Azzal lábujjhegyen kióvakodik az udvarról, és eltűnik a sötétben, körülveszi a sűrű erdő, s lába alatt alig roppan az ág, halkan zizzen a vastag tűlevélszőnyeg. Felfelé kapaszkodik vagy félórát, időnként visszafelé fülel, de semmi zaj. Nem vették észre még a szökését. Leül gondolkodni.

Ha bemegy a várba, ott biztonságban lesz az útonállóktól, de vajon kiengedik-e? Meggondolatlanság lenne. Nemcsak egy porkolábbal kell elintézni, hogy kijöjjön, hanem főporkolábbal, katonákkal, tisztekkel, várparancsnokkal. Az egész zacskó arany se volna elég. Mit tegyen? Hajnalban úgyis felfedezik a szökését. Vagy utolérik, vagy elfogják Boriskáékat, s akkor a leány kivallja, hogy ő a várba ment. Mindenképpen baj lesz. A várbeliek inkább a német szót hiszik, mint a három magyarét.

Az egyik út erre vezet, a várhegy oldalán. A másik az alját kerüli, s úgy igyekszik nyugat felé. Boriskáék a felső úton fognak jönni. Legjobb, ha meghúzódik az út mellett, s ha jönnek, beül a szekérbe, és elkerüli a várat. Ha üldözni kezdik a haramiák, eszükbe se jut, hogy ő a börtön felé menekült, inkább a környékbeli erdőkben vagy tanyákon, a városban keresik.

Megvakarta a füle tövét. Bizony nem butaság, ha az ember öregebb egy kicsit, s jól megfontolja, mielőtt cselekszik!

Reggel – még csak a szemközti csúcsot aranyozta be a napfény – nagy riadalommal ébredt az egész fogadó. Az istállóban ordított Halske, pofozta az őrt, a többiek összevissza futkostak. Juhászt kirángatták a szekérből, Boriska visított, mint a késlátó malac, hadd legyen nagyobb a felfordulás. A vendéglős követelte a pénzét a katonáktól, s nemcsak az almamustot, de a lovak abrakát is felszámította. Az őrmester ezen felháborodott, és fösvény disznónak nevezte a fogadóst. Ez a feleségét mozgósította, és zengett a ház a testvériségtől.

– Én vagyok disznó? Te zsaroló pogány!

– Fösvény kutya, sajnálod a császár embereitől az almabort!

– Majd megmondom, hogy mije vagy te őfelségének, te útonálló! Te hegyi lesipuskás!

– Te meg patkány vagy, látszik, hogy a vár szemetén nőttél!

– Hagyd békén az uramat! – sikoltott a korcsmárosné, és fél kézzel bezsebelte a pénzt Juhásztól. – Tizenöt krajcárban állapodtak meg az este, és most boldogan csúsztatta a kötényébe az aranyat. Ezek legalább megbízható emberek, szégyelli is, hogy a németek ilyen gyalázatosan viselkednek.

– Gut, jól van. Isten áldja! – búcsúzott Boriskáéktól, s Juhász, miután befogta a lovakat, s felültek, pattintott az ostorral. A szekér kigördült a testvérháború színhelyéről. Halske csak akkor kapott észbe.

– Hol a fogoly? Hiszen őt kerestük! Utána! El kell fogni valahol! Indulj!

– Innen bizony nem, csak ha fizettek – állt a kapuba a fogadós. – Ha pedig bántani akarsz, megyek a polgármes-

terhez. Én vámot fizetek és adót. Fát adok, tejet és füstölt húst a város kamrájának, nekem kijár a védelem. Nem azért tömöm a céhet is, hogy martalékká váljak!

Olyan harcias volt, hogy nem merték félrelökni. Pedig az őr, aki a pofonokat kapta, dühös volt, és szívesen leütötte volna. Végül az őrmester a tarsolyában keresgélt. Nagy nehezen összeadták a pénzt, amit a szállásért, borért, abrakért kellett fizetni. A fogadós előtt a földre dobta, és méltóságosan elindult. Csak odakint dugták össze a fejüket.

– Na, jetzt wohin?

– Merre? Arra! – mutatott a város felé az őrmester.

– Oda nem mert menekülni, sok ott a katona.

– A vár felé annál inkább nem, te ostoba! – tromfolta le Halske, és elindultak a városka felé.

Egy óra múlva János meghallotta a szekérzörgést. Kijött a sűrűből, s amikor felismerte a kóberes szekeret, az út szélére állt. Juhász meg se állította a lovakat. A legény fellépett a szekérre.

– Húzódj a kóber alá!

János bebújt.

– Boris, te gyere ki!

Azért a leányára is vigyázzon az ember!

– Bundás elesett a csatában – szólt János.

– Hátul jön szegény, a saroglyában.

Az út elhúzott a vár alatt. Elérték újra egy patak medrét, s a mellett utaztak tovább. Nem beszéltek, csak egy-egy szóval biztatták egymást. János okos volt, mert ezen az úton várta őket, meg azért is, hogy azt mondta a leánynak, a várban keres menedéket.

– Ott kereshették volna! – kuncogott Juhász elégedetten.

János nem volt olyan biztos a dolgában. Tudta, hogy csak a véletlen szabadította meg a kelepcétől, amelybe önként akart bemenni. De ezzel nem dicsekedett, inkább megfogadta magában, hogy ezentúl többször gondol a diákmondásra, hogy juventus ventus, vagyis hogy a fiatalság szeleburdi.

– De a Terézia-arany szépen beszélt a fogadósnak! – bólogatott meggyőződéssel Juhász bácsi.

János a saroglyából kivette az élettelen kutyát, és szép, szálas fenyők tövében elásták.

– Kolozsvárról jöttél s leszúrtak – mondotta.

Ennyi volt a gyászbeszéd. Boriska szepegett, az öreg Juhász kétfelé törölte a bajuszát.

– No, akkor menjünk tovább!

Szép és jóleső csend van, csak a völgyből hallik a kakukk. Egy másik hang is vegyül melléje. Mi lehet? Hallgatnak. Nyüszít és egyre közelebb. Aztán egy nagy fejű, lógó fülű kutya megjelenik a sűrű lomb között. A bordái kiállnak, horpaca mozog, ahogy liheg. A nyakán vérzik. Ő is csatából jöhet, de állattal vívta.

– Te ki vagy? – fogadja Juhász.

A kutya vakkant, és csóválja a farkát. Az orra feketén csillog. Egészséges, csak kiverték és megsebesült. Hálásan néz a három emberre. Odamegy az öreghez, és szaglássza a csizmáját.

– Csiba te! Vigyázzon, édesapám!

– Ettől-e? – néz a leányára Juhász. – Nem én kellek neki, hanem ennivaló.

Maradékot vetnek oda, a kutya nagy falásokkal eszi. Örömmel pillog felfelé, szemügyre veszi őket. Újabb fark-

csóválás. Boriska már nem fél, nála könnyen megy a barátkozás.

– Vigyük magunkkal!

– Ha jön.

– De fel kéne venni a szekérbe. Olyan sovány.

– Koszos. Gubancos a szőre. Hogy megtöltsön féreggel?

Hallgatnak.

– Maga hogy véli, Jánoska?

– Én úgy, hogy előbb meg kell fürösztení. Így eljöhet egy ideig, aztán ahol vizet találunk, én vállalom.

A kutya loholt a szekér után. Az oldalból egy csurgó vize hullott alá. János rákiáltott:

– Ott a víz, Buksi!

– Olyanforma feje van – örvendezett Boriska. – De nem issza a vizet. Vagy nem ért magyarul. Német kutya.

Buksi odaszaladt, egy-kettőt lefetyelt, de abbahagyta, és követte őket tovább. Nem volt szomjas.

– Nagy okos vagy – nevetett Juhász. – Hogy német. Minden kutya német. Te is németül beszélsz velük.

– Én? Egy szót se tudok, csak magyarul.

– Hát tegnap, amikor Bundás ott legyezett a farkával az üst körül, mit mondottál neki?

– Azt, hogy kusti!

– Az németül van, látod-e! Amikor azt akarják, hogy a kutya odamenjen hozzájuk, úgy szólnak, hogy komeride.

– Csakugyan. Hát az is?

– Úgy no – élvezte Juhász a nyelvtanítást. – Hát amikor a macskát kergeted?

– Kác!

János nevetett.

– Egészen jól tudsz németül! Beszélhetsz már Buksival is, ha kedved tartja.

Délig szekereztek. Akkor egy lapály szélén patak folydogált. János fürdésre fogta a dolgot, szappannal, ami az új Buksinak nem nagyot tetszett, de kibírta. Tisztálkodás után ebédeltek, s ő is megkapta a maga részét, hogy a horpaca kiteljék.

Juhász beszerzőútra ment a faluba, amelynek hosszú, hegyes tornya idelátszott két hegy között. Ösvényen ment, a szekérrel félreálltak az árnyékba. Boriska az erdőben szedegette a virágot.

János kifogta a lovakat, s béklyót vetett rájuk, hogy el ne szaladjanak. Az illatos erdei füvet nyugodtan rágták. A falu közelinek látszott, de itt, a hegyek között néha csalóka módon közel jönnek a képek, aztán aki megindul, csak menjen, amíg utoléri a valóságot. Akár a délibáb, csak nincs fejjel lefelé. Boriska is szereti az erdőt. Virágszedés közben elcsodálkozik egy-egy tűzpiros vadszegfűn, vagy óriás levelű páfrányon. A legény tudta, hogy egy-két óráig nem jönnek vissza.

A minap egy törött zablát talált az úton, felvette. Akkor már sejtette, mire fogja használni. Most elő a szekérládából a kalapácsot s harapófogót. Egy útszéli kövön alkalmas formára alakította, aztán tüzet rakott alája, s nemsokára izzott a zabla vége. Olyas vastag lehetett, mint a kisujja. Amikor már világított, odament vele a szekérrúdhoz, és a betűjébe belenyomta. A rúd száraz volt, éles füst csapott az arcába, a vas befúródott az égetett lyukba. Akkor már parázs is volt a tűz alatt, abba tette vissza a törött zablát. A tűzre fenyőcsalókát, ágakat vetett. Újra sütötte a lyukat, s vagy tízszer megismételte. Amikor már ujjnyi mélységű

lyukat égetett, kemény szárú fűvel kitisztította a nyílást. Aztán elővette a levelet, s nem törődve a pecséttel, összesodorta. Bedugta a rúdba, dugót faragott egy alkalmas ágból és rá. Aztán sárral betapasztotta. Elrakta a szerszámokat, a vasat behajította a sűrűbe. Felszította a tüzet, szolgafát vert, és ráakasztotta az üstöt, vizet öntött belé. Hadd lássák, nem töltötte hiába az időt.

Juhász tojást hozott és kenyeret, Boriska is szorgalmas volt, egy fél kosárka erdei eperrel jött vissza. Jó lesz ebéd után. A kis tisztáson hozzáláttak az evéshez, amikor lódobogás hallszott. Nyolc fegyveres. Megálltak, kettő leszállt a lóról.

– Polizeipatrouille! – szólt a tekintélyesebb, és odalépett a tűz mellé.

– Kik ezek? – kérdezte Boriska.

– Rendőrök, járőrben vannak – vigasztalta Juhász, aztán németre fordította. – Üljenek le, ha fáradtak!

A tiszt intett a katonáknak, mind leszálltak. Egyikük fogta a kantárszárat, körülállták a tanyát, vállukról levették a szuronyos puskát, maguk elé állították. Terpesztették a lábukat vitézül, s látnivaló, hogy nem kirándulni jöttek. Juhász és János tovább falatozott, csak Boriska volt zavarban, s megkínálta őket gyümölccsel. Azok csak csóválták a fejüket.

– Maguk vándorolnak? – kérdezte a tiszt.

– Mi igen, egy kicsit.

– Hová?

– Franciaországba.

– Azt minek?

– Hogy hazavigyük a kisasszonyt.

Juhász elmagyarázta.

– Ez kicsoda?

– Legény. Mostohatestvére a kisasszonynak.

– Németül nem tud?

– De igen, egy kicsit.

– Akkor miért beszél helyette maga, öreg magyar?

– Mert éppen eszik.

János eltette a kését. Megigazgatta a bajuszát, és megszólalt, franciául.

– Én alig tudok németül. Inkább franciául beszélek. Comprennez vous?

– Nein! – rázta a fejét a tiszt. – Akkor tolmácsoljon az öreg! Mit keresnek itt?

– Mondtuk, utazunk.

– Mit csempésznek?

– Magunkat s ezt az árva kutyát. Nincs útilevele.

Írást húzott elő a német, s meglobogtatta.

– Házkutatási és motozási parancs.

– Házat nem hoztunk.

– Hagyjuk a tréfát, öreg! – Aztán az embereihez fordult. – Hozzálátni!

A katonák nekiugrottak, s kettő Jánost, kettő Juhászt kezdte gyámbászni, hogy vessék le a dolmányukat. Az öreg kapálózott, védekezett, aztán kivett valamit a zsebéből, s odanyújtotta Boriskának.

– Vigyázz reá, nehogy baja essék!

A tiszt szeme villámlik, de csak a cseréppipát szorongatta a leány. Mindent kiforgattak a zsebükből, aztán félreállították a lovakat tartó katona mögé, Jánossal együtt.

– Und das Mädchen? – kérdezte az egyik katona.

– A leánykát nem ajánlom! – mordult Juhász.

A tiszt elvörösödött, rákiáltott a kérdezőre:

– Nőket soha, te disznó! Annak más a szabálya. Most a szekér legyen a gondod!

Minden úti holmit megvizsgáltak, a pokrócokat, a zabos zsákokat végig turkálták. Kiszedték a láda tartalmát, a szekér alján összegyűlt szénatörmeléket egyik kezükből a másikba csorgatták, nem kerül-e elő valami. A kis tisztás tele volt holmival. Ruhák, ételnemű, lószerszám, edények, só, paprika, patkószeg. A szekér ernyője. Semmi. A kerékagyak, semmi. Derekas munkát végeztek, s amikor befejezték, a tiszt a csákójához emelte a kezét.

– Kész vannak-e? – kérdezte Juhász.

– Igen.

– No, hála Istennek! Hát a visszarakás?

– Az a maguk dolga. – És jelt adott az embereinek.

Ahogy magukra maradtak, Boriska sápadozott.

– Mit félsz?

– Nem félek, haragszom. Hogy mernek ilyen galádságot tenni! Hát kik ezek? S mi kik vagyunk? Már másodszor . . .

– Ez a dolguk, s ne mérgelődj, mert árt a szépségednek. Inkább rakjad!

Hozzákezdtek a csomagoláshoz. János a szekér kerekeit tette vissza, aztán felemelte a ládát, s Juhásszal elhelyezték a saroglyában.

– No, ezen is átestünk, mint Bürök Jani a bal lábán.

– Mi át. Maguk éppen jókor mentek volt el Boriskával.

– Miért?

János félrenézett. A kocsirúd várta, hogy melléje álljanak a lovak.

– Legalább felfőztem a vizet.

– Érti a fene.

– Nem baj. Gondolja el, hogy étlen kellett volna végignézni a kutatást!

– Jó, jó! Budán a szobatársa, Szolnokon a pandúrok. Mit keresnek, Jánoska?

– Ha tudnám . . .

– Én akkor se tudnám, ugye?

– Mindenkinek megvan a maga dolga.

– Szaglásznak. Ez tudni való.

– Akkor minek beszél róla?

– Igaza van Jánosnak, inkább induljunk! – sürgette őket Boriska.

– Nem lenne rossz egyet pihenni a nagy ijedtség után – vélte Juhász Ferenc.

– Én most a leánya pártján vagyok, s inkább mennék. Jobb, ha már francia földön leszünk.

– Miért?

– Mert nincsenek olyan jóban Béccsel.

– No, az Isten se érti a maga dolgát. Akkor hát menjünk! De ha addig meg nem halok, kiduvasztok a bőréből vaj egy németet!

Juhász megitatta s befogta a lovakat. Még egy-két napi járóföld, és a Rajna vidékén már csak nem jön újabb látogatójuk.

XIII.

Megunták a szekerezést. Elfogyott a türelmük, s az otthoni étel java. A francia határ közelében egyre több katonát láttak. Sátorban, falvakban, kukoricás szélén, erdők lombsátora alatt. A folyó kanyarulataiban, ahol szép, selymes fű zöldellt, kincstári lovak legeltek. Magas tetejű sisakban

katonák. Vörös hajúak, szőkék, kék szeműek. Ritka közöttük a barna, mint a fehér holló. Pattogó vezényszó, kürtök hangja, dobpergés tölti meg a levegőt. Csupa csatazaj, katonásdi, gyakorlatozás. Itt a világ fortyogó közepe, innen csak a halál szabadítja meg a férfit vagy az öregkor.

A folyó sárga, iszapos vize hömpölyög. Kétoldalt egyforma szőlők húzódnak, erről senki se mondaná meg, hogy az egyik parton német, a másikon francia parancsol. Az emberek egyformán fáradtak, törődöttek mindenütt. Csak a hatalom más. Pompázik fegyverekkel, páváskodik tarka színekkel, sasokkal, forgókkal.

Megpihentek egy csendes kis faluban, ahonnan többször kikergették egymást a franciák és a németek, s a nép már nem is tudja, melyik az ellenség. Szállást fogadtak egy parasztgazdánál. Vegyes nyelven beszéltek, Juhász németül, János franciául. Jószívű, csendes ember volt a házigazda, szép, pirospozsgás felesége, három gyermekecske kapaszkodott a szoknyájába. Boriskának tejet adtak és jóízű, fehér kenyeret, a férfiakat hússal kínálták, és csak azután került szóba a fizetség.

– A takarmányért semmit! – mondta a gazda. – Ott a rét, kaszáljanak, amennyi kell. Úgyis kipusztította a háború az állatokat, minek ez a sok fű?

János elővette a kaszát a szekérből, felcövekelte a nyelére, derekára akasztotta a fenőkövet, s kiment, hogy sarjút vágjon a lovaknak. Dús volt a fű, teli virággal. A párás levegő, a folyó közelsége táplálta, a szőlőérlelő nap melengette a növényeket, s a diák szeme vidáman kalandozott a szép és gazdag lankákon. Micsoda föld! Ha otthon ilyen

volna, paradicsommá változnék az ország a Király-hágótól Gyimesig.

Azalatt Juhász megkötötte a barátságot a gazdával, s megtudta, hogy a túlsó partra csak kompon lehet átalmenni. Megvárta, amíg János a két lóval s hátukon a friss sarjúval visszajött. A gazda állatainak is vágott. Aztán elindultak a komp irányába.

Egy csipás és ösztövér vénember süttette a hasát a nappal. Köszöntek, az nem szólt.

– Hol a komp? – kérdezte János franciául.

– Elment.

– Mikor jön vissza?

– Amikor akar.

Na, ez nem valami vendégszerető. Egymásra néztek, aztán Juhász a vénember mellé heveredett.

– Jó a nap – szólt németül.

– Mi? – kérdezte az öreg.

– Jól süt a nap! – ismételte Juhász magyarul. Úgy látszik, az öreg ezt a nyelvet szívesebben hallotta, mert válaszolt:

– Más a tengelye.

János elkacagta magát, és leült. Már látszott a túlsó parton a komp, egy ember most szállt bele s nehány asszony. Úgy látszik, indulnak visszafelé.

– Itt megvárhatjuk, Ferenc bá!

– Mondj ennek valamit franciául! Úgy lehet, nem állja a német szót.

János az öreghez fordul, s mert az vaksin és mozdulatlanul fekszik, felemeli a hangját.

– Mi magyarok vagyunk. Szeretnénk átmenni a folyón.

– Nagyon helyes – mondta az öreg. – Ott van az igazi élet! Francia földön.

– Csakugyan?

– Majd meglátod! Csak le ne rágják a húsodat, te legény!

– Tán ott emberevők laknak?

– Nem, csak kevés a férfi.

Többet nem szólt, úgy látszik, a mai napra ennyi elég.

Juhász megtömte a pipáját, s nekikészült a várakozásnak. A komp lassan mozgott, egy fél óra is elmúlik, amíg felmehetnek rá. Üldögélt egy kidöntött fatörzsön, s hátat fordított a barátságtalan vénembernek, aki megváltozott a francia szóra. Összehúzta a szemét, s úgy nézett, ahogy csak öregek tudnak: túl a látható dolgokon. Időt látnak, elmúlt dolgokat s szem elől veszített emlékeket. Egyszerre kivette a pipát a szájából, s az út felé bökött.

– Jönnek.

– Kik, édesapám?

– Lovasok. Nem látod a port?

János is látta, leült.

– Tán csak nem katonák?

– Másnak nincs ennyi lova a mai világban.

A porfelhő leülepedett, a kis csapat megállt. Nehány perc múlva két lovas közeledett hozzájuk. Egy magas, sisakos porosz, mellette a vágott homlokú Klause. Németül kezdték, mire az öreg francia végleg eltűnt a kukoricásban. Érdeklődtek, hogy mikor jön a komp. Juhász felelgetett, s s egy pillantással se árulta el, hogy felismerte a kapitányt Végül az magyarra fordította a szót.

– Kend nem Juhász Ferenc?

– De igen.

– Engem ismer-e?

– Ismerhetem . . .

– Akkor miért nem szól? – mosolygott Klause.

– Az úr jött ide, s nem tudhatom, mit szabad ilyenkor.

– Nono, csak semmi félelem, Juhász! A Berde kapitány úr udvarosgazdája miért félne?

– Nem is szokásom.

– Ez a jóforma leányka csak nem a kendé?

– De igen. Megy a kisasszonyáért. Tejtestvérek voltak, s nagyon szereti.

Boriska elpirult, forgolódott, várta, mikor kerül sor Jánosra.

– Klause kapitány – mutatkozott be Jánosnak a vendég. – Ez meg Preuss alezredes úr.

– Árva Berde János, az urak szolgálatára – udvariaskodott János.

– Milyen érdekes, hogy ekkora távolságban találkoznak kolozsvári emberek – kavarta a levegőt Klause.

– Ez igen. Hogy végre összetalálkoztunk.

– Hogy érti, Árva uram?

– Ó, csak hangosan gondolkodtam. Útközben többször jutott eszembe a kapitány úr, bár személyesen még nem volt szerencsém.

– Úgy? Miért gondolt rám?

– Engedjék meg az urak, megkínálnók egy pohár borral. Jó Rajna menti, csak a tegnap vettük.

– Biz a helyes! – mondta Juhász.

Boriska zavarba jött.

– De még poharunk sincs, hogy elétehessem, jaj, be szégyen!

– Útközben jó így is, majd otthon iszunk kényelmesen.

János elővett egy jókora kulacsot, s Juhász a vendégekre köszöntötte. Kicsit loccsantott a földre, s ivott, aztán megtörülte a csutora száját, és odanyújtotta Klausenak. Az tovább udvariaskodta Preussnak. A bor langyos volt, de zamatos és erős. Egy-két perc alatt megeredt a nyelvük. Preuss megkérdezte Juhásztól, miért öntött ki a drága borból?

– A tisztesség miatt. Eleink is úgy szokták, hogy ivás előtt egy kortyot Deés istennek áldoztak. Amikor még pogányok voltak.

A porosz úgy vélte, hogy elmaradott dolog ilyen barbár szokást fenntartani.

– Ha meg nem sértem a kapitány urat, melyik csatában szerezte ezt a vágást? – kérdezte János Klausétól.

– Nem háborúban, csak duelláltam.

– Úri dolog.

– Ó, nálunk ez nagyon szokásos. Nem is férfi az olyan, akinek nincs forradás az arcán.

– Bizony, sokféle szokás van. Az egyik barbár, a másik nem. Szerintem a legjobb az, hogy barátkozunk! – Azzal odanyújtotta megint a kulacsot. A vendégek meghúzták. Juhász csak egy kortyot ivott, János is alig, de hosszan tartotta a szájánál.

Leültek, előkerült a szívnivaló. A komp megállt a folyó közepén, s nem mozdult. Úgy látszik, nem akar a katonákkal találkozni. A kötél megfeszült, s a kormányos csak szokásból meríti vízbe a lapátot.

– Úgy tudom, ön Franciaországból ment haza – kezdte Klause, hátha a bor megoldotta a nyelvét a diáknak, s végre elárulja magát. Ha most nem sikerül letartóztatnia,

bottal ütheti a nyomát, a folyón túl már francia területen lesz.

– Igen, ott voltam. Győrnél estem fogságba, és Franciaországba vittek.

– Ugye, nagyszerű ország?

– Biztosan. De most alig van ennivaló. Hiányzik a férfi. A sok háborúság miatt szenved a nép.

– A nép, persze – ingatta a fejét Klause. – És mondja, Berde úr, ön hol tartózkodott? Párizsban?

– Nem, egy vidéki kastély birtokán, Troiville mellett. Nesze semmi, fogd meg jól.

– És hogy engedték szabadon?

– Nem is őriztek. Csak elindultam, s haza.

– Kemény ember. Mennyi nélkülözés, fáradság, amíg eljut Troi . . .

– Troiville-ből.

– Á, persze, Troiville. Amíg onnan eljut az ember az osztrák birodalomba. Még szerencse, hogy a határon innen már barátságos nép lakik.

– Nagy szerencse, biz a! – szólt Juhász, és a krumplivásárlásra gondolt.

– Aztán szívélyesek a franciák? Sikerült-e ott valakivel barátságot kötni?

János sejti, hová akar kilyukadni a másik.

– Sajnos, nem. Hacsak a fehérnépeket nem számítja az ember.

Boriska felállt, s tovább lépett. Gondolta, így viselkedne Krisztina is hasonló beszéd hallatán. A kulacs ismét körbejárt. Kínálták a vendégeket, s azok szomjasak voltak.

– Persze a francia nők politikával is foglalkoznak, nem úgy, mint nálunk, ugye?

– Már aki. Például a molnárné.

– Igen? A molnár felesége? Hogyan politizál? Jakobinus? Forradalmár? – ugrott mohón a kapitány.

– Nagyon. Képzelje el, uram, hogy milyen politikus egy fehérszemély! Befogadta az egyik magyart, aki Szolnokon tanulta a molnárságot. Szélmalom van ott is, így kéznél van a férfi s a molnár egy személyben.

– Hahaha! Brávó!

– Sie muss eine hübsche Weib sein! – lelkesedett Preuss, amikor lefordították neki, mit mesélt János.

– Bizony, nagyon kedves asszony. De még egy kortyot igyunk, nehogy az éhség megkövesedjék a gyomrunkban! – indítványozta Juhász, és újra meghúzták a kulacsot, amelynek már csak az alján kotyogott.

– Mi hír a párizsi jakobinus klubról, Berde uram? – folytatta Klause a játékot, amiről azt hitte, hogy nagyon diplomatikus és ravasz, János meg részeg, s úgyis beugrik.

– Azokat úgy szétugratták, hogy senki se tudja, hol bujkálnak. A császár nem szokott játszani. – Itt lehalkította a szavát. – Ha a német fegyverek nem volnának, az egész világ a lába előtt heverne!

– Úgy van. A német fegyverek!

– Éljen a német hadsereg!

– Éljenek a vitéz katonák!

Preuss boldog volt. Fénylett és szuszogott a bortól.

Olyan lelkesedést csaptak, hogy erre inni kell. Klause meg volt elégedve, a szíve is kezdett átmelegedni, olyan rokonszenves társaság, igazán nagyszerű. És most itt az idő, hogy a nagy adut kijátssza, amit olyan sokáig tervezett. A legény azt fogja hinni, hogy mindent tud. Legalábbis valamit.

Félrehívta Jánost.

– És az üzenet?

– Melyik, uram?

– Hát a párizsiaké. Amit Kemény bárónak vitt Pusztakamarásra.

– Üzenet? Jaj, igen. Az egy régi ügy. Sajnos, nem beszélhetek róla – nézett félre János.

Klause megtámaszkodott egy fa mellett, mert a rajnai jócskán a fejébe szállt.

– Nem beszélhet? De én kényszerítem, Berde úr! Államérdek! Beszél vagy nem? – És a kardjára tette a kezét.

– Ha így állunk, hát kénytelen vagyok. Van egy francia hölgy, aki valamikor a báróéknál nevelősködött Alvincen.

– Nos?

– Annak a leánynak született egy fiacskája, s most azt szeretné, ha a báró küldene valami segítséget. De erről ne beszéljen senkinek a kapitány úr, mert férfidolog, felborítaná a család békéjét, ha kitudódnék.

– Értem, természetes! Tovább! Viszi ön azt a támogatást, amit a hölgy kívánt?

– Sajnos, a báró nem tagadta meg a nevét. Kemény maradt. Azt üzente, hogy a hölgy forduljon diplomáciai úton a kormányszékhez. Ha lefolytatják a pert, és kötelezik, ő mindenképpen eleget tesz az ítéletnek. A hölgy magánélete egyébként...

– Nos?

– Azt hiszem, erről nem illik beszélni.

– Nem illik, hanem muszáj! Muss sein!

– Hát jó. A hölgy – ahogy én hallottam – nagyon csinos, és szép karriert futott be. Amíg táncolt...

– Áhá, áhá! Tovább!

Az „áhá" kíváncsisággal vegyes ásítás volt. János rendületlenül hazudott.

– Táncolt és énekelt. Azt mondják, egy kis párizsi színházban, amit azóta bezártak a rossz hírneve miatt. Volt ön már olyan színházban, kapitány úr? Ahol ledér nők vannak, és szórakoztatják az urakat?

– Ááh – nyomott el egy újabb ásítást Klause. – A kolozsvári teátrumba járok!

– Nos, a hölgy megismerkedett egy magyar gróffal. Pálffynak hívják, generális vagy óbester, nem tudom pontosan. Ez a gróf kitartja a hölgyet, és most vidéken élnek. Nem messze Troiville-től. Így jutottam én is a megbízáshoz. A posta ugyanis mostanában . . .

Nincs értelme folytatni. Klause leül a fa tövében, végigfekszik a pázsiton, és elnyomja az álom. János visszamegy a táborhelyhez. A másik németet Juhász tartja szóval, de annak is le-lecsukódik a szeme.

Odaviszik Klause mellé. János felveszi a porosz ruháját, és a csapatot visszarendeli az állomáshelyére. A katonák ellovagolnak. A komp már közeledik.

– Tente baba!

– Alusznak ezek holnapig, csak a lovasok vissza ne jöjjenek! – aggodalmaskodott Juhász, s a gondolatai nem voltak kegyesek. Ha nem volna emberi ábrázatuk, leköpné őket.

Megérkezett a komp. Kikötötte a gazdája, az utasok kiszálltak. Csupa gyalogos asszonynép. Nehány csirkét, libát hoztak, fejkosarukban zöldséget. Nagyobb állat nem volt a kompban. Nem szabad átvinni lábasjószágot egyik országból a másikba.

– Hát a lovaink? – kérdezte János, amikor alkudni kezdtek a hajósgazdával.

– Én azokat át nem viszem. Tilos.

– Hát eladjuk őket, s odaát újat vegyünk?

– Ott ugyan nem kapnak. A császár minden lovat elvitt.

– Akkor mi legyen? Nem húzhatjuk mi a szekeret!

– A lovak jól tudnak úszni.

– De ilyen széles folyón át!

– Ahol átússzák, ott nem széles. De nem a kompon jönnek. Csak utána.

Foglalóul egy arany csúszik a hatalmas testű, vörös szakállú kompos markába.

– Mikor akarnak menni?

– Azonnal.

Újabb arany s a szekér már rajta is volt a kompon. Akkor a vörös szakállú azt mondta:

– Most a lovak átúsznak.

– Látom – szólt János, és abban a pillanatban a komp elindult szekerestül, lovastul, emberestül. A kompos a lapáttal kormányoz, őket a kötéltől óvta, nehogy belökje a vízbe. Már jó ideje ringatóztak a nagy és széles csónakon, amikor sűrű felhők futottak össze az égen, s egy villám áthasított közöttük, mint egy szikrázó ostor. Dörgött is, de még csak távol.

Amire az eső elindult, már közel látták a partot, szinte megfoghatták volna kinyújtott kézzel, mert az esőfüggöny csaló módon közel hozta a képet.

A szél is nekifekszik, felgyűri a hullámokat, mint a tengeren. A csónak oldalába kapaszkodik és megtaszítja. A lovak nyerítnek, és ki akarnak szabadulni a hám nyűgé-

ből. Boriska összehúzódik, és fogja a lőcsöt, nehogy leessék. Juhász a süvegét beljebb nyomja a fejébe, s János is megveti a lábát, mert ez már nem tréfa. Olyan vihar tör rájuk, amit megemlegetnek. A Király-hágón átélt zivatar se volt ehhez fogható. Ott föld volt a lábuk alatt, s ők nem szoktak vízi úthoz. No, most megszokhatták.

A komp se előre, se hátra. Inkább lefelé, de arra nem engedi a kötél. Még elszakítja.

– Segítsünk-e?

– Nem tudnak! – mérgelődik a francia, és megereszti a csigát, lazít a kötélen, hogy el ne szakadjon. – Fogódzkodjanak!

– Elég hirtelen jött. Maga sem tudta?

– Honnan tudjam? Nincs ennek híre, csak jön, s aztán elmegy. Arra szoktam vigyázni, hogy ne a vízen érjen. Különben nem tesz nagy kárt. Egy-két háztetőt elvisz, de újat rakunk szalmából.

A komp úgy dülöngélt, hogy attól tartottak, a szekér a vízbe fordul.

Boriska keresztet vetett, s Juhász rágta a pipacsutorát.

– Most mi lesz, Jánoska?

– Ebből fürdő!

– Nem kéne.

– Akkor próbáljunk valami okosat!

– Ha mind a négyen nekifekszünk, nem lehet-e a parthoz húzni a kompot?

A vörös szakállú végignézett Jánoson.

– Magukkal?

– Nem vagyunk nádból!

Megpróbálták, s az első mozdításra semmi.

A kompos kiabált, mert harsog a szél, a mennydörgés, a folyó.

– Nem rángatni, hanem húzni kell! Most!

Boriska is megkapaszkodott s húzta, hátha segít a férfiaknak. Hogy megmozdult-e a part felé a komp, nem lehetett látni a hullámverésben. De egy idő múlva az egyik fatörzs, amit megjegyzett magának János, mégis közelebb jött. Így feszítették s húzták hullámverés ellenében, szélnek oldalt az otromba nagy csónakot. A villámok már közel csapkodtak, legalább úgy látszott. A túlsó partnál, ahol az öregembert hagyták, egyenesen a vízbe sújt. Csattant és utána éles sistergés, mint amikor tűzbe ömlik a víz. Magasba vág a gőz hirtelen, hangosan, fehéren és ijesztőn. Látszik, hogy vízcseppek bélelik, a folyót verte ki medréből a villám. Uram irgalmazz! Boriska térdre bukik, és jobb lenne otthon a Szent Mihály-templom magas ablakain behulló napfényt nézni biztonságban.

Egy hullámvonal jön, amit a villámcsapás indított. A gőzben, esőfüggönyben, félelemben egyre hatalmasabb. Már a parthoz közelednek. Még egy ölnyi a távolság. Most húzd meg! Akkor a víz visszasodorja, ismét két öl. Már átjött a folyó középvonalán a hullám, mindjárt elnyeli őket, olyan mély a völgye. Nem tudják, mit látnak és mekkora a veszély ilyen fülsiketítő lármában, szemkápráztató sziporkázásban, esőfátyolban. Itt van. Hátára veszi a kompot, s kihajítja a partra. Nagyot zökken, megharapják a nyelvüket, a lovak ágaskodnak, a szekér oldalra dől, s a kereke eltörik. A vörös szakállú káromkodik, vagy fohászt mormol a foga között. Aztán minden mozdulatlan. Ők se tántorognak, megálltak a parti fák is,

a füzekről csorog a víz, hajladozik az águk, de a törzsük szilárd.

– Megvagytok-e? – kiált Juhász, és számba veszi az embereket, a két lovat. A kutya hiányzik. A csónak oldala kidőlt, a víz ömlik, mintha ki akarná sodorni őket. Még így is jobb, mint ha belefordulnak, mert a lovak és a szekér biztosan elmerül, ők is ki tudja, túlélik-e, mert nem vízi emberek, hogy ússzanak.

János pénzt ad a vörös szakállúnak, mire az megbékül.

– Aranyból csináltat új kompot, ha okos – mondja Juhász.

– Hagyja el, édesapám! Miattunk lett vesztes.

– Ő van itthon, miért nem ismeri az idő járását?

Behúzódtak a fák alá, tüzet csiholtak, s illatozva kanyargott a füst. A szekeret legördítették a kompról, az eltört kerék helyén aládugtak egy rudat. Juhász vakarta a fejét.

– Az agya megmaradt.

– Hát a komp! – bődül a francia.

– Magának annyit ér a komp, mint nekünk a kerék?

– Még többet!

– Akkor adja vissza az egyik aranyat, mert mi a kerékken utazunk.

A szakállas mérgesen nézett. Juhász nevetett, és előhúzott egy kis kulacsot a kocsiládából. Odanyújtotta a komposnak. Az meghúzta, és tikácsolni kezdett.

– Meg ne nyuvadjon, hajós úr! Hiszen csak víz!

– Víz a fenét, olyan erős, mint a méreg!

– Hát ha fenyővíz szegény! Udvarhelyt főzték.

Így a békesség helyreállott. Szalonnát pirítottak, és a szakállassal jól elbeszélgettek, mert az tudott németül,

János meg franciául duruzsolt neki, ami igen jólesett a hajósnak. Szállást csináltak, bealkonyodott, s a falu messze volt, ahol bognárt találhatnak. Boriska megint a szekérbe feküdt s a három férfi a bokrok alá, ahol száraz a föld. A tűz pislákolt.

Később Juhász furcsa világosságra ébredt. Hát a tűz magasan lángol. Száraz avart gyűjtött a vörös szakállú, s arccal a túlsó part felé úgy csinál, mintha megbolondult volna. Összecsapkodja a kezét, széttárja a karjait, rugdalózik s ugrál. Még oldalt is fordul, és egyik kezével emelgeti a szakállát. No, ez ugyan lázba esett a vihartól.

– Mi lelte magát?

– A feleségem! – dörmög a másik, és csak járja a táncot, mint a bolond.

– Mi van a feleségével?

– Idelát a házunk ablakából. Azt gondolja, hogy elnyelt a víz. Hát ne gondolja!

Ez már világos beszéd. Hányja szaporán a kezét-lábát, mutogatja a szakállát, mert szerencse, hogy nem a folyó közepén érte őket a nagy hullám.

XIV.

Másnap korán keltek. Sürgette őket a föld hűvöse, a kemény fekhely és a megrongált szekér. A kompos dörmögve ébredt. Megrázta vörös szakállát, és gyanakodva nézte a három magyart: kik ezek? Aztán eszébe jutott a vihar s hogy ezek az ő utasai. Zsebében az aranyak egy kicsit megvigasztalták. De hogy ennyi pénzük van ezeknek!

– Maguk bárók? – kérdezte Jánostól, akivel a legkönnyebben szót értett.

– Csak félig.

– Hogyhogy?

– Úgy, hogy nekünk is két lábunk van, mint a bárónak.

A vörös hajú dörmögött.

– Császáriak?

– Erre mit mondjak, monsieur? Maga is császár alatt él, ugye?

– Igen.

– Mi is.

– Jobb a köztársaság. Most annyi az úr, hogy se szeri, se száma. Tisztek, miniszterek, számvevők, mind csupa előkelőség. Több, mint a királyságban volt.

– Ha sokan vannak, legalább nem félnek.

– Sokan? Csupa asszony.

– De Hollandia a maguké s a német földek. Az osztrák császár szövetségese Napóleonnak. Ezentúl béke lesz – ravaszkodott János.

– Béke! Úgy hallszik, a császár készül, hogy megegye az egész világot. Na, menjünk!

Elindultak a faluba. János vitte az eltört kereket, hogy délre megjárják. Alig megművelt földek között kanyargott az ösvény. A falu tornya messziről látszott, egy-két emeletes ház, mint otthon a városokban. És a piactéren sok tarka kendős leány forgott, egy csimpolyás fújta, s két ember táncolt.

– Jókedvük van – mondotta János.

– Azért táncolnak, hogy vigasztalják a falut. Fizetést kapnak.

A nők megfordultak a két idegen után. Nehányan köszöntek a vörös szakállúnak, Jánost jól megnézték.

– Krisztina kisasszonyt nem ismerik-e? – kérdezte tőlük.

– Christine, Christine! – kiabálták, és egy ház felé mutogattak.

– Ez nem az, akit maga keres. Vénlány és macskákat gyűjt. Ha akar egy szép kandúrt, csak látogassa meg! – mondta a kompos.

Az öreg bognár a ház előtt sütkérezett. Akkora kerék nincs a műhelyében, hagyják békén! Dolgozni se akart.

– Akkor megcsinálom én, ha ad szerszámot.

– Nem adok.

– Akkor mivel dolgozzam?

– De megfizeti?

– Meg!

Nekiállt, s ahogy otthon tanulta, a domokosi faragó embertől, hozzákezdett a munkához. A kompos is alkudni kezdett. Anyagot válogatott, hogy kifoltozza a megcsúfolt hajót. Aztán segített Jánosnak, s délutánra elkészült a kerék. Visszamentek a folyóhoz. A lovak kipányvázva, vígan legeltek. Boriska a szekér árnyékában a parazsat piszkálta, hogy ki ne aludjon a tűz. Ferenc bá szunyókált.

– Elég az alvásból, nagyuram! – kiáltott a legény, s melléje gurította a kereket.

– De lassan adták! – hunyorított az öreg.

– Pedig gyorsan csináltuk! Na, jöjjön, s igazítsuk helyre!

Boriska megmelegítette a krumplilevest. Jóllaktak, azután befogták a lovakat, s vissza a bognárhoz, hogy elhozzák a komphoz valót.

– Ma nem megyünk tovább? – kérdezte Boriska Jánostól.

– Vissza kell szolgálni a kalákát, mert segített a kerékgyártásban. A lovaknak se árt, ha egy-két napot pihennek. Jó idő van, s itt ellakhatunk, mint a sátorosok.

Két napig dolgoztak, míg helyrehozták a kompot. A szakállas alig szólt. Alkonyatkor, amikor letették a szekercét, eltűnt a falu felé. Sokára jött vissza, de jókedvűen. A kezében korsót lógatott, s már messziről énekszóval jelezte, hogy érkezik.

– Felöntött – mondta a leány.

– Hozzászokott a folyékonyhoz – vélte Juhász.

– Mégis tüzes nótát fúj, ez a forradalmi ének. Úgy hívják: *Marseillaise* – tette hozzá János, s a jövevénnyel együtt énekelt.

Allons, enfants de la patrie,
le jour de gloire est arrivé . . .

– Látom, a dicsőség napja csakugyan eljött.

– Itt nem hallják – szólt a szakállas. – Jól dolgoztunk, illik, hogy megünnepeljük. Éljen az egyenlőség, szabadság, testvériség!

Kivette a korsó szájából a kukoricacsutkát, amivel be volt dugva, s kortyolt egyet, hogy lássák, nem rossz szándékkal kínálja.

– Akár a Maros menti – dicsérték, miután ők is ittak.

A szakállas nevetgélt, s mintha egészen más emberré vált volna, mint akivel három nap előtt megalkudtak, hogy tilalom ellenére is áthozza a lovakat. Ettek, s körbejárt a korsó.

– Hoztam még valamit!

– Ugyan mit?

– Hírt. Megtudtam, hogy a magyar tábor Troiville mellett van.

– Jó, hogy tudunk már ennyit – hümmögött János, és szinte felkacagott. Énekeltek még egy ideig, Boriska és Juhász megtanulták a Marseillaise-t, ők meg a franciát tanították a *Csínom Palkó*ra.

Másnap kora reggel elbúcsúztak. A szakállas azt mondta, szívesen látja őket, ha visszafelé jönnek. Ők meghívták Kolozsvárra. Nevettek, aztán a komp elindult lassan a túlsó part felé. Szerencse, hogy a kötélnek semmi baja.

– Jó emberek a franciák – vélte Boriska, míg utánanézett a nagy vörös embernek.

– Mi is jók vagyunk – morgott rá az apja.

– De nem mind.

– Ő is csak egy volt a többi közül. De készülj, mert indulunk!

– Csakugyan a táborba megyünk, a magyarokhoz?

– Azok hazajönnek maguktól, ha lehet. De Krisztina kisasszony Lyonban van – oktatta Juhász. – Merre is megyünk, Jánoska?

– Észak felé.

A lovak friss erővel indultak, s az új kerék jól szolgált. Másnap este faluhoz érkeztek, s a fogadóban szálltak. Egy zsíros arcú asszony lángost sütött, és barátságtalanul fogadta őket. János mondott valamit, mire az asszony megenyhült, és gyorsan pergő nyelven beszélni kezdett, s ujjával az asztalra mutogatott.

– Látni akarja a pénzünket, nem hamis-e – magyarázta a legény, és letett egy aranyat.

Az asszony szeme felcsillant.

– Nem papír?

– Nem, csak arany.

– Ó, akkor csak tessenek nyugodtan lepakolni, akár egy hónapig is maradhatnak. Van két szoba, azt kiadom.

– Mit mond? – érdeklődött Boriska.

– Belészeretett az aranyunkba.

– Akkor mégis jó asszony.

Juhász megvakarta a fejét.

– Ne dicsérd, mert még elszáll a füstön. Ha valaki aranyért szállást ad, akkor csak fogadós, de se nem jó, se nem rossz. Majd ha megismered! Mi lesz belőled, leányom, ha egyszer kikerülsz a háztól? Hiszen így téged akármire rá lehet venni.

Lángost ettek, és vörös bort ittak rá. Boriskáék a szobába mentek, s János a szekérbe feküdt, szokása szerint, vigyázni a holmira. A lovak az istállóban ropogtatták a zabot.

Másnap mindig lefelé haladtak. Elhagyták Voiront, és mire feljött a vacsoracsillag, Bourgoin határába értek. A község nevét János tudta meg valami asszonyoktól, akik akkor mentek haza a mezőről. Azt is, hogy már csak egynapi járóföldre van Lyon. Azt messziről észreveszik, mert nagy füstje van, csak ezen az úton menjenek tovább. Harmadnap csakugyan olyan helyre érkeztek, hogy valami nagy város van közelben. Az út mellett kétoldalt nagy, faragott kövekből omladozó falak. Csatorna, aminek boltozata alá be tudtak volna bújni. Egy öreg mondta, hogy római vár és vízvezeték. A kolostor felől is érdeklődtek,

s az öreg háromról is tudott. Vajon melyikben nevelték a leányokat? St. Irénée külvárosán döcögtek, ahol mezítlábas és rongyos gyermekek játszottak, sápadt asszonyok néztek utánuk a sűrűn lakott, vigasztalan és szürke házakból. Néhol hosszú épületek voltak, mint otthon az ökörhizlaló istállók, és éles zakatolás hallatszott. A kapukban kocsik, nagy bálákban rakták le a selymet, s vitték tovább a kész szövetet. Rengeteg tér és templom egymás után, míg elérkeztek a nagy katedrálishoz, amit az öreg megjelölt nekik célul.

A Szent János templom hideg és gőgös épület, körülötte a gazdag polgárok házai is csak kuporogtak, mintha alamizsnára várnának. János odament a kapuhoz, s megszólított egy sánta koldust.

– Menjenek a Fourviére-i Miasszonyunk templomához, ott megmondják.

Újabb utcák és terek. Néhol szobrok, oszlopok. Mindenütt módosan és szépen öltözött nők. Alkonyodott, mire megtudták, hogy a kolostorban valami hivatal van, s az apácák szétszéledtek mindenfelé. Boriska sírva fakadt, ahogy János tolmácsolta a hírt.

– Jaj, szegény Krisztina, most mi van vele? Ebben a nagy idegen világban ki viseli gondját, vajon hol találjuk meg? Én nem merek a kapitány úr szeme elé kerülni, ha nem visszük haza a kisasszonyt.

Egy öreg és csúnyán köhögő szolgáló jött ki a volt zárda kertkapuján. Fejét féloldalra biccentve kacsintott a lemenő nap felé, de látszott, hogy nem arra kíváncsi, hanem az idegenekre. Oda is ment a szekérhez. Ő már többet tudott, mert azelőtt is a kolostorban szolgált, és emlékszik,

hogy volt egy leány valahonnan keletről, akit Krisztinának hívtak.

– Mi lett vele? Hol van most?

– Én azt nem tudhatom. Szegény szolgáló vagyok, egy pohár borra se jut nekem, bizony isten, uram.

János pénzt nyomott a markába. A nő hálálkodik, és a hivatalnokokról beszél, akik gőgösek és fösvények, sajnálnak egy sous-t is a szegényektől. Bezzeg más világ volt itt, amikor még mère Benigne parancsolt a zárdában. De kit is keresnek, uram? Ugye, valami Krisztinát? Igen, most már csakugyan emlékszem, hogy olyan nagyon messzi földről jött. A főnöknő szerette, hát magával vitte. Igen, mère Benigne vitte el mademoiselle Christine-t. Hová? Istenem, hol is laktak a tisztelendő nővér szülei?

Sokáig gondolkodott, ráncolta és simogatta a homlokát. Közben a szakadt és pecsétes kendő lecsúszott a válláról. Látni lehetett, hogy a ruhája is csupa rongy. A kendőért nyúlt, de közben megnézte a markában szorongatott pénzdarabot, aztán újra rákezdte:

– Hogy is hívták a mater apját, s hol lakott? Pedig a nyelvemen van, tessenek elhinni. De az ember annyit dolgozik, úgy hajtják, mint a lovat, egész nap. Ilyenkor már fáradt, s még a nyelve se tudja kimondani, amit az esze tud.

János újabb pénzt csúsztat.

– Gondolkodjék erősebben!

– Persze, most jut eszembe! Coq úr odalent lakik valahol Troiville mellett. Egészen biztos, hogy a mère magával vitte Krisztina kisasszonyt. Ugye, egy olyan szép barna leány volt, aki mindig énekelt? Az, az, biztosan őt keresik. Menjenek csak dél felé! Troiville nem nagy város,

csak olyan vidéki. Lyon egy van a világon. Mindenki tudja mégis, hogy merre találják Troiville-t, mert búcsúkor híres lovasversenyt szoktak ott rendezni. Az Isten áldja meg, s imádkozni fogok, hogy szerencsével járjanak!

Azzal eltűnt egy csapszék ajtajában.

Juhász bá csak állt, a lovak előtt földre állítva az ostort, mintha az a lyoni kőből nőtt volna ki. Boriska a szekéren, János nem tudja, hogy kacagjon-e vagy mérgelődjék.

– Egészen jól megtanulta, hogy kell szórni a pénzt. Így kéne elhintse tavaszkor is, hátha kinő – csúfolkodott az öreg.

– Hagyja, mert ez is kikel úgy, mint a többi. Azt mondja a vén szolgáló, hogy elköltöztek egy Coq nevű úrhoz.

– Ó, szegény ember! Az egész apácasereg odaköltözött?

– Nem, csak Benigne, mert az a főapáca. Ez a Coq úr pedig az édesapja, valahol Troiville mellett.

– Milyen név az, hogy Coq? – kérdezte Boriska.

– Magyarul Kakas.

– Aztán még mondja valaki, hogy az apácák nem okosak!

– No – mondta az öreg, és felült a szekérre. Megvárta, míg melléje telepedik János, aztán csettintett.

– Gyí, Troiville-be! Tudjátok-e, merre van?

– Lehet, hogy tudják, mert arról a vidékről jövünk.

– Maga ezt is tudja, Jánoska? Milyen sokat tud egy ilyen világot járt legény! – csodálkozott a leány.

– Hogyne tudnám. Troiville mellett van a tábor, ahol én voltam.

– Akkor, úgy lehet, az apácák is táborba szálltak – elmélkedett az öreg. – Kétszáz huszár mégiscsak több...

– Fenes is Kolozsvár mellett van, mégse Györgyfalva! – oktatta János.

– Jól van, most már értem. Egyik felől az egyik s a másikon Györgyfalva.

Így minden világos. Fél nap, amíg odaérnek. Addig jó lenne vacsorázni s meghálni valahol. Az öreg úgy vélte, hogy ezt a legjobban a városon kívül tehetnék, mert minden pénzbe kerül. A Rhône és a Saône összefolyásánál emelkedik a köd, de szemben a vacsoracsillag már feljött, s bizalmasan hunyorgott reájuk. Végigdöcögtek a városon, aztán kertek és szőlők között ment az útjuk. Egyelőre nem találtak alkalmas helyet. Egészen besötétedett, mire a folyó mentén elmaradtak a kertek, s a csüngő ágú szomorúfüzek között meghúzhatták magukat.

XV.

Felfelé baktattak a lovak egy lankás domboldalon. Boriska elszunnyadt, a két férfi a szekér mellett ment. Nem szóltak, ami beszélnivalójuk volt, azt elintézték a reggelinél. Juhásznak az járt a fejében, hogy János milyen világot járt, idegen nyelvet beszélő ember. Igaz, hogy a kollégiumban is sokat tanulhatott, de a két év, amióta elvitték, s megjárta Franciaországot, sokat változtatott rajta. Bátor, eszes. Vakmerő is, ez pedig szerinte több, mint a bátorság, mert nem az ész adja, hanem a születés, vagyis a vér. Ezt mindennél többre becsüli.

Hogy miképpen volt az a győri szökés, azt már végigkérdezte. A Berde kapitány haragjából tudott róla. Útközben hallotta a részleteket is. Hogy nehéz olyan csapatban, amelynek a vezére idegen, s a céljához sincs közünk. Meg az a felhívás, amit Bonaparte nyomtattatott, az igazán nem volt kicsi dolog. Ha ő azt akkor meghallja, még ő is nyeregbe száll, s megy a franciával. Akár az ördöggel is, ha szövetséget kínál a császár ellen. Mert ez az egy, akit sem megszokni, sem tisztelni nem tud. Azt híresztelik a hivatalbéliek, hogy minden a magyarok javára történik, s aki ellene szól, az eltűnik a tömlöcben. A nagyobbak Kufsteinban – süllyedt volna el, őket is szinte bajba juttatta –, a kisebbek Szamosújvárt, Enyeden s a többi börtönben.

Tisztára megbolondult élet.

Soha nem gondolta, hogy vén korára ekkora útra indul, egész Európán át a leányával s Jánossal a kisasszonyt keresni. Csupa új határ, bekebelezett idegen föld, kiéhezett nép és lerombolt élet ez a világ! A sok ügyeskedés, rablóktól, katonáktól, hatalmaskodóktól, császártól, idegenek szándékától való félelem, ami útjukon kísérte, elég volt. Ő már megfontolja, s nem vág belé mindenbe, mert öreg legény mindig óvatosabb. Méricskéli az erőt, és tudja, hogy az ember, ha magában van, kevésre képes. Csak a János buzogására, vakmerőségére hagyatkozott az úton. Mintha a vezére volna a legény s nemcsak kalauz az idegen világban. Pedig ki tudja, mi van annak is a füle mögött?

Meleg volt, a lovakat csípték a legyek. Csapkodtak a farkukkal, rángatták a fejüket. Az út szélén mogyoróbokrok zöldelltek. A férfiak ágat nyestek, és legyezték az ál-

latokat. Hát egyszer a sűrűből valaki magyarul rájuk kiált:

– Milyen portékát hozott az a szekér?

Egy lesoványodott arc bukkan elő. János felkiált:

– Balog Anti!

– Ez én, végig. Te pedig Árva Jancsi!

– Berde!

A legény kibújik a bokrok közül, már a szekérnél van, paroláznak.

– Úgy no, csak megbotlott a nyelvem. Emlékszem, hogy Berde lettél.

– Jól megsoványodtál, Anti!

– Itt nem tömik az embert, csak a libát. Hát hogy jöttél?

– Csak így, szekérrel. Ez itt Juhász Ferenc bá. Udvarosgazda Kolozsvárt.

Juhász előlép, s kezet fognak.

– Úgy látom, jó helyen járunk.

– Jó a fenét, bátya! Csak hát ki kell bírni, mert az ember azért született, hogy várja a jobbat.

Boriska felébred az idegen hangra, s kidugja a fejét az ernyő alól. Szemébe hulló haját igazgatja, arca piros az álomtól, s duzzad az ajka is, akár valami gyümölcs. Balog Anti, mint aki a szentjét látja.

– Hű, a tetejit! Hát ez a szép leányka?

– Ferenc bához tartozik – magyarázza János.

Boriska elpirul, s visszahúzódik a kóber alá. Az apja biztatja.

– Ne félj, mert magyar ez a legény!

– Méghozzá székely!

Lesi a szekeret s benne a leányt. János nevet.

– Ilyent láttál-e mostanában?

– Nem nagyon. Pedig itt is van elég. Szépek, de a szavukat se értem.

– Hát a Boriskáét?

– Azt se, mert nem szól.

Nevetnek, ugratják egymást. A leány megnyugszik, lassan előjön. Sőt még le is száll a szekérről, lépésben mennek úgyis a lovak.

– Kezet adnál-e? – kérdi Balog. – Mert itt úgy szokás. Még csókot is.

– Mit beszél? – pirul Boriska. – Nem vagyok én külföldi!

Hogy ilyen hamar csókról esett a szó, Juhász is kinyitotta a fülét, s jobb, ha beléavatkozik.

– Hohó, öcsém! Előbb vetni kell, s csak azután aratunk!

Balog elhallgatott. Apja előtt mégse való így nekimenni a leánynak. Nem is akart ő illetlenkedni.

– Hiszen csak tréfa.

– Igen, de én is voltam katona.

– S a leány apja akkor is ilyen szigorú volt?

– Az igen, de később hozzám adta – vet egy oldalpillantást az öreg a leányára.

– Miket beszél, édcsapám!

– Fordíthatnók komolyabbra is – mondta Juhász. – Hátha ez a legény véletlenül ismeri Kakas urat.

– Egy Coq nevű gazdáról van szó – magyarázta János. – Annál lakik a kapitány úr leánya.

– Az ki?

– Mondom. A nevelő-apámuram leánya. Érted?

– Most már igen. S te annak testvére lettél felnőttko-

rodban! – kiáltott Balog Anti. – Hiszen mi is azt a kisasszonyt keressük! Hátha tud segíteni, mert barátnője volt az iskolában a kormányzó leányának.

– Tán jobb, ha leülünk, s falunk egyet – látta a komoly helyzetet Juhász. – Ez a legény se utálja a hazait.

A lovakat az út szélére vezette, hogy legeljenek. Boriska a kocsiládából kivett egy batyut. Letelepedtek, s hát ünnepi lakoma, mert a piros szőttesből szárazra füstölt sonkát bontott ki. Eddig dugdosta. Balog Antinak remeg az orrcimpája, s a szíve is jobban ver. Ránéz Jánosra.

– Hát te így élsz?

– Elég krumplit ettünk az úton, ne félj!

Igazi vigasztalás a hazai étel! Vékony szeleteket vág Anti, és úgy veszi a szájába, mint az Úr testét. Ülnek s falatoznak, csend van. Aztán kattan a bicska, elteszik.

– Van-e itt ivóvíz?

– Csak a faluban – mondja Anti.

A széna közül előkerül a mázatlan korsó, és benne jó hideg víz, amit reggel merítettek egy kútnál. Utána a pipa, s már lehet beszélgetni. János ismeri Balog Antit, s az ő ajánlása elég Juhásznak is. Őszintén beszélhetnek.

– Amikor még itt voltam, nem hallottunk Krisztináról – kezdi János.

– A hadnagy úr tudott róla, s postán küldött levelet, de nem kapott választ. Igaz, hogy a zárdába címezte. Most már az a dolgunk, hogy megtudjuk, hol lakik az a Kakas úr, akit mondtatok, hogy mielőtt hazaviszitek a leányt, szerezze meg nekünk a szabadulást.

Napszálltakor a táborhoz értek. Ilyenkor hiába kutatnának Coq után, inkább ők is szállást csinálnak a magyarok közelében.

– Van üres sátor, mert megszökdöstek, amióta elmentél – mondta Balog Anti. – Ki a faluban kapott szállást, valamelyik gazda helyén, ki beállt a Bonaparte seregébe, hogy meglegyen a kosztja. Két napja gránátos őrség van. Úgy lehet, valami gabalyodik. Ma délben is két lovassal találkoztam. Egyik Schlegel volt, az a hirtelenszőke német, a másik meg a te utódod, az új Árva János. A városba mentek, szépítőszert hoznak a márkiznak. Az óbester úr küldte őket, s lehet, hogy csalafintaság készül. Őkegyelme nagyon mérges, hogy szeretnénk hazamenni.

– Elmúlik a mérge, ha mehetünk – szól János.

– Gonosz az. Megváltozott az utóbbi időben.

– Pedig nem rossz ember.

– Beszélik, akik a keze alatt szolgáltak, hogy igazságos. Nem tűrte, hogy a kisebb tisztek akár egy falat kenyérrel is megrövidítsék a legénységet. Most mégis beleölne egy kanál vízbe mindenkit. Lehet, hogy valami lelte. – S Anti a homloka előtt legyezett az ujjaival. – Öreg.

– Nem minden öregnek hibázik.

– No, az óbester úrnak valami megártott, a vak is látja. Pedig nem hinném, hogy éhes. De ki tudja? Nem vagyok én tanult ember, hogy megértsem.

A tábor csakugyan körül volt véve, de a gránátosok nem szóltak. Csak amikor a szekér bekanyarodott a sátrak közé, akkor kiáltott utánuk az egyik. Visszamentek vagy húsz lépést, ott aztán kifogták a lovakat. Sátorral, másfajta szállással majd holnap bajlódnak, ma jó lesz még az ég alatt. Balog Anti bement a táborba, hogy hírt adjon Domokos Istvánnak, és vele együtt jött vissza.

– Ferenc bá! Hát nem ismer? Kackón találkoztunk,

amikor az öreg kapitány úrékat kihozta kocsin – örvendett a hadnagy.

Elmondták, hogy Krisztina egy Coq nevű parasztnál lakik. Kár, hogy a részeges szolgáló nem tudta, hová való a gazda. Domokosék annyit tudtak, hogy egy apáca a közeli falu öreg abbéjától könyveket kér kölcsön idegen leány számára, akit Lyonból hozott magával.

– Nekem azzal a pappal úgyis dolgom van – mondotta János.

XVI.

A leány a vetemény körül kövér disznókáposztát, labodát s más burjánokat szedett. A háziasszony a saláta külső leveleit kidobta a konyha elé, azt is összegyűjtötte, s egy deszkán megvágta. Otthon kukoricalisztet is szoktak keverni hozzá, hogy hízzanak a pipék, de itt csak korpa jut. A pihés libák egymáson keresztül bukdácsolva, tátott csőrrel vágtattak feléje, amikor belépett a baromfiudvarba, és éneklő hangon hívta őket.

Egy kotlóalja récepipe ügyetlenül totyogott, a libák addig majdnem mindent felfaltak. Nekik külön szórt, és nézte, milyen mohón szedik, s minden nyelés után isznak egy kortyot. Nehány ruca vitézül keres a vízben, hátha kisbékát talál. Közben a többiek felkapdossák az ételt. A deszkáról új adagot kapnak, és tovább folyik az ádáz lakoma, közben egymás fejét is megkopogtatják a csőrükkel. A leány elmerült a játékban, amikor hosszan elnyújtott női hang szólította:

– Mademoiselle Christine!

– Igen, mère!

Felállt, lepallotta a kötényét, és elindult a ház felé. A sövénynél várt a nővér, szigorúan s melegen bekötött fejével, földig érő fekete gyapjúruhában. Óvatosan a szájára tette az ujját. Krisztina nem tudta, mit akar a főnöknő, csak kérdőn pillantott rá.

– Vendége érkezett. Ne feledkezzék meg az illemről! Ön művelt, nemes kisasszony. Szedje rendbe magát, a vendéggel a lugasban várjuk.

– Vendég? Ki az? Milyen?

– Majd meglátja – mondta az apáca, és lapos lépteire hullámzott a sarkán a vastag szoknya.

Krisztina bement a házba, s akkor jutott eszébe, hogy azt se kérdezte, nő-e vagy férfi. Mindegy, úgyse válaszolt volna Benigne nővér. Szigorú, de hozzá igazán jó, és nem is tudná, mi lett volna vele, amikor szélnek eresztették a zárda lakóit. Minden lány hazament, csak neki nem volt hová menekülnie. Madelaine Lefébre hívta, hogy menjen hozzájuk, neki úgysincs testvére. De neki rokonszenvesebb volt a tanyára költözni, a főnöknő szüleihez. Azóta itt él. Sebtében rendbe hozta magát, és kiszaladt a kertbe. A lugast vadszőlő futotta be, nem lehetett belátni, hogy ki ül a malomkőasztal mellett, csak egy dörmögő férfihangot hallott s a Benigne nővér elnyújtott, áhítatos szavát.

– Az istentelenség kötelékei szorítják Franciaországot, uram. Ezért kellett elhagynunk a szép lyoni otthont, ahol az Úr szolgálatára szenteltük életünket, sok kegyes és hasznos dologra nevelvén s tanítván a ránk bízott ifjú leányokat. De a megváltó Isten nem hagyja tobzódni a bűnt, véget ér a vérözön, s az én dicső nemzetem újra

békés munkába tér a csatamezőkről... Nos, monsieur, itt van Krisztina kisasszony.

A leány megtorpant. Olyan ismerős a vendég arca, a bajusza, a nevető szemei. Csak sovány. Nem olyan, amilyennek az inszurrekció előtt látta Kackón.

– Bonjour, monsieur! – mondta, és lesütötte a szemét, ahogy az apácától tanulta. Remegtek a pillái, hogy azért valamennyit lásson is a világból.

A férfi felugrott.

– Krisztina! Hát monsieur vagyok neked?

Istenem, a legjobb lenne a karjába repülni, vállára hajtani a fejét, és megsimogatni az izmos karját! Hiszen ők majdnem testvérek, még kislánykorában István tanította lovagolni. Akkor is olyan volt, akire fel kell nézni, mert bátor, okos, becsületes. Ő még nem számított felnőttnek, s ha kedve szottyant, akár gyermeki puszit is adhatott neki, még anyja se tiltotta. Három év olyan hosszú idő, hogy Domokosból idegen hadifoglyot, belőle nagylányt faragott.

– István...

Nem tudta, mit szóljon s hogyan. Az a régi bizalmasság odalett, idegen a környezet és az alkalom. Mindent figyel az apáca. Aztán mégiscsak leül az asztalhoz. Domokos beszél.

– Írtam volt levelet a lyoni klastrumba. Most azért vagyok itt. De vajon folytassam-e?

Benigne nővér rosszallón pillantott a férfira, aki idegen nyelven beszélt. Krisztina elmondta az apácának, mit hallott Istvántól. Benigne bólintott, és esze ágában se volt magukra hagyni őket.

– Beszéljen franciául!

– Előtte?

– Igen. Úgy tud hallgatni, mint a sír. Nehogy azt higgye, elárul, ha olyasmiről beszélne kegyelmed. Jobban utálja ez a hatóságokat, mert kitúrták a zárdából.

Domokos elmondta, hogy milyen a helyzete a magyaroknak, s hogy csak a helytartó segíthet rajtuk. Közben egy-egy szót magyarul is beleszőtt a mondókájába.

– Ha a generális leánya közbenjárna a te kérésedre – mondta, s halkan hozzátette magyarul: be szép lettél! –, akkor a helytartói parancs megváltoztatná a dolgunkat, s kinyilvánítaná, hogy nem is vagyunk hadifoglyok, hiszen eddig se úgy bántak velünk. (Egészen nagylány lettél!) Annyit már tudunk az új Franciaországról, hogy új nemességet és előkelőséget csináltak a régi helyett, amit a forradalom megszüntetett. Az új rosszabb, mint a régi. (Emlékszel, amikor lovagolni tanítottalak?) Itt már csak az összeköttetés számít, mert a törvénnyel és hadijoggal nem törődnek. Minek éhezzünk s éljünk dologtalan életet, amikor nem is harcoltunk a franciák ellen? Tudják ezt jól. A legénység haza akar menni. Én is. Ha te itt akarnál maradni, azt mondom, inkább otthon egy idegen alatt, mint idegenben kettős szomorúsággal. (Nagyon szép vagy, Krisztina!)

Mater Benigne gondosan figyelt minden szóra, s amit István magyarul közbevetett, az sem zavarta. Biztosan indulatszavak, amelyek csak hangsúlyozzák az elmondottakat. Nem lehet csodálni, hogy két idegen a saját nyelvén is megerősíti, amit Racine királyi nyelvén már elmondott. Csak az a gyanús, hogy a közbeszúrásoknál Krisztina egyre pirosabb lett. Mintha a közeli rózsák vetették volna rá a színt. A szeme is úgy csillogott, hogy a hazai szó biztosan

nagyon szép emlékeket idéz. Amióta Franciaországba jött, egy szót se beszélt magyarul, s lám, milyen csodálatos az anyanyelv! Az Úr tudta, mivel ajándékozza meg az embert, hogy a legnagyobb szükség idején is testvérre és örömre találhasson. Persze azért úgy is rendezhette volna a dolgot, hogy egész Európában csak franciát teremt. Akkor nem kellett volna Bonapartének végigharcolnia a fél világot, mindenütt a legdrágább francia vért ontva. Biztosan van abban valami égi elrendelés, hogy lassan az egész világ az ő uralma alá kerül. Ha békén hagyná a kolostorokat, és nyugalmas, imádságos életet biztosít az Úr leányainak, akkor meghódítja az egész világot. A gall dicsőség mindenekelőtt való a földön.

Krisztina nem a francia diadalról elmélkedett, inkább önmagát figyelte. Micsoda dolog, hogy annyi év után piros lett az arca, mint a parasztlányoké, hogy egy perc alatt elfordult az apácák krétaporral födött életétől? Hiábavaló volt a térdeplő koptatása és a sápadt sóhajtozás. Itt ül egy napsütötte arcú férfi, mint egy otthoni domboldal, teli nyíló virággal, termő ággal, elképesztően egyszerű, illetlen és igaz szavakkal. Eddig is sokszor gondolt Istvánra, de mindig elhessegette a képét. Úgy tanulta a nővérektől, hogy akit a szülők választanak, az lesz a leány igazi párja, s nem az, akibe rajongó és könnyen meggyulladó szívvel beleszeret. Most aztán vége az önfegyelemnek, csak a Szűz Mária megbocsássa, hogy ilyen földi dolgokba keveredett! De István olyan délceg kopottan is, olyan becsületes hazátlanul is, olyan okos éhesen is . . .

– Elmondtam a magamét. Azt már az apácádnak nem kell tudnia, hogy én téged otthon Vadvirágnak szólítottalak, s az nem múlik el! – tette hozzá magyarul.

Krisztina előtt nagyot lobban a világ, virágba borul minden. Mater Benigne szertartásosan feláll, s jelzi, hogy a kihallgatásnak vége.

– Mondd neki, hogy nem vagyunk zárdában!

– Nem lehet, István. A vendégük vagyok.

Igaz. Aki szabadon akar tenni, beszélni, gondolkodni, az legyen otthon.

– Szeretnék veled négyszemközt beszélni, Vadvirág.

– Két nap múlva Coq bácsi lemegy a troiville-i vásárra, vele megyek. Kegyelmed holnap írja meg az instanciát a generálishoz, én majd eljuttatom hozzá. Madelaine nagyon jószívű teremtés.

Amikor Benigne nővérrel kikísérte a kapuig, a hadnagy kiáltott:

– János!

Két hátaslovat vezetve előjött a bokrok hűvöséből az útitársa. Tisztelgett, s bajusza alatt mosolygott.

– Bonzsur, médám!

– Dicsértessék! – bólintott az apáca.

– Jézusom, ez Jancsi! – kiáltott Krisztina, s a fiúhoz szaladt. – Te is ... maga is itt van?

– Én mindenüvé elmegyek, ahol jó.

– Hát itt jó?

– Itt igen, mert megtaláltuk az elveszett leányocskát. Nem tudom, a hadnagy úr mindent elmondott-e, de engem a kapitány úr küldött egyenesen Kolozsvárról, hogy vigyelek ... hogy vigyem haza Krisztina kisasszonyt. Itt van Ferenc bá is Borival!

– Jó lenne együtt indulni! – szólt Domokos. Aztán az apácára pillantott, aki sértődötten felhúzta az orrát, nem értve egy szót se a beszélgetésből. Végül is elbúcsúztak,

és a két férfi lóra szállt. Krisztina utánuk néz, kendőjével integet.

– Fermez la porte! – szólt Benigne, s a lány becsukta a kaput. A lovasok eltűntek a fák között.

XVII.

Az idő változékony, s a tábor lakói ingerültek. Az öröm után bánat, s akik megnyugodtak a Juhászék érkezésekor, most bosszússá váltak. Egyik nap az őrséget megkétszerezték, elszedték a magyaroktól a fegyvert. Volt, aki kettétörte a kardját, de nem adta. Mások elásták a karabélyukat, inkább a rozsda egye, de ne lássák hasznát a kevély gránátosok, akik úgy járkálnak a sátrak között, mintha mindenik Napóleon volna.

Egy parókás, fehér harisnyás, fodros ingmellű, frakkos úr is ott őgyelgett.

Balog Anti legyeskedik Boriska körül. Megtakarította a lovakat, kente a hámot, javította a szekeret. Közben egy-egy halk szót váltott a leánnyal. Be szép is volt, amikor a hazai tarka kendő alól kivette a sonkát!

Domokos azt ígérte, hogy korán visszajönnek, mert nincs olyan messze a hely, ahol Krisztinát megtalálják. Ezt is János tudta meg az abbétól, akit meglátogatott. Csak néhány nap és indulhatnak.

Furcsa dolgok történnek. Délután az egyik ösvényen egy róka ballag szelíden a tábor felé. Anti vízért ment, szembetalálkozott vele. Rákiáltott, de az leült a két hátsó lábára, s mintha röhögött volna. A legényt felbosszantotta az arcátlanság, és újra kiáltott. Az állat nem mozdult. A

nyelvét kidugta, mintha lihegne a szomjúságtól. Folyt a nyála.

– Te miről beszélsz avval a rókával? – jött arra Juhász.

– Azt mondja, hogy kendet tiszteltetni – mondta Anti, és dobbantott a lábával, mire a róka felállt, és elindult feléje.

– Ha volna puskád, meglőhetnéd!

– Van, de nem tudok vele célozni, mert nem látom a csövét.

Várta, hogy az öreg visszafelel, de Juhász hirtelen marokra fogta a hosszú nyelű, kicsi fejszét, s akkorát csapott a róka fejére, hogy az egyben felfordult.

– Ezt jól megcsinálta, pedig rajta kívül senki sem barátkozott velünk!

– Az ilyen barát jobb, ha nem él.

– Haragban van a rókák nemzetségével?

– Csak ha dühösek.

– Hát veszett volt?

– Láthattad. Folyt a nyála s olyan szelíd, mint a jámbor kutya. Tanulhatsz még az öreg Juhásztól, ha nem is volt az inszurrekcióban.

– Azt a csatát maga is elbírta volna!

Hozott egy ásót, s eltemették a rókát.

– Így kellene egy úrral is.

– Mit?

– A kicsi fejszével. Kopp!

– Katonát?

– De nagyot!

– Te az óbester úrról beszélsz?

– Honnan tudja?

– Onnan, hogy nem vagy valami nagy illemtudó.

– Hagyja el, eddig az voltam. De hát mit mond őkegyelme? Hogy mi árulók, összeesküvők s ki tudja, még mik vagyunk. Úgy befeketített a helytartónál, hogy abban hiba nincs!

– Kitől tudod?

– Csak úgy – kanyarított a levegőbe Anti. – Tudható. Az öreg hümmögött.

– Hát István úrfi? A hadnagyotok?

– Ő se jött vissza. És János?

– Hogy a súlyba érkezett volna, amikor együtt mentek el!

– Csak már itt volnának. Rosszat sejtek.

– Sokat ettél – csúfolkodott az öreg.

– Jobb, ha nem mérgesít. Nem eszem én már, csak csipegetek, mint a beteg pipe. Még a gombájuk s a saláta hagyján, de a többit nem kívánom. Csak hazamenjünk, tudom, hogy nincs olyan császár a világon, aki miatt én még egyszer felüljek!

Behúzódtak egy fa árnyékába.

Juhász elévette a pipát, kostököt, s megtömte.

– Használd!

A legény nadrágzsebében volt a pipája. Akkurátusan kifújta, azután egy csipetnyi dohányt tett belé. Megnyomkodta, és az öregre nézett.

– A pipát meg kell tömni!

– Akkor jó.

Újra egy csipetnyi dohány, tömködés. Ha egyszerre meggyúrja, minden percben elalszik. De így jobb is, élvezni lehet a tömést. Amikor készen volt, két-három szikra, s a

taplóról illatos füst száll. Éleszti, aztán odaadja Juhásznak. Rá a dohányra, s már szól a pipa.

– Jó dohány.

– Megjárja – szerénykedik Juhász égre fordított szemmel. – Szabolcsból hozták, s két szegény finánccot megfuttattam érte.

Nevet. Anti kérdezősködik, s Juhász elmondja az utolsó otthoni nap történetét.

Lassú ügetéssel indultak el a Coq tanyájától. Krisztina utánuk nézett a kapuból, bár mère Benigne nem volt elragadtatva ekkora szemérmetlenség láttán. Elhatározta, hogy imádkozni fog Krisztináért, akit, úgy látszik, nemcsak honfitársi kötelék fűz ehhez a fiatalemberhez, hanem egyéb is. Látnivaló, hogy régen ismerik egymást, és az sem biztos, hogy csak indulatszavakat mondtak magyarul. Benigne anya lelkifurdalást érez, mert nem látja tisztán a veszélyt, amely kedves leányát környékezi. Megnyugtatja magát. Minden kiderül a végén, az igazság kibontakozik, és világosságot gyújt az ő elméjében is. De a kendőlobogtatás rádöbbenti a kacérságra, amit feltétlenül meg kell rónia.

– Jöjj, leányom, beszédem van veled! A tartózkodó szemérem a nő legszebb tulajdonsága. Valóságos erény...

János egy lépéssel visszatartotta a lovát. Domonkos hátrafordult.

– Együtt jöttünk.

– Igen, csak a tisztelet...

– Ne bolondozz! Mi lelt?

– Én nem vagyok tiszt.

– Mert először voltál hadban.

– Csak véletlenül állítottak a nemesek közé.

– Berde Mihály küldött a maga képében, s az elég. Nehogy azt hidd, hogy az egész század úgy jutott Győrbe, ahogy a nagyurak képzelték. Mit gondolsz, miért maradt Erdélyben a többi csapat? Mert úgy gondolták, hogy ami baja van Ferenc császárnak Bonapartéval, azt intézze el egyedül.

– Minket csak szemlére vittek. Semmiben se különböztünk a magyarországiaktól, mert nekünk se kellett a csata. De legalább megtudtam, hogy milyen a nemesi felkelés.

– Hát milyen?

– Olyan, mint a rossz napszámosmunka. A nemesség kötelessége az osztrák alatt nem számít.

– Ebben van valami – mondta a hadnagy. – Újfalvy Sándor uram is úgy tartja, hogy a magyarság a véradót szívesen áldozta mindig, ha a hazáról volt szó. De a szegény ember nem tekinti hazájának az országot, csak egy darab földnek, amelyen él. Na de hagyjuk a bölcselkedést, János! Most már közel a nap, hogy hazamegyünk. Ki Zalába, ki Somogyba, az Alföldre s mi Erdélybe.

– Krisztina vállalja?

– Ha a barátnőjét megkéri, nyert ügyünk lesz.

– Akkor szaporán, mert várják a jó hírt!

Már a falut is elhagyták, lassan alkonyodott. Az utca üres, az asszonyok és gyermekek behúzódtak a födél alá, s a füst mutatta, hogy főzik a vacsorát. Az egyik kapuból loboncos, sánta kutya rontott elő, és dühösen ugatta őket. Rekedt, vén hangú állat volt. Nem bírta a futást, de a

hangja a két lovat megriasztja. Egy perc múlva már a tábor határában jártak. Az egyik kanyarodónál – ahogy visszafogták a lovakat – a bokrok mögül hat ember bukkant elő. Három szuronyos puska Domokosra, három Jánosra meredt. Egy frakkos, parókás férfi rájuk kiált:

– Leszállni a lóról!

A lovak megtorpantak.

– Mit akarnak? – kérdezte Domokos.

– Leszállni!

– Majd a táborban.

– Leszállni vagy lövetek.

– Kicsoda ön?

– Parancsom van, hogy önöket letartóztassam!

Domokos odaszólt Jánosnak:

– Szálljunk le! Sokan vannak.

– Megmotozni!

Két-két gránátos hozzáfogott.

– Legalább megmondaná, uram, hogy mit kíván tőlünk?

– Világosan megmondtam. Letartóztatom önöket őfelsége, a császár nevében. Figyelmeztetem, hogy aki ellenáll, azt könyörtelenül lelőjük. Nincs időnk, sietős a dolog.

– Engedjük? – kérdezte János.

– Tűrd békével! Nem látod, hogy sokan vannak?

Lecsatolják a kardjukat, elveszik késüket, nehogy védekezni tudjanak. Rájuk szegezett puskával körülállják őket.

– Útonállók! – dühöng János.

– Tessék franciául beszélni! – förmedt rá a frakkos rendőrtisztviselő.

– Majd ha akarok!

Mindent elszedtek tőlük, azután összekötözték a kezüket. A bokrok mögül elővezettek egy kétlovas kocsit, és rájuk parancsoltak, üljenek fel. Elindultak fegyveres kísérettel az ismeretlen cél felé.

– No, ezek jól megcsinálták! – mérgelődött János. – Legalább ne hagytuk volna magunkat! Úgy ülünk itt, mint a bárányok, amikor a húsvéti vásárra viszik. – A lábával megpiszkálta az előtte ülő katonát. – Te! Hová visztek? Mi bajotok velünk?

– Silence!

– Ne ints csendre, a csigafaló teremtésedet, te nyavalyás! – szitkozódott.

– Lefordítsam-e franciára? – kérdezte Domokos, hogy tréfára fogja a dolgot. – Jobb, ha nem kérdezed. Látod, úgyse felel. Ha akarná, se tudná megmondani. Azt hiszed, az orrára kötik az effélét? Majd elvisznek valami magas rangúhoz, az megmondja. Ülj nyugodtan!

– Ülök én, ülök, csak a gyomrom korog a méregtől.

Pipaszó mellett addig mesélt Juhász a fináncokról, míg bealkonyult. A tábor felől sikoltozást hallottak.

– Édesapám! Anti!

Ez a Boriska hangja. Felugranak, s Anti szalad, Juhász is szedi a lábát.

– Jaj, Istenem! Jaj, szentséges Szűzanyám! Jaj, szegény Krisztina kisasszony, Jánoska s jaj nekünk.

A huszárok kitódulnak a sátrakból, istállóból, körülveszik.

– Mi lelt, leányom? – kérdi Juhász.

– A másik út felől éppen most láttam befordulni őket, de megkötözték, s most nem tudom, merre járnak.

– Kik?

– Domokos hadnagy úr. Meg a mi Jánoskánk.

– Ki kötözte meg őket? – kérdezte Bálint strázsamester.

– A gránátosok. Az egyik frakkos barázdabillegető is ott volt, az mondott valamit a katonáknak. Aztán se szó, se beszéd, vagy tízen rájuk, s elvitték őket!

– Ebben az óbester keze van. Na megállj, labanc!

Az emberek kiáltoztak, zúgott a hely. Az őrséget valaki közelebb parancsolta, s körülvették a tábort. Az egyik frakkos úr oldalba bökte Juhászt, hogy menjen odébb.

– Ne lökdöss, te szamár! Vendég vagyok!

– Mit vitatkozik, bátya? Inkább nyomja oldalba kend is! – biztatta Anti, s Boriskát vigasztalta, hogy gyöngyöm s galambom.

– Te csak magadra ügyelj s arra, nehogy túlságosan megvigasztald a leányomat!

– Hallgassanak! – parancsolta most a strázsamester. – Beszélek ezzel az úrral.

Odament a barázdabillegetőhöz, de az alig felelt, hátat fordított neki.

– Ide hallgassatok! A frakkos azt mondja, hogy a hadnagy urat kémkedés miatt fogták el, vele Berde Jánost is!

– Hazugság! Mit kémkedett? Tán azt, hogy hány leánya van a tanítónak, s a molnárné tyúkja mit ebédelt?

Antinak fejébe szállt a vér.

– Kiszabadítjuk a hadnagy urat! Ki jön velem?

Többen igen, s Anti megrángatja a nadrágját, mint aki

nehéz terűt akar emelni. A strázsamester is nekieresztette a hangját.

– Megálljatok! Egy lépést se! Hallgassatok rám!

– Mit akarsz?

– Ne papolj, Bálint! Engedj!

– Vártunk eleget. Tegyünk is valamit!

– Csendesség! – harsogott a strázsamester. – A hadnagy úr után én következem rangban.

– Vagy az óbester úr – kuncogott valaki, de lepisszegték.

– Jobb, ha egy akaraton vagyunk. Tudjátok-e, hogy ismét körülvették a tábort? Még egy század gránátos érkezett. Ennyivel mit akartok?

– Akkor mit csináljunk?

– Hagyjuk, hogy nyakunkra tegyék a kötelet? – békétlenkedik Anti.

– Azt nem. Reggel majd meglátjuk, mi lesz a legokosabb. De a nyílt harc nem tanácsos. Addig várjunk, s megmondom, kinek mi lesz a dolga!

Hogy nagyobb legyen a hatás, az utolsó szót halkan mondotta, s ez arra is jó, hogy titok, senki se beszéljen. Egy ideig még morogtak, azután behúzódtak a sátrakba.

Balog Anti lógatta a fejét. Később a Bálint alakja bontakozott ki a sötétből.

– Reggel légy készen, Anti!

– A lovak?

– Azokat egyelőre meghagyták.

Éjszaka nem történt semmi, csak az őrök lépteinek zaja bosszantotta őket.

Kezük szorosan hátrakötözve. Elöl István, mögötte János. Kétoldalt, feltűzött szuronnyal hatan. Vonul a menet a városban. Sötétedik. A főtéren öregemberek sétálnak. Asszonyok kacarásznak. Egyikük felkapja a fejét, és ránevet a gránátosra, aki elöl megy. Érdeklik a népet az idegen ruhás rabok. Nehány gyermek utánuk, s díszlépésben kísérik a foglyokat. A törvényszék épülete zömök, faragott kövekből rakott ház, közepén négyszögű, alacsony torony egy haranggal, a bádogtetőn rozsdás szélkakas. Az ablakokon kifelé domborodó, hasas rács, bent sötétség. Csak a kapu melletti ablakon pislákol ki a gyertyafény.

Az egyik gránátos a puska agyával kopogtat. Kinyílik az ajtó. Sánta, szakállas ember, kezében gyertyalámpással.

– Mit akartok?

– Foglyokat hoztunk. Meg kell vasalni őket.

– Nincs már üres cella, vigyétek máshová!

– Nem lehet. Ez a parancs. Mi átadjuk, a többi a te dolgod.

Belökdösik a kapun a két embert. Domokos felcsattan.

– Most már követelem, mondják meg, miért fogtak el minket!

A gránátos, aki az osztagot vezette, vállat vont.

– Az a rendőrprefektus úr dolga. Kérdezze meg őt!

Becsukódik mögöttük a vastag tölgyfa kapu. Két fegyveres és a sánta van velük. Szűk kapualj, jobbra felfelé vezet egy lépcső, balra egy ajtó, vaskos retesszel. Az udvar mélyén körbe rácsos szelelőnyílások. A cellák. Csend van, az egyikből nyögés hallszik. Gubancos kutya morog, szeme villog a gyertyafényben. A sánta a fejét vakarja.

– Nincs hová becsukjam őket. Hacsak nem a pincébe. Kinyitja a bal oldali ajtót.

– Oda! – mondja a fegyvereseknek.

– Mivel vasaljuk meg?

– Hagyjátok, meg vannak úgyis kötözve! Nincs több vasam. Minden talpalatnyi hely meg van rakva foglyokkal ebben a büdös házban. Au nom de Dieu! Ilyen időt még nem éltem. Az ember egész nap nyitja az ajtókat, rohangál egyiktől a másikhoz, kíséri a rabokat, bort meg ennivalót visz a bíráknak. Legalább este hagynák békén! De nem, itt egy perc nyugta sincs az embernek. Az is bolond, aki tovább szolgál ilyen időben. Holnap leteszem a kulcsokat az elnök úr asztalára, s visszamegyek a falumba szőlőt kapálni.

– Ilyen a szolgálat – vigasztalja János, de a sánta rámordul:

– Idegennel nem beszélek.

– Mikor jön a prefektus vagy valamelyik bíró? Kivel lehet itt beszélni? Olyant mondj, aki nem annyira gőgös, mint te! Dühös vagy a szolgálatra, de olyan lelkesedéssel csinálod, hogy nem is tartasz minket embernek. Na megállj, majd a generális úr elintézi a dolgodat! – dörög rá János. Erre megszeppen a kulcsár. Lámpájával a foglyok arcába világít, mintha kutatná, nem álruhás spiclik-e, akiket csak azért hoztak ide, hogy kitapasztalják az ő véleményét. Aztán megnyugszik. Ilyen kemény hangokkal nem beszél francia ember, ezek csak piszkos idegenek. Rajta az egyenruha, a kezében kulcsok, hatalmas.

– Majd reggel bejönnek – mondja foghegyről, és rájuk zárja a pinceajtót, elsántikál. Hallják, ahogy húzza a lábát.

A pincegádorban vaksötét. Lábukkal kitapogatják a lépcsőket. Lassan megszokják a homályt, és túlfelől, egy keskeny pinceablakon a szomszéd ház faláról beverődő halvány fényt látnak.

– Lemenjünk?

Odakint elül a neszezés, a lépcső aljáról most olyan hangot hallanak, mint amikor víz csörgedezik. Ocsmány bűz száll. Érzik, hogy nyirkos a levegő.

– Jobb lesz itt maradni. Odalent csatorna lehet.

– Fordítson nekem hátat a hadnagy úr!

– Jobb, ha tegezel. Miért fordítsak hátat?

– Megpróbálom kioldani a kötelet a csuklódon. Azután te megszabadítasz engem.

Fordulnak. János a jobb lábát, István a balt teszi lejjebb egy fokkal, és erősebben támaszkodik. A János fürge ujjai dolgozni kezdenek. Tapogatódzik, ismerkedik a csomóval. Körülbabrálja, ahogy két keze hátra van kötve, szinte mind a tíz ujját használni tudná, de zsibbadtak. Végül megtalálja az utolsó hurkot. Két ujjával szorítja, körmével próbálja, hátha meglazul. Nem megy. Tízszer is hozzáfog, akkor megpihen.

– Mindjárt folytatom.

Tizenötödikre enged a hurok.

– Már ereszt.

Bitangok ezek a gránátosok, legalább három bogot vetettek a kötélre. Bezzeg ha ismernék a kun csomót! Az olyan egyszerű, hogy egy pillanat, s minél jobban feszítik, annál szorosabb. Eddig nem volt velük semmi baja, de ezentúl ha még egyszer szabad lesz, és a kezébe kaparinthat egy ilyen szuronyos fickót...

A kötél enged, Domokos kihúzza az egyik kezét.

– Most én!

Egy perc és János is szabad.

– Ezt hogy csináltad?

– A bicskámat titkon visszaadta a motozó – mondja a hadnagy.

Derülnek, de a fogság szorít. Csalódással, méreggel és szorongással. Nincs több szó, csak a gondolat. Miért fogták el őket, vajon mit sütnek rájuk? Sok mindent hallottak a rendőrség módszereiről. Tavaly az egyik gazdát befogták, pedig félkarú rokkant. Addig tartották bent, amíg meghalt. Elszáradt, mondták a parasztok. Ők nem akarnak elszáradni a büdös pincében. Csizmájukon sétálnak a patkányok. Most mi lesz a táborral?

János az öreg Berdére gondol, aki számlálja a napokat, hogy mikor érkeznek haza a leányával. Vizsgálják magukat, mit tettek rosszul, vagy kinek mit mondtak, ami miatt perbe foghatják őket. A levél? Az jó helyen van, az abbé becsületes. A gondolatuk körbejár, végigtapogat mindent, motozza az emlékeket, de nem jut tovább. A csizmák döndülnek a korhadt falépcsőkön, hogy elzavarják a csatorna szőrös lakóit. Fejüket leejtik, elnyomja őket az álom, de arcuk forró az izgalomtól. A lábuk megemelkedik, és rázuhan a fára.

Álom és gondolat összevegyül. Domokos Margót látja. Vajon nem volt-e áruló, amikor jól érezte magát a kastélyban? Az-e a becsület, hogy félrehúzódva, bezárkózva saját szívünkbe, mindig a hazátlanságra gondoljunk? Hiszen arra várt, hogy a márkizt megkérhesse: járjon közbe a generálisnál.

Ki tudja, mikor cselekszik jól az ember?

Csak megvirrad.

XVIII.

A rendőrprefektus a lehető legkisebbre igyekezett összehúzódni. Egyik kezével csipkés kézelőjét morzsolgatta, s úgy ült, mint egy táncmester. A lábfejét leszegte, csak cipője orra érintette a padlót. Homlokán gyöngyözött a veríték. Nem tudja, hogy milyen hatalom áll a márkiz mögött, és nem léphet fel hivatali erővel. Hasznosabbnak látta eltűrni a sértéseket, amelyek csak úgy röpködtek a feje körül. Vigasztalásul ilyen finoman fogalmazta meg a gyávaságát.

A márkiz ingerülten sétált fel-alá, legyezőjével a tenyerét ütögette. Micsoda katonatiszt lett volna, ha férfinak születik!

– Ön eljátssza a francia nemzet becsületét, prefektus! Olyan módszerekkel dolgozik, mint egy mészáros, aki kutyáival körülvéteti a barmot, mielőtt letaglózná. Szégyellem, hogy francia. Semmi érzéke a finomsághoz. A szellemes megoldásról fogalma sincs.

– De kérem . . .

– Hallgasson! Azt akarja, hogy a lakosság között még nagyobb legyen az elégedetlenség? Nem elég magának, hogy nincsenek férfiak, hogy a nemzet színe-java elpusztult a háborúkban? Az éhezés, a parlagon hagyott földek, a keveset dolgozó műhelyek? Még tetézni akarja a katasztrófát?

– Bocsánat, márkiz, de őfelsége dicső háborúit katasztrófának mondani . . .

– Még maga oktat engem? – csattant fel a hölgy, és megállt a kis ember előtt. – A császár hős. De egy nagy egyéniséget nem könnyű elviselni. Ehhez nagyon sok tü-

relem kell. Az ön módszerei pedig nem türelemre szoktatják a népet, hanem az elkeseredést fűtik! Ahelyett, hogy diszkréten végezné a dolgát, a legbrutálisabb módon, nyilvános botránnyt okozva elfog két urat, és egy ronda pincébe záratja!

– Nem én... A kulcsár volt, mert nincs üres zárka.

– Ne így védekezzék, prefektus úr! Ön főkapitányi rangra emelkedett. Márpedig tudom, hogy egykor véres szónoklatot mondott Bonaparte ellen. Azután beadta a derekát, és most érdemei jutalmául basáskodik. Érti, mit mondok?

– Igenis, márkiz.

– Akkor próbálja megkülönböztetni az embereket és a módokat! Talpraesett legyen, okos és tapintatos! De maga... maga egyszerűen bárgyú!

A rendőrtiszt lehajtotta a fejét, és bánatosan befalt egy szem cukorkát, amelyet az Oiseau cukrászda készített. Legalább ezzel vigasztalja magát, ha már ilyen keserű az élet. Margó megállt az ablaknál, és hosszasan kinézett. Mintha csillapulna a dühe, rászegezi legyezőjét a kucorgó emberre.

– Most indul, és helyrehozza, amit hibázott!

– Szabadon engedjem a foglyokat?

– Nem! Ember, hát még mindig nem tud disztingválni? Nem engedi szabadon azt a két embert, de civilizált módon és udvariasan bánik velük. Lefolytatja a vizsgálatot, és ha igaz, amivel vádolják őket, majd a törvényszék ítélni fog fölöttük. De csak akkor adja őket a bíróság kezére, ha igaz a vád, és bizonyítja!

– A bizonyítékok, márkiz...

– Az ön dolga. Vagy én vagyok a rendőrtiszt?

– De hiszen . . .

– Mára elég volt, prefektus úr. Ha valami komoly eredménye lesz, várom, hogy újból meglátogat. Most azonban pihennem kell.

A rendőr elment. Egész idő alatt kívánta a burnótot, majd meghalt egy csipetnyiért. Amint kilépett a kastélyból, felszippantott egy jó adagot, s tüsszögve, nyálát fröcskölve, végre megkönnyebbült. Hogy egy szép asszonynak ilyen rossz modora legyen! Nem csodálkozik, hogy a férje már öt éve nem jön haza.

Elgondolkodva sétált a fák között, s a táborhoz érkezett. Gondolta, ha már itt van, körülnéz egy kicsit. Szóba állt az egyik gránátossal, kifaggatta, mi történt tegnap óta, az éjszaka mit hallott, járt-e idegen személy a táborban.

Boriska éppen rőzsét szedett, és meglátta a prefektust. Nagyot ütött a szíve, de nem szólt, csak visszafutott a tanyájukhoz.

– Édesapám, édesapám! Itt van megint.

– Ki van itt?

– Az a barázdabillegető, aki elvitte szegény Jánoskát és a hadnagy urat. A saját szememmel láttam.

– A máséval bajos lett volna.

– Ne fogja ilyenkor is a tréfa, édesapám! Mondom, hogy itt van. Kérdezzük meg, mikor jönnek haza.

– Ha megtanultál a nyelvükön, kérdezzed – vonta meg a vállát Juhász. – Legjobb elkerülni az efféle nagyurakat.

– De hát csak nem hagyjuk szó nélkül, hogy elfogták, mint a haramiákat? Vajon ki tud franciául, mert én befutok a táborba, s fellármázom.

– Hát ha én jó leszek! – szólt a szekér mögül Balog

Anti. Látszott az arcán, hogy nem sokat aludt az éjszaka. Boriska összekulcsolta a kezét, s leengedte maga előtt.

– Ha kend tudna beszélni franciául . . .

– Tudok én!

– De jól tud?

– Ne félj, amit a franciák elfelejtettek, azt én mind megtanultam. Mihez kell a tudomány?

A leány elmondta, kit látott, s Anti elindult a prefektus felé. Odaállt, kézen fogva húzta a leányt. Tisztelgett, s mondta, kérdezne valamit.

– Tessék!

– Ez a leány azt szeretné tudni, hová vitték a hadnagy úrékat.

– A fogházba.

– De miért?

– Kicsoda ez a hölgy?

– Ha megmondom, se megy sokra vele. Juhász Boriska Kolozsvárról.

– Ehe. És miért akarja tudni, hogy mi történt velük?

– Mert az egyik útitársa volt, jó ismerőse.

– A hadnagy?

– Nem, a másik.

Boriska megráncigálta az Anti dolmányát.

– Mit beszél annyit? Megmondta?

– Várj! – Aztán újra a prefektushoz fordult. – Nálunk a nyulat szokták így fogni.

Boriska közbeszólt, mintha értette volna.

– Erdélyben a határőrnek valót fogják kötéllel, de az sem rab, csak katona! Tán jobb lenne, ha ezt a barázdabillegető urat meghívnók, hogy egyék egy falás füstölt kolbászt. Hátha attól megered a szava.

– Mit mond a mademoiselle?

– Meghívná a tisztelt urat egy kis falatozásra.

– Merci, nagyon sok dolgom van. Pedig igazán csinos a kicsike! Charmante!

– Sármány az öregapád! – mérgelődött a lány, mert a prefektus olyan furcsán nézett rá, mint amikor a csirkét méricskélik.

– No menjünk, Boriska!

– Kérdezze meg előbb, mi bajuk velük!

Anti megkérdezte.

– Hélas! Sajnos, nem mondhatok semmit. Államérdek.

Juhász egyik lábáról a másikra állt, úgy várta őket.

– Sokat tudtok-e?

– Még a kolbászra se mozgatta a füle bojtját.

– De az árgyélusát, én a pajtásokkal megrohamozom a fogházat! Ne gondolják, hogy olyanok vagyunk, akikkel mindent lehet!

– Jobb, ha alább adod – intette Antit az öreg. – Ők többen vannak, s ami a legnagyobb dolog, itthon!

– Akkor pedig elmegyek a kisasszonyhoz, hátha ő tud valamit!

– Könnyű lesz. Csak keresd Coq gazdát, valahol a vármegyében!

– Hiába csúfolkodik. Ha a hadnagy úr meglelte, én is ügyes leszek.

– Igen, de ők ketten voltak s tanult emberek – ingatta fejét az öreg.

– Na, Istennek ajánlom! Ügyeljen a leányára!

– Addig ügyelek, amíg más át nem veszi az őrséget!

Anti bement a táborba, s nyergelt. Az őr utána szólt, hogy hová, de csak magyarul felelt, hősködve, ingerülten:

– A szemed világába!

Megmondta Bálintnak, hogy megkeresi Krisztinát, s ha nem tudtak vele beszélni Domokosék, megkéri ő, hogy járjon közbe. Mert most már kétféle dolog is van, a hazamenés és a rabok kiszabadítása.

Először a malomba. Nagymihály éppen sült szalonnát evett.

– Beszédem van veled!

– Mondhatod, az asszony egy szót se tud még magyarul.

– Emlékszel-e, mit mondottál volt a hadnagy úrról?

– Nem volt komoly beszéd.

– Jóvátehetnéd.

– No?

– Úgy, hogy megtudakolod az asszonytól, nem ismer-e egy Coq nevű gazdát a környéken, s ha igen, hol lakik.

– Minek?

– Elfogták a hadnagy urat s Berde Jánost is.

– Hű, a keservit! Nem is tudtam.

– Ne hazudj, Nagymihály! Itt voltál a faluban, az egész község tud róla, akkora híre van. De ha nem akarsz, úgy is jó. Majd beszélek én a molnárnéval vagy másvalakivel. De akkor többet ne is gondolj Magyarország felé, mert valaki a beledet ki találja ontani!

– Te lennél az?

– Lehet.

Nagymihály elvörösödik. Leteszi a kést, és odahívja az asszonyt. Tetszetős, ringó csípőjű, piros arcú fehérnép. Látszik, hogy nehezen élne egyedül. Rámosolygott Antira, és megkérdezte, hogy csizmát hozott-e eladni.

– Én nem, csak azt szeretném tudni, hogy egy Coq nevű gazdát nem ismer-e.

– Várjon csak! Coq? Ez Raoul bácsi lehet, aki a felső majorban lakik.

– Öreg ember?

– Hát... nem olyan nagyon – riszálta magát a molnárné. – Itt szokott őrletni. Tudja, van annak egy leánya, aki főapáca Lyonban.

Anti felugrott.

– Merre van az a felső major?

– Az erdőn túl forduljon balra, és a harmadik tanya, amit az út mellett lát! Hová szalad? Álljon meg, egyék egy falat szalonnát, tudom, hogy maguknál nem sok jót főznek! Na, ez ugyan siet. Vajon mit akarhat Coq apótól?

– Semmit – mondotta Nagymihály –, vagyis csak azt, hogy levelet hoztak neki, amiben az van írva, hogy... De mit érdekel az téged?

– Ha meg nem mondod, mehetsz! Le is út, fel is út! Enyém a ház, allé! A malomból megélek, férfit is kapok, nem ilyen nyimnyámot, aki csak enni tud. Mondtam, eridj! Allé!

Csípőre tett kézzel állt, és Nagymihály bánta, hogy adta a tudóst. Inkább mond valamit, mert ha Anti befeketíti, nem lesz maradása otthon. Jobb, ha biztonságban él a malom s az asszony árnyékában.

– Hát... az volt a levélben, hogy meghalt a király.

– Melyik király?

– A francia.

– Nincs is király, te mafla. Császár van.

– Na látod! Azért nincs, mert meghalt.

Az asszony kacagott. Teli szájjal, tiszta szívből.

– Tudod, mit nevetek? Ez a bolond hazádfia tán házasodni akar. Na, elveheti a Coq bácsi leányát, Benignet!

Anti sokáig nyargalt, aztán meglátta a harmadik tanyát. Szép nyárfasor övezte, előtte szőlőskert, frissen kapálva. A ház cserepes, és az ablakok zsalugáterei nyitva, az üveg ragyog a napfényben. Elismerőn bólint, és leszáll a lóról. Odaköti a kapubálványhoz, és bemegy. A lugasban egy nő szép, tarka hímzésen dolgozik. No, ez nem lehet apáca, inkább a magyar kisasszony.

– Adjon Isten jó napot. Ugye, Krisztina kisasszonyt tisztelhetem?

A leány leteszi a hímzőrámát.

– Én vagyok. Honnan tudja?

– Csak úgy gondoltam. Mert a hadnagy úr mondotta volt, hogy a kisasszonynak milyen szép orcája van.

Krisztina elpirul az örömtől, de fél. Miért küldi István ezt a legényt? Miért nem jött ő maga?

– Miért keres?

– Engedelemmel, Balog Anti közhuszár. A Domokos hadnagy úr legénye vagyok.

Az idegen hangra megérkezett mater Benigne.

– Bonzsúr, nagyasszony! – tisztelgett Anti, mire az apáca felszisszent, és rosszallón nézett rá.

Krisztina kijavította:

– Dicsértesséket akart köszönni, csak nem tud franciául. Kérem, anyám, ne nehezteljen rá. Honfitársam.

– Sok honfitársad van, kedves lányom – mondta jóságosan Benigne, és leült a malomkőasztalhoz. Nekik is helyet mutatott, s ezzel kinyilvánította, hogy a beszélgetést végig akarja hallgatni.

– Kérem, beszéljen franciául, hogy ő is értse – mondta Krisztina.

– Én aztán nem! A kisasszonnyal akarok szót érteni, s az apácának ahhoz semmi köze. Tessék megmondani, hogy nem tudok egy szót se a nyelvén. Aztán ha a kisasszony mond neki valamit, azzal elégedjék meg.

Krisztina elmondta Benigne nővérnek, hogy a legény nem tud franciául.

– Quel dommage!

– Bizony, kár. De majd én fordítom.

– Nagy baj van, kisasszony. Oda a hadnagy úr meg János is.

– Jézusom! – sikoltott Krisztina, azután bűnbánó arccal elmondta az apácának, hogy az édesapja beteg, járni se tud a köszvénytől. Az apáca sóhajt, bólint.

– Ahogy visszajöttek volna a táborba, elfogták őket. Nem is tudtunk beszélni velük, én is úgy kérdezősködtem, hogy a Kakas úr háza merre van.

– És hogy anyám nagyon vár, mert nem győzi a ház gondjait – tolmácsolta a leány.

– Ma reggel megkérdeztem egy főrendőr urat, de csak annyit mondott, hogy a fogházban vannak. Hát itt a baj, segítsen, ha tud!

– Levelet kell írnom a szüleimnek, ez a honfitársam hazaviszi – mondta a strázsáló apácának Krisztina, és beszaladt a házba. Később egy lepecsételt levéllel jött vissza, és kikísérte Antit.

– Ezt gyorsan a helytartóságra!

Éjszaka elhalkult a csatorna locsogása, reggel újra erősödött. Az ajtó mellett keskeny, szürke fénycsíkok kúsztak be a pincegádor falára, a patkányok elmentek. A foglyok dereka sajgott, szerettek volna nyújtózni, de a keskeny lépcsőfokon nem tudtak. Később a nap is besütött egy kis lyukon, s ez a fény már elég volt ahhoz, hogy meglássák: a talaj fémesen csillog, s balról jobbra lassan mozog. Sűrű, piszkos lé folyik, a padló beszakadt a csatornába. Még jó, hogy az éjjel nem fordult belé valamelyikük.

Egy keveset aludtak is. Félálomban, éberen, időnként mozgatták a lábukat, s kapaszkodtak a korhadt falépcső fokába.

Aztán csikordult a kulcs. Dörmögő, rosszkedvű reggeli hangok:

– Hol a két idegen, akit az este hoztak?

– Itt a pincében, uram, mert nincs hely másutt.

– Maga vén ökör!

– Igenis, uram.

– Ha egy kissé vakmerők, akkor bottal ütheti a nyomukat.

– Igenis, uram.

– Hozzon reggelit a Fehér Bárányból, aztán kísérje fel őket!

– Igenis, uram!

– Hallod-e, István? Napvilág nem olyan nagy vitéz a sánta, mint sötétben – mondta János. – Az a neve, hogy „igenis uram".

– Nem a fénytől van, hanem most nála nagyobb úr is van az épületben – dörmögött a hadnagy.

– Vajon nekünk is hoz reggelit?

– Hallottad. Fehér bárány húsát sütve, búzakenyeret s egy kupa bort. Szereted-e?

– Kell a fenének.

– Helyes, legalább nem kívánod.

– Tréfával jól lehet elütni a dolgot, de ha vallatni kezdenek, mit mondjunk?

– Miről, János?

– Hát... nem tudom.

– Na látod! Nincs miről vallanunk. Legokosabb, ha a színtiszta igazat mondod, akármit kérdeznek.

– A bárányhúsról is?

– Ejnye, hát még itt is fog a bolondozás?

– Okosabbat nem tudok. Ha gondolkodom, csak mérgelődni kezdek s az bosszúság. Azért csak mond az ember valamit, hogy el ne felejtse a szót.

– Vajon Krisztina tudj-e, hogy velünk mi történt? Csak egy sikoltást hallottam. Lehet, hogy Boriska látta. Eszükbe jut-e értesíteni Krisztinát, s ő tudni fogja-e, hogy mit tegyen?

– Nem is tudják, hol lakik Krisztina. Azt gondolod, hogy ebből komoly ügy lehet?

– Nem tudom. De addig tarthatnak becsukva, ameddig jólesik. Ha nem ítélnek el, akkor is vizsgálati fogságban ülhetünk, hiszen nincs a mi pártunkon senki. Hacsak a kormányzó leánya nem, de az Krisztinától függ.

– Ő holnap megy a táborba, hogy elhozza az instanciát?

– Úgy mondta.

– Akkor megtudja, hogy minket bésoroztak a patkányok közé. Addig eltelik valahogy.

Sokáig tartott a Fehér Bárányból hozott reggeli, mert későre járt, amikor kinyílott a pinceajtó.

– Jöjjenek!

A fénytől megtántorodtak, s most már látszott, hogy lent szurkos folyócska vonul sűrűn és barátságtalanul.

– Nem valami híres a vendégszobájuk – mondta János, de a sántának nem volt jókedve, csak morgott. Aztán felszisszent.

– Hol a kötés a kezükről?

– Levettük éjszakára. Tán maga kesztyűben alszik?

A sánta felkapta a falhoz támasztott puskát, s úgy kísérte őket az emeletre.

– Aki félrelép vagy megfordul, azt keresztüllövöm.

– S a másikkal mit csinál? – bosszantotta János, mert egylövetű a fegyver, s ki tudja, az is meg van-e töltve.

Fent, a folyosó végén kopogtat. Betuszkolja maga előtt a foglyokat, és ügyetlenül tiszteleg.

Cifrán öltözött, púderes parókás úr egy asztalnál.

– Önök osztrákok?

– Nem. Magyarok vagyunk.

– Magyarok? – mélázott a tisztviselő. – Tehát osztrákok!

– Nem.

Felírta egy papírra: nemzetiségük osztrák.

– Hadifoglyok?

– Olyanforma – vélte János.

– Nem! – mondta István.

– Hát micsodák? Nem mondaná meg? – csapott az asztalra a parókás.

– Ki tudja? Aki hadifogoly, annak élelmezés jár. Mi éhezünk, és szabadon járunk.

– Nagyon helytelen. Már megtiltottam. Miért nincsenek megkötözve?

Erre nem kell válaszolni.

– A Napóleon-kodexnak a bűnvádi eljárásról szóló előírásai szerint kihallgatom önöket, mint gyanúsítottakat. Megértették?

– Nem.

– Hogyhogy nem?

– Úgy, hogy amíg nem tudjuk, mivel gyanúsítanak, nem értjük az egész eljárást.

A tisztviselő hunyorított az ablak felé, és tenyerével verni kezdett egy alkalmas kis csengőt, amely minden csapásra meglódította a belsejében levő törpét, és csilingelt. Bejött a sánta.

– Húzza be az ablaktáblákat, itt meg lehet vakulni!

Megtörtént, s a szoba félhomályba esett.

A parókás tovább hunyorog.

– Tehát nem tudják, miért állnak előttem?

– Nem.

– Tudniuk kell, hogy a bécsi békével Ausztria nemcsak a tengerparti magyar tartományait veszítette el, hanem hűbéresévé is lett Franciaországnak. A francia császár őfelsége fogságba ejtette még a pápát is. A pápát, uraim! Tehát nem tűrheti, hogy holmi kis osztrák urak kukoricázzanak vele.

– Helyeslem – mondta János.

– Csendet kérek! Ön sem kukoricázhat velem. Itt én vagyok Franciaország!

Domokos látta, hogy közbe kell lépnie, mert a parókás nem ismeri a tréfát. Nem mindenki érti a székely észjá-

rását. Hogy mikor kell a tréfát komolyra s a komolyat tréfára venni.

– Uram – mondotta –, a társam annak helyeselt, hogy az osztrák itt nem uraskodhat.

– Akkor önök hazaárulók!

– Miért?

– Mert osztrákok. Ha jól tudom – és itt valami iratokba nézett –, mindketten Győrnél estek fogságba, ahol legyőztük önöket.

– Már mondottam, hogy nem osztrákok, hanem magyarok vagyunk. Én kisnemes, a társam még annyi se.

– Magyar? Az micsoda?

– Olyan nemzet, mint a francia. Szereti a hazáját és a szabadságot. A saját nyelvén akar beszélni, a saját dalait énekelni. Nem az ő hibája, hogy az osztrák császár uralkodik fölötte. A hollandusok se franciák, uram. Pedig most Napóleon alattvalói.

A parókás egyre sűrűbben pislogott, pedig odakint beborult, s már annyi fény se jött be az ablakon, mint eddig. Valami más idegesítette.

– Már hogy a hollandok nem franciák? Még csak az hiányoznék! A németalföldi nép elmaradott, fogalma sincs a szabadság, egyenlőség, testvériség hármas igazságáról. Ezért elvittük nekik mindazt, ami a magasabb rendű élethez kell! Mi szabadítottuk meg Európát a sötétségtől.

A hangja rikácsol. Domokos azt gondolja, hogy így senkivel se tudná elhitetni a parókás a maga igazát. Halkan folytatta.

– Ahogy a hollandok nem franciák, a magyarok se osztrákok. Más a nyelvünk, mások a szokásaink. Nekünk idegen a bécsi császár.

A másik felpaprikázódott ettől a hazugságtól. Mérgében az asztalt csapkodta.

– Akkor miért harcoltak ellenünk?

– Ön is szívesebben babrálna most a rózsái között vagy horgászna, esetleg lepkegyűjteményével foglalkozna, mint hogy itt ül ebben a hivatali szobában. Miért ül ön nyári időben az íróasztalnál?

– Mert muszáj! – verte az asztalt a parókás. – Most pedig elég a vitából! Figyelmeztetem, hogy a törvény igazságos, de szigorú! – Istvánra mutatott. – Neve?

– Etien Domokos.

– Állandó lakóhelye?

– Kackó.

– Tehát Ausztria.

– Nem. Erdély.

– Foglalkozása?

– Gazdálkodó.

– Kora?

– Huszonnyolc év.

– Miért jött Franciaországba, kinek a megbízásából, milyen adatokat kell gyűjtenie?

– Mert hoztak. Semmilyen adatot nem gyűjtök.

– A bécsi hadügyminisztérium megbízásából ön helyszíni felméréseket végzett francia területen, és igyekezett megtudni a csapattestek elhelyezését, fegyverei minőségét, különösen a tüzérség erejét.

– Ez valótlan.

– Hogyan beszél velem?

– Bocsánat! De távol van a valóságtól, amit ön állít.

A hunyorgó szempár rászegeződött.

– Figyelmeztetem, hogy csak súlyosbítja a helyzetét az

oktalan tagadás. Ha őszintén vall, egészen más elbírálás alá esik.

– Köszönöm a jóságát, de nincs mit bevallanom. A kémkedésért halálbüntetés jár, így nem mindegy, hogy beismerek-e valamit vagy sem. A Code Napóleon különben bizonyítékokat követel a bűnösség megállapításához.

A parókás gúnyosan hunyorít.

– Úgy látom, ön ért a jogtudományhoz.

– Nálunk az iskolázottság főképpen abban merül ki, monsieur.

– Jó. Tehát nem akar önként vallani. Akkor lássuk a másik egyént!

János előrelépett, s elhatározta, hogy nagyon nyugodt lesz, semmi játékos szót nem fog mondani.

– Neve?

– Berde János.

– Azelőtt Árva János? Miért cserélt nevet?

– Mert az első nevemet csak rám akasztották. Azt jelenti, hogy sem anyámat, sem apámat nem ismertem. Úgy vett magához Berde kapitány. Ő nevelt s taníttatott. De a nevét nem adta. Azt én csak úgy vettem fel, az ő megkérdezése nélkül – mondta lehorgasztott fejjel.

– Maguknál ez csak így megy?

– Nem, de jobb volt nevet cserélnem, hogy az osztrákok ne tudják, hogy én vagyok az. Ugyanis még a győri csata előtt átszöktem Napóleonhoz, mert ő szabadságot ígért a magyaroknak.

– Ezek szerint ön a honfitársai ellen harcolt? Nagyon szép dolog! Ezt nem tudtam.

– Nem harcoltam senki ellen, uram. Visszamentem a magyarokhoz, mert semmi nem lett a Napóleon ígéreté-

ből. Gondoltam, nekem ott a helyem a testvéreim között. De az osztrák nem szereti az ilyesmit. Hát ezért.

A hunyorgatás újra kezdődött.

– Nem értem. Miért kellett itt, Franciaországban nevet cserélnie?

– Nem itt cseréltem, hanem útközben. Mert otthon jártam a tavasszal. A kapitány úr is jóváhagyta, hogy felvettem a nevét.

– Akkor miért jött vissza?

– Berde kapitány úrnak van egy leánya, akit haza kell vinni. A kapitány úr beteg, nem jöhet érte. Az udvarosgazda a nyelvet se tudja. Ezért jöttem velük.

– Úgy. Tehát ön az a személy, aki Domokos Istvántól a hadititkokat átcsempészte a határon, és eljuttatta a bécsi Kriegsministeriumhoz! Nagyszerű! Nos, monsieur Domokos, mit szól ehhez? Még ezek után is tagad?

– Soha nem kémkedtem! – tiltakozott felháborodva.

– Folytatom Berde, alias Árva János kihallgatását. Állandó lakóhelye?

– Kolozsvár.

– Foglalkozása?

– Diák voltam, s elvégzek mindent, ami akad.

– Aki sokat mond, semmit se tesz. Tehát nincs foglalkozása. Hány éves?

– Húsz.

– Miért jött Franciaországba, s kinek a megbízásából kémkedik?

Újra elölről. A parókás ugyanúgy faggatja, mint Domokost. Mindig visszatér a kémkedéshez, és sunyin várja, mikor ismeri be valamelyikük egy fél szóval, meggondolatlan válasszal a gyanút. Miért kémkedett? Nem kémked-

tem. Ki küldte ide? Hoztak. Miért ment haza? Mert untam a fogságot. Akkor miért jött vissza? Hogy hazavigyük Krisztinát... És újra elölről.

A parókás homloka gyöngyözik. A két magyar szédül, álló napja nem ettek. A szoba fülledt, tele gyanakvással és előre kitűzött vallomással, mert a foglyokat bűnössé kell tenni. János elveszítette türelmét, s odasúgta Domokosnak:

– Én megnyuvasztom.

– Vigyázz! Nincs egyedül.

– Annál inkább! Marad bőven.

– Ugrálni a majom is tud.

– Az más... Igaz.

– Ne suttogjanak egymás között! – horkant fel az írásból a rizsporos fejű, és újra kezdett fogalmazni egy mondatot, amit nem talált elég okosnak.

XX.

A meleg megülte a környéket. Sem ember, sem állat nem akart mozogni, csak a legyek bosszantották őket. Még a hűvös kastélyban is, ahol a selyempincsi álmosan kapkodott utánuk. A kanári rágyújtott a füttyre, őt nem bágyasztotta el a meleg. A márkiné vizet öntött a kalitka kis vályújába, és összecsücsörített szájjal gügyögött a madárnak. Odakint hangosabban beszélt egyik lakáj valakivel, s erre a hangra összerázkódott. Izgatott volt, túlságosan foglalkoztatták az események.

Pálffy nem jelentkezett, de a márkiz érezte, hogy olyan dolgot indított el, ami sok embernek keserűséget okoz.

Az óbester mondta, hogy lázadás készül. Nem volt félénk, azóta többször elsétált a tábor közelébe, hogy lássa, milyenek az előkészületek. De most se látott mást, mint eddig. A magyarok üldögéltek a sátrak előtt. Volt, aki furulyázott, a másik pipát faragott rózsafagyökérből, kockáztak, vagy a lovakat ápolták. Szegények, rongyosak és soványak. Bemennek a faluba, cserélnek a holmijukért egy kis ennivalót. Betérnek néha a csapszékbe is, és isznak egy pohár bort. Ha valamelyik háznál férfierőre van szükség, szívesen dolgoznak. Ezzel is telik az idő, s legalább jóllaknak. Azt is tudta, hogy néhányan ott élnek a munkaadó házaknál. A molnárné, aki rég megkapta az ura halálhírét, befogadott egy fekete szemű magyart, s most az a molnár.

Nem beszélt a dolgokról, mert a rang kötelezi, hogy nem udvarképes kapcsolatokat ne vegyen a szájára. De magában nem ítélte el őket. Közömbös arcot mutatott, és ritkán volt őszinte, ezt megszokta még a zárdában, ahol igazi kisasszonyok is nevelkedtek. Szerette a zenét és a színházat, mindkettőn úgy el tudott andalodni, hogy egy képzelt világban élt, ahol az ő kívánsága szerint folynak a dolgok. Amikor nagy pompával oltárhoz vezette Persolant Duval márki, azt hitte, hogy kitárulnak a lehetőségek. Troiville környékének nagyasszonya lesz, akinek beleszólása van az élet dolgaiba. Néha hűtlenkedett, s az őrgróf megtudta. Margó kiengesztelte. Aztán egyedül maradt a kastélyban, a környezete unalmassá vált, csak fogadónapjain teltek meg a szalonok a környék rangos embereivel. De minden szó mögött érezte a sajnálkozást. A szerelmi vallomások, amelyek szépségének szóltak, untatták. Tudta, hogy szánják, amiért egyedül maradt, mások szeretnének

a márki örökébe lépni, mert nagy az őrgrófi vagyon. Egy Delacroix báró a neve révén próbált kapcsolatot teremteni vele. Rá akarta beszélni, hogy indíttasson holttányilvánítási eljárást a kerületi törvényszéknél, mert nyilvánvaló, hogy a márki meghalt. De ő nem akart kimozdulni a nyugalmas félözvegységből. Tudta, miért nem kap hírt az uráról, s egy ideig elégedett volt.

Jól mulatott azon, hogy olyan öregurak, mint Pálffy, milyen hévvel udvarolnak. A közelben levő táborból néha meghívta Domokos hadnagyot. Milyen nyugodtan mozgott a tükörfényes szalon padlóján ez a kisnemes! Milyen szerényen ült a selyemmel behúzott kanapéra, hogy fogta a csészét, és milyen komolyan beszélt!

Elöntötte a harag. Az üvegkancsót, amelyből vizet öntött a madárnak, kihajította az ablakon. Ezer darabra tört egy márványszobron.

Az nyugtalanította, amit tegnap megtudott a rendőrprefektustól. Csak a módszer miatt tett neki szemrehányást, de az a tény, hogy a két embert elfogták, nagyon kellemetlen. Hiszen ő írta a levelet a generálisnak. Ha hitt az ezredesnek, akkor vállalnia kell a következményeket is. Ahogy eszébe jutott az öreg vizenyős, mohó szeme s a hadnagy kedves komolysága, egyre jobban bánta, hogy elhitte a lázadás meséjét.

Jóvá lehet-e tenni a hibát? Eltörölni a bűnt, amit elkövettünk?

Az óra hármat ütött.

A lovas visszatért a városból, s jelentette, hogy a prefektus azonnal jön. Igazán itt lehetne már! Végre lódobogás, és az ablakból megpillantja a vendéget, amint egy

szolga segítségével kényesen leszáll. Pipiskedve leporolja cipőjét, majd fodrait igazgatja, és megtörli verítékező homlokát.

– Kéretem! – kiált az ajtó felé, amint a lakáj benyit, hogy jelentse a vendéget.

Mélyen bókolva, tánclépésekkel közeledik a prefektus.

– Hódolatom, márkiz! Lóhalálában siettem.

– Okosan tette. Legutóbb abban állapodtunk meg, hogy haladéktalanul beszámol az ügyről. De úgy látom, nem szokta betartani a szavát.

A gyöngyök újra kiütnek a rendőrfőnökön, s a parókától a szemöldökéig gördülnek, ott szétfolynak kétoldalt, és az arcát csiklandozzák. Csipkés kendőjével törülközik és hebeg.

– Márkiz, legalázatosabban emlékeztetem, miszerint azt parancsolta, hogy értesítsem, mihelyt valami fontosat tudok. Fontosat viszont...

– Egyszóval vitatkozik. Nos, mi az a fontos, amit megtudott?

– Azért nem jöttem, mert bár a leggondosabb vizsgálatot indítottuk, s legügyesebb emberem hallgatta ki a két magyart, az ügy érdemére vonatkozóan vajmi kevés... azazhogy egyáltalán... vagyis...

– És az, hogy semmi terhelő adat nincs, önnek nem fontos?

Az asszony sétált, az ajtótól az ablakig, közben megállt, s keményen nézett a rendőrfőnökre. Ez lesütötte a szemét.

– Mondjon is valamit, ne csak beszéljen! Nos?

– Biztosíthatom, márkiz, hogy a két fogoly semmi méltánytalanságot nem szenved. Beosztottjaim az előírásokhoz ragaszkodnak. Sem kínzás, sem éheztetés, semmi bar-

bárság. Csak a nyílt ész, a könyörtelen logika és az éleslátású kérdezősködés.

– Ez megnyugtató. De ki mondta magának, hogy olyan botrányos módon letartóztassa őket?

– Felsőbb parancsot kaptunk. Hogy úgy mondjam, bizonyos körökben világos összefüggést találtak a hadnagy és a magyarok érkezése között. A vendégek összekötők a Franciaországban működő osztrák ügynökök és a bécsi hadügyminisztérium között.

– Ugyan, prefektus úr!

– Bizonyítékaim vannak, márkiz.

– Szeretném hallani.

– A bizonyítékokat a gyanúsítottak se cáfolják. Megdönteni nem is lehet.

– Mielőtt bizonyítana, mondja meg, mit érdemes a környéken s a magyar táborban kikémlelni? Fontos hadititkokat rejtenek a mogyoróbokrok, vagy tán a szélmalom érdekli az osztrákokat?

Újabb verítékezés. Mohón és gyorsan mondaná el bizonyítékait a derék rendőrtiszt, hogy hamarább átessék a vallatáson. Úgy érzi magát, mintha bíróság előtt állna. Ez az asszony erélyes, és tudja, hová akar eljutni. Nagyot lélegzik és folytatja:

– Márkiz, az hazudik, az lop, az gyilkol, és az kémkedik, akinek ez hasznos. Ez a legfontosabb, amire figyelnünk kell! A fiatalabbik huszár, aki most érkezett keletről, az ottani harcok idején átpártolt az olasz alkirály vezette francia haderőhöz, majd visszaszökött a saját csapatához.

– Mit bizonyít ez?

– Azt, hogy minden hájjal megkent szélhámos, akinek

se becsület, se haza nem számít. De továbbmegyek. Fogságba esik, és Franciaországba kerül. Innen hazaszökik a szülőföldjére.

– Ezen csodálkozik? Nem lehet olyan jó a fogság.

– Tökéletesen igaz. De miért jött vissza? Mert valami célja volt.

Drámai szünet, újra törülközik. Hőség van. A márkiz az ablakon kinéz, neki hátat fordított. A prefektus hűtené a zsebkendőjét, amely a frakk zsebében átmelegedett. Megrázza, és a selyempincsi ugrik, hogy a hiába lesett légy helyett elkapja a csipkés zsebkendőt.

– Drágám – mondja a prefektus –, édes kiskutyám, engedd el!

A kutya hörög, vicsorít, és esze ágában sincs hagyni. A prefektus húzza. A kutya lecsúszik a puha karosszék öléből. A kendő elszakad, fele a szájában. A másik felével törülközik a parókás. Akkor megfordul Margó. Csak azt látja, hogy a kutya a földön.

– Maga földhöz csapta Fifit?

– Ilyesmit gondolni! – borzong a szegény rendőrtiszt, és tudja, hogy veszített. Ez a nő a kutyáját többre becsüli, mint az ő szolgálatait. Fifi elszalad, és viszi a fél zsebkendőt. Az asszony felkacag.

– Ő is törülközni akar!

– Márkiz, én igazán ...

– Szóra sem érdemes. Elég a fél zsebkendő, inkább folytassa az előadást. Ott tartottunk, hogy miért jött vissza az a másik fiatalember.

– Azt vallja, hogy egy magyar kisasszonyt akarnak hazavinni, aki a háborús időkben ittrekedt egy lyoni zárdában.

– A lyoni zárdákat kiürítették, ha nem tudná.

– Mindent kinyomoztunk, márkiz. A kérdéses hölgy az apácafőnöknő szüleinél lakik. Tudjuk a pontos címét. Ez is a környéken van. Nos, nem érdekes? Minden itt összpontosul, Troiville körül. Hogy úgy mondjam, egy nagy nemzetközi kémhálózat a mi kerületünket választotta ki tevékenysége színhelyéül. Ha ennyi személyt és ekkora munkát áldoznak egy látszólag közömbös kerületre, akkor van itt valami, amit nem tudunk pontosan!

– Ön szerint az a hölgy is kém?

– Nem tudom. De bizonyos, hogy a fiú – saját állítása szerint – egy osztrák kapitány nevelt fia. Azé, aki édesapja a kisasszonynak.

– Tehát a rokonáért jött, hogy hazavigye. Nyilván nem tudta, hol van a leány, azért nem vitte magával, amikor hazament.

– Ez is elképzelhető.

– Akkor semmi gyanús abban, hogy visszajött.

A parókás kihúzta magát. Most végleg legyőzi ezt az erőszakos asszonyt.

– Fel kell hívnom kegyelmességed figyelmét valamire. Ez a fickó nemcsak átszökött, és újra visszament az osztrák sereghez, hanem álnevet használ. Mielőtt hazament volna a táborból, Jean Árva néven szerepelt. Átnéztem minden iratot, és megállapítottam, hogy február óta, egészen a mai napig Jean Árva felvette a kosztot a táborban, tehát itt volt.

– Akkor hogy ment el mégis?

– Úgy, hogy most Jean Berde néven szerepel.

– Miért?

– Mert az igazi nevén elfognák az osztrákok a régi szö-

kés miatt. Nos, márkiz, ezek a körülmények a kémkedés ténye nélkül is annyira gyanúsak, hogy el kellett fognunk. Megjegyzem, hogy a fickó rendkívül tiszteletlen, sőt cinikus viselkedésű. Kérdezve válaszol, gúnyos megjegyzései vannak. Egyszóval ravasz, rendkívül éles eszű, nagyon jól képzett ügynök.

Margó leült szemben a prefektussal, ráfüggesztette a szemét. Ez hálát adott Istennek, hogy már nem fiatal, mert akkor szerelmes lenne az asszonyba, és ki tudja, milyen bajt zúdítana... Lám, még mindig nem nyugszik, újabb kérdés.

– Nos, prefektus, ami ezt a Jeant illeti, úgy látom, hogy valóban van egy kis vizsgálnivaló. Hogy megnyugtassuk a lelkiismeretünket. Én is francia vagyok. De miért nem beszél Domokos hadnagyról? Annyit mondott, hogy ő az itteni ügynök. Ezt honnan tudja?

– Márkiz, bátorkodtam elöljáróban elmondani. Felsőbb körök...

Az asszony türelmetlenül legyintett.

– A felsőbb körök! Maga el se tudja képzelni, hogy egy magas állású ember vagy egy arasztokrata is tévedhet? Megnyugtatom, hogy én is tévedtem már néhányszor. Miért nem gondolja, hogy a fölöttese, akitől értesüléseit kapta, szintén tévedett? Miféle bizonyítéka van Domokos István ellen?

– Az, hogy a másik gyanúsítottal együtt kereste fel Coq parasztgazda házában azt a leányt.

– Domokos mit vall?

– Semmit. Nem hajlandó nyilatkozni a hölgyről, és ez fölöttébb gyanús.

– Talán ő is rokona a lánynak. Nem gondolja?

– Azt nem tagadná. De egy szót se szól a kapcsolatukról.

– Ne haragudjék, prefektus, de a hadnagyot tisztelem, hogy ezt hallom róla. Mit gondol, jellemes férfi egy nő szoknyája mögé búvik, s azzal menti magát, ha faggatják? Azt hiszem, erről még szólnom kell valakivel. Addig is figyelmébe ajánlom, hogy jó lesz, ha szabadon bocsátja Domokost. A másikat, nem bánom, tartsa bent a két neve miatt, amíg szükséges. De a hadnagyról semmi terhelőt nem tud.

A férfi levegő után kapkod.

A burnót! Csak a burnót segíthet ilyenkor, hogy lecsituljanak az idegei, s egy-két egészséges tüsszentés felüdítse a tüdejét. Eltépett kendőjével törülgeti a tarkóját, mert már ide is lefolyt a veríték, és csípi, csiklandozza.

– Iszik egy frissítőt? – És választ se vár az asszony, csenget. – Citromos vizet, Leon!

Odakint bólogatnak a hatalmasan kibomlott rózsák. A prefektus liheg. Végre megszólal a márkiz:

– Ó, de udvariatlan vagyok! Talán dohányzik?

Boldogan elvigyorodik a derék úriember, és köszöni az indítványt.

– Csak burnótot, őrgrófnő. Egy csipetnyi burnótot, ha kegyeskedik megengedni.

– Természetesen! Szivarra is rágyújthat.

– Köszönöm, köszönöm – finomkodik, és előveszi a szelencét, egy csipetnyit felszippant. Tüsszentene, ehhez zsebkendő kell. Utálattal néz a kutyára, amely már nem foglalkozik az eltépett batiszttal. Aztán felhúzza az orrát, és kissé visszafojtva, előkelően, sokat tüsszent.

Leon felszolgálja a citromos vizet. Mohón nyúl a kristály pohárért, de nem mer kortyolni, mert egy félig érett tüsszentés elindult a tüdejéből. Még csak facsarja az orrát, egyre inkább fent van, hull a könnye, és remeg az orrcimpája a várakozástól. Se tüsszentés, se pohár. Micsoda szörnyű helyzet egy magas rangú tisztviselőnek!

A márkiz aprókat kortyint, a szeme összeszűkül, mintha gúnyolódnék, de kedvesen szól:

– Azt hiszem, még ma hírt kell kapnom Domokos elbocsátásáról.

Ettől visszamegy a tüsszentés, és felhajtja a rendőrtiszt a hideg italt. Még ma hírt kell kapnia! Aztán legyen jó hazafi az ember!

– Legjobb lesz, ha ő maga eljön személyesen. Még ma! Érti, prefektus úr? Isten önnel!

Aki márkiz, tudjon tekintélyt tartani. Még ha divatárus volt is az apja Dijonban. Ne hunyászkodjék meg, ha a férje el is szökött tőle! A márki rájött valamire, s megvolt rá az oka, hogy elhagyja. Romantikus lélek, aki nem bírta elviselni az ő plebejus dolgait.

XXI.

A vacsoracsillag feljött, s Boriska tüzet rakott, a bográcsot felakasztotta a szolgafára. Juhász az üres pipát szívta.

– Mit főzöl?

A leány elfordult, hogy sírjon egyet. Nem élet ez itt, hogy csak úgy elkapdossák a szegény magyarokat, s bezárják, ki tudja, miért.

– Ne sírj, van elég víz. János nem olyan, hogy sokáig

üljön a pácban. Megjárt ő már sok mindent, s van magához való esze.

– De börtönben . . .

– Azt is ki kell próbálni a mai világban. Hány embernek tettél oda vizet?

– Kettőnek. Hát hánynak? – kérdezte a leányka reménykedve.

– Az a kérdés, hogy János helyett más jó lenne-e?

– Ki az?

– Antinak hívják.

Boriska ugrott a vizeskantáért.

– Akkor háromnak. Honnan tudja?

– Én-e?

– Nem, hanem Anti.

– Meglátja a tűz világát. Szólottam volt neki, hogy itt vacsorálhat.

Még gyöngyözni se kezd a víz, a lombok közül elébukkan a legény. Csendes jó estét, s leül a tűz közelébe. Nem sokat beszél, de Boriska látja, hogy ég az arca, s a szeme csillog. Ettől olyan izgatott lesz, hogy a lisztet alig tudja belecsorgatni a lobogó vízbe.

– Segíts neki, öcsém!

Segített, ahogy csak kitelt tőle.

Nekiültek.

– Isten áldja meg a maguk ételét!

– Legyen része benne! – felelt Boriska, s a kanál már ott a legény kezében. Többet nem szól, eszik. Aztán lekókad a keze.

– Mi lelt? – kérdi Juhász.

– Vajon eszik-e János?

– Kap valamit, ne törődj most vele! Akinek van, legalább az egyék. Ha nem eszünk, gondolkodni se tudunk, hogy mit kéne csinálni. A szegény ember nem koplalhat bújában. Csak ha nincs mit egyék. Az is elég.

– Édesapám mindenre tud valamit.

– Én igen, de amikor ilyen leányocska voltam, nem szóltam belé az apám dolgába.

Anti védelmébe veszi.

– Nem szólt belé, csak elismerte, milyen okos kegyelmed.

Ettek tovább, a békesség helyreállott. Már sem sírás, sem sóhajtozás nem volt, csak pillogtatás. Anti Boriskát nézte, a tűztől kipirult arcát, piros száját s a homlokába arcátlankodó hajtincset, az egész friss és vigasztaló leányt. Az lopva pillantott reá, hogy mozog a halántékán a csontra soványodott bőr, ahogy eszik. Otthon nyugodtan fal az ember. Igaz, hogy ott a finánc, a policáj, a katona, a kormányszéki hivatalnok, de azért mégis otthon van. Tudja, hogy ki él a szomszédban, még a tizedik házban is. Ha szól a harang, értik, mire kondít. Ha Szamos-vizet árulnak, ismeri. Otthon mindent tudhat az ember. Itt még az se biztos, hogy ahol lehajtotta a fejét, ott éri-e a reggel.

Kiürült az üst, és Boriska elment a patakhoz, hogy kimossa. A férfiak pipa mellett. A tűz leszakadt, már csak kölyöklángok táncoltak a parázs fölött, de ezek is csak kéken, mint a lidérc. Megkérdezték volna egymástól, hogy kigondoltak-e valamit, de minek? Tudták, hogy a másik se jutott elébb. Nagy volt a csend. A táborból se jön furulya- és énekszó, csak csendes mormogás, amikor rosszkedvű férfiak aludni készülnek. Akkor egy éles hang hasít a levegőbe:

– Balog Anti! Ide hozzám, azonnal!

– Ki keres? – kérdezte kedvetlenül Anti, felismerve a strázsamester hangját.

– A hadnagy úr!

Anti a pipát is otthagyta, úgy elfutott. Boriska akkor jött vissza a víztől.

– Hová lett?

– Hívták – szólt az apja.

– A hadnagy úr? Jól hallottam?

– Ha mi jól, akkor te is.

– Jaj, istenem, somlyói Szűz Mária, akkor tán Jánoska is . . .

– Ne hálálkodj, csak utána!

Füleltek. Egy-két izgatott hang.

A táborlakók összegyűltek, kivéve azokat, akik az éjszakát a faluban töltik. Ott áll a sátrak között Domokos. Mindenki látni akarja, kezet rázni vele.

– Adjatok szappant s egy dézsa vizet! Anti, a csizmámat törülld meg! Nem tudom lehúzni, sietek.

– Hová megy ismét a hadnagy úr?

– A kastélyba.

– A kastélyba?

Ezen csodálkoznak. Sejtik, hogy onnan származik minden rossz. Az óbester úr is ott van ma este. Hát mégis van valami közöttük? Nem hiába mondják, hogy varjú varjúnak nem vájja ki a szemét. Lám, az urak összetartanak.

– Miért a kastélyba, hadnagy uram?

– A márkiz hívatott.

– De ott az óbester úr is. Hát velük . . . ?

– Mit velük? Amikor kiengedtek, azt mondták, a márkiz parancsára még ma menjek a kastélyba, hogy lássa, csakugyan szabad vagyok. Ő szabadított ki.

– S meddig szabad a hadnagy úr?

– Amíg újra elfognak. Okuk van rá bőven. Ugyanaz, amiért eddig benntartottak. Vagyis semmi.

– Hát Berde János?

– Ő is kém.

– S nem engedték ki?

– Nem.

– Gondolhattuk – háborgott valaki. – Egyik úr a másiknak... akár a varjak. De ő csak Árva Jancsi.

– Mit mondasz? Te voltál az, Nagymihály.

– Nem. Nagymihály a malomban lakik. Én voltam, Baka Péter. Szentesről.

Istvánban ágaskodik az indulat. Siet, de ezt nem hagyja magán. Odalépett.

– Nekem mondtad?

– Igen.

– Hogy a varjú varjúnak?

– Igen.

– Akkor ide vigyázz, Baka! Jánossal könnyebb a dolguk, mert tudják, hogy nevet cserélt és szökdösött. Az osztrák császártól a franciához, onnan vissza, innen haza, majd ismét Krisztina kisasszonyért. Hát gyanús.

– Állom, amit mondtam, hadnagy úr!

– Ha Jánost kiszabadítottuk, akkor számolunk egymással, de addig értsünk egyet! Bálint strázsamester, tartson rendet, s ha idejönne az óbester úr, megjelentheti, hogy visszajöttem. – Elindult a kastély felé.

– Te is olyan vagy, mint az a tökéletlen Nagymihály!

– mondta Balog a szentesinek, aztán visszament Juhászékhoz. Hátha nem feküdt le Boriska.

Juhász még a pipáját szívta. A leány ölébe ejtett kézzel ült, s a lombok között bujkáló holdat nézte.

– Kezd feljönni a nap – ült le Anti.

Az öreg kivette a pipát a szájából, s ránézett.

– Úgy lehet, álmot látsz.

– Miért?

– Mert ezt nálunk holdnak hívják.

– Nagy újság van – vidámkodott a legény. – Megjött a hadnagy úr.

Boriska felkiáltott:

– Hát Jánoska?

– Őt nem engedik.

– Mit csinált szegény, hogy így megharagudtak rá?

– Semmit.

– Azért nem fogják el.

– Szökdösött.

– De Krisztináért jött!

Juhász belemorgott a párbeszédbe.

– Krisztina kisasszonyért!

– Úgy, úgy, no, a kisasszonyunkért. Én már csak úgy szoktam mondani, a nevén. Tudja, Anti, minden játékot közösen játszottunk. Ha ő bubát kapott, nekem is faragott egyet édesapám, s a két buba egyszerre volt beteg. Varrtunk nekik s minden! Be jó is volt! Mintha testvérek lettünk volna. De most már három éve nem láttam szegényt. Vajon megismerne-e?

Anti égnek emelte a szemét.

– Én nem tudom, ezzel hogy vannak a leányok.

– S a legények?

– Azok megismernének, biztos. Az ilyen leányokat, mint ti vagytok ketten.

– Hiszen maga nem is ismeri Krisztinát.

– Krisztina kisasszonyt! – szólt az öreg.

– Jaj, csakugyan, alig tudom elképezlni, hogy milyen lehet! – álnokoskodott Anti, mert Boriska nem tudott a Coq-tanyán tett látogatásáról. – De ha ilyen, mint te vagy, akkor ő se lehet csúnya.

Boriska hihizett, és csavargatta a derekát.

– Hát te megismernél-e engem, vagy összetévesztenél Jánossal?

– Jánoskával? Ő is olyan testvéremforma. Aztán ne bolondozzék, Jánoska nem olyan, mint maga!

– Én milyen vagyok? Ugye nem tudod megmondani?

– Nem is akarom! – duzzogott a leány, és elfutott, mert a fűben halványkék csillagot lát.

Juhász kivette a szájából a pipát.

– Most elijesztetted.

– Nem akartam.

– Vettem észre. Ráértek később. Előbb lássuk, mi lesz Jánoskával. A hadnagyot kiengedték s a huszárt nem?

– A hadnagy úr azt mondta, kiszabadítjuk.

Boriska visszajött. Büszkén lépegetett, mint aki szépen fel van öltözve. A mellén világított a csillag, mint egy óriási drágakő.

– Ki látott ilyen násfát?

– Jobb helyen senki – bókolt a legény, de az öreg kiadta a parancsot:

– Boriska, fiam, eridj lefeküdni, s nekünk is jobb lesz, ha eltesszük magunkat holnapra!

– Pedig aki szentjánosbogarat fog, az még az esztendő-

ben férjhez megy – biztosította Anti. Erre az nem szólt, de Boriska eltűnt a kóber alatt. Csak onnan szólt, hogy jó éjszakát. Hanyatt feküdt, s egy résen át nézte a csillagokat. Úgy találta, hogy a Göncölszekér rúdja nem úgy áll, mint otthon. Ha Kolozsvárt kinéz a Farkas utca felé, akkor a főtéri nagytemplom arany keresztje éppen elvágja a rudat. De itt a kastély felé mutat.

Vajon mi lehet egy ilyen kastélyban?

Kitalálta, hogy Domokos oda ment. Nagy fényesség lehet, mert a kertben s a cserjésen át is ideviláglik a sok gyertyaláng. Lehet, hogy így laknak a királyok, grófok s a többi, aki kormányozza a világot. De mit akar közöttük a hadnagy úr, akit ő csak úgy hallott emlegetni otthon, hogy a kackói Pista? Még csak szürkült, amikor az óbestert látta, s az is a kastélyba ment.

Biztosan háborút terveznek, hogy a szegény leánynak ne legyen nyugta. Bár az is igaz, ha nem lett volna háború, akkor ő nem jön Franciaországba, s nem találkozik ezzel a legénnyel. Ha egyszer hazamennek, vajon Anti elveszi-e? Ha igen, hol fognak lakni? Csíkba megy ő is, vagy megmaradnak külső Erdélyben? Jóforma legény, s ha nem is több huszonkettőnél, de megilletné a bácsi, mert ő még csak tizenhat, s az ember tisztelje azt, aki az ura lesz.

Megborzong. Fülére húzza a csergét, és halkan kuncogja:

– Anti bácsi...

XXII.

Pálffy gondosan viaszozta a bajuszát, és kipödörte. Közelről megvizsgálta az arcát a tükörben, s bosszúsan dörmögött. A bőre alatt apró dudorok keletkeztek. Amikor fogságba került, még csak egy folt éktelenkedett az állán. Most két újabbat látott. Szeme körül a ráncok sokasodtak, a haja is ősz. Kihúzta magát. Ha a kardjához kap, komolyan csörren. Egy csapás a markolatra, s mintha Mária Terézia ott mosolyogna valahol a szoba sarkában, s a rendekkel lelkesen kiáltaná: „Vitam et sanguinem!"

Még egy pillantás a tükörbe, újabb sodrás a bajuszon. Összecsapja a bokáját. Jól csattan. Peng a sarkantyú, és biztos, hogy másképp néz rá a márkiz, mint amikor civilben volt nála. A szállásadónője – a fogatlan Mme Patou – utána vigyorgott, amint kilépett a házból. Izgatottan, pattogó léptekkel menne, de kifullad, és inkább pihenőt tart. Aztán felveszi az idős gavallér rátarti, nyugalmas tartását, és úgy sétál a kastély felé. A jövőről gondolkozik: ha Margó elfogadná a kezét... Biztos volna a kényelem, soha nem látná többé Bécset és a magyarokat, akik felfedezték azt a bizonyos hibát az elszámolásokban.

A kastélyban száz gyertya ég, a szobák ragyognak a fénytől, a metszett, drága tükrök négy, nyolc, tizenhat óbestert mutatnak. Míg leoldja a kardot, és megigazítja a bajuszát, már nyílik az ajtó, és sugárzó szépen jön a háziasszony.

– Kedves Pálffy, igazán szép, hogy ennyire pontos.

Az órára pillant. Valóban, most nyolc óra, és nyolcra szólt a meghívás. Elpirul, és hebeg valamit. Tudja, hogy vétett az illemszabályok ellen.

– Kissé siet az órám, hm . . .

– Menjünk be, igazán úgy érezheti magát, mint otthon. Ha nem veszi rossznéven, senki mást nem hívtam vacsorára. Ketten leszünk.

Már bent vannak a kis szalonban. Puha fényű zöld selyem borítja a falát. Az ajtót becsukja utánuk a lakáj. Pálffy megfogja Margó kezét, amely a karjába van öltve, és gyöngéden a szájához emeli. Úgy lehel rá egy csókot, mintha félne, hogy erős férfiszájától összetörnek a finom ujjak. Ez a bizalmas együttlét több annál, amit remélt. Milyen nehéz volt néha egy-egy rövid percre hozzászegődnie, ha a környéken sétált a gyönyörű asszony! A múltkori látogatásakor csak az iránta érzett aggodalomról beszélt, nem is próbálkozott gyöngédebb kapcsolatokra célozni. Bár Margó bizonyára érzi, hogy ezredesi szívének minden dobbanása neki kolompol. Elfogta a lírai hangulat. Különös szóképek jutottak eszébe, értelmetlen, de forró gondolatok. Sajnálta, hogy soha nem próbált verset írni, most könnyebben kifejezné a Violettához való hasonlóságát.

Violettának volt ilyen arca. Nyílt, világosbarna szeme, magasan ívelt szemöldök. Kissé szabálytalan fogai vidáman csillogtak, ha mosolygott. A szája lefelé hajlott, s ez olyan különös, izgatón bájos. Nem is érti azt a varázst. Szellemes és szabadon beszélő, szókimondó, mégis illemet tartó lány. Gondolatai belőle is gondolatokat csiholtak, csúfondáros mosolya mindent megváltoztatott. Az udvar komoly és nevetséges pompáját, a kamarások aranygyapját, a fehérre púderezett parókákat. Van valami ilyen Margóban is, a fellépése hasonlít hozzá, nemcsak édesen görbülő szája.

Violetta Weimarban nevelkedett, ahol zenét, hímzést,

festészetet, művészeteket és szellemes csevegést tanítottak. Az első alkalommal, amikor rápillantott, úgy érezte, hogy ezért a nőért mindent feláldozna. Haj, könnyelmű és fiatal kapitány volt, többet táncolt, mint lovagolt. Jobban illett hozzá a híres Mozart zenéjére a menüett, mint a hadgyakorlat. Ha Violettával járhatta a háromlépetű táncot. Kezében a lány finom ujjai, testén a körülülő idős hölgyek szeme, amint csiszolt kristályon vagy újmódi üvegen át mustrálják. Az volt a fiatalság!

Tara-tam-tam titi-tata tum . . .

Farsangi mulatság volt, már eltökélte magát a házasságra. A lakáj egy tálca pezsgővel körbejárt, s ő levett két karcsú poharat.

„A boldogságunkra!"

„Legyen boldog, gróf!"

„Az leszek, ha úgy akarja. Ön pedig grófné."

„Azt hiszi?" – mosolygott a lány.

Egy kedélyes öregúr beléjük botlott, és azzal kellett udvariaskodni. A következő tánc nem az övé volt. Violetta eltűnt a lovagja karján, s csak egy óra múlva találta meg.

„Rég meg akartam mondani, hogy . . ."

„Kedves gróf – és a varázslatos száj kissé szétnyílt mosolyogni –, eljegyeztem magam. Íme, a vőlegényem, Ritter von Salzheim."

A hegedűk és gordonkák helyett ágyúk szólnak, a terem tükrei csörömpölnek, a kecses székek és asztalkák egymásra zuhannak.

Amikor magukra maradtak, végre megszólalt:

„De én . . . Önt tulajdonképpen én . . ."

Dadogott, s ez mulattatta a lányt.

„Nem várhatok tovább, a lovag nagyon gazdag, és pom-

pás karrier áll előtte. Maga, sajnos, csak magyar gróf, kedves Pálffy. Apám önből nem néz ki egy kamarásságot. Szerinte csak a Pálffy-Daunok igazán gazdagok, Bécs nem veheti számításba. Remélem, nem haragszik, kedves Pálffy."

Kedves Pálffy!

Azóta se tudott megházasodni. Voltak nők, akik rangban hozzá illettek. Azt se kifogásolták volna, hogy csak magyar gróf. Öltözetben, nyelvben, érzelmeiben tagadta, hogy magyar. Idomult, hasonult, új szokásokat vett föl, a nyelvi fordulatokban német és francia sajátságokat használt. Lerázta volna a nevét, mint egy nyűgöt, menekült tőle. Magyar tisztjeivel is németül, franciául beszélt.

Kedves Pálffy!

Vonult, elszámolt, parancsolt, csatát állt, és élte a maga életét. Új garnizon, új ágy, új társaság, új nők. Soha egy őszinte érzés, annak már vége. Violetta elvitte magával? Nem a lány volt az oka. Benne történt valami, ami kétfelé osztotta. Azóta van egy katonatiszt, a parancsoláshoz szokott és parancsot teljesítő, aki a szolgálatának él. És egy másik, belső háborgásokkal teli, önmaga iránti utálattal, őseit megvető haraggal, állandó békétlenséggel küzdő. Aki nem találja helyét az életben, s akit mindenki előz. Kedves Pálffy...

Az öregedéssel beköszöntött az az érzés, hogy nincs célja tovább élni. Az eddiginek se volt.

Leülnek a zöld szalonban. Az asztalkán finom üvegek, apró poharak.

A márkiz nem hívja a lakájt, hanem őt kéri, hogy töltsön aperitifet.

Megremeg a keze, és az üveg nyakával finoman össze-

koccan a pohárka. „Úgy viselkedem, mint egy újonc, pedig itt a siker."

Vén szamár – gondolja a háziasszony, és felemeli a poharát. Mély, hosszú pillantás, és iszik egy kortyot. Pálffy felhajtja.

– Ízlik?

– Csodálatos. Curacao?

– Még akkor hozattam, amikor a sziget a hollandoké volt. Sajnos, amióta az angolok elfoglalták, nem lehet kapni.

Újra koccintanak.

Milyen kecses, ahogy megérinti a nyelve hegyével a különös, üdítő aromájú nedvet, és jókedvűen nézi, ahogy ő egyetlen hajtásra kiissza. Ilyen dolgokra csak olyan hölgy képes, aki az előkelő világhoz tartozik, és megvan benne az a vele született finomság, amit mindig bámult. Tulajdonképpen megmondhatná Margónak, ő sem közönséges ember, hanem már a tizennegyedik század óta kékvérű. Nem hercegi ág, de gróf.

Egyelőre másról beszélnek. A háziasszony kedves, bár a likőrt alig kóstolta meg. Ő már a negyedik pohárkánál tart. Egyre jobban érzi magát, szinte otthonosan. Emlékszik egy délutáni fogadásra, amikor itt volt Domokos is, az a félparaszt hadnagy. Valósággal szenvedett, amikor látta, hogy Margó érdeklődéssel hallja a tacskó rossz kiejtésű mondatait. Na, most van ideje a börtönben elmélkedni arról, hogy bizonyos dolgokhoz nincs joga. Az ilyent csak szájkosárral lenne szabad úri társaságba engedni. Ez jó gondolat, el is mondja.

Az asszony felkacag.

Kigúnyolja?

– Kedves colonel, maga igazán olyan, mint egy múlt századbeli főúr.

Itt az alkalom!

– Márkiz, kénytelen vagyok bevallani, valóban az vagyok.

– Igen?

Milyen közömbös ez a csodálkozó kérdés.

– Igen – mondja kissé rekedten, mert a szíve a torkában dobog. Most kell elmondania, amit eddig nem mert. – Igen, Margó, én gróf vagyok. Nem őrgróf ugyan, csak gróf. A tizennegyedik század óta.

– Szereti a trecentót? – mosolyog a dáma. – Van néhány eredeti Donatello- és Ghiberti-szobor a kastélyban.

– Olyan szobrot, amilyen ön, még sohase láttam.

– Csak meg ne bánja, hogy udvarol!

Most egy frappáns mondat kellene.

– Sok harcban részt vettem, de ön már a csata előtt legyőzött.

– Nem is tudtam, hogy ilyen szellemes! Azt hittem, hogy egy mogorva katonának csak a kardon, az ágyúkon meg a csapatain jár az esze.

– Férfi vagyok, akit a szépség lenyűgöz.

A lakáj jelentette, hogy tálaltak. Pálffy a karját nyújtotta, s elképzelte, milyen daliás lesz, ha oltárhoz vezeti az asszonyt. Az ebédlőben két személyre volt terítve. Valóban nincs más vendég ma este.

A vacsora alatt közömbös dolgokról esik szó, csak a pezsgőnél kezdett ismét a szerencsére gondolni. Érezte, hogy nemcsak a füle töve, de a szíve is melegszik, a bortól megjött a bátorsága. Arról mesélt, hogy egy ember, ha kiszakítják a hazai talajból, mint őt az ősi földből – bár

nem tudta, hogy Magyarországé-e az vagy Bécs kövezete –, csak akkor tud új gyökeret hajtani, ha olyan kertésznőre talál, aki felér mindennel, ami a földön van.

Mélyet sóhajtott. Sikerült a körmondat.

– Csak ne lenne az a rangkülönbség . . . !

– Ne sóhajtozzék, kedves gróf! Nem én vagyok Persolant-Duval Delacroix, hanem a férjem. Ha ez vigasztalja, elárulhatok valamit. Én csak egyszerű Margó voltam. Egy csipkelődő, jókedvű polgárlány. Az új nemességbe tartozom, akárcsak nagybátyám, a generális. Ő is a császár kegyéből vált helytartóvá. Ha nem jön Bonaparte, még mindig Dijonban élünk, talán egy szorgalmas kereskedőhöz mentem volna feleségül.

Hiszen ez nagyszerű! – gondolta az óbester. Nincs az a nyomasztó érzése, hogy az asszonynak kékebb a vére, mint az övé. De a kastély, az uradalom, a műkincsek! Mind valódi. Éppen forró szerelmi vallomásba akart kezdeni, amikor megjelent a lakáj, és valamit halkan közölt az asszonyával.

– Kicsoda?

A lakáj újra sugdosott.

– Kérem, gróf, bocsásson meg! Egy percre magára hagyom. Azonnal jövök. – És kiment a lakáj után.

Pálffy addig megfogalmazta a kezdő mondatot. Úgy érezte, hogy sikerült kellő mennyiségű költőiséget rejtenie a szavakba. Nehány jelző, elragadtatott pillantások, két egymásra talált szív. A többi megy magától. Gyorsan tölt. Ha nyílik az ajtó, felállva fogja köszönteni, s azonmód el is mondja az egészet.

Margó jött, de a lakáj nem csukta be utána az ajtót.

Ki lehet, aki ilyenkor beállít, ha csak ő volt hivatalos?

– Azt hiszem, nem kell bemutatnom egymásnak az urakat!

Csak nem az buta rendőrtiszt, akit délelőtt látott settenkedni a fehér parókájával? Nem, nem a prefektus. Ahogy felismeri, megroggyan a térde, nagyon öregnek érzi magát és csalódottnak. Alig tud válaszolni, hogy igen, valóban, ismerik egymást, régóta. Csattan a csizma sarka.

A félparaszt kurtanemes, az otromba erdélyi siheder rátör élete legfontosabb percében!

Az asszony úgy tesz, mint aki nem látja vendége zavarát. Visszaül az asztalhoz, és helyet mutat a hadnagynak.

– Üljön le, Domokos! Azt hiszem, nem utasít vissza egy kis vacsorát.

Domokos szabódik.

– Sem a ruhám, sem . . .

– Ön vendég és az asztalomnál a helye. Ugye, ezredes?

– Igen, minden bizonnyal – helyeselt szakadozottan és piros arccal. – Részemről a szerencse.

– Gondoltam – mosolygott Margó.

Amint újra behozták az első fogást, maga tálalt. Azután felállt, és az óbestert áthívta a kis szalonba. A vendég nagyon éhes lehet.

– Biztosan szeret nyugodtan vacsorázni. Ha végzett, várjuk a zöld szalonban.

Újra ketten. A likőrös üveg mellé más italok is sorakoztak.

– Ó, márkiz, ha tudná . . .

– Már mondtam önnek, hogy Margó vagyok. Lefébre kisasszonynak szólítottak a bolti segédek és apám barátai. Volt, aki egyszerűen la petite Margónak. Ma este nem vagyok főrangú hölgy. Nehogy azt higgye, hogy ez sze-

szély, jótékony látszat! Az, hogy ezt az embert az asztalomhoz ültettem, csak a kezdete valaminek. Jóvátétel. Azt se gondolja, hogy öngyilkos akarok lenni, és most egy öreg barátomnak kiöntöm a szívemet, ahogy a regényekben szokták az érzelmes grófkisasszonyok. Ez nálam nem színjáték, hanem őszinte dolog. Életemben semmi jót nem tettem. Talán nem volt rá alkalmam, vagy nem is gondoltam rá. De tettem valakinek rosszat. Tudja-e, ki az?

– Fogalmam sincs róla, márkiz.

– Domokos.

Pálffy igyekezett alkalmas arcot vágni, amely azt mondja, hogy nem érti.

– Beszéltem a rendőrfőnökkel. Most már tudom, hogy az egész ügyet ön rendezte. Rábírt, hogy a generálistól kérjek megerősített őrséget, mert lázadás készül. Elég naiv voltam, és hittem önnek.

– De márkiz, esküszöm, hogy . . .

– Tudom.

Rideg a szó, Pálffy bizonygat.

– A saját fülemmel hallottam.

– Mondta. És amint tapasztalt katonához illik, nehány ember keserű szavából lázadást koholt. Engem beugratott egy csúnya dologba. Tudja-e, hogy Domokost miért tartóztatták le? Ön egy szóval se mondta, hogy kém. Mégis ez a vád. Tudja, miért? Nem? Persze, ön nem tud semmit, mon colonel. Ön mossa a kezét. Hát vegye tudomásul, hogy én a Lefébre nevet nem adom ilyen játékokhoz! Sem a magamét, sem a nagybátyámét. Ő biztosan kiadta valamelyik beosztottjának, hogy intézze el. De nem lehet bizonyítani egy kitalált lázadást. Ahhoz, hogy eltávolítsák a legénység köréből Domokost, olyan vádat kellett ko-

holni, ami elég az őrizetbe vételhez. Ezért a helytartósági leirat a rendőrprefektushoz úgy szólt, hogy Domokos kém.

Nagyon meleg van.

A gróf előveszi a zsebkendőjét, és törülközik.

A selyempincsi alszik.

Margó olyan ostobának találja, mint a másikat délelőtt. Akkor nagy önfegyelmébe került, hogy ne vágja arcába a rendőrtisztnek, hogy az egész vád merő kitalálás. Inkább bebizonyította, hogy Domokos nem kém, bár a másik fogolynak valóban homályos dolgai vannak, a többszöri szökés, a gyanús névcsere.

– Jóvá kell tenni, amit hibáztunk.

– Margó, ön különös ma este.

– Lehet. Egy igazi márkiz nem lenne őszinte, de én nem függök senkitől. Ha megfosztanak a vagyontól, amit a férjem után örököltem, továbbállok. Nem hoztam semmit magammal, és nem is viszek. Ha a házasság mellett döntenék, azt hiszem, akadna férfi...

– Márkiz, ön egy angyal!

– Meg kellett volna önt kímélnem ettől a vallomástól. De olyan tiszteletre méltó aggastyánnak tartom, akihez őszinte lehetek. Az embernek szüksége van arra, hogy néha kiöntse a szívét.

– Khm, köszönöm, hogy megtisztel a bizalmával, márkiz – sóhajtott a gróf, és összetört, kiszáradt vénembernek érezte magát. Ilyen kíméletlen szót ritkán hallott.

– Még valamit, Pálffy! Azt hittem, hogy a magyarok egyformák. Ön rajongott értem, s úgy gondoltam, Domokos is csak olyan. Nehányszor itt teázott. Maguknak jó volt a változatosság a rideg katonaélet után, nekem is a társaság. De ő más. Célja van, amitől nem hajlandó el-

térni. Mindig azon dolgozik, hogy hazavigye a bajtársait. Ez akkor fájt nekem... Töltene egy kis likőrt?

Az óbester hallgatott. Lassan emésztette a gondolatokat. Kettőjük közül Domokos a kedvesebb. Felváltva hideg és meleg önti el. A feje bíborszínűvé vált, aztán fonynyadtabb lett, mint azelőtt. A márkiz csak beszél, egy életre való panasz ömlik belőle. Olyan bizalmas dolgokat mond, hogy nem is képes mindent megjegyezni, csak szófoszlányok, félbetört mondatok jutnak el a tudatáig.

Jóvátenni... A nagybátyjának bosszúból írta a levelet, és mert ő kérte. Hogy megtáncoltassa a fiatalembert. Neki már nem vallhatja be, csak egy ilyen bölcs öregembernek.

A „bölcs öregembert" a guta kerülgeti. Megpödörné a bajuszát, hogy a rézangyalát, mégse vén ő, de nincs hozzá ereje. Az asszony hallgat, azután nyílik az ajtó, és mosolyogva, jóllakottan bejön a hadnagy.

– Kedves Domokos, szeretnék önnel is beszélgetni. Foglaljon helyet!

Ez a kegyelemdöfés. Pálffy érzi, hogy fölösleges, és felál, de Margó marasztalja. Csak nem siet el, mielőtt felszolgálnák a kávét?

Nem mehet. Visszaül a helyére, és tehetetlenül néz maga elé.

– Likőrt vagy konyakot? Töltsön, kérem! A kiszabadulására!

A hadnagy egészségére isznak.

XXIII.

Pálffy a lakásához érkezett. Amint a kapura tette a kezét, hogy belökje, hörgő, rekedt kutyaugatás. Megállt, és várt egy ideig, hátha meghallja a vénasszony, és megfogja a dühös állatot. De az mélyen aludt, vagy nem volt otthon. Lehajolt, mintha követ emelne föl, hogy megdobja a kutyát. Az néhány lépést futott, de újra szembefordult vele.

Fojtogató düh. Szeretett volna magában lenni, behúzódni a lakása csöndjébe. A legénye nehány napja eltűnt, különben is mindig fokhagymaszagú volt. Most egyedül van a kutyával. Négykézlábra áll. A kutya meghökkent és elhallgatott. Amint azonban kinyitotta a kaput, megint hörögni kezdett. Megalázó és bosszantó ez a különös viaskodás. Végül kénytelen felállni. Sajgott a dereka. Kirántotta a kardját, hogy leszúrja a cerberust. Amint az meglátta a villogó fegyvert, újra hátrált. Engedte, hogy bemenjen az udvarra és nehány lépést a ház felé. Szűkölt, visszafojtotta az ugatást, de nem sok jóval biztatott. Aztán üvöltött, és hátulról akart ráugrani. Pálffy felemelte a kardot, és lapjával lesújtott. A kutya felvonít, behúzza a farkát, vinnyog. Újra és újra lecsapott a kard. Vigyázott, nehogy megsebesítse. Meggyalázná vele a fegyvert.

A kutya megunta a leckét, és elkotródott. Pálffy elővette a kulcsot, és megforgatta a zárban. Az ajtó keserves nyikorgással tárult, az állatot ez ismét izgalomba hozta. Megfordult az ajtóban, hogy végighúzzon rajta, de erre nem volt szükség. Támadója meghátrált, és fájdalmasan vonított.

Az arcbőre megborzong, mint amikor először találkozott a rémülettel, gyermekkorában.

Bevágta maga mögött az ajtót. Megkereste az égő mécsest, és gyertyát gyújtott. Letette az asztalra, leült. Fáradt volt, lihegett. Bosszús és erőtlen. Kinyújtotta a lábát, magába roskadt. Később a gyertyaláng ugrálni kezdett, a falon árnyékok libegtek. Kietlen és sötét a környezet, csak az asztal körül látszanak a tárgyak. Kezével végigsimította az arcát. Sóhajtott. Felállt, és a falitükörhöz lépett. A gyertyatartót maga elé tartotta, a láng az állával egy magasságban lobog. Mély árnyékok s mintha egy belső ember nézne ki mögüle, új és eddig ismeretlen arcát látja. A szemöldökei bozontosak, felfelé húzódnak, az orra két oldalán mély árok. Az álla is megnő. Egy ördögfőre hasonlít, egy félbolond piktor művén. Ha nem ördög, akkor Bacchus, a korhelység istene.

Megnyalja cserepes ajkát. Csak ennyi vagyok?

A gyertyatartót felemeli. Az árnyékok lefelé mélyülnek. Újra más arc, vadság ömlik el rajta, szemei mélyen ülnek gödreikben. Mint egy koponyacsont, olyan üregekkel néz magára.

Aggastyán – gondolja, s ujjai végigtapogatják az arcát. Az állán lesiklik a nyakára, ádámcsutkája, mint a lebernyeg, löttyedt bőr alatt. Közelébb a gyertyát! Barna foltok. A sebhelyek már nem ékességei, csak rikító árkok. Eltűnt belőlük a gyöngyházfény. A szíve kalapál. Keményen koppan, nem úgy, mint rég, a nagy, lóbőrből feszített dobok mély, sejtelmes hangján. Ej, a halálfej nem igaz! Ő is viseli, mint más. Az semmit nem jelent, hogy a hadnagy ott vacsorál, s úgy fogadják, mint egy arisztokratát.

Jakobinus gondolat. Paraszt és lázadó elv, bár a vallás is tanítja, hogy egyformák vagyunk. Isten előtt igen, de

nem egymás között! Az egyik gróf és óbester, a másik paraszt. Isten a másvilágon dirigál, ezen a földön csak a rang számít.

Könnyű szédülés. Poharat vesz elő és konyakot. Ez jó. Megnyugtat, és bátorságot ad. Hát fél ő valamitől, valakitől? Senki sincs fölötte! Amit rebesgetnek, hogy a hadipénztár... Ostobaság. Olyan levél van a birtokában, amelyben maga a fővezér nyugtázza az aranyakat. Királyi vér nem hazudik, királyi és császári betű nemcsak ilyen kis dolgokat tud elsimítani. Életet ad és olt ki, feltámaszt családokat, másokat eltipor. Országokat fogad be halálos ölelésébe, a többit az élre állítja, fiait boldoggá teszi.

Az anyja szelídségre tanította. Hol porlad, nem is tudja már. Soha nem törődött a családdal. Szerette a kardot, amely hatalom és rang, a címerét nem adta volna semmiért. Hadak, idegen városok, népek. Mindenütt jó, ahol kiszolgálják az embert. Nem tartozott sehová, csak a császári udvarhoz tért meg néha, egy kis fényben fürödni, egy uralkodói mosolyt kapni. Soha más, soha szeretet.

Hogy megszorítsák a kezét, gyermek buksi feje tapadjon a mellére, ilyesmivel nem találkozott. Asszonyoknak való gyengeség. A férfi küzd és győz. Vagy meghal. Ő győzött, hódított. Okosan, előre kitervelt céllal.

A konyak leöblít mindent.

– A kard a hatalmam s hazám a császár!

A tükörből mondja valaki, s a szája gúnyosan legörbül.

Valóban nincs más hazája, mint a császár. De a kardja igazán hatalom?

A kutyát verte. Ki tudja, mióta nem használta, csak most, hogy egy csahost kellett rendre tanítania. Talán rajta is van a szőre a pengén. Kirántotta a hüvelyből. A gyer-

tyalángnál megvizsgálta. Sem rozsda, sem más szenny. Tiszti kard! Erősen csapott rá a markolatra, és megszorította. Az izmai gyengék, ez már nem hatalom.

Nem marad, csak a hitvallás másik része. Amiről annyit beszélnek mindenütt, amiért meghalnak gyáván és vitézül, okosan és ostobán. Vaterland, haza, patrie ... Fiatal korában volt egy ezredtársa, krakkói nemes. Az a kardjába dőlt, mint a rómaiak. A lengyel szereti a végzetes lépést. Akkor történt, amikor nyilvánosságra jutott egy árulás híre. A hazáért halt meg.

– A hazáért? – És felnevet.

A császár! Mi vonzaná más? A Felvidék? Pannónia, az Alföld vagy Erdély? Mi köze az országhoz, amely lázadozik és hálátlan, ahelyett, hogy segítené Bécset a béke megalkotásában. Ha Metternichnek sikerül létrehoznia egy nagy szövetséget, minden megvalósul. A francia oligarcha eltűnik, az európai nagyhatalmak örök, szent békét biztosítanak. Ebben a gondolatban is Bécs vezet, és nem munkálkodik hiába. Sándor cár s a többiek azt hiszik, hogy saját biztonságukat fogja szolgálni, pedig Bécsé lesz a diadal.

Gyűlöli Bonapartét, mert megalázta a császárt. A házassággal is.

Ez a senki császárrá koronáztatta magát, hogy beházasodjék a Habsburg–Lotaringiai-házba, s ő mégis a Napóleon embereivel üldözteti a magyarokat.

Mit lobog ez a gyertya? Újat gyújt, aztán az összest, amennyi csak van. Szanaszét világolnak, asztalon, mosdón, sublóton. A fény körülveszi, megvilágítja a szobát. Kinyitja a másik szobába vezető ajtót, s oda is tesz egy lángot. Fel-alá sétál, egyre izgatottab.

Az egyik nagybátyja megverte. Tizenkét éves volt. Egy parasztlányokkal teli szekér a szőlőhegyről jött lefelé, ő megállította. Megkínozta a lovakat, s azok megbokrosodtak. A szekér feldőlt, a lányok halomra estek, kettőnek eltört a karja. Olyan mulatságosnak találta, ahogy felcsúszott rokolyában, csóré lábukkal kapálóztak és visítottak. Akkor még nem nyúlt hozzájuk. A nagy zajra lejöttek a présházban mulató férfiak. Köztük a nagybátyja és egy Wesselényi.

„A kölyök megérdemelne egy jó verést" – mondta az erdélyi medve, akit gyűlölt, mert önuralomra akarta őt szoktatni.

A nagybátyja a lányok előtt felpofozta.

Egy korty konyak lehűti az emlékeket. Újabb harag.

Domokos, Balog, Árva. Mi köze hozzájuk? Megveti a köznépet. Mert fáradt, éhes, buta, és úgy viselkedik, mint otthon, paraszti sorában tette. Ezek lázadnak! Igenis, lázadás, ha az ő parancsa nélkül hazakészülnek, s azt kérik, hogy a helytartó szabadon engedje őket!

A márkiz új nemességét az ő régi címere felemelné. Mit is keresne otthon? Bécsbe menjen, ahol a jóakarói kihaltak? Öreg karját kinek nyújtaná? Magyarok közé nem menne.

Ha ellenük tett, igaza volt. Bizonyítani kell a hűséget. Mindig, halálig. Ferenc és Bonaparte rokonok, az egyiknek tett szolgálat a másikat is erősíti. Kötelessége volt tudomásul adni a felsőbbségnek, hogy készül valami. Igenis, ez volt a helyes. Tiszti kötelessége.

Lobognak a gyertyák.

„Kedves Pálffy, egy kissé elvetette a súlykot. Az emberek élni akarnak, s élni csak otthon lehet. Ön sohase

gondolt erre? Azt hiszem, én is csak otthon tudok majd élni, ha visszamegyek Dijonba. Méssalliance volt, amikor az uram elvett. Aztán bevonult, és azóta semmi hír róla. Lehet, hogy szándékosan tűnt el, talán él valahol. Tőlem nem sok boldogságot kapott, és botrány nélkül, végleg megszakította a házasságunkat. Igaz, hogy a vagyonát itthagyta. Én megértem az ön magyarjait. Hazavágynak."

„De márkiz, ez igazán . . ."

Hangosan beszél, s a nő hangját is hallja, mintha a tükör mögül szólna. Margó nem beszél hosszan. De szeszélyes.

„Várjon, aggastyán! Amit ön jónak tart, azt én kárhoztatom" – mondhatta volna.

„De, márkiz, a hűség!"

„Kihez akar hű lenni? Bonapartéhoz, aki ellensége volt az ön császárának? Magának megmondom, úgyse tud ezen változtatni: én is hűtelen leszek. Itthagyom a kastélyt, és visszamegyek az emberek közé. Itt úgy érzem magam, mint egy zárdában. Érzelmek, akarat és cselekvés nélkül. Pálffy, maga gonosz. Nem szalonképes ilyet mondani, de így van. Aggastyán!"

Görcsösen megszorította a poharat. Erőltette a szemét, hogy lásson, de belülről hallja a hangokat. A szobák üresek, csak az árnyék táncol, mert ugrálni kezdett valamelyik gyertyaláng. Sokáig áll egy helyben, aztán fáradtan leroskad. Újra érzi az ütések kemény, kegyetlen, megalázó fájdalmát. Harag ez vagy félelem? Domokos volt Wesselényi? A harag mindig félelem.

Zavaros dolog. Iszik még egy pohárral, aztán lefekszik. Fel akar állni a kanapéról, visszazuhan. Már nem bírja a konyakot. Csak rozsólist, curaçaót és más likőrt kóstolgat

ezentúl, mint az asszonyok. Tárgyalást fognak tartani, lesznek perbeszédek, tanúkihallgatás és ítélet. Ha Margó eltűnik, és kivégzik a vádlottakat...

Felordít, mert a guillotine iszonyú kése a nyakát érinti. Kiejti kezéből a poharat, rémülten nézi a kivégzést.

Amikor elváltak, az óbester a szállása felé indult, Domokos a táborba. Csend, a tűz se világolt. Némelyik sátorból hortyogás, álomban makogott szavak. Lassan lépkedett, fejét előreszegte, gondolkodott. Az utat jól ismeri, a hold is ad annyi fényt, hogy meg ne botoljék.

Pálffy szállása felől kutyaugatás. Most ér haza. Bemegy a lakásba, vetett ágyba fekszik. Nagy úr.

Megigazítja magán a mentét, hogy feszesen álljon. A párnák, a kényelem nem az övé. Ezek az alvó sátorlakók bíznak benne. Ha akarna se tudna másképp tenni. Élete együtt telik az övékkel. Ostoba kérdések, vallatás, koszos tömlöc. Miért? Ha az ő ügye volna, ha azért felelne, amit ő hibázott. De nem bűnös senki, csak az otthont akarja, ahol élhet. Az alvók a falujukban járnak. Azzal van teli a levegő, a gondolatuk, minden percük, hogy hazamennek. Az álmuk is.

Kényszeríteni kellene Pálffyt, hogy menjen a helytartóhoz az ő érdekükben. De hogyan? A márkiz szavaiból nem sok jót érzett. Mintha ő is elveszettnek tartaná az óbestert, aki nem képes parancsolni a gondolatainak. Ne maradt volna semmi szánalma a hazavágyók iránt?

A lenéző, gyűlölködő hangjára emlékszik.

Kényszeríteni! Vagy megölni. Most arra is képes. Kard se kell, csak a két keze. Aztán otthon elmondják az em-

berei, hogy Domokos István gyilkolt. Magának árt vele, de a többiek hasznát veszik.

Mivel bírja rá? A márkiz tudná. De azt mondta, késő. Ő sem tehet semmit. Vagy csak nem hajlandó? Milyen jogon kérjen áldozatot egy idegen asszonytól?

A dühe erősödik.

Nem gondol a mozdulataira, csak visszafordul. Aztán leül. A halántéka forró, egy marék harmatos füvet tép és rászorítja. Nincs más elfogadható mód, mint beszélni vele. Ha kell, fenyegetni. Talán megveri. Ütéssel rábírni, hogy jóvátegye a bűnét. Liheg. Nem mehet így. Nagyon felindult, s az első pillanatban ütne, nem tud beszélni.

Egy óra és megnyugszik. Folytatja az útját. Annyi vigasztalása van, hogyha nem győzi meg szóval, párbajozhatnak. Már holnap virradatkor. Gyorsan, mert a hadbíróság nem vár. Legalább megöli. Nem bánja, utána bármi lesz. De most nyugodtan! Előbb a szívére, eszére fog hatni, az igazságot mondja el, megkéri, hogy lépjen közbe. Nyugodtan, európai módon, illemtudóan. Ez a legszebb a művelt világban, hogy udvariasan fenjük a kést egymás nyakára. Ha nem megy, akkor elő az ököllel.

Megfontoltan lépked. A kerítéshez ér, halkan füttyent. A kutya odajön, ő mond valamit, és az állat megnyalja a kezét, boldog a simogatástól. Kinyitja a kaput, az ablakhoz megy, hallgatózik. Odabent világosság. Tehát fent van a nagyúr, beszélhet vele. Benéz az ablakon, mielőtt kocogna; Pálffy ültében alszik, a lába előtt egy pohár, amint elejtette. A szája félrecsúszik, félig tátva. A konyakos üveg is árulkodik. Ezzel ma nem tud beszélni. Nincs megoldás.

– Részeg disznó! – mondja, és visszamegy a táborba.

XXIV.

A malom vitorlája lassan és hatalmasan forgott. A garatnál Nagymihály Béla. Szakértelemmel önti a gabonát, aztán ledobja az üres zsákot Schlegelnek. Az vállára veszi a következőt, és felballag a falépcsőn. Sok munka van, mert felnyitották a sorompót a szomszéd megye felé, s ott nincs molnár, aki őröljön. A környékbeli gazdák mind idejönnek.

– Szerencséje van az asszonynak velünk! – állapítja meg Schlegel, de a másik letorkolja.

– Te csak zsákolj, én vagyok a molnár!

Schlegel laposat pillant a fekete szemű kunra.

– Akkor ehetnénk is már! Rég elhúzták a delet.

– Most nem érünk rá, itt vannak az őrletők.

– Megvárnának.

– A szél is jó. Gyenge és egyforma. Nem állhatom, amikor rángat.

Schlegel látja, hogy nem sikerül a javaslat. Ez a kun olyan hatalmaskodó lett, amióta befészkelte magát, hogy alig lehet felérni. Sokan találtak munkát a férfi nélkül maradt faluban, de olyant, mint ez a Nagymihály Béla, senki. Bezzeg aki csak kaszálni-kapálni tud, annak nincs olyan ára. Pedig reggeli harmatban, tűző napon, szélben, vakulásig vágni a sarjút, kapálni a burgonyát, kukoricát, az se gyerekjáték. De ez a Nagymihály! Jó lenne többet tudni róla. Hozzászokott, hogy mindenütt előnyt szerez azzal, hogy kitapasztalja az embereket. Egyiknek az indulatát: miről hogyan vélekedik, s amikor szóba hozható egy alkalmas kérdés, igazat adni neki. Arra is képes, hogy a szemébe dicsérjen valakit, hogy ilyen okos, olyan ko-

moly. Mindenkiben van hiúság, s az efféle meghozza a gyümölcsét. Az se rossz, ha az ember olyasmit tud meg a másikról, amit az titkol.

Például, hogy ez a Nagymihály hol járt tegnap éjszaka. A táborban nem volt, de azt már megszokták, hogy a faluban alszik. Aki szerencsés, az ágyba fekszik s nem szalmára. Neki még tegnap szólt, hogy ma jöjjön zsákolni, mert sok munka lesz. Aztán amikor reggel beállított, a molnárné rajta követelte, hogy hol hagyta Nagymihályt. Csak egy negyedóra múlva jött meg, egyik gazdának a szekerén, aki ugyancsak őröltetni akart. Az asszony nem is fogadta a köszönését, csak kitálalta a reggelit, s azt mondta:

– Jó szél van.

Schlegel hiába kapkodta a szemét egyikről a másikra, nem tudott kiokosodni a némaságukból. Azt biztosan tudta, hogy az asszony haragszik, de hogy Nagymihály hol kódoroghatott, arra nem jött rá. A város felől jött. Ő tegnap tíz óra felé ment el, akkor még itthon volt. Aki éjszaka tekereg, annak valami van a füle mögött. Nem hiszi, hogy udvarolni járt, hiszen olyan ez a molnárné, mint a rózsa.

Adogatja a zsákot, mindenik után szusszan egyet, a derekát tapogatja. Sóhajtozik, mert valahol a búnak ki kell jönnie. Addig, hogy Nagymihály ráförmed a garat mellől:

– A malmot ne hajtsd! Jó szél van.

– Mindenki a maga baját tudja...

– No?

– Hát az a szegény Árva. Az igazi.

Nagymihály hallgat egy ideig.

– Melyik a nem igazi? Akivel lovagolni voltál?

– Hol lovagoltam én?

– Hát csak úgy kilovagoltál a múltkoriban. Ahogy a nagyurak szokták. Igaz, csatlóst nem hívtatok. Se engem, se mást. De tudom, merre sétáltatok. Az új Árva Jánossal. Akkor tapostátok ki az ösvényt a régi Árvának meg a hadnagy úrnak.

– Miféle ösvényt?

– Amelyiken elvitték.

– Nem tudom, mit beszélsz.

– Megmondom én, Schlegel! Nekem apró, fekete szemem van, azzal csúfoltok. Az ilyen szem a sötétben is lát. Éjszaka, ha akarom, olyan dolgot is látok, amit valaki titokban tesz.

– Ezt miért mondod?

– Azért, hogy ne jajgass Berde János miatt! Neked is közöd van ahhoz, hogy elfogták. Tudnék valamit, amitől elfelejtem, hogy te az új Árvával a helytartóságon jártál.

– S ha elfelejted?

– Akkor nem tudom elmondani a többieknek. Pedig kíváncsiak, hogy téged miféle ügyben menesztett volt az óbester úr. Lehet, hogy megpokrócoznának. De ahogy Balog Antit ismerem, még a bicskáját is beléd mártja. A strázsamesterről nem beszélve. Mit szólsz ehhez? Már rég gondolkozom, hogy elmondjam-e nekik.

– Miért nem mondtad el?

– Mert téged nagyon szeretlek, Schlegel – vágott a szemével Nagymihály. – Sok mindent tudok. Mondtam már, hogy a sötétben látok, de a fülem se rossz. Márpedig jönnek ide hivatalnokok, rendőrök s minden másféle. Mert a kalácsot nagyon jól tudja sütni az asszony. Aztán be-

szélnek összevissza, különösen, ha a pincéből felhozok nekik egy kis óbort. Így azt is tudom, hogy a rendőrségen elmondtad, Berde mindenféle titkos irományokat hord a tarsolyában. Merthogy csak azért jött vissza a fogolytáborba, mert egy kapitány küldte.

Schlegelnek reszket a lába.

– Persze, hogy kapitány, hát a nevelőapja.

– Ne mondd! Mióta van a nevelőapja a bécsi minisztériumban?

– Hazudsz, én ilyent nem mondtam!

A gabona lejárt, és egy kolomp ráereszkedett a kőre, jelezve, hogy üres a garat. Szíjhoz volt kötve, s ahogy futott alatta a durván vésett kerék, ugrált, visongott. Nagymihály felemelte a kolompot.

– Gyere fel!

Schlegel ott termett.

– Amit mondottam, azt tudom. Te is tudod, hogy igazat beszéltem. El is fogom mondani a táborban.

– De miért? – szorongott a másik.

– Az is lehet, hogy hallgatok. Ha...

– Ha? Mit akarsz érte?

– A tábor előbb-utóbb hazamegy, de engem Szolnok többé nem lát. Itt maradok. – És körülhordozta a tekintetét a malomban.

– Jó malom. Az asszony is szép – szólt Schlegel.

– Csak ló nélkül nehéz. Az én hátasom kevés. Egy ló nem ló. Társ kellene hozzá. A Fecske.

– Hogy az enyém? Hát én mivel menjek haza?

– Felülsz valaki mögé – nevetett a kun.

– Azt nem. Én huszár vagyok!

– De még milyen! Olyan huszár vagy, hogy az első

német faluban lemaradsz. Tudom én, milyen az, amikor az ember a testvérei között lehet. Én nem vagyok ilyen rokonszerető, jobb lesz itt. Ezért kell a másik ló.

– Akkor hallgatsz?

– Hallgatok.

– Kezet rá!

– Előbb a lovat! Legyen az istállóban, akkor biztos vagyok, s te is az lehetsz.

– De hogy legyen?

– Úgy, ahogy az enyém is itt eszi a zabot. Hozd ide! Senki nem szól semmit, hiszen a ló azé, aki felültetett.

– Az Olgyay százados úré. Aki olyan vitéz volt Győrnél.

– Hozd ide, s megegyeztünk. Különben még ma megtudják a táborban, hogy mit vallottál!

Schlegel lepallotta nadrágjáról a lisztet, és elódalgott.

Nagymihály leült és várt.

Egy óra is beletelt, amíg visszajött Schlegel. A lovat bekötötte.

– Egyél zabot!

– Sokáig oda voltál. Olyan messze költözött a tábor? – fogadta Nagymihály.

– Mindenki felbolydult. Nem jöhettem.

– Mi történt?

– Visszajött a hadnagy úr. Azt mondják, most már csakugyan hazamennek, elengedik őket a franciák.

– Gyere, mert még van nyolc zsákra való, azt lejáratjuk, aztán mára elég. Megállítom a malmot.

Schlegel merőn nézett.

– A ló a jászol mellett.

– Tudom.

– Csak azért, hogy én szavamnak álltam. Most lefizettelek, adj parolát. Aztán ha mégis megtudják a táborban, akkor valakit én is levágok ebben a háborúban. Az te lennél.

– Jól van, tudom.

Nevettek, mint a cinkosok. Aztán dolgoztak tovább.

XXV.

A gránátosok unottan ácsorogtak a tábor körül, s a magyarok nem tudták felfogni, mire jó az őrség. Tudta azonban Pálffy, aki a félelmet akarta fenntartani s a rabság érzését. Hiába tiltotta, hogy Juhászék bemenjenek a tábor területére, a huszárok ott ténferegtek, ácsorogtak a szekér körül. Boriskát nézegették, de az kurtán-furcsán válaszolt. Juhásszal megbeszélték az utat, mindennap újra kezdték. Aztán Balog Antit hallgatták, mit mesél Coq apó tanyájáról.

Domokos ült a sátra előtt, és töprengett. Néha körülsétált a táborban, szót váltott a huszárokkal, megállt Juhászék tanyája mellett. Gyakran nézte az óráját, aztán Balog Antit hívta.

– Nyergelj!

– Kettőnknek, hadnagy uram?

– Csak magadnak. Viszel egy sürgős levelet a helytartóságra. Azok a tekergők hol vannak?

– Nagymihályt nem láttam napok óta, Schlegel ló nélkül jött haza tegnap. A Fecske a molnárné istállójában eszi a zabot.

– Ne szólj senkinek, hová küldtelek!

Alig csatolta fel a nyerget, a kastély kapuján kijött a lakáj a márkiz levelével. Anti elnyargalt vele.

Boriska megkérdezte, hová küldte a legényt.

– Hadi dologban, amihez a leánykáknak kevés köze van – mosolygott a hadnagy. – Lehet, hogy kendőt hoz a vásárból. Úgy látom, van kinek.

Boriska elpirult.

– Miket beszél a hadnagy úr!

– Egy szép gyöngy jó lenne, egész Kolozsvár megcsodálná! Még a hóstáti legények is, pedig azok csak szomszéd leányokkal állnak szóba.

– Mikor lesz az! – legyintett a leány.

– Nemsokára!

Erre aztán elterjedt az öröm, hogy lehet készülődni.

Később összekürtöltették a tábort. Egy francia tiszt elmondta, hogy a haditörvényszék összeül, és felelősségre vonja Árva, alias Berde Jánost kémkedés miatt. A táborlakók egy pillanatig hallgattak, mintha beléjük fojtották volna a szót. Aztán kitört a felháborodás.

– Mit akarnak Jánostól? Az óbester az oka, de megfizetünk érte!

Bálint strázsamester előlépett.

– Nekem mindegy, többet úgyse húzok mundért. De ha annak a legénynek baja történik, az óbester urat én nyúzom meg, a saját kezemmel!

– Lázadó! – kiabált a tiszt, és a gránátosokat hívta. Nehányan odafutottak az őrök közül, és közrefogták Bálintot. Nem tudták, miről van szó, de a kiáltozásból és Bálint ökölbe szorított kezéből sejtették, hogy nem dicsérte Pálffyt. Az iparkodott is elinalni. Utóvégre csak hálát érdemel, ha tudtára adja a huszároknak, amit a

francia parancsnokság vele közölt. És még őt okolják! Az egyik gránátos le akarta fogni Bálintot, de az mellbe vágta, s a francia bezuhant a bokrok közé. Nagyot ordított, hogy jobban felingerelje a társait. A huszár öklei gyorsan dolgoztak. A franciák nem merték a fegyverüket használni. Egymás után terültek el, aztán fölkelve újabb rohamra indultak Bálint ellen. A magyarok se hagyták a társukat. Elsőnek Nagymihály lépett közéjük. Elgáncsolt egy gránátost, aztán orrba vágta, és elvette a fegyverét. Két francia nekiesett. Rúgott, és lehajolva alulról támadott. Újabb fegyvert zsákmányolt, az is a háta mögé repült.

– Lesz puska, ne féljetek!

Az egyik gránátos puskaaggyal támadt Bálintra. Fejbe kólintotta, s a legény összeesett, homlokából megindult a vér. Hevesebbé vált a harc. A távolabb álló gránátosok nem tudták, mi történik a sötétben, nem is jöttek társaik segítségére. Csak hörgés, csattanások, test puffan a gyepen. Lihegés, villogó szemek. A franciákat az ellenállás dühíti, a foglyok a szabadságukért küzdenek. Kinek van igaza?

– Magyarok, megálljatok! – süvített egy hang. Akkor érkezett Domokos. A franciák se bánták a szünetet. Összeszedték magukat, poros ruhájukat igazgatták, némelyik a vérző orrát törülgette. Szerették volna visszakapni a puskákat, de Nagymihály Béla úgy állt, mintha ismét rájuk akarna ugrani.

– Megálljatok! Adjátok vissza a fegyvereket! – parancsolt Domokos.

– Kár lenne, ha már elvettük – mondotta Nagymihály.

– Azt mondtam, add vissza a fegyvereket! Te hogy kerültél ide, és miért verekedsz? Hiszen nem vagy velünk.

A kun felemelte kigyúlt arcát.

– Éppen erre jártam, hát muszáj volt – mondta vállvonogatva. – Nem vagyok én azért idegen. Néha eljár a szám, de magyar vagyok én, hadnagy úr! Kun magyar.

Bálintot bekötözték, a kötésen átszivárgott a vér.

– Meglékeltek, az áldóját!

– Nem baj, kend is adott nekik bőven. Most a sátorban feküdjék le! Valaki maradjon vele! – mondta a hadnagy.

Amíg kushadtak a verekedők, a franciák is felszedték a fegyvert, s vissza az őrhelyükre. Egyik-másikon látszott, hogy ütni fog, ha a közelébe kerül egy magyar. Domokos erre is gondolt, s a tábor közepén beszélt a huszárokhoz:

– Nem mint fölöttes szólok, hanem mint kenyeres pajtás, egy sorson veletek. Hadbírósági tárgyalás lesz. Nem szabad heveskedéssel rontani a dolgunkat. Mindenki viselkedjék nyugodtan, s tartsa magát a becsülethez! Berde Jánost nem érheti baj. A bíróság fel fogja menteni, mert nem bűnös. Az is tiszta dolog, hogy közülünk Bécs senkinek se kenyéradója.

– Csak az óbester úrnak!

– Csend legyen! A vádaskodásnak nincs helye. Ha valakinek sérelme van, majd otthon orvosoljuk, ahogy a törvény rendeli. Remélem, hogy az óbester úr visszavonatja az őrséget, és az utolsó napokat úgy töltjük, ahogy eddig.

– Hát hazamegyünk?

– Miért tartanának itt, ha nem vagyunk foglyok? Csak semmi virtuskodás! Aki hazajön, az úgy tesz, ahogy mondom. Aki ellenszegül, arról tudjuk, hogy nem a mi embe-

rünk, és kényszeríteni fogjuk, hogy betartsa a többség akaratát. Ki akar velem jönni?

Mind azt felelték, hogy én. Schlegel nem volt ott.

Nagymihály előlépett.

– Hadnagy uram, én mindent úgy intézek, ahogy kegyelmed akarja. De haza nem megyek.

– Jó a molnárné kalácsa! – gúnyolta valaki.

– Komolyan szólsz, Nagymihály?

– Komolyan.

– Hát jobb itt?

– Nem a molnárné miatt – rándított a vállán. – De otthon mit kezdenék? Senkim, semmim. Ide is úgy kerültem, hogy magam jelentkeztem az inszurrekcióba.

– Nem az urad hozott?

– Az én földesuram csak a jobbágyaival vitéz. Úriszéket ül. Engem is elítélt kétszer. Egyszer egy farkasbőr bundáért. Pedig a három csikaszt én vertem agyon a pusztán. Hát kié legyen a bőre? Fellebbeztem a vármegyei törvényszékhez. Aztán vasban két hónap.

– Ezért jöttél?

– Másodszor megcsapatott. Volt egy nagy család, alig élhettek. Hét gyermek. Nem vettem tőlük vámot. Az ispán megmondta az úrnak. Nekem elég volt az úriszékből. Inkább beálltam a saját lovammal. Ha már ilyen messzire eljöttem, itt is maradok.

Domokos hallgatott. Mit mondhat erre?

– Megértheti a hadnagy úr. Itt emberszámba vesznek.

– Úgy gondolod, hogy jobb lesz francia földön?

– Mit csináljak? Dalolom az otthoni nótákat, s élek, ahogy tudok. De engem többet a földesuram . . .

– Jól van, a te dolgod.

– Ha nem vágyik haza, csak legyen francia! – morgott egy hang.

Nagymihály akadozott.

– Majd egyszer... Ha megszedem magam, otthon földet vásárolok. De más cselédje immár nem leszek!

Azzal elment.

Bajuszrángatás, morgás, hümmögés. Domokos felemelte a hangját.

– Senki ne csúfolja! Teli van keserűséggel. Az ember azt teszi, amit akar. Hallottátok, hogy egyszer majd hazajön. Most menjen mindenki a sátrába! Kerüljétek az őröket!

Ő is elindult a Bálint sátora felé. A strázsamester a szénaágyán feküdt. A sátor bejáratánál kuporgott Boriska, és egy dézsa vizet is odakészített, hogy kéznél legyen, ha cserélni kell a vizes ruhát.

– Gondoltam, ápolom.

– Jól tetted. Anti úgyis idejön.

– Nem azért – pirult el a leány.

– Ha sokáig beteg lesz, szekéren jön haza. Négyen is elfértek apáddal meg a kisasszonnyal.

– Ha kell, megülöm én a strázsamester úr lovát, csak mehessünk!

– Jól van – sóhajtott István. – De addig nagy nap lesz.

– A törvényszéken baj is lehet?

– Megeshetik, amire nem számítunk. Még azt se tudjuk, szerencsével járt-e Anti.

A beteg elaludt. István csak nézett maga elé. Ragaszkodnak-e a bírák a bizonyítékokhoz, mennyire tisztelik a törvényt? Ha betartják, nincs ok az aggodalomra. Mivel

bizonyíthatná bárki is a nem létezőt, vagyis hogy János kémkedett? Eléggé megismerte, amíg együtt voltak bezárva. Hazulról is emlékezett rá. Kipróbálta a fogdában, hogy vajon szereti-e a pénzt. Szóba hozta, hogy mivel lehetne otthon sokat keresni, de a csalétekre se harapott. Semmi jele annak, hogy kapzsi volna, harácsoló, pénzért áruló. Biztos, hogy szorongató állapotuk, a régi ismeretség és a Berde barátsága nem képmutatást, hanem őszinteséget fűt benne. Az emberekben bízni kell.

Közeledő lódobogás.

Anti leugrott a lóról, s a levelet visszaadta Domokosnak.

– A generális úr nincs a városban, másnak nem adtam oda, ahogy hadnagy uram parancsolta.

A márkiz levele nem jutott el a kormányzóhoz.

Egyre sötétebb az este.

Milyen éjszaka következik ezután?

A Domokos sátrában sokáig égett a mécs, ő nyugtalanul sétált a sátor előtt. Krisztina nem jött. Kémkedés! Ezért halálbüntetés jár, ha bűnösnek ítélik. Tanúkat mindig talál a hatalom, és Napóleon hatalmas.

Elővette az írókészletét, leült a kecskelábú asztalhoz, és megfontoltan, gondolatait összeszedve írt. A hold már eltűnt az égről, amikor befejezte. A táborban csend volt, csak Anti nyögött álmában. Aztán az őrök léptei. Újabb hangok. Valaki közeledik a sátor felé. Egy fehér harisnyás, félcipős láb a bejáratnál.

– Monsieur Domokos, ébren van?

– Igen.

A merev arcú lakáj. Mögötte fekete alak, egybemosódva az éjszakával.

– Én vagyok.

– Márkiz?

– Halkan! Beszélnem kell önnel.

Margó belép a sátorba. Körülnéz, leül a lócára.

– Csodálkozik?

– Igen.

– Alszik? – intett Anti felé.

– Csak trombitaszóra ébred.

– Nos, akkor beszélhetek. Ön ma vendéget várt, egy magyar hölgyet.

– Igen. Honnan . . .

– Várjon! Maguk túlságosan naivak. Nem tudják elképzelni, hogy nálunk mennyire kifinomodott a rendőri szolgálat. Itt mindenkiről mindent tudnak. Nyomoznak, megfigyelnek.

Összehúzta magán a köpenyt.

– Ez ma Franciaország. Egy ember az egész nép életét megkeseríti. Csodálkozik, hogy így beszélek? Ha ismerné az életemet, megértené. Szabadon nőttem fel, és ez rabság. Felkapaszkodott a császári létrán az új nemesség. Ragaszkodik a rangjához, csillog a fényben, az udvar rá is gyémántport hintett. Ugye, sok badarságot összebeszélek?

– Márkiz . . .

– Ne szóljon, Domokos! Elégedjék meg azzal, hogy boldogtalan vagyok. Mindezt csak azért mondom el, hogy higgyen nekem. Ön ma vendéget várt. Tudom, régi ismerősök. Együtt mennének haza. Érte jött az a bizonyos Jean, akinek holnap lesz a tárgyalása. Ha igaz, mostohatestvére a hölgynek.

– Nagyon jók az értesülései.

– Csak összeraktam a láncszemeket, amelyeket a rendőrprefektus kinyomozott. Így sikerült a kapcsolatokat tisztáznom. Erre csak a bizalom képes. Én elhiszem az őszinte szót. A rendőrség azonban gyanakvó. Nem hiszi, hogy egyszerű emberi kapcsolatok miatt is megtehet ilyen nagy utat valaki Európán át. Inkább elfogad egy kémkedésről szóló mesét.

– Ön elhiszi, hogy nem vagyunk gonosztevők?

– Igen! Most pedig megmondom, miért jöttem. Szívességet akarok kérni öntől.

– Mit tehetnék?

– Adjon mellém holnap egy értelmes, ügyes huszárt! Meg akarom látogatni a nagybátyámat.

– Szívesen, de...

– Igaz, nekem van cselédségem, miért nem megyek velük? Megmondom, számítok a diszkréciójára. Úgyis annyit tud már rólam, hogy ennyivel több vagy kevesebb nem számít. Én holnap eltűnök valahol a birodalomban. Tőkéről gondoskodtam, nem fogok ínséget látni. A cselédeim nem tudhatják, hogy hová megyek. Mégis kell egy megbízható ember, akit gyorsan visszaküldhetek önhöz.

– Hozzám?

– Az utolsó órában nincs idő habozni. A bírák sem fognak, a vádló érti a dolgát, és az ítélkezés úgy megy, mint egy jól felhúzott óra. Nem vállalhatom annak az embernek a halálát. Érti? Ön nem tudja, a többiek sem. De én ismerem a mai törvénykezést. Ha el nem kezdik a tárgyalást, mielőtt a nagybátyám fogadna...

Távoli zaj, kiáltozás.

– Várjon, majd a lakáj! – intett a márkiz, mert Domo-

kos felugrott. – Leon – szólt a sátor előtt bóbiskolóhoz –, nézze meg, mi ez a lárma!

A lakáj elszaladt.

– Ne kutassa az okát, csak az emberségemről van szó, de segítenem kell – folytatta. – Istenem, de gonosz a világ, hogy már az is gyanús, ha valaki jót akar tenni! Nem tudják elképzelni, hogy becsület is létezik? Én segítettem elindítani a lavinát, és nekem kell most megállítanom. Mit bámul? Nem érti? – toppantott ingerülten. – Hát vegye észre, hogy én is csak asszony vagyok, akit néha megzavar a vére, és nem biztos a maga dolgában!

Lihegve jött Leon.

– A tábor szélén az öreg Coq szitkozódik, márkiz.

– De miért? És mit keres itt éjszaka?

– Azt mondja, hogy egy mademoiselle be akart jönni a táborba, de eltűnt, és nem találja. Azt hiszem, hogy nem egészen józan, mert olyasmit beszél, hogy a kisasszonyt elfogták.

Domokos felugrott.

– Mutassa az utat!

Mindketten szaladtak, a lakáj is szaporán szedte a lábát. A kocsi mellett egy öregember toporzékolt és kiabált. Öklét rázta a bokrok felé. Domokos felkiáltott:

– Márkiz, ide jöjjön!

Két katona között, hátrakötött kézzel, sápadtan állt egy nő.

– Mit csinálnak itt? – kérdezte Margó. – Azonnal engedjék szabadon a kisasszonyt!

– Sajnos . . .

– Ki itt a parancsnok?

– Én! – toppantott egy gránátos.

– És a fölöttese?

– A rendőrprefektus úr. Az a parancs, hogy aki be akar menni a magyarok közé, azt vigyük a városba. Na, öreg – kiáltott Coq felé –, ne átkozódj, hanem fordítsd meg a kocsidat, és hajts! Bevisszük a kisasszonyt a prefektus úrhoz.

– Nem viszik sehová! – csattant a Margó hangja. – Persolant-Duval márkiné vagyok. Lefèbre generális úr a nagybátyám. Ha azonnal nem engeditek el a hölgyet, a nyaktiló alá kerültök! Annyit még ér a rangom.

– Gyerünk! – legyintett az egyik gránátos.

– Holnap, mielőtt a tárgyalás megkezdődik, itt lesz a temetésetek!

A katonákban lohadt a vitézség.

– Hogy tetszett mondani? Márkiz?

– Az vagyok. És habozás nélkül megyek a nagybátyámhoz, ha nem engeditek szabadon a kisasszonyt, aki az én vendégem. Az éjszakát nálam tölti a kastélyban. Reggel majd jöjjön érte a prefektus! Gyerünk, egy-kettő! Leon, gyorsan egy fáklyát, hiszen alig lehet látni! Készítsék elő az egyik vendégszobát a mademoiselle számára! Ha megváltozott is a világ, egy francia dáma nem engedheti, hogy a nemzet udvariatlan legyen.

XXVI.

Pálffy másnaposan, kábán ébredt. A kandallón megállt az óra. Kint napsütés, délelőtt lehet. Ennyit aludt volna? Milyen szörnyű sötét volt!

Papucsba dugja a lábát, s felveszi a köntösét, kiált:

– Hány óra? Madame Patou, hány óra?

A vénasszony becsoszog.

– Kilenc! Hozzam a reggelit?

– Hozza!

Asztalhoz ül, megsimogatja az arcát, szemét dörzsöli. Gyorsan fejére a parókát, s az ujja a torkára téved. Újra érzi a lebernyeget, amely körülveszi az ádámcsutkát. Elsötétül, és rémület szállja meg, mintha megint a nyaktiló kése közelednék. Ez csak az italtól van. Zsibbad a bal keze, a szíve körül égő fájdalom, köhögnie kell.

Jön az öregasszony. Tálcán egy csésze forró tej, kenyér.

– Kalács nincs.

– Miért?

– Mert nincs. A foglyok mindent megesznek.

– A magyarok?

– Nem marad ennivalónk, ha sokáig itt lebzselnek.

– Gondolja, hogy azok kalácsot esznek?

– Nem gondolok én semmit. Valamit esznek. Ez az istenverte háborúskodás! Minek kell nekünk az egész világ? Aztán felfordulunk s vége.

Kicsoszog, onnan is hallszik a zsörtölődése.

Kávé nincs. Kalács nincs.

Hiszen jó a kenyér, evett ő már máskor is árpával kevert kenyeret. De hogy mindezt a magyaroknak köszönhetik... A szüretelő lányok karja összeforrt. Érzi az őszi, meleg délután illatát s öklén a forróságot, ahogy a megkínzott ló orrából ráömlik a vér. Horkantás és por, megvadult állatok, ordítás. Lerogyott az ég. A sok leánytest egymásba fonódva, mint rémült Laokoón-csoport, kalimpálva, titkolt meztelenségét mutatva visít. Azoknak a fiai ették meg a kalácsot? Amikor az első ütés csattant az ar-

cán, előbb égető fájdalmat érzett, aztán borzongást, a megszégyenülés dühét, mint most éjszaka a tükör előtt. Ha öreg az elme, minden összekuszálódik. A meleg lóvértől a tegnapi párbeszédig. Mindez csak hullám, rajtuk táncol a valóság, míg el nem ülnek a tarajok, és megnyugszik a létező valóság. A hetyke Wesselényi! Nagybátyja, amint végigrándul rajta az ütés keserű öröme. Ő egy ideig tartotta az arcát. Lángolt, kezei ökölbe szorultak, s állta a verést. Aztán megfutamodott, ki a szőlőből, le a hegyoldalon, a kastély felé, és ott egy félreeső zugban halálos bosszút fogadott.

– Kivertek! Nem tűrtek meg maguk között! Hazátlan lettem!

Az öregasszony visszajön.

– Mit mondott, monsieur le colonel?

– Semmit.

– Hallottam. Nekem még jó fülem van. Ha engem szidnak, mindig meghallom. Vagy ha a nemzetet. Azt nem tűröm, miénk a gloire, az én nemzetemet ne gyalázza!

– Menjen az ördögbe!

Madame Patou iszkol. Különösen fénylik az úr szeme, talán részeg. Jobb, ha köztük a fal. Behúzódik a konyhába, s ott dohog.

Gloire! Ebbe fognak belezavarodni, hogy a dicsőséget hajhássza az utolsó vénasszony is. Könnyű nekik, mindegy, hogy királyuk van, konzuljuk vagy császáruk, a dicsőség számít. De ő nem tartozik ahhoz a nemzethez, amely lepofozta a szőlőhegyről. Bajuszos, szakállas nagybátyja a nemzet, s mögötte az a félvad erdélyi, a kuruc.

Hazám a császár. Ez az, amiért élni érdemes! Ha nincs

eszme, minek lélegzik az ember? A nehézkes, konok, ósdi magyarok . . .

Ivott egy korty tejet, aztán félretolta a tarkán égetett csészét, s a tükör elé állt.

– Aggastyán . . .

Minek az ilyen torz arc, amely csak romja a réginek?

Az se igaz már, amit annak tartott.

Ha a test megcsalta, miben bízzék? Kergessen álmokat, mint a papok szaván lebegő szegények? Hogy odaát majd jobb lesz? Kinek? Itt kell a boldogság. Egy kicsit késő, ha Margó nem beszélt volna olyan nyíltan, akkor se biztos, hogy vele boldog lehet. Hol van ő már attól! Amit elmulasztott, annak vége. Öreges nosztalgia az ifjúság iránt. Arcán a foltok keményednek és nőnek. A bajusza, haja hófehér és tüskés, mint a kemény sörte. Bécsben talán feledné, hogy megvénült. Egy főúri asszony nem vágta volna a fejéhez, mint ez a dijoni bolti lány. Kár érte, mert gyönyörű.

Körülnéz, senki nincs a szobában. Mégis leselkedik valaki. Az ablakhoz megy, kinéz. Az ajtót is kinyitja. A konyhában matat a háziasszony. A tábor felől csend.

Bosszúból se törődnek vele. A vénasszonyt megsértette, most az se nyit ajtót. Ha Margó elmegy, kihez szóljon? Csak az emlékek. Burnótos szelencék, legyezők, parfőmök illata, púderes vállak és csillogó szemek, suhogó selymek a bálteremben, és kürtszó. Tábor, éhezés, roham. Utána egy ágy, ahol kipiheni magát, és várja a következő napot. Senki.

Veszettül ugat a kutya. Kinyitja az ablakot. Egy leány áll a kapu előtt, és őt szólongatja.

– Tessék kijönni egy kicsit, gróf úr!

– Mit akar? Kicsoda ön?

– Boriska vagyok Kolozsvárról.

Barna haja a szemébe lóg, ahogy a szél fújja. A kutya ugrál a kapu mögött.

– Miért mennék ki?

– Beszédem volna a gróf úrral.

– Jöjjön be!

– Nem enged a kutya.

– Engem se – szalad ki a száján, de szégyelli, és mogorván köszörüli a torkát, hogy ő milyen erős. – Jöjjön hát be!

– Mondom, nem merek a kutyától. Fogja meg!

Addig kiabálnak, amíg Mme Patou elvezeti a kutyát, és megkötözi. A leányka bejön. Megáll az ajtónál, s nem tudja, hogy köszönjön. Szétnéz, megbiccenti a fejét, félszegen bókol.

– Adjon az Isten jó napot!

– Jó napot. Tessék!

– Azért jöttünk, hogy hazavigyük szegény Krisztinát, vagyis Krisztina kisasszonyt. Most meg az óbester úr láncra verette Jánost.

– Ki az a János?

– Akivel jöttünk. Becsületes magyar legény. A Berde kapitány úr fogadott fia, vagyis félig testvére a kisasszonynak. Én is az vagyok, mert egy csecset szoptunk kicsi korunkban, ha meg nem sértem.

Pálffy nem érti, de olyan üde a leányka arca. A szeme csillog, és a hajtincse a homlokába lóg, néha elhárítja a kezével. Nem tud haragudni rá.

– Aztán mit akarsz, lányom?

– Hogy engedje szabadon a magyarokat.

– Ejha!

– Bizony, ejha. Mert aki kardot ránt, kard által vész el. Így írja a Biblia. Ha nem hallgat az okos ember szavára, legalább térjen Istenhez!

– Tán te vagy az? – nevet.

– Én nem, de tudom, hogy hol lakik a szolgája.

– Hát hol?

– A harmadik faluban. Úgy hívják, hogy abbé. Nálunk csak plébánosnak tisztelik az effélét, de itt jó az abbé is. Azért jöttem, hogy kegyelmedet felszólítsam, eressze szabadon Jánost. Ha pedig rám nem hallgat, menjen a paphoz, s hallgassa meg a tanácsát. Isten szolgáját nem lehet csak úgy félrelökni, mint egy tanulatlan leányt. Jöjjön az abbéhoz! – És nyújtja a kezét.

A merész bizakodás meghatja. A szoba megfordul.

Wesselényinek barna szakálla van, a nagybátyja ujján villan egy pecsétgyűrű.

A lakáj lila pezsgőt önt a pohárba, a kardból szikrák pattognak. Nagy, barna folt az arca, a szemöldökei szarvban végződnek. Csakugyan Bacchus lenne ő? A korhelység nyűtt képű istene? A kutya meg akarja nyalni a kezét. Elkapja, akkor belemar.

Felordít.

A leányka ott áll vele szemben, nézi, nem hallotta, hogy ő kiáltott.

– Jöjjön, no!

Mi ad bátorságot neki, hogy gyermekes tervét megpróbálja végrehajtani? Talán arra számít, hogy Isten nevére elfogja őt a bűntudat, és megtér, ahogy a szentekről mesélik?

Csend van, csak bent hallja a folytonos szöszörgést. Fur-

csa szorongás. Bosszantja, de ez is inkább puha bánat, az ital okozta rossz hangulat. Előfordult már, hogy egy váratlan zajtól megijedt, mintha a nevét hallotta volna, s oktalan félelem bujkált benne. Most ez a leányarc, ahogy ránéz, megzavarja. Bajuszát igazítja, remeg a keze, émelyeg és szédül. Ez is az italtól van. Átkozott konyak, egy szilárd férfi önbizalmát is meg tudja ingatni.

Szilárd férfi, szigorúan kimért úton. Céltudatosan, ahogy megköveteli a reglama. A katona öl, ez a kenyere. Nem vitatkozik, és nem bírálja a parancsot, végrehajtja. Mindig vigyázott, nehogy meginogjon. Most mégis gyönge. Elébe áll egy leányka, és a szemébe mondja, amire ő gondolni sem szeret. Ezt a témát utálja, gyűlöli, megveti. Fél tőle. Fél? A felismerés lehűti, mintha kiszaladna a vér a fejéből. Biztosan elsápadt. Ilyen is megtörténik? Hát ennyire elgyöngül az ember? Aggastyán, akinek kiönti a szívét egy szépasszony.

Elfordul, hogy Boriska ne lássa, kinéz az ablakon. Az abbé akkor megy el a kapu előtt, a kastély felé tart. Biztosan a márkiz hívatta. Ott találkozott ő is nehányszor a rusztikus, öreg pappal. Nevetséges, hogy ilyen dolgokkal foglalkoznak emberek, mint ez a reverendás, kérges tenyerű plébános. Most jó, hogy megjelent, különben nem tudná, mit mondjon a leánynak. Kihajol az ablakon.

– Laudetur Jesus Christus! Dicsértessék. Bon jour!

A jónapotra megáll, s visszaköszön a pap:

– In aeternum, amen. Mindörökké.

– Nem volna kedve bejönni egy szóra?

A pap befordul a kapun.

– Itt az abbé, beszélhetsz vele!

Boriska elpirul.

– Ó, ne tessék csúfolkodni! Hogy beszéljek, amikor nem is tudok a nyelvén?

Még mond valamit, de Pálffy nem hallja. A pap elé megy, s a leányka kisurran, mintha ott se lett volna. Örül, hogy viheti a megszeppenést.

Leülnek.

– Megkínálhatom egy pohárka konyakkal?

– Köszönöm, nappal nem szoktam.

Szerencse, mert ő undorodik az italtól. A pap csizmájára rászáradt a trágya és a sár. A reverendája zöldesfekete, napszítta, kopott. A gallérja izzadt. Ritkás, fehér haja csimbókokban tapad a fejére, a kezei durvák.

– Nagy a dologidő, ugye?

– Igen, s ha nincs szolga, a pap gondozza az állatait.

– A magyaroknál van egy hasonló mondás. Szegény az eklézsia, a pap harangoz.

– A gróf úr nagyon szellemes.

Mit hízelkedik ez a vén csuhás? Talán megkörnyékezték őt is a táborlakók, s a leányka csalétek volt, vagy azért jött, hogy elültesse benne a gondolatot?

– Ne vegye rossznéven, hogy beszólítottam. Azt hiszem, egy kissé megviselt vagyok, vágyom az okos szóra, jólesnék egy művelt férfival beszélni. Ha ráér . . .

– Ó, csak a márkiznál akartam tisztelegni, bizonyos kegyes adomány miatt, amit a templomnak juttatott.

– A márkiz valóban nagylelkű.

Elakad a beszélgetés. Ami a nyelvére jön, azt nem akarja kimondani. Az időjárás szeszélyes, a mezei munkák nem haladnak. A pap a háborút okolja. Miért ölik egymást az emberek, ahelyett, hogy mennyországi csűrökbe

gyűjtenék az égi javakat? Pálffy úgy véli, hogy a háború a túlnépesedés legjobb orvossága.

– Már ne vegye rossznéven, de én jobban bízom a földi magtárakban és lőporos tornyokban, mint holmi mennyei csűrben.

– Igaz, gróf úr, az a kézzelfogható világ. De nincs-e még valami, amit sem látni, sem tapintani nem lehet? Gondoljon az erkölcsre!

– Az erkölcs ilyen vagy olyan magatartás.

– Ami változékony. Ugye? Más volt az anciéme regime-ben, ismét más az új polgárságé. Ahogy változik a társadalom, változnak a normák. Amit ma helyesnek tartunk, az holnap megvetendő. A tavalyi ellenség ma barátunk.

– Így van.

Az álmosan hunyorgó öregember, akinek szeme körül a napfény ezer ráncot húzott, most lecsap:

– Az ön puskapora felrobban, a búzát megesszük. Valami maradandóbbra van szükség, ezredes úr. Ami nem változik. Ilyen az a termés, amit említettem. Fölötte áll uralkodóknak, népeknek, tengernek és hegyomlásnak. Én egyszerű pap vagyok, a tudományom se mondható valaminek. De hiszem, hogy egy magas erkölcs mérlegén minden megméretik. A háborúk, a kivégzések, forradalmak, a nyomorgók és a gazdagok igaza. Ha a földi erkölcs változékony, egy szilárdnak is kell lennie, amihez képest észrevesszük saját magatartásunk változásait.

Pálffy tagadó mozdulatára folytatta:

– Van egy felsőbbség, amelynek felelősséggel tartozunk. Ön a bécsi császárnak, mi a mienknek. És ők? Isten kegyelméből és a népek akaratából való uralkodókként

tiszteljük őket. Mégis emberek, a maguk feje után tesznek jót vagy rosszat. Tehát fölöttük is van egy bíró.

– Isten? Vagy a jakobinusok népe?

– Én nem prédikálok, gróf úr. Csak azt akarom bebizonyítani, hogy mindenki tesz valamit. A földműves, a király, a hadvezér, a sebész, a varga. De a végén számot ad. Különben nincs értelme a földi hierarchiának és a szabad akaratnak. Ha nem volna, ami megfékezze az indulatot. Káin megölte Ábelt, s mi a gyilkos fiai vagyunk. Ábelnek is maradtak utódai? Jó, ez csak példázat. De így beszél legtisztábban az ember. A parabolák tanító igazságával.

– Nagyon elkalandozott, abbé úr. Én nem vagyok filozófus. Nem tudok önnel vitatkozni.

– A márkiz mindig érdeklődéssel hallgatja szerény gondolataimat. Azt mondja, megnyugszik tőlük, és rendet tesz a szívében. Ki tudja, mitől háborog annyi szív a világon, ezredes úr! Különösen egy olyan asszonyé. Ki tudja?

– Ön pap, és nyugodt a lelkiismerete.

– Ne gondolja! Minél inkább sejti az ember, hogy mi a rossz, annál inkább fél tőle. Nem vagyok szent, csak egy szegény falusi abbé, aki trágyát hord, szánt és vet, vasárnap megszidja a híveit, és nézi, hogy a saját hibáival együtt mennyi dudva nő a kertjében. Azt hiszem, hogy csak a félkegyelműek nyugodtak. Még a remete is rabja a gondolatainak, és vétkezik. Aki a világban él, az tettel, vállvonogatással, hallgatásával vagy beszédével vét az igazság ellen. Ha épeszű, lelkifurdalása van. Biztos, hogy ön se nyugodt, gróf úr!

– Mire céloz? Ez azért mégis . . .

– Ó, semmire. Csak elgondoltam, hogy egy nagyúr, aki

magas katonai rangot visel, és annyi embernek parancsolt egész életében, mindenért számadással tartozik. Én is számot fogok adni a faluvégi koldus lelki üdvéről. Hogy megtettem-e érte mindent.

– Számomra nincs másvilág.

– De van földi élet. Azért fog számot adni.

– A maga túlvilágán?

A pap lesütötte a szemét, kérges tenyerét összeszorította, és halkan felelt:

– Még itt. Előbb-utóbb mindenkit felelősségre von a saját lelkiismerete. Az a szerencsés, akinél hamar kezdődik, mert lesz ideje sok mindent jóvátenni. Higgye el, gróf úr, hogy enélkül megöregedni s meghalni sem lehet nyugodtan.

– Én már aggastyán vagyok!

– Az öregkor nem szégyen, hanem ajándék. Alkalom arra, hogy javítsuk magunkat, jóvátegyük, ami rossz volt, és megnyugodjunk. De elnézését kérem, ha untattam. A márkiznál az ön egyik emberének ügyét is szóba hozom.

Meghajolt, indult az ajtó felé.

Pálffy tudta, hogy ezért az egy mondatért beszélt annyit az abbé.

– Ki az az ember, abbé úr?

– Egy bizonyos Jean. Jean Árva-Berde.

– Ismeri?

– Hogyne. Amikor visszaérkezett, akkor is meglátogatott. Rendkívül ügyes fiú, és megérdemli, hogy segítsek rajta. A szabadságot nem lehet megölni. Él az a búvóhelyeken is. A szívekben. Egykor még hálásak leszünk az ilyen embereknek, mint ez a fiú.

– Egyházi érdemei vannak? Úgy tudom, protestáns?

– Az nem számít, gróf úr. Csak a lelkiismeret. Köszönöm a tartalmas beszélgetést, Isten önnel!

Pálffy az ajtóig kísérte, aztán az ablakból utána nézett. A kastély felé ballag. Tulajdonképpen elviselhető ember, nem terjeszti maga körül a szenteltvíz és tömjén illatát. A szavai sem csöpögnek a malaszttól. Emberi észjárása van, és a csizmája nemcsak a béresmunkától sáros, hanem mert valóban a földön jár. Valamilyen közös titka van Árva Jánossal.

Árva még fogságban. Számot fog adni érte? Még ezen a világon? A halála után a föld következik, ott igazán nem vehet rajta senki elégtételt. De itt... Aki sokáig él, annak ideje van jóvátenni sokféle hibáját. Így mondta. Mintha összebeszélt volna a márkizzal. Margó is célzott arra, hogy az ő áldozata. A saját nevét dobta a generális elé, hogy bíróság elé állítsa ezeket a...

A nevüket nem mondja, jelzőt nem akar használni. Igaza lehet a vén papnak, az emberben van egy bíró, aki ítélkezik. Tegnap még kimondta volna, hogy alávaló szökevények, lázadók, árulók. Jobb, ha gondolkodik az ember. Egy szón múlik az egész.

Heves szívdobogás riasztja, és halkan kimondja a szót:

– Canot. – Azt jelenti: ágyú. Canaille pedig azt jelenti: csőcselék...

Egy levelet akartak megismerni, és őt kérték meg, hogy magyarról franciára fordítsa. Agyát elöntötte a düh, nem ragaszkodott az eredeti szöveghez, alig kellett szóhibákat ejtenie, csak írta egymás után a sorokat.

Azonnal elmegy Lefébre generálishoz. De képtelenség, nem hazudtolhatja meg önmagát. Amit ő egyszer kimondott vagy leírt... Pálffy ezredes nem másítja meg a sza-

vát. Ha valahogy másképpen... Ha megkérdeznék, elmondaná az igazat. De így nem tudja megtenni.

Aludni kíván, és végigdől a kanapén, feje alá gyűri a festett selyempárnát. Sokáig behunyva tartja a szemét, mégse jön az álom. Csak tompa fáradtság. Érzi, hogy újra reszketni fog. Később felkel, az ajtóig megy, aztán visszafordul. Nem tudna a generális székhelyéig lovagolni, annyira elgyengült.

A falak összeszűkülnek, a szoba fojtogatja. Rázuhan a tükör, az asztal nyomja a mellét. Kitámolyog. A kutya a láncon ugat. A kastély felé indul, aztán megfordul, és be a fák közé, ahol ember se jár.

Újra egyedül.

Mindig a magány. Néha jó lenne a múltat idézni régi barátokkal. Együtt dúdolni egy régi dalt, s elbeszélgetni annyiszor hallott történeteket. Ha volna, akit érdekel a sorsa.

Kedves Pálffy...

Ha volna családja, gyermekei, most azok körében... A katona nem lehet a családjával. Európa nem olyan, hogy a fegyverek nyugodnának. A katona sem. Űzi a parancs, ő kergeti a napokat, s mire eszmélni kezd, hogy másképp kellett volna, már megvénült.

Legalább a barátok. Azokra se emlékszik, cimbora volt csak mind. Egy, akit még ma is lát. Tizenöt éve egy szálláson. Wilson, az angol jövevény. Vele barátságban volt, majdnem bizalmas. Tartózkodó, de megértő. Akkor nem tudta, hogy barátok, csak amikor Wilson nem tudott megmozdulni, beszédre se nyílt a szája. A felcser eret vágott, nem használt. Ő az ágyához ment, és megkérdezte, mit kíván. Wilson ránézett, és beszélt volna, de csak a szeme

csillogott. A betegség erősebb, mint a férfi. A halála előtt még inni adott neki.

Visszalohol a szállására.

– Madame Patou!

– Mit akar, monsieur?

– A táborban van egy sebesült. Vigye át neki ezt a konyakot! Nekem fáj a lábam.

XXVII.

János naponta egyszer kapott enni. Vízben főtt krumplit, hozzá salátát. Nadrágszíját elvették, nehogy felkösse magát. Volt egy deszkapriccse és a sarokban egy korsó víz. Reggel ebből mosakodott, szájába véve és markába csurgatva a vizet. Az inge ujjával törülközött. Szakálla megnőtt, a hasa horpac, kutyául érzi magát. Folyton kihallgatásra viszik, és írják a jegyzőkönyvet. Tízszer is elmondatják ugyanazt, s ő szóhiba nélkül elismétli, hiszen csak vissza kell emlékeznie a történtekre, mert igazat mondott. Egész nap sétált a cellában. Lassan mozgott, mert a gyors fordulás elszédíti. De mozognia kellett, nehogy meggémberedjék.

Ma reggel egy csupor tejet kapott.

– Egyél! – szólt a sánta börtönőr.

– Nem is kenem az arcomra!

– Van a borbélynál szappan – mondta a sánta, és elbicegett.

Később csakugyan jött egy borbély, megborotválta.

– Nagy úr, aki ilyen lépésre készül.

– Milyen lépésre?

– Tudja, a guillotine finnyás. Sima arcot követel.

– Azzal akar kivégeztetni, maga habverő? Vagy a borotvával?

– Szeretem a jókedvű fickókat – mondta a francia. – Bár itt csak kötelet kaphat, mert a megyében nincs guillotine.

János most kezdte komolyan venni a dolgot. Eddig játszott, tudta, hogy nem bűnös. A pusztakamarási levél se lehet annyira veszélyes. Nem sejtenek róla semmit, az abbé hallgat. De ez a borbély... Egy kicsit megijedt. Még itthagyja a fogát, ha István nem tud idejében intézkedni.

Ha megszökne. De hová? Be van zárva, s ha nyitják az ajtót, nehány fegyveres mindig elállja az utat.

Később két katona jött, megkötözték.

– Hova visznek?

– Tárgyalásra. Hadbíróság! – dörmögte az egyik, aztán nagyot lódított rajta. Undorodik a piszkos idegentől.

A tábor közelében, nem messze a malomtól álltak üresen az urasági magtárak. Az egyik nagy épületet hajnalban kisöpörték, a nagyobb pókhálókat leszedték a falakról, kikergettek néhány madarat, s leverték a fészkeket. Az eresz magasságában volt nehány sűrűn rácsozott ablak meg az ajtó. Ezeken jött be a világosság. Por és dohszag. A helyiség végében egy kisebb ajtó, valami irodahelyiségbe nyílt, ahol egykor feljegyezték, hogy hány zsák gabonát hordtak be vagy adtak ki a magtárból. Ez lesz a tanácskozószoba a bírák számára.

Eléje hosszú, kecskelábú asztalt állítottak, három karosszéket is valahonnan.

Bakokat hordtak, és átfektették rajta a sarokban álló deszkákat, hogy ülőhelye legyen a hallgatóságnak. Az őr-

mester, akire rábízták a helyiség előkészítését, elégedetten nézte a kopár, poros falakat.

– Nehány zöld ágat ne hozzunk? – kérdezte egy sánta béres.

– Nem örömünnep ez, polgártárs!

– Tudom.

– Itt ítélkezni fognak, valódi bíróságot tartunk.

– Tudom.

– Mindenki bejöhet, aki akar. Megértették?

– Tudom.

– Nem magának mondtam, hanem a katonáknak. Értették?

– Igenis.

– Rendet kell tartani. Olyan csend legyen, mint a templomban! Ha valaki beszélget, elvezetni!

– Igenis.

– Hol a császár?

– Párizsban.

– Ostoba!

– Igenis.

– Nem igenis, hanem hol a császár képe?

– Nincs.

– Legyen!

Szétfutottak, aztán a községházáról hoztak egy tarkát, amit a bíró festetett egy ügyes bádogossal. Felakasztották a kicsi ajtó fölé. Most már minden szép és kívánatos, ahogy egy hadbírósági teremhez illik. Az őrmester hátratett kézzel, büszkén nézelődött. Jöhetnek azok a nyavalyás idegenek.

Amikor Jánossal megérkezett a szekér, a terem már teli volt. A magyarok s a község minden lakója, aki mozogni

tudott, a lócákon ült. Csak a bírák hiányoztak. Jánost leültették az asztal elé állított kicsi padra, ami a vádlottak helye.

Mögötte hangok, mormogás. Néha egy-egy magyar szófoszlány. Megfordul, hogy lássa, kik vannak itt.

Az egyik őr oldalba böki.

– Tilos!

Most már izgatott. A lábai megfeszülnek, arca tüzel, és néha az ajkába harap. Eddig nem vette komolyan a fogságot és a kihallgatásokat. De a suttogás, az őrök, hátul a magyarok hangja, a meleg, amely megszorult, izgatja.

– Mit vársz az ilyentől? – hallja egy nő rikácsoló hangját. – Idejönnek a nyakunkra élősködni, aztán ez a vége.

Érzi a fojtogatást. Idegen. Nem tartozik senkihez, elzárkóznak előle. Ritkán akad, aki emberszámba veszi, megkülönböztetés nélkül. Akár az olasz alkirály táborában. Ott is lenézték, és nem látta a szabadságot, amit Napóleon ígért. Ha az ember előre tudná tettei következményét, kevesebb butaságot tenne. Egy ideig nem is tudja, hol van, csak a nyugtalanságát figyeli. Botlásokkal van teli az élete, és hiába akarja a jót. Izgalma szomorúsággá változik, gépiesen feláll, amikor bevonul a bíróság. Mellette a két őr kihúzza magát.

– Leülhetnek – int az ezredes, aki a legmagasabb székre ült. – A vádlott maradjon állva! A hadbíróság a császár őfelsége nevében tárgyalni fogja Árva, alias Berde János magyar katona bűnperét.

Kérdések, kérdések. Hol született, mikor, kik a szülei. Nem tudja? Nevetséges! Ezért hívták Árvának? Azt jelenti, hogy orphelin. Megszökött a francia birodalomból, és felvette a Berde nevet. Miért? Ki engedte meg? Ki az a

Berde, aki adoptálta? Mit keresett újra a táborban? Ha hadifogoly, miért szegte meg a parancsot? Miért, miért, miért?

– Nem vagyok hadifogoly.

– Ez az, tisztelt haditörvényszék! – ugrik fel az ügyészi székről egy őrnagy. – Engedélyt kérek, hogy a vádat előterjesszem.

A teremben csend volt, de az elnök megrázta a csengőt.

– A vádbeszéd következik! – És összekulcsolta a kezét, hátradőlt a karosszékben.

– Tisztelt haditörvényszék! A Napóleon-kódex alapján vádolom Árva, alias Berde János magyar nemzetiségű hadifoglyot. A vádlott a vizsgálat megállapítása szerint Franciaország kárára kémkedett. Bűnei támogatására egész szervezet létrehozásán fáradozott. Minderre kétségtelen bizonyítékaink vannak. Addig is, amíg ezek felsorolásába kezdenék, felhívom a törvényszék figyelmét arra a körülményre, hogy a vádlott elismerte: őt Franciaország a legnagyobb jóval ajándékozta meg, mert bár hadifogoly, mégis szabadon járt-kelt. Annál nagyobb a bűne, mert hálátlansággal párosult. Az egész világ tudja, hogy a francia nemzet megosztja a dicsőségét azokkal, akik határai között élnek. A vádlott azonban, akit az emberiség salakjának kell tekintenünk, a bécsi hadügyminisztérium megbízásából fontos katonai titkokat csempészett ki a birodalomból. Ezt a bűnt tetézve visszatért Franciaországba, hogy újabb adatokat gyűjtsön. Munkájában segítségére volt az egész hadifogolytábor.

A magyarok morogtak, az elnök rázta a csengőt.

– Ha a hallgatóság nem marad csendben, kiüríttetem a termet! Őrnagy úr, folytassa!

– A dicső francia nép, amely Őfelsége akaratából Európa urává lett, nem tűrheti, hogy kalandorok veszélyeztessék birodalmát. Az igazság sújtó keze lecsap rájuk. Nekünk első a hazánk, a nemzetünk és a francia dicsőség. Vive la France!

A hallgatóságból sokan kiabáltak. Még Schlegel is elkurjantotta magát, de Nagymihály leintette:

– Nem rólad van szó, te gyaloghuszár!

Az ügyész folytatta:

– Tisztelt katonai törvényszék, itt az ideje, hogy a vádat bizonyítsam. Olyan tárgyi bizonyíték van a kezemben, amelynek hitelességét és valódiságát kétségbe vonni nem lehet. Olyan, ami első pillantásra világossá teszi azt a gonosz üzelmet, amit a vádlott folytatott, visszaélve a vendégszeretetünkkel. Bizonyítékom előterjesztése előtt azonban indítványozom, hogy a törvényszék rendelje el Domokos István hadnagy és Berde Krisztina kisasszony letartóztatását. A két gyanúsítottat ne engedjék távozni a teremből!

Az elnök összesúgott két társával, aztán az ügyészhez fordult.

– Ügyész úr, mire alapítja a két személy bűnösségét? A rendőrség eljárása ugyanis . . .

– Ezredes úr, a kezemben levő bizonyítékra! Ezért kiterjesztem a vádat a nevezettekre, és kérem letartóztatásukat!

Az elnök felállt.

A hallgatóság között dermedt csend.

A franciák kíváncsian várták a színjáték folytatását, a magyarok szorongva néztek maguk elé.

– A haditörvényszék elrendeli Berde Krisztina és Domokos István őrizetbe vételét. Addig szünetet tartunk!

Domokos előállt, és engedte, hogy megkötözzék. János mellé ültették a vádlottak padjára. A nép kitódult a teremből.

– Legalább nem vagyok egyedül. De hol van Krisztina?

– Nem beszélni! – mordult az egyik őr.

Domokos franciául felelt:

– Hagyd a bolondozást! Ha kérdeznek, sokáig beszélj! Érted?

Az őrök levegőre kívánkoztak, fellökdösték őket, és kikísérték. A francia szót nem bánták, hadd beszélgessék ki magukat, úgyis a fűbe harapnak. Ismerik ők már az ilyen tárgyalásokat. De a két fogoly hallgatott. Csak később János:

– Miért beszéljek sokat?

– Aki időt nyer, életet nyer.

A folyosó végén akkor kanyarodik be két katona, aki a kastélyban járt, hogy bekísérje Krisztinát. Közöttük büszke tartással, fejét felvetve Margó. Az arcán kemény vonás, amit eddig nem látott Domokos. A márkiz meglepődött.

– Ön is fogoly?

– És ön?

Nem felelt, hanem rászólt a két katonára:

– Hívjátok a bíróságot, sietek! Egy-kettő!

Az elnök közeledett.

– Márkiz . . .?

– Láthatja. Fogoly vagyok!

– De hiszen . . .

– Berde Krisztina helyett jöttem. A kisasszony ugyanis az én vendégem. Mondtam az este, hogy a prefektus jöjjön érte, de ezt a két pribéket küldték. Pedig nem va-

gyunk Párizsban. Ez itt vidék, elnök úr, és tiszteli a tekintélyt, mint régen! Nos?

Az elnök arca vörös, rárivall a fegyveresekre:

– Hogy merészelték az őrgrófnőt idekísérni?

– Én parancsoltam. Áldozatra van szükségük, hát itt vagyok. Sajnos, Berde kisasszonnyal nem szolgálhatok. Nincs a kastélyban.

– De hiszen éjfél óta az ön vendége!

– Ugy van. De nem szoktam bezárni a vendégeimet.

– Akkor hát megszökött? Márkiz, nagyon veszélyes dolog, hogy egy kalandornő befészkelte magát a bizalmába. Ön jóhiszemű, de – bocsásson meg! – tapasztalatlan hölgy. Nem szokta meg az alantasabb néposztályok agyafúrtságát és hazugságait. Veszélyt hozhat fennkölt személyére.

– Ne izgassa magát, ezredes! A kisasszony nem szökött meg, hanem elutazott. Miért szökött volna? Elkövetett valamit, ami tilos? Önök puszta gyanú alapján úgy bánnak az emberekkel, a hatalmukat úgy fitogtatják, hogy az már felháborító. A polgári Franciaország szégyene!

– A császárság biztonsága, a törvénytisztelet kötelez minket.

– De nem arra, hogy az embert mezei nyúlnak nézzék, amit szabadon lehet vadászni. Lehet, hogy nem szoktak hozzá az őszinte beszédhez, de nekem az egész birodalomban megvan hozzá a jogom!

– Delacroix-Persolant Duval-címer van a kastély ormán – mondta meghunyászkodva az ezredes, mert belátta, hogy nem hasznos ujjat húzni a márkizzal. Bár suttogják, hogy tulajdonképpen nem valódi főnemes, sőt, a férje is csak a császártól kapta a rangját. A császár hatalmas, de

az ősi címerek, amelyeket a Bourbonok idején rajzoltak, mégis patinásabbak. Az új nemesség nem vér szerinti, de hatalmas, tehát igaza van. Különösen vidéken.

Margó tovább tüzelt:

– Azon kívül is van még valami. Az emberiesség!

– Márkiz, hajlandó lenne a kérdéseimre válaszolni, hogy tisztázhassuk a dolgot?

– Kérdezhet. De csak a tárgyaláson, ha kihallgat.

– Ragaszkodik írásbeli idézéshez?

– Nem. Nevetséges volna. Itt vagyok.

A katonák között belépett a terembe.

XXVIII.

Anti korán reggel odavezette a lovát a kastély elé, leült, és szívta az üres pipát. Nehány perc múlva az egyik függöny meglebbent, majd kijött a méltóságos fejű lakáj, és behívta. Egy kis szobában asztalhoz ültette, maga is odatelepedett, és a szobalány behozta a reggelit. Anti csak nézett. Ez is a dologhoz tartozik?

– Nem éhes?

– Hát már hogyne volnék, amikor a tegnapi koszt rég volt! – És hozzálátott a rántottához, melléje kávét ivott. Nézte, hogy Leon úr milyen kényesen eszik. Vajon mitől lakik jól? A lakáj fél szemmel sandított rá, és megbotránkozott, hogy lehet olyan mohón falni, mint ez az ember. Lucie, a szobalány is nézte, de az ő szemében több megértés csillogott. Nem volt annyira előkelő, mint a lakáj.

Reggeli után megköszönte a vendéglátást, és kiment a lovához.

Egy perc múlva kivezettek egy másik hátaslovat, rajta féloldalas női nyereg. Aztán megjelent Krisztina.

– Hová megyünk, kisasszony?

– A helytartóhoz. Ugye, tudja az utat? Siessünk!

A kapu becsukódott mögöttük. Az őrök néztek, de nem mertek közeledni. Csak az úton meg ne állítsa valamelyik, mielőtt elhagynák a községet! De sikerült. A malom már forgott. Nagymihályra gondolt meg Schlegelre, akik ilyen szorgalmasak. De nem volt ideje az elmélkedésre, mert Krisztina megsarkantyúzta a lovát. Ő is utána a magáét, és mint a szél, úgy nyargaltak, már túl a falu utolsó házán.

Jól bírja a lovaglást ez a fehérnép – bólintott Anti, és kérdőn nézett Krisztinára. Az intett, hogy rendben van. Jó tanítója volt, aki lóhátra szoktatta. A város határában lassítottak. Krisztina egy öregasszonytól megkérdezte, merre van a generális nyaralója.

– Azon a dombon túl. Nagy kert, abban egy tornyos ház. Ott lakik a helytartó.

Újabb vágta. Anti már érti, hogy nem a helytartóságra mennek, hanem személyesen a nagyúrhoz. Ilyet még úgyse látott közelről, legalább szemügyre veszi. Megtalálták a tornyos házat, a kapuban fegyveres őr.

– Maga egyet se szóljon, én elintézem! – mondta Krisztina, majd az őrhöz: – Jelentse Lefébre kisasszonynak, hogy egy iskolatársa érkezett.

– Szabad a nevét, madame? – tisztelgett az őr.

– Mademoiselle Berde.

– Áh, Behde . . .

– Az, csak siessen! Kérem – mosolygott a lány.

– Mademoiselle Behde – morogta a katona, és elindult.

– Ezek mind ilyen félnyelvűek, mint a pendelyes gyermek – magyarázta Anti.

– Nem rossz emberek, csak fejükbe szállt a dicsőség. Az országuk is szép.

– Szép, nem tagadom. De mi ez Csíkmadarashoz képest! Meg a fehérnépek is jóformák, csak a mieink mások. – Végignézett Krisztinán. – Nem is kell mondani, a vak is látja.

– Ez elfogultság.

– Lehet, hogy annak hívják, de igaz. Hej, ha én még egyszer otthon lehetnék . . .

Nem tudta befejezni, hogy mit csinálna, mert az őr szaladva visszajött, és szélesre tárta a kaput.

A ház felől a generális lánya:

– Christine! Te vagy az? Jaj, de örülök! – És a nyakába ugrott, megcsókolta.

– Én is, hogy itthon talállak, Madelaine. Légy szíves, adass valami ennivalót a hazámfiának, s mi menjünk be. Sürgős beszédem van veled.

Mozgósították a cselédséget. A két lovat két ember fogta, soha ilyen jó dolga huszárlónak még nem volt. Antit újra asztalhoz ültették, mint a búcsúban. Itt ugyancsak másképp fogadják az embert, mint az a száraz apáca a Coq-tanyán!

A két lány bezárkózott.

– Mi a baj, Christine?

– Nagy dolog, csak atyád segíthet. De azt mondják, nincs itthon. Azért jöttem, hogy megtudjam, hová menjek. Ha Párizsig kell is lovagolnom! Emberéletről van szó, Madelaine!

Elmondta a pert, a letartóztatásokat. Azt is, amit Domokostól hallott Pálffy ezredesről.

– Mi oka volt erre a magyar ezredesnek?

– Azt mondják, szerelmes a márkizba. De más is lehet. Olyan botrányt akar keverni, amelybe belerántják Istvánt.

– Domokost? Akiről annyit meséltél a zárdában?

– Igen. Most a táborban lakik mint fogoly vagy vendég, ezt nem lehet tudni. Ő írta az instanciákat eddig is a tábornok úrnak, de eredmény nélkül. Most is hoztam egyet. Azt kell elintézni, hogy a generális úr hazaengedje őket. Parancsoljon a rendőrségnek, hogy nem vagyunk hadifoglyok, hanem polgárok, s mehetünk.

– De ha perbe fogták azt az embert?

– Igen, de mondom, hogy butaság. Jól ismerem. Nem kémkedik az a bécsieknek. Az apám házánál nevelkedett. Csak kalandos a vére. Tavasszal hazament. Apámuram jött volna értem, de a köszvény nem engedi. Ezért János vezette ide az udvarosgazdánkat s a leányát, hogy hazavigyenek. Érted már?

– Ha te mondod, el is hiszem. Majd megpróbáljuk, ne félj! Apám nagyon szigorú, de hátha... Várj egy percig!

Azzal kiszaladt, majd elszontyolodva jött vissza.

– Alig egy félórája elment a helytartóságra.

– Utána megyek!

– Elkísérlek, Christine, de előbb reggelizzél! Azonnal hozzák.

– Nem, most nincs időnk rá, Madelaine. Ezóta talán elkezdődött a tárgyalás, és halálra is ítélték azt a legényt. Induljunk azonnal!

Anti jóformán le se öblíthette a második reggelit a jó

provence-i borral, már együtt nyargaltak az országúton. Minden azon múlik, hogy a generális parancsával idejében ott legyenek. Különben csak temetést látnak. Madelaine is mondja, hogy a bíróságok gyorsan, dolgoznak, és a parancsot híven teljesítik. Kevés lelkifurdalással küzdenek a bírák, mert a háború eltompította őket. Nekik mindegy, hogy a harctéren vagy a kötéltől hal meg valaki. Siessünk!

Egyvágtában a helytartóságig.

Ott Anti fogja a lovak kantárszárát, s ők fel az emeletre. Madelaine-t ismerik a tisztek, udvariasan félreállanak az útjukból, egyikük előzékenyen kinyitja a tábornok előszobájának ajtaját.

Az elnök újra elfoglalta a helyét, és bejelentette, hogy folytatják a tárgyalást.

– Persolant-Duval Delacroix márkiz!

– Itt vagyok.

– Kegyeskedjék idefáradni! Önt a katonai törvényszék kihallgatja Berde, alias Árva János és társa kémkedési ügyében. A személyi adatok ismertek. A bíróság tisztában van azzal, hogy ön nemességénél és megboldogult férje hősiességénél fogva is különös tekintélyt élvez. Meg tudná-e mondani, hol tartózkodik most Berde Krisztina kisasszony, akit a kiküldött járőr a kastélyban nem talált?

Margó felvetette a fejét.

– Igen. De előbb elmondom, hogy az önök pribékjei a kisasszonyt nálam keresték. Vajon milyen jogon? El akarták fogni? Hol az írásbeli parancs?

– Márkiz, ezért a katonai törvényszék nevében bocsá-

natot kérek. Az őrség helytelenül cselekedett. Az ön személye...

– Nem az én személyemről van szó. Csak egy emberről. Szeretném, ha világosan megértené: nem a márkizt sértették meg, hanem a szabadságot. Mert anélkül, hogy valamit elkövetett volna, idekísértek valakit.

– Ismét bocsánatot kérek.

– Arra ráér később. De mit fog tenni, ha kiderül a vádlottak ártatlansága?

– Ez kizárt dolog! – szólt közbe az ügyész.

– Őrnagy úr, önnek az a dolga, hogy vádoljon. De nem bizonyítékok híján, hanem tényleg elkövetett bűnökkel és valódi gonosztevőket. Figyelmeztetem, hogy végig fogom hallgatni a tárgyalást, és módom lesz az ítélet ellen semmisségi panaszt bejelenteni. Ehhez jogom van!

– Márkiz, nagyon sajnálom, de az ítéletet azonnal végrehajtják. Ha tehát valakit halálra ítélne a bíróság, a kivégzést megakadályozni nem lehet – mondta az ügyész diadalmasan. – Azért vidéken is polgári rend van!

– Remélem, nem fognak ítélkezni. A francia lovagiasság nem tűri, hogy önök vakbuzgalomból jogtalanságot kövessenek el.

Az elnök arca rángatózott. Nyugtalanította az ügyész hangja. Látszik, hogy Szajna megyéből helyezték ide, és nem ismeri a helyi viszonyokat. Talán valami átkozott jakobinusvér kering benne, hogy ilyen udvariatlanul beszél a márkizzal. Ő már tudja, hogy a személyi tekintély, a családi összeköttetések és a titkos kapcsolatok irányítják a törvény végrehajtását. Elég öreg ahhoz, hogy világosan lássa és értékelje az ilyen erőket. Gyorsan közbeavatkozik:

– Szabad lesz újra feltennem a kérdést, márkiz, hogy hol tartózkodik mademoiselle Christine Berde?

– A helytartó úrnál.

– Lefébre generális úr őexcellenciájánál?

– Igen. Tudomásom szerint ő a kormányzó, ahogy önök mondják.

Az ezredes izgatott.

– És milyen ügyben?

– Hogy megszüntessék ezt a botrányos pert.

– Köszönöm, márkiz, nincs több kérdésem. Őrnagy úr?

– Nekem van. Tudja-e a márkiz, hogy a generális úr nem tartózkodik a székhelyén, hanem nehány napi szabadságra ment?

– Lehet. De van helyettese.

– Nos, akkor engedje meg, hogy felhívjam a szíves figyelmét arra, miszerint a generális úr legutóbb kiadott parancsa szerint ilyen ügyekben csak személyesen intézkedik, a helyettesétől megvonta a jogot!

– Ezt nem tudtam – felelt sápadtan az asszony.

– Akkor kérdeznék még valamit. Ön az imént arra célzott, hogy előre kitervelt ügyet tárgyalunk. Vajon kinek állhat ez érdekében? Cui prodest?

– Ha minden kis és nagyobb ügyről kiderülne, hogy kinek használ, azt hiszem, különös dolgokra ébrednénk, őrnagy.

– Eszerint nem hajlandó megnevezni azt a bizonyos személyt?

– Hangosabban! Nem halljuk! – kiált valaki a falusiak közül.

– Csendet! – rázza az elnök a csengőt.

– Tehát nem mondja meg az illető nevét, márkiz?

– Nem. Önök jól tudják, honnan indult el a vizsgálat és azt is, hogy nincs bizonyítékuk a vádlottak ellen!

– Ön nem ismeri a bizonyítékokat.

Az elnök idegesen kopogtatott az asztalon.

– Kérem, őrnagy úr, tartózkodjék a személyeskedéstől!

– Ezredes úr, a vádhatóságnak joga van a tanút meghallgatni. Erre a büntető perrendtartás határozott utalást tartalmaz!

– Ezt a bíróság is tudja! Mégis arra kérem, hogy őrizze meg a nyugalmát, nehogy a jogszolgáltatás tekintélye csorbát szenvedjen!

Utóvégre tanúbizonyságát kell adnia, hogy ő itt az első személy, a bíróság feje. Szeretne nyugalomba vonulni, addig még egy báróságot is kaphatna. Nem tűrheti, hogy ez a Szajna menti ellenforradalmár, mert ilyen illetlenül csak az viselkedhetik, tönkretegye a jövőjét. A márkiz nemcsak főúri hölgy, hanem gyönyörű is. Ki tudja, milyen összeköttetései vannak? Hiszen nyiltan fenyegetőzött, amikor arról beszélt, hogy itt nem vagyunk Párizsban.

Az ügyész sértődötten leült.

– Nincs több kérdésem!

– Hálásan köszönöm, márkiz, tessék helyet foglalni! – mondta az elnök.

Ezután kihallgatták Domokost.

A közönség feszülten figyelt, mert érdekes pletykákat várt. De István tagad. Különösek ezek a keletiek, nem akarnak semmit beismerni. Pedig ha a rendőrség és az ügyész azt mondja, akkor biztosan kémkedtek, ellenségei a francia dicsőségnek. Néha egy-egy közbeszólás is hallszik, amint Domokos a vád minden pontjára tagadóan fe-

lel és cáfol. Egy asszony felállt, és úgy kiáltotta a bíróság felé:

– Bizonyítsa be, hogy nem kémkedett!

Az elnök újra a csengőt rázta.

– A hallgatóság maradjon csöndben!

– Jaj, Istenem! – sírt fel hátul Boriska, aki nem értette a beszédet, csak a hangokból tudta, hogy valami szörnyűség folyik. A huszárok dörmögtek, de hamar csend lett. Akkor kinyílt az ajtó, és lassan, imbolygó léptekkel, bekötözött fejjel megjelent Bálint strázsamester. Helyet szorítottak neki az egyik lóca végén.

Az elnök elővette díszes aranyóráját. Már tizenegy. Ha minden jól halad, délre befejezik. Az ügyész bejelentette, hogy új és fontos bizonyítékot fog bemutatni, de lehet, hogy ez megkönnyíti a helyzetét, és könnyebb szívvel mondhatja ki az ítéletet. Gyerünk, mert roston sült csirkét kap ebédre, és az megér annyi figyelmet, mint nehány fogoly, aki csak bajt kever.

– A vád képviselőjét illeti a szó. A bizonyítékok előterjesztése következik – mondta.

Az őrnagy lelkesen fogott a mondókájához:

– A tárgyalás eddigi szakaszában felsorolt bizonyítékok, a titkos találkozások, a vádlottak többszöri utazása, a kihallgatott beszélgetések, amelyeket a rendőrprefektus úr a legnagyobb pontossággal papírra rögzített, már kétségtelenül megvetik az alapját a halálos ítéletnek. Most azonban a tisztelt haditörvényszék elé terjesztem a legfontosabb és nyilvánvalóan perdöntő bizonyítékot. Olyan dokumentum ez, amelynek hitelességét és súlyos voltát senki nem vonhatja kétségbe. Hiába a vádlottak csökönyös tagadása, hiába a sok beszéd arról, hogy a magyarok nem

őszinte alattvalói az osztrák császárnak! Íme, tisztelt haditörvényszék, felolvasom a bizonyító erejű iratot!

Elővett egy írást, és meglobogtatta.

– Vajon mi ez? – súgta János.

– Nem tudom – felelt Domokos.

XXIX.

Lefèbre generális előszobájában egy díszesen faragott íróasztalnál a körmét fényesítette és ásítozott Dupuis kapitány, a segédtiszt. A helytartó a megyefőnökökkel tanácskozott. Dupuis nem tudta, miről folyik a tárgyalás, hallgatózni restellt. A kiszűrődő hangokon sem tudott eligazodni. Csak a gazdája szavait értette, mert a dörgő basszus áttört a cirádákkal díszített ajtón.

– Nem, uraim! Ezt nem fogom megengedni... Monsieur, önnek nincs igaza... Ragaszkodom a szabályokhoz... végül is rendet kell teremteni a tartományban... Őfelsége parancsai és hadi sikerei...

A segédtiszt éppen nagyot ásított, amikor kinyílt a folyosóajtó, és Madelaine megjelent Krisztinával. Dupuis felugrott, és hódolattal köszönt.

– Jó reggelt, kedves kapitány. Csak nem álmos? – nevetett Madelaine.

– Ó, nem, azazhogy bocsánatot kérek, de az éjjel...

– Tudom, biztosan szolgálatban volt. Ugye, ezt akarta mondani? Nos, kérem, szóljon a papának, hogy azonnal beszélni akarok vele. Christine, bemutatom Dupuis kapitány urat, ő apám segédtisztje.

Dupuis fájdalmas arcot vágott.

– Sajnos, Madelaine kisasszony, a generális úr a megyefőnökökkel tárgyal, nem zavarhatom. Talán foglaljanak helyet...

– Erről szó sem lehet. Életbe vágó ügyről van szó.

– Nagyon sajnálom, a generális úr megparancsolta, hogy...

– Jó, akkor én fogok bemenni hozzá! – És már indult az ajtó felé.

A segédtiszt elébe ugrott.

– Ha megteszi, legalább egyhónapi laktanyafogságot kapok. Jobb, ha ön se kér tőle semmit. Ma nagyon dühös.

– Ha nem hívja ki, akkor én kérem meg a papát, hogy csukassa le egy évre. Értse meg, Dupuis, hogy emberéletről van szó! Majd én elintézem, hogy a laktanyafogság ne tartson tovább egy napnál. Ismerem apámat. Egy napot önnek is megér pár ember élete. Vagy nem?

A tiszt zavarba jött.

– Kérem, kedves Dupuis...

– Én is kérem, kapitány úr! – szólt Krisztina.

Ha két szép lány mosolyog, a férfi fütyül a szabályokra.

A tiszt kihúzta magát, és kopogtatott. Az ajtó másik oldaláról dörgő hang:

– Mit akar?

Bement.

Krisztina imádkozik, Madelaine arra gondol, hogy most ítélik laktanyafogságra a segédtisztet. Aztán kijön a generális. Hatalmas termete megtölti az ajtót.

– Mi van? – fordul a leányához, aztán észreveszi Krisztinát.

– Papa, a legjobb barátnőm. Együtt voltunk a zárdában. Azt akartam kérdezni, egy francia nő engedheti-e,

hogy ártatlan emberek igazságtalanul szenvedjenek? Ugye, nem? Hát ezért jöttünk. Kérlek, papa, vezess be a szobádba! Hatszemközt akarunk veled beszélni.

Hárman eltűnnek egy tapétás ajtó mögött. A kapitány átkozódik, és rákiabál az őrmesterre, aki a postát hozza. Egy főhadnagy jön, és leül a selyemmel behúzott székre. Lábát felkecskéli, és hanyagul érdeklődik:

– Mi újság, Dupuis?

– Menj a pokolba!

– Nos?

– Laktanyafogság.

– Mennyi?

– Még nem tudom. Az isten verné meg az ilyen szolgálatot, ahol parancsot teljesítünk, de vannak, akik erőszakosak és olyan szépek, hogy egy ló szívét is megpuhítanák!

Elpanaszolja, mi történt. A főhadnagy nevet.

– Mi ez ahhoz képest, ami Troivelle-ben van!

– Mi történt?

– Lázadás a magyar táborban. Olvasd el, ma jött ez a jelentés. Nagyon veszélyes a helyzet. A rendőrprefektus megbízható emberekről ír, akik mindenről informálták. Valami ügynök férkőzött be a táborba, és fellázította a foglyokat. Jó lenne rendet csinálni. Ha őexcellenciája engem bízna meg, örömmel vállalnám.

A kapitány legyint.

– Ugyan, ne ülj fel vidéki rendőrök jelentéseinek! Ki szavatolja, hogy igazat írnak? Kiskaliberű emberek, akiknek se rátermettségük, se tapasztalatuk. Rendszerint valamilyen érdem miatt kapták a hivatalukat. Ki a saját szolgálatáért, ki a felesége vagy húga gyenge pillanatáért... Vidéken semmi nem történik. Párizsban igen. Bár ott is

csak a sok betörés. A vidék húzza az igát, nem akar és nem mer tenni. Vagy azt hiszed, hogy nehány fogoly elég erős, hogy fellázadjon a gránátosaink ellen?

Dupuis befejezte a mondókáját, és tovább manikűrözött.

– Én mégis rendet csinálnék. Ilyen feladatra vágyom, mert unom az íróasztalt. Körmölni, panaszosokat fogadni egész nap, és büntetni, ha egy gazda csak aranyért hajlandó almapálinkát eladni. Közigazgatás! Fuj! A francia nemzet hivatása: rendet tartani a világon. Ezért kell szolgálnunk Bonaparte céljait. Kímélet nélkül, barátom. Nagy dolgokban. Ki kell irtani mindenkit, aki nem a mi oldalunkon áll. Például az ilyen söpredéket, ott a táborban!

Gondterhelten sóhajtott, és felkecskélt lábát rázta.

A tapétaajtó mögött megszólalt a csengő és a generális dörgő hangja:

– Dupuis, az írnokot!

A kapitány elszaladt, s egy perc múlva betuszkolt a generális szobájába egy altisztet. Vajon mit diktál az öreg?

A főhadnagy fölényesen intett.

– Ugyan! Ki van nála?

– A leánya és egy ismeretlen hölgy.

– Biztosan kijárnak valakinek egy zsíros állást.

– Gondolod? Én nem hiszem – mondta Dupuis.

– Fogadok, hogy a generális lánya könyörög valakinek az érdekében. Én mondom, kérlek, hogy nincs vesztegetni való időnk. Nálunk mindenkinek akad pártfogója, s ha nem cselekszünk gyorsan, a saját kárunkat okozzuk, a birodalom a vesztébe rohan. Visszatérünk a királysághoz.

– Igen – mondta Lefèbre generális, átolvasva a Domokos írta instanciát. – Hasonló beadványt nehány hét előtt is kaptam. Abban is a helyzet tisztázását kérte.

– Papa, kérlek, siess egy kicsit!

– Ne hajszolj, Madelaine! Őrmester, írja!

Hosszú léptekkel fel-alá sétált, és tollba mondta a rendeletet. Krisztina rémülten látta, hogy a nagyúr dühös.

– A troiville-i körzet haditörvényszékének. Azonnal és nyilvánosan kihirdetendő rendelet. Végrehajtásáról még a mai napon tartozik a törvényszék elnöke jelentést tenni. Leírta? Őfelsége, I. Napóleon császár nevében, mint a tartomány helytartója és legfőbb katonai parancsnoka, a Troiville körzetében fekvő magyar huszártábor és minden egyes lakója ügyében a következőket rendelem. Megvan? Tekintettel arra, hogy a Győr melletti csatában őfelsége, az olasz alkirály által fogságba ejtett osztrák csapatok között magyar nemzetiségű huszárok is voltak, akik azóta is Franciaország területén élnek, továbbá tekintettel arra, hogy mostanáig szabad mozgást, szállást és ellátást kaptak, végül figyelembe véve azt, hogy a táborban történt legutóbbi események határozott intézkedést kívánnak, a legszigorúbban meghagyom, hogy... Megvan?

– Tisztelt katonai törvényszék! – szónokolt az ügyész. – Az öreg tölgyfa hatalmas, törzse átérhetetlen, szívós és kemény. Ereiben az élet nedvei keringenek, milliónyi levele villog a napfényben. De a kegyetlen vihar megsemmisítheti. Óriási veszélyek, sorscsapások a nemzet javát is elpusztíthatják, döntő ütközetekben elhullt Franciaország virága. De fiai a világ nagy csatáiban mindenütt dicsősé-

get szereztek hazájuknak és a császárnak. Elmaradott népek kénytelenek voltak fejüket a franciák lába alá hajtani. Mégis mi az, ami a hatalmas tölgyet elpusztítja? A szú, amely halkan és titokban, alattomos rágcsálással elfűrészeli derekát, átrágja csatornáit, és előkészíti arra, hogy a legkisebb szél kidöntse. Ugyebár, önök mindannyian láttak fát, amely így pusztult el?

– Láttunk – bólogatott a hallgatóság.

– Ilyen tölgy a mi drága nemzetünk és maga Franciaország. A vihar és szélvész nem bír vele. De a titkos féreg kikezdheti, hogy előkészítse halálát. Az a kötelességünk tehát, hogy megtisztítsuk a rágcsálóktól, a titkos veszélytől, amely csekélynek látszik, de mégis nagy. Egy ilyen gócnak az ügyét tárgyaljuk most, tisztelt katonai törvényszék! Vannak, akik nevetségesnek tartják, hogy kétszáz magyar hadifogoly veszélyeztetné állami létünket, szabadságunkat és határainkat. De én azt mondom, hogy a szút ki kell irtani, nehogy felfalja a másfél ezer éves tölgyet! Hallottuk a két vádlott szánalmas védekezését. „Mi nem tettünk semmit, legjobban szeretnénk visszatérni a hazánkba" – mondták. De ki hisz az álnok beszédnek, amikor saját kézírásuk bizonyítja gyalázatos bűneiket, amelyeket Franciaország elpusztítására követtek el? Senki! Íme, ez a papír, tisztelt katonai törvényszék! Látszólag egyszerű levél. Kinek az írása? A vádlottaké! És mit tartalmaz? Kérem, figyeljenek jól, felolvasom!

Két papírlapot tartott a kezében. Az egyiket ismét körbemutatta.

– Ez az eredeti, magyar nyelvű irat. Domokos István vádlott beismerte, hogy a saját keze írása. Így van, vádlott?

– Igen. Azt a levelet én írtam.

– Nos – folytatta az ügyész –, francia nyelvű fordítása így hangzik: „Kedves Krisztina! A mellékelt instanciát, kérlek, juttasd el összeköttetéseid útján a címzetthez. Mindannyiunk jövője függ attól, hogy végre kézhez kapja a fontos tényadatokat, mert eddig egyikre sem válaszolt. Úgy látszik, valakinek érdekében áll azokat előle eltitkolni."

– Mit akar ezzel bizonyítani, őrnagy úr? – kérdezte az elnök.

– Azt, hogy Berde Krisztina és a Franciaországba visszaérkezett Árva, alias Berde János az összekötő szerepét játszotta egy itteni kémszervezet és Bécs között. Íme, a fordítás tovább! „Francia gránátosok kétszázezren, jól felfegyverezve. Két- és háromfontos ágyúkkal. A szolgálati utat nem tartják, okiratokat lopnak, züllöttek, erkölcstelenek. A magyar ágyúk készek, hogy igazi ellenségeiket, a franciákat megsemmisítsék, akik nem érdemlik meg, hogy szabadon élhessenek."

A teremben szörnyülködő moraj. Nehányan felkiáltanak. A hisztériás nők sikoltozása idegtépő. Az elnök rázza a csengőt, alig tud csendet parancsolni.

János felugrik a vádlottak padjáról.

– Ez kitalálás! Nem igaz!

– Hát ön írta és nem Domokos hadnagy? – kérdezi az ügyész gúnyosan. – Ő talán mégiscsak jobban tudja, hogy mit írt a saját kezével! Üljön le!

Az elnök Domokost szólítja:

– Beismeri-e, hogy ezt a kémjelentést ön írta?

– Elnök úr, azt a magyar levelet, amit az őrnagy úr

megmutatott, valóban én írtam Berde Krisztinának. De amit franciául felolvasott, az nem az én levelem fordítása.

Az ügyész felugrott.

– A vádlott nem átallja, hogy meghazudtoljon! A fordítást egy mindannyiunk előtt nagyra becsült, magas rangú osztrák katonatiszt készítette. A vádlottak arcátlansága nem ismer határt. Bűnösségük kétségtelen, azért kérem a halálbüntetés azonnali kimondását.

Az elnök összesúg a szavazóbírákkal.

– A vádlottak az utolsó szó jogán beszélhetnek. Árva-Berde János!

– Nem akarok semmit mondani.

– Beszélj! Sokat beszélj, húzni kell az időt! – súgja Domokos.

– Vagyis hogy mégis beszélek, tisztelt bíró úr. Azt akarom elmondani, hogy én kicsi koromban olyan gyermek voltam, akinek sem anyja, sem apja. Egy ideig a falu nevelt, de az átok miatt kevés volt a kenyér, s nekem alig jutott belőle.

– Ne locsogjon összevissza, térjen a lényegre! Mit akar mentségül felhozni?

– Az ennivalót, kérem.

– Ember! Maga nem tudja, hogy az életéről van szó? Arról beszéljen, amit a legfontosabbnak tart!

– Igenis, kérem, a lényeg az ennivaló. Én tudom, hogy amikor éhes az ember meg haragszik, akkor könnyen megmozdul a zsebében a bicska. Itt a táborban is volt afféle, hogy összeakaszkodtak a bajtársaim a gránátosokkal.

– Persze maga nem vett részt a verekedésben. olyan ártatlan ember!

– Igenis, bíró úr, kérem, nem vettem részt.

– Miért?

– Mert be voltam zárva. Hanem azt tudom, hogy a keserűség nem jó. Ha minket felakasztanak, kettővel több ember talpa alatt fúj a szél, de az semmit nem old meg.

– Ezzel azt akarja mondani, hogy kegyelmet kér?

– Nem, csak azt, hogy én soha nem kémkedtem. Van egy becsületes kapitány otthon, aki magához vett s felnevelt. Micsoda szégyen lenne, hogy eljöttem a leányáért, hogy hazavigyem, és a kisasszony egyedül menne, mert engem itt felkötnek! Ha legalább tettem volna valamit! De még a kenyeret is beosztottuk az úton, nehogy mindenünkből kifogyjunk. Mert tudjuk, hogy a nagy francia birodalom milyen óriás dolgokat viszen végbe. Ahhoz búza kell meg füstölt hús, az emberről nem is beszélve. A legjobb lenne, ha mi, az egész táborral együtt elmehetnénk haza, s nem pusztítanók tovább az itteni élelmet.

Az elnök dühös. Nemsokára sütik a csirkét, és még hátra van az ítélethozatal. Az asztalra csapott.

– Elég a fecsegésből! Öntől megvonom a szót. Üljön le! Domokos István, akar-e az utolsó szó jogán beszélni?

– Ezredes úr, csak annyit kérek, hogy az eredeti magyar levelet franciára fordíthassam.

– A katonai törvényszék hozzájárul, tessék! Franciaországban mindenki szabadon védekezhet. Itt az ön által írt levél!

István fordította:

– „A kétszáz magyar, aki a troiville-i gránátosezred őrizetében van, nem csőcselék." Alezredes úr, itt valaki a csőcselék szót *canaille* helyett *canot*-nak, tehát ágyúnak fordította.

– Folytassa! – szólt unottan az elnök.

– Folytatom: „Eddigi kérvényeink valahol elkallódtak. A magyarok nem hadifoglyok, hiszen sohase voltak a franciák ellenségei, ezért megérdemlik, hogy szabadon élhessenek." Ezredes úr, ez a magyar szöveg igazi fordítása!

– Akar még valamit mondani?

– Igen, ezredes úr. Az eddigi részletek bebizonyították, hogy a francia fordítás nem valódi, hanem rosszindulatú elferdítése az én levelemnek. Azok, amelyeket az ügyész úr felolvasott, már nem az én mondataim, én ilyeneket soha le nem írtam!

– Ezzel azt akarja mondani, hogy a fordítás hamis?

– Ezt kell mondanom, mert az igazat vallom.

– Kicsavarja a szavakat! – üvöltött az ügyész. – A vádlott úgy fordít, hogy neki kedvező legyen!

Az elnök felállt, vele a két szavazóbíró.

– Abban az ügyész úrnak igaza van, hogy nem a vádlott fordítását, hanem a hiteles francia szöveget kell bizonyító erejűnek elfogadni. A bíróság visszavonul ítélethozatalra.

Egy izgatott női hang felkiáltott:

– Vigyázzon, ezredes! Ha a császár nevében hozzák is az ítéletet, a nép becsületén szárad!

– Ki az?

– A márkiz – suttogták a padsorok között.

– Mikor lesz a kivégzés? – kérdezte egy fonnyadt, lángoló szemű nő.

A bíróság tagjai már eltűntek az ajtónyílásban, amikor dulakodás, szitkok hallatszottak a bejárat felől. Egy erőteljes férfihang izgatottan kiáltott, félrelökve az ajtónállókat, akik nem akarták beengedni.

– Ezredes úr, a generális úr ökegyelmességének sürgönye! Most hoztam lóhalálában.

Egy őrmester lohol a padok között. A tanács tagjai visszajöttek a zajra. Nagy, nehéz pecsétekkel ellátott irat. Az elnök felbontja, és olvasni kezd.

– Mindenki maradjon csendben! – kiált. – Mi az ott hátul?

Most érkezik Krisztina és Anti.

A leány elfulladva kiált:

– A tartományi kormányzó úrtól jövünk.

Liheg, alig áll a lábán a hosszú lovaglástól. Mindenki látni akarja, a zaj tovább tart. A vádlottak hátrafordulnak. Krisztina integet nekik.

Kegyetlenség így búcsúztatni őket.

Margó feláll, és kimegy a teremből. Odakint a hintó. Föllép, a komornyik becsukja a kocsi ajtaját, s a lovak elindulnak. Dijonig messze az út.

Mme Patou nem hoz hírt a tárgyalásról. Pálffy az ablak mögött ül, és az utcát figyeli. Látja, amint a márkiz kocsija a magtár elé gördül. Veszi a konyakot, és színültig tölti poharát, hosszan iszik. Mellében már nem érez fájdalmat, csak zsibbad. Azzal szórakozik, hogy kitalálja az eseményeket. Az előbb látta a lóhalálában érkező magyar lányt Balog Antival. Talán megváltozott az ügy állása, talán nem. Az idő mindent elintéz.

Még elégedett is. Volt ideje megvárni, hogy az idő megváltoztassa, amit ő vétett. Ha ugyan bűn volt, mert abban most se biztos. Az abbé téved, nem neki kell megbánnia s jóvátennie. Mi a bűne, ha az esemény nem kö-

vetkezett be, amit előkészített? Semmi. Hogy nem ő hárította el, és nem is tudja megbánni? Az erkölcstan bizonyára komoly dolog, de csak közönséges emberekre alkalmazható.

A rossz elhárult. Vége, nincs, megsemmisült. Ő nem alázkodott meg. Nem tette ki magát annak, hogy a köznép kinevesse, és gúnyos szavakat kiáltson neki a magtárban. Bűntelen.

Forradalom, jakobinusság, császárok vagy direktórium, mindegy. Vannak olyan igazságok, amelyeket a történelem változásai sem döntenek meg. A falusi pap nem ismeri Ovidiust, de ő még emlékszik a *Fasti* verssorára: *Conscia mens famae mendacia ridet.* Lám, igaz, hogy akit semmivel sem vádol a lelke, nevet a pletykákon.

A sublóthoz megy. Kiveszi a hosszú csövű pisztolyt, egy zacskóból a puskaport és golyót. A csőbe önti a megfelelő adagot. A keze nem talál a nyíláshoz, reszketését a konyak lazává, nagy ívűvé tette, a lőpor szétszóródik az asztalon. Sebaj, Mme Patou majd letakarítja.

Nehány aranyat dob az asztalra.

Fojtást a fegyverbe, töltővesszővel nyomkodja, aztán a golyót, azt is megrögzíti.

Visszaül az ablakhoz.

Egy lovászfiú elővezeti a hadbíró lovát. Megismeri, akkor is látta, amikor megérkeztek. A ló fel van nyergelve, kantározva. Ebédelni megy az ezredes. Az ítélet tehát megtörtént, csak egy-két percig tart a formaság, és indulhat. Kivégzés nem lesz, arra itt kellene maradnia. A fordításról is mindent elmondtak. Canot...

Ezt elszámította. Vakmerő lett, nem gondolt arra, hogy bármi is közbejöhet. Ilyenkor az ember levonja a konzek-

venciákat. A végsőt és a legsúlyosabbat. Emberek elé többé nem kerülhet, s hogy szemébe meggyalázzák, azt úgyse tudná elviselni. Az embernek egy becsülete van, azt vigye magával a sírba!

A pisztoly öblébe néz. Nincs ebben semmi különös. Egy bátor férfi és a halál. Hüvelykujját teszi a ravaszhoz, bal kezével mellének szögezi a fegyvert. A magtár kapujánál egy bekötött fejű ember az ő ablaka felé mutogat. Lehet, hogy idejönnek?

Az elnök rázza a csengőt.

– Kihirdetem a kormányzó úr most érkezett rendeletét. Mindenki álljon fel, és maradjon csendben! Eszerint a magyarok nem tekintendők hadifoglyoknak, hanem a francia nemzettől vendégjogot élveznek addig, amíg szabad elhatározásukból visszatérnek hazájukba.

A fojtott csendben valaki hangosan felsóhajt. Aztán kiáltások, és minden huszár kórusban felel:

– Vive la France! Éljen Franciaország!

– A bíróság kihirdeti végzését...

– Vive la France! Éljen a szabadság! Hazamegyünk!

Az elnök köszörüli a torkát, hogy túlkiabálja a zajt.

– Csendet! Végzést hirdet a bíróság!

Még ropogós lesz a csirke, ha siet.

A zaj nem akar elülni. Bálint nagyot kiált:

– Pajtások, csendesség! A bíró úr beszél!

Pisszegés. Végre elül a zaj, és az elnök nekifohászkodik, hogy erélyes és tiszta hangon kihirdesse a döntést.

– Miután a magyarok nem hadifoglyok, a bíróság megállapítja illetéktelenségét. Haditörvényszék nem ítélkezhet

polgári személyek fölött. Olyan vád pedig, amely rendes bíróság elé utalná az ügyet, nincs. Ezért a bíróság az eljárást megszünteti, és a vádlottakat szabadlábra helyezi.

Ezt már nem lehet nyugodtan kibírni. Minden magyar topog, kiáltoz, integet. Az elnök végső erőfeszítéssel rázza a csengőt.

– Ügyész úr, van-e indítványa?

Az őrnagy feláll. Úgy tárja szét a karját, mint akinek nem is volt ellentéte a két vádlottal.

– Nincs.

– A bíróság berekeszti a tárgyalást.

A hallgatóság kifelé tolong.

– Ferenc bá, van-e még egy pipára való dohánya?

– Van, Anti fiam. De az utolsó, mert a többit otthon felejtettem volt Kolozsvárt. Jó lesz, ha sietünk, s azt is neked adom.

– Hát Boriskát nekem adná-e?

– Neked, a pap előtt.

– Azt lehet, mert Jánosnak jó embere az abbé. Gyorsan megcsinálná.

– Hiába. Mit szólna a feleségem, ha a leányát nem viszem haza?

– Nem akarok én itt maradni, hallja!

– Hát?

– Hazavinném.

– Mint asszonyt?

– Úgy. Mint asszonyt.

– Igen, de hol lesz akkor a leány? A kisasszony is otthon esküszik, apja-anyja előtt. Úgy szokás.

– A hadnagy úrral?

– Eridj, ne űzd az eszedet! Hát kivel?

– Csak gondoltam – pillant félre Anti. – Hogy asszonynak nem olyan veszedelmes a hosszú utazás, mint leánynak.

– Hadd el! Kolozsvárig még vigyázok reá, aztán ügyelhetsz te magad, hótig.

A magyarok kitódulnak a magtárból, s a nap csak rájuk süt. Olyan tiszta és fényes az ég is, mint otthon. Nagyokat lehet lélegzeni, s a kiáltásuk úgy hallszik, mint amikor rossz álomból ébred az ember.

– Hazamegyünk!...

Tizenkét éven felülieknek
A kiadásért felel a Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó igazgatója
Felelős szerkesztő: Majtényi Zoltán
Történelmi szaklektor: Dr. Bellér Béla. Műszaki vezető: Gonda Pál
Képszerkesztő: Zigány Edit. Műszaki szerkesztő: Wagner Orsolya
24 000 példány, 15,2 (A/5) ív, MSZ 5601–59
71.6219 Egyetemi Nyomda, Budapest
Felelős vezető: Janka Gyula igazgató
A védőborító nyomását az Offset Nyomda végezte
IF 1399 – f – 7274

18,– Ft